ክልተ ወርሓዊት መጽሔት
ሃገራዊ ማሕበር መንእሰያትን ተመሃሮን ኤርትራ

ግንቦት 2025 ቁ.**84**

ዋና ኣሰናዳኢ
መስፍን ገብረሂወት

ለይ ኣውት
MGH

ዲዛይን ሕብራዊ ገበር
ከማል ዲኖ

ስእሊ
ዮሃንስ በረኸት

ኣድራሻ
መጽሔት መንእሰይ
ቁ.ሳ.ጶ 1042
ቁ.ስልኪ 291-1-202592
ፋክስ 291-1-125981

መርበብ ሓበሬታ ማሕበር
www.eriyouth.org

ዘርጋሒ
ቁ.ስልኪ 200454

መጽሔት መንእሰይ ብተወሳኺ ኣብ
www.shabait.com (menesey magazine)
ክትረኽብዋ ትኽእሉ።

ትሕዝቶ

ቃል ኣሰናዳኢ 2
ደሃይኩም 3
ጉዳያት 4
- መስመርና ድርዕና
- ቀርኒ ኣፍሪቃ
- ተባዕን ቅኑዕን ፖሊሲ

ደሃይ ማሕበር 10
ቃለመጠይቕ ምስ ኣቦመንበር ሃማመተኤ

ቁጠባ 19
ምህዞን ምሕዮሻን
ባጤራን ጽልዋታቱን

ትውፊት 28
መስመርና ድርዕና ክብረትና

ሓሳባት 31
- ኣይተጸባጸብናን!
- ጫፍ ናይቲ ክብታ
- ዘይጉነጽ ደገል
- ንጽባሕ ንሓልማዶ ኣለና?

ሕብረተሰብ 42
- ጥምርቲ ስድራቤት
- ጥበብ እወታዊ ኣተሓሳስባ
- ምንጪ ውሑስ ደም
- ሕጉስ መንእሰይ

ሓንቲ ሕቶ ኣላትኒ 51
- ማይ ፕላስቲክ ከመይ ይረኣ?
- መጠኑ ዝሓለፎ ክንክን
- ሓሳብ ልበይ ክሰምረለይ
- ጾታዊ ዓመጽ

ፈጠራን ምስትምቓርን 59
- መልክዕን ልቦናን ዘስመረት

ስፖርት 62
- ኣትለት ሰምሶን ኣማረ

ቃለ ኣሰናዳኢ

እዚ ንመበል 34 ዓመት፡ “መስመርና ድርዕና!” ኣብ ትሕቲ ዝብል መሪሕ ቴማ፡ ብደረጃ ሃገር ብዓቢ ክብርን ሚዛንን ንጽንብሎ ዘሎና ዕለት ናጽነትና፡ ዕምቈት ትርጉሙ ብዘመሓላልፎም መልእኽትን ብርዝነት ዘሰክሞ ሓላፍነትን ፍሉይ ቦታ ኣለዎ። መዓልቲ ናጽነት፡ መዓልቲ ዝኽርን መብጽዓን፡ መዓልቲ ሓጎስን ተስፉን'ዩ።

ናጽነትና ካብ ካልእ ዝተፈልየ ክብሪ፡ ርዝነትን መቐረትን ዘለዋ ሕድሪ ስዉኣትና'ያ። ዓመት ዓመት ከነኽብራን ከነብዕላን ጥራይ ዘይኮነ፡ ክንዕቅባ፡ ክንከናኸናን ከነደልድላን ብተግባር ክግለጽ ዘለዎ ዝበረኸ ሓላፍነትና'ዩ። ነዚ ንምትግባር ምእንቲ ክሕግዘና ኸኣ፡ ወትሩ ክንሓትትን ምስ ነብስና ክንዘራረብን ይግባእ። “ሕድሪ ሰማእታት ኣብ ምፍጻም ከመይ ኣለኹ?” ኢልና ካብ ገዛእ ነብስና ጀሚርና ሕልናና፡ መትከልና፡ ተወፋይነትና፡ ጽንዓትናን ትግሃትናን ንኽንፍትሽን መብጽዓና ክነሐድስን ጽንብል ናጽነት ጽቡቕ ኣጋጣሚ'ዩ።

መብጽዓ ምሕዳስ ማለት ንሃገርን ህዝብን ጉልበትካን ፍልጠትካን ከይበቖቕካ ብተወፋይነት ምስራሕ'ዩ። መብጽዓ ምሕዳስ ማለት ኣድማስ ኣተሓሳስባኻ ዝሰፍሓሉን፡ ተዓጻጻፊ ብስለት እትድልበሉን ቅኑዕ ኣንፈት ንእትሕዘሉ ብሶላ ጉዕዞኻ ምትዕርራይ ማለት'ዩ። መጽሔት መንእሰይ፡ ነዚ ብውዕዉዕ ሃገራዊ መንፈስን ድምቀትን ብሓጐስን ተስፉን ንጽንብሎ ዘሎና መዓልቲ ናጽነትና ምኽንያት ብምግባር፡ ንትርጉም ናጽነትናን እዚ ዘሎ ዞባውን ዓለማውን ኩነታት ብሕልፊ ንመንእሰያት ዘሰክመና ሕድሪ እንታይ ምዃኑ ዘዘኻኽሩ ሓያለ ዓናቅጽ ኣእንጊዳ ኣላ።

ሃገራዊ ማሕበር መንእሰያትን ተመሃሮን ኤርትራ፡ ንረብሓታትን ባህግታትን ኤርትራውያን መንእሰያትን ተመሃሮን ብዘይ ዝኾነ ኣፈላላይ ብምውካል፡ ኣብ ኩሉ ንዕኦም ዘገድስ ጉዳያት ኩሉ ጎድናዊ ምዕበለ ንኸረጋግጹ ዘገልግሎም ናይ ገዛእ ርእሶም ማሕበር'ዩ። ኣብ ሕብረተሰብ ፍታሕ ንዘምጽኡ ተበግሶታት ምህዞን ፈጠራዊ ሓሳብ ንምትብባዕን ኣፍራይነቶም ንምዕባይን ካብቲ ናይ ቅድሚ ሕጂ ፍልይ ዝበለ ኣተኩሮ ብምሃብ ክሰርሓሉ ምብጋሱ ድማ ሓደ ካብ መርኣያታቱ እዩ። መጽሔት መንእሰይ ንስትራተጂ ማሕበርን ንፍሉይ ተበግሶን ገሲጋስን ንጥፈታት ምህዞን ፈጠራዊ ሓሳብን ዝምልከት ኣማእዛኒ መርሓ ክህበና ንኣቦመንበር ማሕበር ብጻይ ሳልሕ ኣሕመዲን ኣዕሊላቶ ኣላ።

ሃማመተኤ፡ “ግደ ምህዞን ምሕየሻን ኣብ ቁጠባዊ ልምዓት” ብዝብል ኣርእስቲ፡ ካብ ኩለን ዞባታት ዝመጹ መሃዝትን ሰናዕትን እተሳተፍዎ መደብ ሓባራዊ ዘተ ብተስፊት ሓጎስ ኣቕሪቡ ነይሩ። እቲ ኣብ ወርሒ መጋቢት ኣብ ማእከል ምህዞን ዋኒንን መንእሰያት እተኻየደ መደብ ንግዱሳት ምህዞን ፈጠራዊ ሓሳብን ክህልዎ ዝኽእል ኣገዳስነት ብምስትብሃል፡ ንንባብ ብዝጥዕም ተጸሚቑ ኣብ ዓምዲ ቁጠባ ተኣንጊዱ ኣሎ።

መጽሔት መንእሰይ ብዘይካዚ፡ ኣብ'ቶም ልሙዳት ዓምድታታ ከምቲ ልሙድ መሃርን ኣዘናጋዕን ትሕዝቶታት ሒዛ ቀሪባ ኣላ። ኣበርክቶ ኣንበብታ ክስስን ድማ ናይ ወትሩ ለበዋኣ'ዩ።

ርሑስ መበል 34 በዓል ናጽነት!

መስመርና ድርዕና!

ደሃይኩም

ክብረት ይሃበልና!

መጽሔት መንእሰይ ኣብ ናይ ዝሓለፈ ሕታማ፡ ክቡር ፕረዚደንት ኢሳይያስ ኣፈወርቂ ንዘቤታዊ፡ ዞባውን ዓለማውን ጉዳያት ኣመልኪቱ ምስ ማዕከናት ውሽጢ ሃገር ዘካየዶ ሰፊሕ ቃለ-መጠይቕ፡ ብእተጻምቈን ንንባብ ብዝምሹውን ፍሉይ ቅዲ ኣቕሪባ ነይራ። መጽሔት መንእሰይ እዚ ፋልማያ ኣይኮነን። ናይ ቅድሚ ሕጂ'ውን ብተመሳሳሊ ክተውጽእ ምጽናሓ እዝክር'የ። እዚ ኣብ ኣንበብታ ዘለዋ ሓልዮትን ተገዳስነትን ዘንጸባርቕ ስለዝኾነ፡ ብስም ኣንበብታ የቐንየልና፡ ክብረት ይሃበልና እብላ።

መምህር ኣሚራ ሰናይ

ድንቂ መንእሰይ!

ኣብ ናይ ዝሓለፈ ሕታም መጽሔት መንእሰይ፡ ኣብ ዓምዲ ኦርያ፡ ምስ ወናኒ ብዙሐ-ሞያ መንእሰይ ኣብርሃም ሚኪኤል ዝተገበረ ዕላል እምብዛ መሳጢ ነይሩ። ኣብ ታሪኽ ዝበረኽ ሽልማት ሃማመተኤ - "ሶይራ"፡ ክልተ ሳዕ እተዓወተላ እንኮ መንእሰይ ምዃኑ ዘገርም'ዩ። ኣብርሃም ሚኪኤል፡ ነተን ቅድሚ 10 ዓመት ካብ ኢድ ክቡር ፕረዚደንት ኢሳያስ ዝወሰደን ክልቲኣን ሽልማታት ዘሰከማአ ሓላፍነት ከይረስዐ፡ ኣብ'ተን ሽዑ እተሸለመለን ዓውድታት ምፍራይ ኮምፖስት ንምኽዕባት ፍርያት ሕርሻን ፎርማጆን ኣርሓ ብምዃን ይቕጽል ምህላዉ ድማ ኣዝዩ ዝድነቕ'ዩ።

መጽሔት መንእሰይ ከምዚ ዝመሰለ ድንቂ መንእሰይ ሒዛትልና ምቕራባ ዮሃና እብላ።

ነጃት ዓድል ካብ ከረን

ብጭብጥታት እትሰነየ ኣገዳሲ እዋናዊ ሓበሬታ

መንእሰይ ስምኦን ወልደሚካኤል "ቦታ ኤርትራ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ" ብዝብል ኣርእስቲ ኣብ ጁንየር ናይ ዘቕረቦ ሓባራዊ ዘተ፡ ጽማቝ ትሕዝቶኡ ኣብ መጽሔት ምስ ነበብክዎ፡ ኣብቲ ኣዳራሽ ብኣካል ዘይምንባረይ ኣመና ተሰሚዑኒ። እቲ ሓባራዊ ዘተ፡ ኤርትራ ኣብይ ምንባራን ሕጂ ኣበይ ከም ዘላን ብምትንታን፡ ኣብዚ እዋን ሓይሊ ቀርኒ ኣፍሪቃ ምዃና ብጭብጥታት ዘረድእ ሓበሬታ ነይርዎ። ኣገዳሲ እዋናዊ ሓበሬታታት ስለ ዝረኸብኩሉ፡ ነቲ ኣብ ኮለጅና ንውድድር ዘቕረብክዎ መጽናዕታዊ ወረቐት ሓጊዚ ነይሩ። በዚ ኣጋጣሚ፡ ንተንታኒ ፖለቲካ መንእሰይ ስምኦን ወልደሚካኤል ዘሎኒ ኣድናቖት እናገለጽኩ፡ ወረቐቱ ኣብ ኮለጅና ከቕርበልና ዕድመ ኣቕርበሉ።

ናትናኤል ሃብቶም ካብ ኮለጅ ማይ ነፍሒ

ሳይንስን ተክኖሎጅን ክጉሰ ዘይብሉ ዓምዲ

መጽሔት መንእሰይ ንሓደስቲ ምዕባለታት ሳይንስን ተክኖሎጂን ኣመልኪታ ብዘይ ብኩራት ትሕዝቶታት ተኣንግድ ምንባራ ናይ ቀረባ ተዘክሮይ'ዩ። ኣብ'ዘን ዝሓለፋ ክልተ ሰለስተ ሕትማታ ግና ኣይግድን። ጉዳይ ሳይንስን ተክኖሎጅን፡ ኣርቲፊሻል ኢንተሊጀንስ፡ ተክኖሎጂ ሓበሬታ ወዘተ. መድረኻዊ ኣገዳስነት ከም ዘለዎ ተገንዚባ፡ ኣብቲ ዓውዲ ዝግደሱ ክኢላታት ጸሓፍቲ ኣናድያ ብዘይብኩራት ክትሰርሓሉ እላቦ።

ኣብዚ ዘለናዮ መድረኽ፡ ብሕልፊ

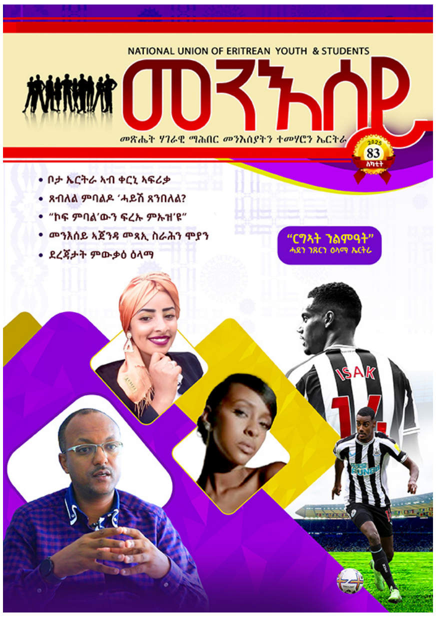

ብሰብ ስርሖ ብልሒ ዝካየድ ዘሎ ምድንጋራትን ሕልኽላኻትን መንእሰያት ብግቡእ ክፈልጥዎን ክግንዘብዎምን ምእንቲ ውድዓዊ ሓበሬታ ክረኽቡ ወሳኒ'ዩ።

መምህር ናኤብ ደበሳይ ካብ ዞባ ጋሽ ባርካ

ግዳሰ ኣብ ጾታዊ ጥዕና

መጽሔት መንእሰይ ኣብ ዝሓለፈ ሕታማ፡ መሳጥን ሕብራውን ትሕዝቶታት ሒዛ ስለ ዝወጸት ክብ ዝበለ ምስጋና ይግብኣ።

ቀንዲ ታርጌት መጽሔት መንእሰይ፡ መንእሰያትን ተመሃሮን ምዃኑ ርዱእ'ዩ። መንእሰያትን ተመሃሮን ድማ ኣብ ሂወቶም ብሕልፊ ምስ ጾታዊ ጥዕና ኣብ ዝተኣሳሰር፡ ብዙሕ ሕቶታት'ዩ ዘለዎም።

ዓምዲ ሓንቲ ሕቶ ኣላትኒ፡ ትሕዝቶኣ ኣስፊሓ ትወጽእ ስለዘላ፡ ዝተባባዕ'ዩ። እቲ ዝቐርብ ሕቶን ዝወሃብ መልስን፡ ነቲ መንእሰያት ኣፎም ከፊቶም ዓው ኢሎም ክሓትሉ ዘጸግሞም፡ ምስ ጾታዊ ጥዕና ዝተኣሳሰር እንተ ዝኸውን ዝያዳ ውጽኢታዊ ምኾነ ዝብል ርእይቶ'ዩ ዘሎኒ።

መድህን ክፍለ ካብ ዕዳጋ ሓሙስ

ጉዳያት

መስመርና ድርዕና

ህዝቢ ኤርትራ ኣብ ውሽጥን ወጻእን ንመበል 34 ዓመት ልደት ናጽነቱ፡ “መስመርና ድርዕና!” ኣብ ትሕቲ ዝብል መሪሕ ቴማ ኣብ ውሽጢ ሃገርን ኤርትራውያን ኣብ ዝርከቡለን ከተማታት ዓለምን፡ ከም ወትሩ ብምዕሩግ ባህላውን ስነጥበባውን መሰናድኣታት፡ ብውዕውዕ ሃገራዊ መንፈስን ድምቀትን ይጽንብላ ኣሎ።

ሓለፋ ካልእ ምረት መግዛእቲ ዝረኣየ፡ ናጽነት ንምድላይ ነዊሕን ጽንኩርን ጉዕዞ ብጽንዓት ዝሰገረን ኩሉ ዓይነት መስዋእቲ ዝኸፈለን፡ ሕጂ’ውን ሃገር ብምቕዳም፡ ሰላሙን ርግኣቱን ንምድልዳልን ብዘላቒ ልምዓት ንምድርዑን ዝውፈ ዘሎ ህዝቢ ኤርትራ፡ ንዕለተ ናጽነቱ፡ ዓመት መጸ እናበረኸ ብዝኸይድ ሃገራዊ ወንን ስምዒትን፡ ዝያዳ ተምሳጥ ብዝፈጥር ምርኢትን ድምቀትን ዝጽንብላ፡ እቲ ናብዛ ዕዝዝቲ ዕለት’ዚኣ ንኽበጽሕ ዘሕለፎ ተጋድሎ ብቕያታቱ ፍሉይን መዳርግቲ ኣልቦን ብምዃኑ ጥራይ ኣይኮነን። ድሕሪ ናጽነት እውን፡ ህንጸት ሃገር ከየሳልጥ ንምሕንኳሉ ዝተሃቀነ እልቢ ተጻብኦታት እናበርዓነ፡ መሰረታት ልምዓት ኣብ ምንጻፍ ዘርኣዮ ሓይልን ጥምረትን ጽንዓትን፡ ንርዝነትን ትርጉምን ዕለተ ናጽነቱ ዝያዳ ስለዘዕዝዞ እዩ።

መፋርቕ ዝሓለፈ ዘመን 1940ታት 1950ታት፡ ህዝቢ ኤርትራ ግዙእን ግዳይን ኮይኑ፡ ታሪኹ ብሓያላት መንግስታት ዝተወሰነሉ ምዕራፍ እዩ ነይሩ። የግዳስ ህዝቢ ኤርትራ ንዓማጺ ውሳነኦም ኣይረዓሞን። መጻኢ ዕድሉ ባዕሉ ንምውሳን፡ ጎይታ ዕድሉን ሃገሩን፡ ወናኒ ታሪኹን መጻኢኡን ባዕሉ ንምዃን ቈሪጹ ተላዒሉ። 30 ዓመታት ኣብ ዝወሰደ መሪር ሓርነታዊ ተጋድሎኡ ድማ፡ ነቶም መግዛእቲ ብውክልና ኢትዮጵያ ንምጽናዕ በብእብረ ዝተረባረቡዎ ርእሰ ሓያላን ኣመሪካን ሕብረት ሶቭየትን ኣላሽ ኣቢሉ፡ ብውሽጢ ኸኣ ነቲ ምንጪ ድሕረትን ውድቀትን ዝኾነ ከፋፋልን ጸቢብን ኣተሓሳስባታት ጸብለል ዝበለ ሃገራዊ ንቕሓት ኰስኲሱ፡ ሃገራዊ ዓቕሙ ብብቕዓት ወዲቡን ኣስሚሩን፡ ቅኑዕ ስነ-ሓሳባውን ፖለቲካውን መስመር ዘማዕበለ ሃገራዊ ውድብን ሓያል ሓርነታዊ ሰራዊትን ክሃንጽ ክኢሉ።

ተሞኩሮ ህዝቢ ኤርትራ ዘረጋግጾ ነገር እንተሎ፡ ፍትሓዊ ቃልሲ ዝዕወት፡ ዕላማኡ ፍትሓዊ ስለዝኾነ ጥራይ ኣይኮነን። እንታይ ድኣ ንዓወት ዘብቅዖ ቅኑዕ መስመርን ስትራተጂን ዝወነነ፡ ኣብ ጽኑዕ ደገፍን ሱታፌን ህዝቢ ዝተመስረተ ናይ ውፉያት ሓርበኛታት ውዳበ ምስ ዝኸውን እዩ።

ኣብ ዓለምና ሒደት መዳርግቲ ጥራይ ዝርከቦ ብርቱዕ ተጋድሎ ሰጊሩ፡ ሓርነቱ ዝተጓናጸፈ ህዝቢ ኤርትራ፡ ድሕሪ ናጽነት፡ ነዚ ኣብ ሓርነታዊ ቃልሱ ዝኾስኮሶ ክብርታት ዓጢቑ’ዩ ንህንጸት ሃገር ኣንቂዱ። በዚ ድማ ብናጻ ፖለቲካዊ መስመርን ሕርያን፡ ብሰብኣውን ሃገራውን ክብረት፡ ብመንፈስ ርእሰ ምርኰሳን ልዑል ልምዓታዊ ትግሃትን፡ ብኣርኣያነት እትጥቀስ ሃገር ክፈጥር ኣይኣገሞን። ናብኡ ዘብቅዖ እቲ ኣብ ጽንኩር ገድላዊ ህይወት እተመልመለ ኣብ ኩሉ መዳያት፡ ሓርነት ውሳነን ሕርያን ዘፍቅር ኩነተ-ኣእምሮ መሪሕነቱ እዩ። ሳላ’ዚ ገድለኛ ድልወተ ኣእምሮ’ዚ፡

ህዝቢ ኤርትራ፡ ምእንቲ ጥዑም ግን ግዝያዊ ፍታሕ ኢሉ፡ ፖለቲካዊ ናጽነቱን ናጻ መስመሩን ዘግድዕ ኣቋራጭ መገዲ ኣይሓረየን። ሓቅን ፍትሕን ዝጠልቦ ክቡር ዋጋ ክኸፍል ወትሩ ቅሩብ ብምዃኑ፡ ማዕበላት ሽርሕን ተጻብኦን፡ ውዲትን ብድሆን ከንዲ ዝተኾመረ ይኾመር፡ ካብቲ ኣጽኒዑ ዝሓዞ ናጻ መስመር ዘንደልህጾ ሓይሊ ኣይተረኸበን።

ህዝብን መንግስትን ኤርትራ፡ ምዕባለ ብዕዮን ጻዕርን እምበር፡ ብልምጭናን ፖለቲካዊ ክድምናን ዝርከብ ማና ከም ዘይኮነ ብምእማን፡ ፖለቲካዊ ይኹን ቁጠባዊ ጽግዕተኛነት “ኣይፋል!” ኢሎም፣ ነቲ ሓቀኛ መገዲ ክብረትን ብልጽግናን እዮም መሪጾም። ጉዕዞ ናጻ መስመር ድማ፡ ኤርትራ፡ ንመዋጽኦ ናብ ካልእ ከየቋመተት፡ ዓቕምን ክእለትን ዜጋታታ ብምሉኡ ንህንጸት ሃገር ኣኽቲታ፡ ንኹሉ ዝገጠማ ተጻብኦታት መኪታ እናሰዓረት፡ መሰረታት ቁጠባዊ ዕብየት እናንጸፈት፡ ካብ ረድኤትን ጽግዕተኛነትን ሓራ ዝኾነት ብነብሳ እትሓደር ሃገር ክትከወን በቒዓ።

ድሕሪ ናጽነት፡ ህንጸት ሃገር ኣብ ኤርትራ፡ በዚ ዝተጠቕሰ ክብርታት፡ ኣብ ሓጺር ግዜ ትስፉዉ ኣንፈት ክሕዝ’ዩ ተራእዩ። እንተኾነ፡ ‘ናጽነት ኤርትራ ንስትራተጂያዊ ረብሓታትና ኣየገልግልን’ዩ’ ኢሎም ዝኣምኑ ሓይልታት፡ ካብ መፋርቕ ዝሓለፈ ዘመን ጀሚሮም መሰል ርእሰ ውሳነ ህዝቢ ኤርትራ ንምድቋስ ተረባሪቦም ከይኣክል፡ ብኡ ኣየብቅዑን። ኣስተርሕዩ ሃገሩ ከይሃንጽን ከየማዕብልን፡ ሸውዓተ ዓመት ኣብ ዘይመልአ ግዜ፡ ፖለቲካውን ቁጠባውን ህንጸት ሃገር ምዝራግ ዝዕላማኡ፡ ቅሉዕ ናይ ውክልና ወራር ኣበጊሶም። ብወተሃደራዊ ሓይሊ ምስ ተሓለሎም እውን ኣይቀበጹን። ኩለንተናዊ እገዳ ዘጠቓለለ ዝተፈላለየ ግሁድን ስውርን ሽርሒታት እናኣለሙ፡ ጀሆ ናይ ቅልውላዋት ኮይኑ ንኽትሓዝ ንርብዒ ዘመን ዝኣክል ተረባሪቦሞ።

ኣብዚ ዝተጠቕሰ ርብዒ ዘመን ህዝቢ ኤርትራ ናጻ መስመሩ ንምውሓስ፡ ግዳማዊ ወራርን መሰነይታኡ ካልእ ተጻብኦታትን እናመከተ፡ ብዘይ ዝኾነ ደገፍ ብጽፍሩ ኣትኪሉ መኪቱ እዩ። ናጻ መስመሩ ዓቂቡ፡ ብናይ ኣቋራጭ ፍትሓት ከይሰድዐ፡ ናብ ነባሪ መዓርፎ እናማዕደወ፡ ካብ ረብሓ ህዝቢን ሃገርን ፈልከት ከይበለ ብጽንዓት ስለእተቓለሰ ድማ ንኹሉ ብድሆታት ናይ ድሕሪ ናጽነትን ብዓወት ክሰግሮ በቒዑ። የግዳስ እቲ ተጻብኦታት ምስናይ ጻዕቁን ዓይነታቱን፡ ማህሰይቲ ኣየውረደን ክበሃል ኣይከኣልን። ዕላማኡ እኳ እንተዘይወቐዐ ብግዜን ዕድላትን ብዙሕ ኣኽሲሩና እዩ።

ከንዲ ዝኾነ ምህናጽ ሃገር ማዕረ ልዑል ትጽቢትናን ጥሙሕናን ተወፋይነትናን ምስ ባህግና ዝዳረግ ከምዘይነበረ ርዱእ እዩ።

ናጽነት ኤርትራ እምበኣር ትርጉሙን ክብሩን በቲ ዝተኻየደ ሓርነታዊ ቃልሲን ዝተኸፍሎ መስዋእቲን ጥራይ ዘይኮነ፡ በቲ ንምሕላዉን ንምህናጹን ዝተሰግረ ከቢድ ቃልሲን መስዋእቲን እውን ዝተመን እዩ። ከም ኣብ እዋን ብረታዊ ቃልሲ፡ ኣብዚ ዳግማይ ገድሊ እውን ብጽንዓትን መስዋእትን ሰዒርና ወጺእና፣ ኣብ ዝሓሸ ባይታ ኣብ ድርኹኺት ሓድሽ ምዕራፍ በጺሕና ኣለና።

ታሪኽ ዘየቋርጽ መስርሕ እዩ። ነፍሲ ወከፍ መድረኽ ድማ ናቱ ብድሆታትን ዕድላትን ክህልዎ ግድን እዩ። ኣብዚ ናይ ረብሓታት ዓለም፡ ልሙጽ ጉዕዞ ዝበሃል የለን። ብድሆታት እናሰገርካ ምምራሽ እዩ - ጉዕዞ ሃገርን ሕብረተሰብን። ስለዚ ድማ ሕሉፍ ታሪኽ ሓድሽ ታሪኽ ብምስራሕ እዩ ቀጻልነቱ ዝረጋገጽ። ነቲ ወለዶታት ዝተጋደልሉን ዝተሰውኡሉን ብሉጽ ባህግና ንምርዋይ፡ ፍትሒን ራህዋን ዝሰፈና ስልጥንቲ ኤርትራ ንምውሓስ ንሕሉፍ ታሪኽና ከም መሰረትን መወከሲን ወሲድና ኣብ ነዊሕ መስርሕ ዝተኾስኮሰ ክብርታት፡ ዕላማታት፡ መትከላት፡ ናጻ ፖለቲካዊ መስመር፡ ቀጻልነቱ ንምርግጋጽ ሕጂ እውን ብቑዕን ማዕባልን ሃገራዊ ትካላት ሒዝና ክንምርሽ የድሊ።

ኣብዚ መበል 34 ዓመት ልደት ሃገራዊ ናጽነትና እንበዕለሉ ዘለና እዋን እምበኣር፡ ከም ኣውደ-ዓመት መብጽዓ መጠን፡ ነቲ መሰረታት ናጻ ሃገራዊ ምዕባለና ዝኾነ ምእንቲ ህዝባዊ ዕላማን ፍትሒን ሰብኣዊ ክብረትን ዝተኻየደ ጽኑዕ ቃልሲን ዝተኸፍለ ክቡር መስዋእቲን እናዘከርናን እናጸንበልናን፡ ብምህናጽ ስልጥንቲ ኤርትራ ክንድብሶ ሕድሪ ከነሐድስ የድልየና። ኤርትራ ማዕረ’ቲ እተኸፍለላ ክቡር መስዋእቲ፡ ዜጋታታ ብኽብረትን ፍትሒን ዝነብሩላ ዓዲ ራህዋን ማዕርነትን ክትከውን ሕጂን ንመጻኢን ኣብ ርእስና ተኣማሚንና፡ ኣብ ናጻ ሕርያና ተመርኲስና፡ ጻዕርና ከንዛይድ፡ ህንጸት ሃገር ከነቀላጥፍ መድረኻዊ ተልእኾና እዩ። ኣብዚ ሓድሽ መድረኽ’ዚ፡ ነቲ ብወራራትን ተጻብኦ ርብዒ ዘመንን ዝተኸስረ ዕድላት ብዝኸሕስ ናህርን ኣድማዕነትን ብምሉእ ዓቕምና ንህንጸት ሃገር ሻማ ብምባል ናጻ መስመርና ብደርማስ ቁጠባዊ ዕብየት ዝያዳ ንምድራዕን ንምሕያልን፡ ሕድሪ ዝቐበልን ታሪኽ ዝቐጽልን ዝሰርሕን ብቑዕ ተካኢ ወለዶ ብምኹስኳስ፡ መድረኻዊ ተልእኾና ክንፍጽም ድልውነትና ከነረጋግጽ ይግባእ። ክብርን ሞጎስን ነቶም ናብዚ ዘብቅዑና ውፉያት ሰማእታትና!

ቀርኒ ኣፍሪቃ
ብድሆታትን ተስፋታትን

ብኹነታት ቀርኒ ኣፍሪቃ ተስፋ ዝሰኣነ ሓደ ሶማላዊ ፖለቲከኛ፡ ኣብ ሓደ ናይ ዘተ መድረኽ፡ “ኣብ ኣፍሪቃ፡ ሓደ ቀርኒ ጥራይ ምህላዉ ሕጉስ እየ፣ ብዙሓት ቀርንታት እንተ ዝነብራና እንታይ ምኾንና” ኢሉ ነይሩ።

መረበት 200 ሚልዮን ህዝቢ ቀርኒ ኣፍሪቃ፡ ድሕሪ ምዝርዛር ኤውሮጳዊ መግዛእቲ፡ 80 ዓመታት ዝኣክል ብዘየዕርፍ ግጭታትን ኲናትን ፖለቲካዊ ቅልውላዋትን ሓሊፉ፡ ሕጂ ዝርከበሉ ኩነታት እውን ኣዝዩ ኣሰካፊ እዩ። ሃገር ብሃገር ዘሎ ፖለቲካውን ጸጥታውን ኵነታት ተስፋ ዝህብ ኣይኮነን። ሃገራት ዞባና፡ ኣብ ግጉይ መኣዝን ህንጸት ሃገር (Nation Building) ከዕነንያ ጸኒሐን፡ ናብ ምብትታን ከየምርሓ ዘስግእ ከቢድ ሃዋህው ኣንጠጥዩ ይርከብ።

ኣብ ሱዳን ኣብ መንጎ’ቶም ሰራዊት እታ ሃገርን ብጀነራል ደጋሎ ዝመርሑ ምልሻታትን ዝተወልዐ ኲናት፡ ዋላ እኳ ሰራዊት እታ ሃገር ላዕለዋይ ኢድ ይሕዝ እንተሎ፡ ብቐሊሉ ዝውዳእ ኣይመስልን። ኣብ ዝተፈላለየ ከባቢታት ሱዳን ዘሎ ዘይቅርዕው ሃዋህው ተደሚሩዎ ድማ፡ መዓልቦ ኲናት ሓድሕድ ሱዳናውያን እንታይ ከምዝኸውን ንጹር ኣይኮነን። ሱዳን ከም ስምርቲ ሃገር ክትቅጽል ትኽእል’ዶ ኣይትኽእልን? ዓቢ ሕቶ ኮይኑ ኣሎ። ኣብ ደቡብ ሱዳን ዘሎ ምትፍናን እውን፡ ዳግማይ ናብ ዝኸፍአ ኲናት ሓድሕድ ከይምለስ ዓቢ ስክፍታ ፈጢሩ ይርከብ። መንግስቲ ሶማል፡ ብጎረባብቲ ሃገራት ኮነ ብማሕበረሰብ ዓለም ምድግጋፍ እናተገብረሉ ንግብረሽበራዊ መጥቃዕትታት ኣልሸባብ ገና ክቆጻጸሮ ዘይምኽኣሉ፡ እቲ ነዊሕ ዝገበረ ስግኣት ደቡባዊ ጫፍ ቀርኒ ኣፍሪቃ ገና ክቕንጠጥ ኣይከኣለን።

ኣብ ዝተፈላለየ ክልላት ኢትዮጵያ ብፍላይ ድማ ኣብ ክልላት ትግራይ፡ ኣምሓራ፡ ኦሮምያ፡ ኣጋዴን ዘሎ ፖለቲካዊ ቅልውላውን በብኸባቢኡ ተወሊዑ ዘሎ ሰፊሕ ዕጥቃዊ ተቓውሞ ኣንጻር መንግስትን፡ መጻኢ ኣመቱ ምግማት ኣጸጋሚ እዩ። ልዕሊ 100 ሚልዮን ህዝቢ ኢትዮጵያ፡ ብብሄር ጥራይ ዘይኮነ ካብኡ ዝደቀቐ ጅር ፈልዩ ኣብ ዝተፋነነሉ ዘሎ እዋን እንታይ ምዕባለታት ክፍጠር ይኽእል፡ ንኢትዮጵያ ጥራይ ዘይኮነ ንዞባና እውን ዓቢ ስክፍታ እዩ።

ኣብ ርእሲ’ዚ ሃገር ብሃገር ዘሎ ውሽጣዊ ጸገማት፡ መንግስቲ ኢትዮጵያ ዛዕባ ካብቲ ኣጨናቒ ውሽጣዊ ኩነታት ናብ ግዳም ንምቕናዕ ዘልዓሎ ጉዳይ ኣፍደገ ባሕሪ፡ ምስ ሶማሊላንድ ክፍጽሞ ሓሲቡ ዝበርዓኖ ንምድኳን ወደብን ምምስራት ሓይሊ ባሕሪን ዝምልከት ናይ ምርድዳእ ሰነድ፡ ምስ ሶማል ከቢድ ምስሕሓብ ፈጢሩሉ ጸኒሑ ኣሎ። ነቲ ኩነታት ንምልዛብ ብመንጎኛታት ጻዕርታት እኳ እንተ ተኻየደ፡ ሕጂ እውን ኣብ መንጎ ክልቲአን ሃገራት ምትእምማን የለን። እዚ ናይ ኣፍደገ ባሕሪ ጉዳይ፡ ዋላ እኳ ውሽጣዊ ኩነታት ኢትዮጵያ ኣብ ግምት ብምእታው ብዙሕ ግምት ዝወሃቦ እንተ ዘይኮነ፡ ንኢትዮጵያ ግን ዓቢ ዲፕሎማስያዊ ክሳራ ኣስዒቡላ እዩ። ምስ ሶማል ጥራይ ዘይኮነ እንተላይ ምስ ካልኦት ሃገራት ናይዚ ዞባ ዘለዋ ዝምድና ብኣሉታ ተንኪፉዎ እዩ።

ኩነታት ቀርኒ ኣፍሪቃ ከምዚ ዝተጠቕሰ ኾይኑ፡ ኣኽቢቡዎ ዘሎ ዞባዊ ሃዋህው እውን ኣብ ርእሲ ኣላታ ተወሰኸታ እዩ። እቲ ዝዓበየ ካብኡ መጥቃዕቲ እስራኤል ኣብ ልዕሊ ቓዛ እዩ። ከም መልሰ ግብሪ መጥቃዕቲ እስራኤል ኣብ ልዕሊ ፍልስጤማውያን፡ ዕጡቕ ጉጅለ የመን ‘ሑቲ’፡ ኣብ ከባቢ ባብ ኤል-መንደብ ክፍጽሞ ዝጸንሐን ዘሎን መጥቃዕትታት ነቲ ቀንዲ ማያዊ መስመር ዓለምና፡ ንሓደጋ ኣቃሊዑ፡ ዓለማዊ ስግኣት ፈጢሩ ይርከብ።

ነዚ ብድሆታት’ዚ ኣብ ግምት ብምእታው ኩነታት ቀርኒ ኣፍሪቃን ዞባ ቀይሕ ባሕርን ተስፋ ዘቑርጽ ክመስል ይኽእል እዩ። እንተ ኾነ ሃገር ብሃገር ዘሎ ብድሆታት ኮነ ብደረጃ ቀርኒ ኣፍሪቃን ዞባ ቀይሕ ባሕርን ዘሎ ወጥርታት ፍታሕ ክርከቦ፡ ጻዕሪ ግዱሳት ወገናት ኣየቋረጸን። ከም ዝፍለጥ መርገጺ ኤርትራ ኣብዚ መዳይ’ዚ ካብ ነዊሕ ኣትሒዙ ንጹርን ዘየሻሙን እዩ። ኤርትራ፡ ኣብ ጉዳይ ምውሓስ ጸጥታ ቀይሕ ባሕሪ ኮነ ሰላምን ምርግጋእን ቀርኒ ኣፍሪቃ፡ ዋላ ኣብ ዘቤታዊ ብድሆ ውልቀ-ሃገራት፡ ፈጽሚን ፍታሕን ብቐንዱ ብሰብ ጉዳይ’ዩ ዝብል መትከላዊ ኣረኣእያ ዘለዋ ሃገር እያ። ኣብ ጉዳይ ጸጥታ ቀይሕ ባሕሪ፡ ሰብ መሬትን ባሕሪን ብምጉናይ ዝግበር ወተሃደራዊ ምትእትታው ዓበይቲ ሓይልታት፡ ዝያዳ ምትሕልላኽ ፈጢሩ ዝሩግ ሃዋህው ዘንግስ እምበር፡ ዘላቒ ሰላምን ጸጥታን ዘረጋግጽ ከምዘይኮነ ጽኑዕ እምንቶኣ እዩ። እዚ ዝተጠቕሰ ርእይቶ ኤርትራ ብጻልወቲ መንግስታት ዞባና

እውን ተቐባልነት እናረኸበ ዝኸይድ ዘሎ እዩ። በዚ መንፈስ'ዚ ድማ፡ ሃገራት ዞባና ብፍላይ፡ ኤርትራ፡ ግብጺ፡ ስዑድያ ናይ ሓባር መረዳእታ ሒዘን ንሰላምን ጸጥታን ቀይሕ ባሕሪ ይጽዕታ ኣለዋ። ምስ ቀይሕ ባሕሪ ዝዳወባ ሃገራት፡ ብሓባራዊ መረዳእታ ኣብ ምውሓስ ጸጥታ ቀይሕ ባህሪ ብጥምረት ክሰርሓ ዝግበር ምንቅስቓሳት ተስፋ ዝህብ እዩ። ኣብ ሱዳን ይኹን ኣብ ሶማልን ደቡብ ሱዳንን ዘሎ ወጥሪ ፍታሕ ዝረኽበሉ ኩነታት ንምፍጣር እውን ጻዕርታት ይቕጽል ኣሎ። እዚ ምንቅስቓሳት'ዚ በቲ ካልእ መዳይ ከም ኣወንታዊ ምዕባለ ዝውሰድ እዩ።

ስሉሳዊ ርክብ ኤርትራ ግብጺን ሶማልን ከምኡ'ውን ርክብ ግብጺን ጅቡቲን ገለ ልሂቃን ኢትዮጵያ፡ ኪዳን ኣንጻር ኢትዮጵያ ኣምሲሎም ክገልጹዎ ይስምዑ እዮም። እንተኾነ መሰረት ዘለዎ ዘረባ ኣይኮነን። ምኽንያቱ ኩነታት ናይዚ ዞባ ንዝከታተል፡ ኢትዮጵያ ንባዕላ ዘላቶ ኩነታት ስግኣት ናይዚ ዞባ እዩ። ንኣስታት ሰለስተ ዕቑድ ብመደብ ዝተኸስኮሰ ዓሌታዊ ፖለቲካ፡ ኣብዚ መወዳእታ እዋን ወተሃደራዊ ዕንደራ ዘኸተሎ ገዚፍ መቕዘፍትን ዕንወትን ተደሚሩዎ፡ ኣብታ ሃገር ፈጢሩዎ ዘሎ ድብልቕልቕ ብቐሊሉ ዝፍወስ ኣይኮነን። ኢትዮጵያ፡ ብሓድጊ ናይዚ ዕንደራ'ዚ ኣብ ከቢድ ፖለቲካዊ፡ ጸጥታውን ቁጠባውን ነውጺ ተሸሚማ ኣብ እትርከበሉ እዋን፡ ኣንጻር ኢትዮጵያ ኪዳን ምቛም ዘድልየሉ ምኽንያት ክህሉ ኣይክእልን። ኣብ መንን መንግስታት ዞባና ዝካየድ ዘሎ ርክባት እምበኣር ካብዚ ዘሎ ዕብሉኹ ኩነታት ብኸመይ ንወጽእ ዝብል እምበር፡ ግብረ መልሲ ናይቲ ብወገን ኢትዮጵያ ዝርአ ዘሎ ናይ ዓቕሊ ጽበት ምዕልባጥ ኣይኮነን።

ከም ዝፍለጥ ኣብ 1991 ኤርትራ ልኡላዊት ሃገር ምስ ኮነት፡ ብደረጃ ዞባ ናብ ሓባራዊ ዕብየት ዘቋምት ሰፊሕ ዕላማታት ሒዛ'ያ ነቒላ። መንግስታት ቀርኒ ኣፍሪቃ፡ ሰፊሕ ባይታ ምትሕብባር ክፈጥሩ ብዓቕማ ጐስጒሳን ብሃናጺ ጽምዶ ጽዒራን። ብዙሓዊ ኣቋውማ ሕብረተሰባት ኣብ ግምት ብምእታው፡ ኣብ ሶማል፡ ኢትዮጵያ ይኹን ሱዳን ንህንጻት ሃገር ዘዋጽእ እንኮ መገዲ ኣመልኪታ እውን ርእይቶኣ ብግልጺ ክትገልጽ ጸኒሓ ኣላ። እዚ፡ ኤርትራ ክውንነት ዞባና ንምቕያር ዘንቀለቶ ሃናጺ ሓሳብ ግን፡ ኣብ ዓይኒ'ቶም 'ካብ ዝርገት ንረብሕ ኢና' ዝብሉ ሓይልታት ስለ ዘእተዋ ከቢድ ዋጋ ከፊላትሉ እያ። ከም ሳዕቤኑ ኣብ ልዕሊ ህዝቢ ኤርትራ ዝዘነበ ተጸብኦ እልቢ ኣይነበሮን። የግዳስ ህዝቢ ኤርትራ፡ በቲ ዝገጠሞ ከቢድ ተጸብኦ ከይተዳህለ፡ ፖለቲካዊ ሕርያኡ ኣብ ዋጋ ዕዳጋ ከየእተወ፡ ልኡላውነት ሃገሩ ከየድፈረ፡ ብዓቕሙ ንዞባዊ ስኒት እናሰርሐ፡ ኢዱ ከይሃበ ተቓሊሱ ብዓወት ወጺኡ። ይኹን እምበር፡ ቅልውላዋት ቀርኒ ኣፍሪቃ ብግዜን ዕድላትን ንህዝቢ ኤርትራ ዘኽፈሎ ዋጋ ቀሊል ኣይኮነን።

ኤርትራ፡ ምስናይ'ዚ ኩሉ ጸቕጥን ሕንከራን'ዚ፡ ሃገራት ዞባና ተመላላሲ ጉደቦ ክፈጥራ ዝካየደቶ ጻዕሪ እምበኣር፡ ዛጊት ክሰምር ኣይከኣለን። ክውንነት ዞባና ንሰፊሕ ዕላማታት ኤርትራ ከእንግድ ገና ቅሩብ ኣይኮነን። የግዳስ ሕጂ እውን ሓድሽ ምህዞ የለን። ጸገማት ቀርኒ ኣፍሪቃ ብዞባዊ ውህደትን ምትሕብባርን እዩ ነባሪ ፍታሕ ዝረክብ። ብጸቢብን ከፋፋልን ፖለቲካ፡ መስፋሕፍሒ ጥሙሓት፡ ባህሊ ወራርን ዓመጽን ዝጭበጥ ፋይዳ የለን። ሃገራት ዓለምና ብደረጃ ዞባን ክፍለዞባን እናተመላልኣ ዕዳጋኣንን ፍርያተንን ኣብ ዘዕርጋሉ ዘለዋ እዋን፡ ህዝብታት ቀርኒ ኣፍሪቃ፡ ኤርትራ፡ ኢትዮጵያ፡ ሱዳን፡ ጅቡቲ፡ ሶማል፡ ኬንያ ጥምረት ፈጢሮም ብሓባር ክሰርሑ እንተ ዝኽእሉ ዝበለጸ ነይሩ። ግን ኣብዚ ደረጃ ንቕሓትን ክውንነትን ገና ኣይተበጽሐን።

ኣብዚ ውሁብ ኩነታት፡ ኤርትራውያን ዘለና ብድሆን ዕድልን ድኣ እንታይ እዩ? እቲ ዘሎ ዞባዊ ኩነታት ብመንጽር ሰፊሕ ዕላማናን ስትራተጂያዊ ሓሳብናን ብድሆ ይኹን እምበር፡ ንሕና ውሽጣዊ ርግኣትን ሰላምን ስለዘለና፡ ብተዛማዲ ዝሓሸ ዕድል ኣለና። ነዚ ዕድል'ዚ ተጠቒምና፡ ሰላምናን ርግኣትናን ዓቂብና፡ ህንጸት ሃገር ብዘለዓለ ናህርን ሓይልን ከነቀላጥፍ ዝሓሸ ባይታ ኣለና። መንግስቲ ኢትዮጵያ ዛዕባ ካብ ውሽጢ ንግዳም ንምቕናዕ ዘልዓሎ ኣጀንዳ ምናልባት ብቐጥታ ንዓና ዝጸሉ ክመስል ይኽእል እዩ። ኣመት ናይ'ቲ ዝሃግግ ፕሮፖጋንዳ እውን ከምኡ እዩ። የግዳስ ወድዓዊ ኩነታት ኢትዮጵያ ኣብ ግምት ብምእታው ብዙሕ እንሻቐለሉ ጉዳይ ኣይኮነን።

ኣብ መደምደምታ፡ "ሃገር ሰላም እዩ ኢልካ ብዘይ ድፋዕ ኣይሕደርን" ከም ዝበሃል፡ ሰላምና ንምውሓስ ወትሩ ድልዋት ክንከውን ግቡእ ኮይኑ፡ መድረኻዊ ሓላፍነትና ብቕንዱ ምቅልጣፍን ምድልዳልን ህንጸት ሃገር እዩ። እዚ ማለት ግን ኣብ ዘቤታዊ ዕማምና ተጸሚድና ካልእ ኣይምልከተናን ክንብል ኣይንኽእልን። ብጥንቁቕ ኣናብባ፡ ምዕባለታት ዞባናን ኣሰላልፋ ሓይልታትን እናተኸታተልና፡ ምስ ህዝብታት ዞባና፡ ሰላማዊ ጽምዶ ንምዕዛዝ፡ በዚ መገዲ'ዚ ድማ ከባቢና ካብ ዞባ ህውከትን ዕግርግርን ናብ ዞባ ሰላምን ሓባራዊ ዕብየትን ንምቕያሩ፡ ብዓቕምና ክንገብሮ እንኽእል ምድግጋፍ ምግባር ከም ህዝብን ሃገርን ሓላፍነትና እዩ።

ተባዕን ቅኑዕን ፖሊሲ ኤርትራ ዘግሃደ ፍጻመ

ፕረዚደንት ትራምፕ ዳግማይ ናብ ስልጣን ምስ መጸ፡ ብደረጃ ዓለም ዝዓበየ ናይ ረድኤት ትካል ዩ.ኤስ.ኣይድ (US-AID) ክዕጾ ምውሳኑ ንብዙሓት ዘሰንበደ ፍጻመ እዩ ኾይኑ። እዚ መረድእ'ዚ፡ ንሓያሎ መንግስታትን (ኣውራ መንግስታት ኣፍሪቃ) ኣብ ንጥፈታት ረድኤትን ልምዓታዊ ፕሮጀክትታትን ንነጥፉ ኢና ዝብሉ ዘይመንግስታውያን ማሕበራትን ካብቲ ትካል ደገፋት ክምጠወሎም ዝጸንሐ ትካላት ሚድያን ኣክቲቪስትን ኣባህሪሩ እዩ።

ኣብ ኣህጉር ኣፍሪቃ ካብ ዩ.ኤስ.ኣይድ. ዝበዝሐ ረድኤት ክትሰንቕ ዝጸንሐት ሃገር ኢትዮጵያ እያ። ኣብ ዓመት ብገምጋም 1.67 ቢልዮን ዶላር ክትኩበላ ምጽንሑ እውን ይፍለጥ። ኢትዮጵያ ኣብ ዝሓለፈ ዓመት (2024) ብደረጃ ዓለም ድሕሪ ዩክረይን ገዚፍ ረድኤት ዩ.ኤስ.ኣይድ ዝተቐበለት ሃገር እያ። ኢትዮጵያ ቀዳመይቲ እትስራዕ ተቐባሊት ሓገዝ ዩኤስኣይድ ትኹን እምበር፡ ካብ ሃገራት ኣፍሪቃ ካብዚ ትካል'ዚ ረድኤት ዘይትቕበል ሃገር ፍጹም ኣይነበረትን። ብዘይካ ኤርትራ!

ዩ.ኤስ.ኣይድ. ክሳብ 2005 ኣብ ኤርትራ እውን ቤት ጽሕፈት ዝነበሮን ናይ ሓገዝ ንጥፈታት ዘካይድ ዝነበረን እዩ። እንተ ኾነ መንግስቲ ኤርትራ፡ ኣብዚ ዝተጠቕሰ ዓመት፡ ነቲ ትካል ኣባሪሩዎ። ፋይናንሻል ታይምስ ዝተባህለ ብደረጃ ዓለም ፍሉጥ ጋዜጣ፡ ዩ.ኤስ.ኣይድ. ድሕሪ ምዕጻዉ ኣብዚ ቀረባ እዋን ኣብ ዝጸሓፎ ዓንቀጽ፡ ንኤርትራ "እታ እንኮ ንዩ.ኤስ.ኣይድ ካብ ሃገራ ዘባረረትን ብምዕጻው ዩ.ኤስ.ኣይድ ዘይተጸልወትን ሃገር" ክብል ገሊጹዋ።

ዩ.ኤስ.ኣይድ ካብ ኤርትራ ድሕሪ ምብራሩ እውን ዳግም ንምምላስ መተኣታተዊ ዝኸውን ተበግሶታት ኣንቂዱ ነበረ። ኣብ ኤርትራ ቤት ጽሕፈት ዘይብሉ ክንሱ፡ ንግዳያት ደርቂን ጥሜትን ኤርትራውያን ዝኸውን 200 ሺሕ ቶን እኽሊ ረድኤት ክልግስ ምዃኑ ብማዕከናት ዜና ኣጋዊሑ ነይሩ። ሽዑ እውን መንግስቲ ኤርትራ ነቲ ኣጕምጃዊ ረድኤት' "ክብረት ይሃበልና! ክብድና ምዕንጋል ኣይጽግመናን'ዩ" ኢሉ ኣይተቐበሎን።

ህዝቢ ኤርትራ ብቕኑዕ ሕልና ንዝድግፎ ባቡ ወትሩ ርሑው እዩ። ትካል ዩ.ኤስ.ኣይድ ግን ዕላማኡ ረድኤትን ሓገዝን ምዕዳል ጥራይ ኣይነበረን። እዚ ሓቂ'ዚ ፕረዚደንት ትራምፕ ነቲ ትካል ኣብ ዝዓጸወሉ ብሰፊሑ ተቓሊዑ እዩ። ናይ ገበነኛታትን ብልሽዋትን ዝብል መንደረጋሕ ዘለፉ እውን ወሪዱዎ። ብርግጽ ድማ ዩ.ኤስ.ኣይድ ናይ ረድኤት ትካል ዘይኮነ፡ ቀንዲ መጋበርያ ፖለቲካዊ ሽርሒታት እዩ ነይሩ።

ምስ ምዕጻው ትካል ዩ.ኤስ.ኣይድን ኣብ ተመጽወትቲ ሃገራት ፈጢሩዎ ዘሎ ሻቕሎትን ተኣሳሲሩ፡ ስም ኤርትራ ጎሊሑ ይጥቀስ ኣሎ። ኤርትራ ብዘይ ናይ ወጻኢ ረድኤት ብኸመይ ክትሰርር ክኢላ ዝብል ሕቶ ድማ፡ ኣተኩሮ ብዙሓት ስሒቡ ኣሎ። ኣወሃሃዲት ቤት ጽሕፈት ሕ.ሃ. ኣብ ኤርትራ፡ ናህላ ቫልጂ "ኣብ እዋን ቅልውላው ምቁራጽ ረድኤት፣ ሃገራት ካብ ኤርትራ ክቕስምኦ ዝኽእላ ሓሙሽተ ምህሮታት" ብዝብል ኣርእስቲ ሓደ ዓንቀጽ ጽሒፋ ነይራ። ንሳ ኣብ ጽሑፋ፡-

"ኤርትራ ከም ሃገር፡ ካብ ፈለማ ኣትሒዛ፡ ምስሳይ ናይ ደገ ሃገራት ይኹን ለገስቲ ውድባት ምስ ቀዳምነታት ሃገራዊ መደባታ ተሳንዩ ከምዝኸይድ እያ ክትገብር ጸኒሓ። ኣብ መደባትን ቀዳምነታትን ወሃብቲ ሓገዝ ኣብ ክንዲ ምምርኳስ፡ ናይ ልምዓት ኣጀንዳኣ ምሉእ ብምሉእ ባዕላ እያ እትቆጻጸሮ። ኣብዚ ሕጂ እዋን፡ ኣብ ምምዕባል ዝርከባ ሃገራት ከቢድ ናይ ምወላ ጸገም ኣጋጢሙወን ኣሎ። እዚ ቅልውላው'ዚ ዝመጸ፡ ሕቡራት መንግስታት ኣመሪካ እትልግሶ ዝነበረት ረድኤት ብሃንደበት ደው ከተብሎ ብምውሳና እዩ። ዝዓበየ መርኣያ ናይቲ ብደረጃ ዓለም ክርአ ዝጸንሐ ኣንፈት ምንቅልቓል ልምዓታዊ ሓገዛት ድማ እዩ። ኣብዚ ውሁብ ኩነታት እምበኣር፡ ንቅርጻዊ ጽግዕተኝነት ረድኤት ክንሓስበሉ ዘለና'ዩ። ንሞዴል ናይ ኤርትራ ከነቕልበሉ ድማ ግድን ኮይኑ ኣሎ።" ክትብል ጽሒፋ።

ናህጃ ኣስዒባ፡- "ኤርትራ ብውሱን ጸጋታት ነብስኻ ምኽኣልን ምልማዕን ከም ዝከኣል፡ ኣካታዊን ኣነቓቓሒን ዝኾነ እዋናዊ ምህሮ ዝቕሰማ ሃገር እያ።" ድሕሪ ምባል፡ ትካላት ሕቡራት ሃገራት ምስ ኤርትራ ዘካይድኦ ሽርክነታዊ ስራሕ መሰረት ብምግባር፡ "ምስዚ እዋን'ዚ ዝቃዶ ካብ ሞዴል ኤርትራ ዝርከብ ሓሙሽተ ምህሮታት" ዝበለቶ ዘርዚራ። 1) ወናኒ መደባትካ ምዃን 2) ውሽጥኻ ምጥማት፡ ዘቤታዊ ጸጋታት ምጉልባት 3) ወፍሪ ኣብ ጸጋ ሰብ 4) ልምዓት ጻዕሪ መላእ ህዝቢ ከምዝኸውን ምግባር 5) ንነዊሕ ብምጥማት ተጸማምነት ምጥራይ።

ብርግጽ ድማ፡ "ሃበኒ ህበይ ይጉብር . . . ካብ ሰብ ዝደሊ ከም ሳእኒ ይበሊ" ፍሉጥ ምስላና'ዩ። ንጭዋ ባህልን ህርኩትናን ህዝብና ዝገልጽ ድማ'ዩ። እቲ ህቡብ መትከል ህዝባዊ ግንባር 'ርእሰ-ምርኮሳ' እውን እንተኾነ ሓድሽ ምህዞ ኣይኮነን። እዚ ክቡር ባህሊ'ዚ ዝሰረቱ እዩ። ብነብስኻ ምሕዳር ኣብ ነፍሲ

ወከፍ ኤርትራዊ ዘሎ ኒሕ እዩ።

መትከል 'ርእሰ-ምርኮሳ' ከምቲ ብዙሓት ንምክፋእ ዝነዝሕዎ፡ ሕልናዊ ደገፍ ምጽያን ወይ ካብ ዓለም ምንጻል ማለት ኣይኮነን። ንኣኽኣሊ (enabling) ደገፍን ሽርክነትን 'መርሓባ!'፣ ብኣንጻሩ ንመልመሲ ዓቕሚ፣ መዐለሚ ብልሽውና፣ መጋበርያ ሽርሒ፣ ኮታ እኩይ ዘዕባ ንዝተሓንገጠ ትኳቦ 'ይፍትሓላ' ምባል እዩ።

ከም ዝፍለጥ ካብ መፋርቕ ዝሓለፈ ዘመን ጀሚሩ፡ ናብ ኣፍሪቃ ዝወሓዘ ረድኤትን ሓገዝን እልቢ የብሉን። ኣብ ልምዓት እንታይ ስምብራት ሓዲጉ? ዕላማ'ዚ ልግሲ'ዚ ጸገማት ንምቅላል ድዩ ነይሩ ንምርባሕ? ነዚ ብርኩት ልግሲ'ዚ ብዘይ-ሽታ ዝወሓጠ ጋህሲ እንታይ'ዩ? ኣብ እዋን መግዛእቲ ንኤውሮጳ ትምግብ ዝነበረት ኣፍሪቃ፡ ድሕሪ ምቕንጣጥ መግዛእቲ ናብ ዓዘቕቲ ስእነትን ጥሜትን ዝተዋሕጠትሉ ምኽንያት እንታይ'ዩ? ኣብ ምድሪ ኣፍሪቃ ተዘርየን፡ ኣብ ምሩጽ ህንጻታት ኣብያተጽሕፈት ደኲነን፡ ሽጉራት ኣብ ቴንዳታት ኣጕረን "ረድኤት ንዕድል ኣለና፣ ፕሮጀክት ነካይድ ኣለና" እናበላ ዕቑዳት ዘውደኽድኻ ትካላት እንታይ ለዊጠን? ዝብል ሕቶታት ምልዓል ኣገዳሲ እዩ።

ብኣንጻሩ፡ ህዝቢ ኤርትራ ነዊሕ ዓመታት ኣብ ልዕሊኡ ዝተጻዕነ ህድግለነ ዘይብሉ ድርዳር እገዳታት፣ ቅሉዕ ወራር፣ ምዕንቃጽ ወፍሪን ልቓሕን ከሳብ ምሕናቕ ግብሪ ዲያስፖራ ዝበጽሖ ስፍሪ-ኣልቦ ሽርሒ ተጻዊሩ፣ ዋሕዲ መግቢን ጥሜትን ዘይብሉ ኩነት ዝፈጠረ፡ ካብ ዕንጋሎ-ማንካን (spoon-feed) ልመናን ዝተገላገለ ብኸመይ'ዩ? ዓመት መጸ ሚልዮናት ሰባት 'ኣፈፌት ሞት ረጊጾም- ኣፈርኪቡ' እናተባህለ፡ ኤርትራ ኣብ መስርዕ ተመጽወትቲ ዘይትርእ ስለምንታይ? ዝብል ሕቶታት ምልዓል፡ ንደለይቲ ፍታሕ፡ ምንጪ ምርምር ክኸውን ዝኽእል እዩ። መትከል ርእሰ ምርኮሳ ኤርትራ፡ ቅኑዕን ዘላቕን ፍኖት ዝእምት ኣፍሪቃዊ ሞዴል እንተ ተባህለ ምግናን ኣይኮነን።

መሰል ናጽነቱ ንምርግጋጽ፡ ነዊሕ ኲናት ከካይድ ዝተገደደ ህዝቢ ኤርትራ፡ ድሕሪ ናጽነት ምጉንጻፉ፡ ናይ ግዜን ዕድላትን ክሳራ እኳ እንተነበሮ፡ በቲ ካልእ ሸነኽ ግን ጉልቡብ ምርቓ እዩ ኮይኑዎ። ምኽንያቱ ካብ ተሞኩሮ ኣቐዲመን ናጽነት ዝረኸባ ሃገራት ትምህርቲ ክቐስም ስለዝሓገዞ፡ ዝተፈጸመ ጌጋታት ኣይደገመን። ናብ ምዝመዛ ጥራይ ዝቐንዐ ዘይምዕሩይ ቁጠባዊ ዝምድና ወጊድ ኢሉ፡ ርእሰ-ምርኮሳን ቁጠባዊ ሽርክነትን ዝሕመረቱ፡ ካብ ጽግዕተኛነት ሓራ ዝኾነ ቁጠባዊ መስመር ክኽተል እዩ ወሲኑ።

የግዳስ፡ እዚ ምርጫ'ዚ፡ ንኹሎም ተሻረኽቲ ወገናት ብማዕረ ዘገልግልን ዘርብሕን እናኾነ፡ ሃብቲ ድኻታት ሃገራት ብጥርሑ ምጉሕጓሕ ዝለመዱ ገበትቲ ሓይልታት ዝሕጉስሉ ምርጫ ኮይኑ ኣይተረኽበን። ህዝቢ ኤርትራ፡ ካብ ረድኤትን ምጽወታን ተገላጊሉ ብነብሱ ንምሕዳር ዝተኸተሎ ፖሊሲ፡ ብኣዎንታ ኣይተጠመተን። እኳ ድኣ ከም ሓደገኛ ኣንፈት ስለዝተራእየ፡ ነዚ ቅኑዕ መንፈስ'ዚ ንምድኻም፡ ሓገዝ ንኸይረክብ ጥራይ ዘይኮነ ቁጠባዊ ዝምድናታቱ ከየስፍሕ ብዙሕ ዕንቅፋታት ክድርደረሉን፡ ምስሊ ኤርትራን ህዝባን ንምስይጣን ኣጸላሚ ዘመተታት ክካየደሉን ጸኒሑ ኣሎ።

መንግስቲ ኤርትራ ኣብ ዓለምና፡ ብሓራ ፖለቲካዊ መስመሩን ሓደስቲ ሓሳባት ናይ ምምንጫው ክእለቱን ትብዓቱን እዩ ዝፍለጥ። ምስ ክውንነት ህዝቡን ሃገሩን ዝኸይድ ሃገራዊ ራእይን ዕላማን ብብቕዓት ንምጭባጥ ዘኽእል ናይ ገዛእ ርእሱ መደባት ዝሕንጽጽ እምበር፡ ዘመን-ኣምጽኦ ሓሳብ፡ ወይ ዓለምና ከም ልሙድ ወሲዳቶ ዝጸንሐት ብሉይ ኣገባባት ከምዘለዎ ርዒሙ ዝጓዓዝ ኣይኮነን፡ መንግስቲ ኤርትራ ንረድኤትን ሳዕቤናቱን ብኣጋ ገምጊሙ፡ ንብሉይ ልምዲ ብምንቃፍ፡ ዝምድና ምዕቡላትን ኣብ ምምዕባል ዝርከባ ሃገራትን መሰረታዊ ከለሳ ከምዘደልዮ ርእይቶኡ ብትብዓትን ደጋጊሙ ክገልጽ ጸኒሑ እዩ።

ርእይቶ መንግስቲ ኤርትራ ኣብቲ ፈለማ እዋን፡ ንብዙሓት ኣገሪሙ ጥራይ ዘይኮነ ከም ዓሻ ድፍረት ዝተሓሰበሉ እዋን ነይሩ። ምኽንያቱ ሓድሽ ርእይቶ ወይ ሓሳብ ዋላ ቅኑዕ ይኹን ፈለማ ክትሰምዖ ምሒር የሰንብድ እዩ፣ ብፍላይ "መግዲ ሓቅን ምዕባለን ባዕልና ንፈልጠልኩም" ዝብሉ ወገናት ኣብ ዝመልእሉ ዓለም፡ ሓድሽ ሓሳብ ወይ ርእይቶ ምቕባል እምብዛ ኣጸጋሚ እዩ። እንተ ኾነ ግዜ ንቕኑዕነት ርእይቶ መንግስቲ ኤርትራ ብግብሪ ኣነጺሩዎ። ምስዚ ዘሎ ዓለማዊ ሃዋህው ድማ፡ መትከላት ኤርትራ ዘድንቑ እናበዝሑ ይመጹ ኣለዉ።

መንግስቲ ኤርትራ ኣብ ጉዳይ ረድኤትን ሓገዝን ጥራይ ዘይኮነ ኣብ ዞባዊን ዓለማዊን ዝምድናታት ዘለዎ መርገጺ እውን ካብ ናይ ገዛእ ርእሱ ሓራ ኣመለኻኽታ ዝብገስ እምበር ካብ ዒላ ጽኑሕ ሓሳባት ዝተቐድሐ ኣይኮነን።

ህዝቢ ኤርትራ ነዚ ሓራ መርገጺን መትከላትን ሒዙ ናጽነቱ ሓልዩ ንኽጓዓዝ ከቢድ ዋጋ ከፊሉ እዩ። እቲ ኣብ ልዕሊ ህዝቢ ኤርትራ ክዝነብ ዝጸንሐ ዕቡድ ተጸብኦታት፡ እውጅን ዘይእውጅን ቁጠባዊ እገዳታት፡ ቀንዲ ጠንቂ እዚ ዝተጠቕሰ ኤርትራ ዝመረጸቶ ሓራ ፖለቲካዊን ቁጠባዊን መስመርን ንካልኦት ኣብ ምምዕባል ዝርከቡ ህዝብታት ሕማቕ ኣብነት ናይ ጽቡቕ ናይ ጽቡቕ ኣርኣያ ከይከውን ተባሂሉ እዩ። እዚ ተጸብኦታት'ዚ ኣብ ገስጋስና ጽልዋ ኣይነበሮን ክበሃል ኣይከኣልን። ነቲ ዝመረጽናዮ መገዲ ኣጽኒዕና ስለዝሓዝና ግን ንኹሉ ብድሆታት ሰጊርና፡ ኣብዚ ሃገራት ብቕልውላው ምቁራጽ ረድኤት ዝተሰናበዳሉ እዋን ክሳድና ኣቕኒዕና ንኸይድ ኣለና። ተባዕን ቅኑዕን ፖሊሲን መትከላትን ኤርትራ ዝተጋህደሉ እዋን።

ደሃይ ማሕበር

“ምህዞን ፈጠራዊ ሓሳብን ብኣተኲሮ ክስረሓሉ’ዩ”

ኣቦመንበር ሃማመተኤ ብጻይ ሳልሕ ኣሕመዲን

ሃገራዊ ማሕበር መንእሰያትን ተመሃሮን ኤርትራ፡ ኣብ ሕብረተሰብ ፍታሕ ንዘምጽኡ ተበግሶታት ምህዞን ፈጠራዊ ሓሳብ ንምትብባዕን ኣፍራይነቶም ንምዕባይን ካብቲ ናይ ቅድሚ ሕጂ ፍልይ ዝበለ ኣተኲሮ ብምሃብ ክሰርሓሉ ተበጊሱ ኣሎ። ምቛም ማእከል ምህዞን ዋኒንን መንእሰያት፡ በቲ ማእከል ተማእኪሎም ዓምን ሎምዘበንን እተኣንገዱ ምርኢታትን ውድድራትን ምህዞን ሰንዓን ከምኡ’ውን እዚ ሕጂ “ፈጠራዊ ሓሳብ ንምዕባለ ሕብረተሰብ” ኣብ ትሕቲ ዝብል ቴማ ኣብ መበል 34 በዓል ናጽነት ጀሚሩ ዝቕጽል ውድድር ፈጠራዊ ሓሳብ ገለ ካብ መርኣያታቱ’ዩ።

መጽሔት መንእሰይ ንስትራተጂ ሃማመተኤን ገስጋስ ንጥፈታት ምህዞን ፈጠራዊ ሓሳብን ፍሉይ ኣተኮሮ ብምግባር ንኣቦመንበር ማሕበር ብጻይ ሳልሕ ኣሕመዲን ኣዕሊላቶ ኣላ።

- **ክቡር ኣቦመንበር ሃማመተኤ ብጻይ ሳልሕ ኣሕመዲን፡ ሃማመተኤ መደባት ስርሑ ብኸመይ’ዩ ዝሕንጽጾም?**

ማሕበር ራኢኡን ዕላማታቱን ንምጭባጥ፡ ንህልው ብድሆታትን ጠለባትን መንእሰያት ኣብ ግምት ብምእታውን ንመድረኻዊ ተልእኾ መንእሰያት ልዑል ኣቓልቦ ብምሃብን ናይ ኣርባዕተ ወይ ናይ ሓሙሽተ ዓመት ስትራተጂያዊ ውጥን ይሕንጽጽ። እቲ ዝሕንጻጽ ውጥን፡ ነቲ መንእሰያት ምንቃሕ፡ ምውዳብን ምዕጣቕን ዝብል መሪሕ ዕላማ ንምዕዋት ኮይኑ፡ ኣብ ነፍሲ ወከፍ ዓመት ድማ ኣብ’ቲ ስትራተጂያዊ ውጥን ንዝተነጽፉ ሸቶታትን ዕላማታትን ንምጭባጥ ዘኽእል ዓመታዊ፡ መንፈቓውን ርብዒ ዓመታውን ውጥን ስራሕ ይሕንጽጽን ይግምግምን።

- **ሃማመተኤ ኣብ ስትራተጂኡ ሓንጺጹ ዘካይዶም ንጥፈታት እንታይ’ዮም?**

ሃማመተኤ ናይ ውዳበ ማሕበር እዩ። መንእሰያት በብዝንባሌኦምን ባህግታቶምን ብሰፊሕን ንጡፍን ኣገባባት ብምውዳብ፡ ኣበርከትትን ረባሕትን ዝሕንጻጹ ስትራተጂያዊ መደባት ከም ዝኾኑ ይገብር። ሰፊሕ ውዳበ ብባህሪኡ ሓፈሻዊ ኾይኑ ንኹሎም ተመሃሮ፡ መንእሰያት ሰራሕተኛታትን ካልኦት ኣብ ዓድታትን ምምሕዳር ከባቢታትን

ንዘለዉ መንእሰያት ዝጥርንፍ ኣገባብ’ዩ። ንጡፍ ውዳበ ድማ ካብ’ቲ ሰፊሕ ውዳበ ብዝተፈላለዩ መምዘኒታት ዝተሓርዩ፡ ብቑጽሪ ንውሑዳት መንእሰያትን ተመሃሮን ዝጥርንፍ’ዩ። ኣብ’ዚ ውዳበ’ዚ ዘለዉ መንእሰያት ቀንዲ ተዋሳእትን ኣተግበርትን መደባት ማሕበር ኮይኖም ኣብ ምእላይን ምምራሕን ኣብ ሰፊሕ ውዳበ ንዘለዉ መንእሰያት መሪሕ ተራ ይጻወቱ። ምምልማልን ምሕያልን ውዳበታት ቀያሒቲ ዕምባባ፡ ፊተውራሪ፡ ሕመረትን ካድራትን ድማ ካብቶም ቀንድን መዓልታውን ንጥፈታት ማሕበር’ዮም። ከለባት’ውን መስሕብ ውዳበ ስለ ዝኾኑ፡ ካብቶም ብዕቱብ ንነጥፈሎም መደባት’ዩ።

ሓደ ካብ ኣገደስቲ ዕማማት ማሕበር ፖለቲካውን ማሕበረ-ቁጠባውን ንቕሓት መንእሰያት ክብ ከም ዝብል ምግባር እዩ። ዝተወደበ ሓይሊ መንእሰይ ንቕሓቱ ምስ ዝበርኽ ተሳታፍነቱ ኣብ ኩሉ መዳያት ዕዙዝ ከም ዝኸውን ርዱእ’ዩ።

መንእሰያት ውዳበኦም ኣሐይሎም፡ ሓይሎምን ጸዓቶምን ኣወሃሂዶም ኣብ መደባት ልምዓት ተራኦም ከበርክቱ እንተ ኾይኖም፡ ሞያን ክእለትን ክዓጥቁ ድማ ልዑል ኣገዳስነት ኣለዎ። ብቐንዱ መንግስቲ፡ መንእሰያት ትምህርትን ክእለትን ዓጢቖም ቀለስቲ ልምዓታዊ መደባት ክኾኑ፡ ሓያል ጻዕርን ገዚፍ ወፍርን ይገብር ከም ዘሎ ዝፍለጥ ኮይኑ፡ ማሕበር ድማ ብዓቕሙ ዝተፈላለዩ ኣስተምህሮታትን ስልጠናታትን ብምውዳብ፡ መንእሰያት ሞያን ክእለትን ዝዓጥቅሉ ዕድላት ክፈጥር ጸኒሑ ኣሎ።

ማሕበረ-ስነኣእምሮኣውን ፖለቲካውን ንቕሓቱ ዝበረኸ፡ ብሓያል ውዳበታቱን ሞያዊ ብቕዓቱን ዝለለ ዓይነታዊ መንእሰይ ንምህናጽ ውሁድ ጻዓት ከም ዘድሊ ብምእማን፡ ምስ ኩሎም ኣካላት መንግስቲ፡ ግንባርን ሃገራዊ ማሕበራትን ሸማግለ ኣዕሩኽ መንእሰያትን ካልኦትን ብውህደት ክሰርሕ ጸኒሑ።

ማሕበር፡ መንእሰያት ንሞያን ፍልጠትን ልዑል ግምት ዝህቡ፣ ዕቤትን ምዕባለን ብስራሕን ጻዕርን ጥራይ ዝረጋገጽ ምዃኑ ኣሚኖም፡ ንስራሕ ዝለዓለ ክብሪ ዝህቡ መንእሰያት ንምህናጽ ከም ስትራተጂ ሒዙ ክሰርሓሉ ጸኒሑ ኣሎ። ከም ኣካል ናይ’ዚ ድማ ፍልጠት-ጠቀስ ውድድራትን መተባብዒታትን፡ ዝተፈላለዩ ሓጸርቲ ስልጠናታት፣ ንቕሓት ዘበርኹ ጎስጓሳት ወዘተ. የካይድ። እዚ ሕጂ ኣተኩሮ ሂብና ክንሰርሓሉ ተበጊስናሉ ዘሎና ኣብ ምህዞን ሰንዓን ዘቕንዐ ንጥፈት’ውን ኣካል ናቱ’ዩ።

ብዘይካ’ዚ ሃገራዊ ክብርታት ንምዕቃብን ኣብ መንእሰይ ወለዶ ንምስራጽን፣ ጎዳእቲ ልምድታት ንምውጋድ፣ ኣካባቢ ንምዕቃብን ንምልማዕን ዝሕግዙ ዝተፈላለዩ ንጥፈታት ኣካል ስትራተጂያዊ ውጥን ኮይኖም ይሰርሓሎም ኣሎ። ሕጽር ብዝበለ መልክዕ ብኸምዚ ክገልጾ እኽእል። ኣዳቐቕካ ክትገልጾ እንተ ኼንካ እቲ ዝርዝር ኣዝዩ ብዙሕ ስለዝኾነ ክነውሓና’ዩ።

◆ **ማሕበር ብስትራተጂያዊ ውጥን ተመሪሑ ንጥፈታቱ ምክያድ ሓደ ካብ ክብርታቱ ኰይኑ ምጽንሑ፡ ከም ተመኩሮ ከሳዕ ከንደይ ሓጋዚ’ዩ ትብል?**

ስትራተጂያዊ ውጥን ስራሕ፡ ማሕበር ኣንፈቱ ብዝግባእ ክለልን ንጥፈታቱ ከሰላስልን ካብ መስመሩ ከይወጽእን ሓጋዚ ተራ ጸኒሕዎ’ዩ። ስትራተጂያዊ ውጥን ናይ ሓደ ትካል ሓያልን ድኹምን ጎድንታት ብምልላይ፡ ዕድላትን ስግኣታትን ኣብ ግምት ብምእታው ኣብ ቀንዲ ሸቶታት ብምትኳር ንራእይን ዕላማታትን ኣወሃሂዱ ዘማእዝን ኣገባብ እዩ። ብስትራተጂያዊ ውጥን ተመሪሕካ ምስራሕ ኣብ ራእይኻ ዘለካ እምነትን ተወፋይነትን እናሻዕ ብምሕዳስ፡ ጸዓትካን ጸጋታትካን ሸቶታትካ ንምጭባጥ ኣብ ዘኽእሉ ንጥፈታት ብምውፋር ተመዛኒ ውጽኢት ንኽተመዝግብ ዘኽእል ሜላ ኾይኑ ኢና ረኺብናዮ። ልዕሊ ኹሉ ኸኣ ውጥን ስለዝኾነ እንታይ ትሰርሕ፡ መዓስ፡ ኣበይን ብኸመይን ኣኹሊሑ ዘርኢ መነጽር ብምዃኑ መገድኻ ከይሰሓትካ ናብ ኣንፈት ራእይኻ ሰለል ኢልካ ክትጉዓዝ የኽእል።

◆ **ናብቲ መበገሲ ኣርእስትና ክንእቱ። ምህዞን ሰንዓን ምስ ታሪኽ ሕብረተሰብ ኤርትራ ዘለዎ ምትእስሳር ከመይ ምገለጽካዮ?**

ሕብረተሰብ ኤርትራ ክሳዕ ክንደይ ኣካል ጥንታዊ ስልጣነ ምንባሩ ንታሪኽናን ቅርስታትናን ብምውካስ ብቐሊሉ ክትግምቶ ዝከኣል’ዩ። ንዝያዳ መግለጺ ንትመራመርቲ ናይ’ዚ ዓውዲ

ክሓድጎ ክሓይሽ'ዩ።

ዘመናዊ ስልጣነ ኣብ ኤርትራ፣ ቅድሚ ሓደ ዘመን ብቐንዱ ምስ መግዛእቲ ጣልያን እዩ ተቐላቒሉ። ህዝቢ ኤርትራ ድማ፣ ነቲ ቅድሚ ሽዑ ርእዩዎ ዘይፈልጥ ዘመናዊ ቴክኖሎጂ፣ ፍልጠትን ክእለትን ክመልኽ፣ ነቲ ዝተኸፍተሉ ድሩት ዕድል ተጠቒሙ ቀልጢፉ ክመሃሮን ክላለዮን በቒዑ'ዩ። ሕብረተሰብ ኤርትራ ፈጠራዊ፡ መሃዝን ሰናዕን ምዃኑ ኣብቶም ዝሓለፎም ጽንኩራት ወቕቲ ናይ ታሪኹ'ውን ኣመስኪሩ'ዩ። ተመኩሮ ሓርነታዊ ቃልሲ ዝኾነ ሰብ ክኢላ ክኸውን፡ ዝኾነ ነገር ከኣ ናብ ጥቕሚ ክውዕል ከም ዝኽእል ዘርኣየ መድረኽ'ዩ ነይሩ። ኣብ ናይ ኵናት ተሸከርከርትን ዝተፈላለዩ ኣጽዋርን ዝተገብረ ምስናዕን ምምሕያሽን መመላእታ ጥራይ ኣይነበረን። ኣብ ህንጻ፡ ሕርሻ፡ ኣብያተ ዕዮታት፡ ጋራጃት፡ ሕክምናን መድሃኒትን ኣገራሚ ብቕዓትን ክእለትን ተመስኪሩ'ዩ። ኣካልን ኣእምሮን ተሻሪኹ ክምህዞ ዘይክእል ነገር ከም ዘየለ ብግብሪ ተራእዩ'ዩ። ስለዚ ሕጽር ብዝበለ መግለጺ፡ ምህዞን ሰንዓን መፉጥርቲ ወይ መጓዕዝቲ ሕብረተሰብ ኤርትራ'ዩ ክብሎ እደፍር።

◆ ረብሓታት ምህዞን ሰንዓን ንሕብረተሰብን ትካላቱን ከመይ ትገልጾ?

ረብሓታቱ ኣዝዩ ብዙሕ'ዩ። ኣብ ዘካየድናዮም ዓውደ-ዘተታት'ውን ብዝሰፍሐ ተኻቲዕናሉ ኔርና ኢና። ንምዕባለ ይድርኽን የሐንብብን፡ ጻዕርን ሃልክን ደቂ ሰብ የጉድል፡ እቶታውነት የበርክት፡ መነባብሮ የመሓይሽ፡ ብእኩብ ደረጃ ማሕበራዊ ለውጥን ምስግጋርን የቀላጥፍ፡ ኣተሓሳስባ ሰባት የስፍሕን የማዕብልን፡ ሜላታት ኣሰራርሓ ዝተራቐቐን ብምዕቡል ተክኖሎጂ ዝተደገፈ ቀሊልን ስሉጥን ከምዝኸውን ይገብር፡ ወዘተ. ምህዞን ሰንዓን ሕጽር ብዝበለ መግለጺ ኣቀላጣፊ ምዕባለን ስልጣነን'ዩ። ንሕብረተሰብ ካብ ትሑት ደረጃ መነባብሮ ናብ ዝበለጸን ዝሓሸን ዘሰጋግር፡ ኣብ ቁጠባዊ ምዕባለ ወሳኒ ግደ ዝጻወት'ዩ። ካብ ስኡን ናብ ርኹብ ምስግጋር ተባሂሉ ክግለጽ'ውን ይኽእል'ዩ። ካብ መሃይምነት ተላቒቕካ ዘመናዊ ፍልጠት ምውናን እንተ ተባህለ'ውን ልክዕ እዩ። ካብ ጉልበታዊ ዕዮ ወጺእካ ብዝተዓጻጸፈ ኣሳልጦ ዓበይቲ ስራሓት ዝዓምም ዘመናዊ ቴክኖሎጂ ምጥቃም ተባሂሉ እውን ክትርጎም ይኽእል . . . እቲ መግለጺ ብዙሕ'ዩ።

ምህዞን ሰንዓን ናብ ባህሊ ሕብተሰብ ምቕያሩ ዘለዎ ረብሓ እምበኣር ኣዝዩ ርሒብ እዩ። ክንዲ ዝኾነ መንእሰያት ናይ ፈጠራውነት ባህሊ ክህልዎም ምትብባዕን ምሹው ባይታ ምፍጣርን፡ ሓላፍነት መላእ ሕብረተሰብ ክኸውን ይግባእ። መንግስታውን ብሕታውን ትካላት፡ ኣብያተ ትምህርቲ፡ ምምሕዳራት፡ ህዝባውያን ማሕበራት፡ ስድራቤታትን ካልኦትን ከምዚ ዓይነት ባይታ ብምጥጣሕ ንመንእሰያት እንተ ኣተባቢዖም ድማ፡ ወዲ ሰብ ክገብሮን ክፈጥሮን ዘይክእል ነገር የለን። ኩሉ'ቲ ረቂቕን ዘይክኣልን ዝመስለና፡ መንእሰያትና ኣብ ሓጺር እዋን ክመልክዎን ልዕሊኡ ብምኻድ ዝያዳ ከመሓይሽዎን ከምዝኽእሉ ዘጠራጥር ነገር ኣይኮነን። እቲ ዘድሊ ምትብባዕን ድራኸ ምፍጣርን ጥራይ እዩ።

◆ ሃማመተኤ ካብ መዓስን ብኸመይን'ዩ ኣብ ምህዞን ሰንዓን ክነጥፍ ጀሚሩ?

ማሕበር፡ ካብቲ "ብዅለንተንኡ ብቑዕ ሃገራዊ መንእሰይ ምህናጽ" ዝብል ተልእኾኡ ተበጊሱ፡ ምህዞን ሰንዓን፡ ፈጠራን ተበላሓትነትን መንእሰያት ከም ዝዓቢ ምግባር ካብቲ ብቐጻሊ ክሰርሓሉ ዝጸንሐ ኣገባብ'ዩ። ካብ 1990ታት ኣትሒዙ ኣብ ኣብያተ ትምህርቲ ጀሚሩ።

መስርሕ ምምሃዝን ምስናዕን ምስ ኣካዳምያውን ሞያውን ብቕዓት ልዑል ምትእስሳር ስለዘለዎ፡ ኣብ ኣብያተ ትምህርቲ ጨናፍር ብምቛም ምስ ሚኒስትሪ ትምህርቲ ብምውህሃድ፡ ተመሃሮ ካብ እዋን ቁልዕነቶም ኣትሒዞም ኣብዚ ዓውዲ ከም ዝግደሱን ናይ ምምሃዝን ምብልሓትን ባህሊ ከም ዝሰርጾምን ንምግባርም ብመልክዕ ቅነ መንእሰያት፡ ቅነ ተመሃሮን ፈስቲቫላትን ተኣታቲዩ ተሰሪሑሉ።

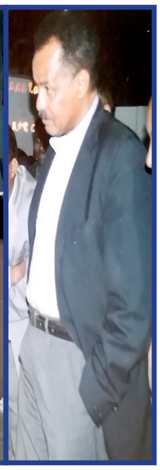

ኣብ ምዕዋት እቲ መደብ ኩላቶም ኣካላት ክሳተፍዎ ልዑል ኣገዳስነት ስለ ዘለዎ፡ ካብ ታሕቲ መሰረት ሒዙ ክብገስ፡ ኣብ ዋዕላ ምውህሃድ ኣካላት መንግስትን ግንባርን ማሕበራትን ብዛዕባ'ቲ ዓውዲ ብዕቱብ ከም ዝዝተየሉን ዝምከረሉን ገይሩ። ምስ ናይ ልምዓት መሻርኽቲ ብምውህሃድ ድማ፡ ንመሃዝትን ሰናዕትን ዝተፈላለየ ሓጸርቲ ሞያዊ ስልጠናታትን ዕድል ንኡስ ልቓሕን ከም ዝረኽቡ ኣብ ምግባር ዘይነዓቕ ንጥፈታት ዓሚሙ። ብልጭኦም ምዕቃብን ሕጽረታቶም ድማ ብደቂቕ ብምግምጋምን ድማ ኣብ ሓደን ዝተወሃሃደን ፕሮጀክት ከም ዝጥመሩ ኣብ ምግባር ዘይተሓለለ ጻዕርታት ኣካይዱ።

◆ **ገለ ካብቲ ማሕበር ኣብ ምህዞን ሰንዓን ዝለዓለ ኣተኩሮ ሂቡ ዝዓመሞም ግብራዊ ንጥፈታት ክትጠቕሰልና።**

ካብ ዝዝክሮ፡ ኣብ 1998 ክቡር ፕረዚደንት ሃገረ ኤርትራ ብጻይ ኢሳይያስ ኣፍወርቂ ዝርከቦም ሓለፍቲ መንግስቲ፡ ግንባርን ማሕበራትን ግዱሳትን ዝተዓዘብዎ ብዓይነቱ ፍሉይ ምርኢትን ውድድርን ምህዞን ሰንዓን ኣብ ቀጽሪ ጁንየር ክለብ ኣካይዱ ነይሩ። መቐጸልታኡ ኣብ ቀጽሪ ኤክስፖ'ውን ተኻይዱ ነይሩ። ኣብቲ እዋን፡ ክቡር ፕረዚደንት ብጻይ ኢሳይያስ ኣፍወርቂ ምስ መንእሰያት መሃዝትን ሰናዕትን ኣብ ኤክስፖ ርክብ ብምግባር፡ ንመሃዝትን ሰናዕትን ኣማእዛኒ ሰሚናር ኣካይድሎም ነይሩ። ኣብቲ ሽዑ ኣጋጣሚ መደባት ምህዞን ሰንዓን ክትግብርን ክኣልን ንማሕበር "ማንደይት" ክህብ እዝክር። ብኡ መሰረት ድማ እቲ ምርኢት ኣብ ዞባታት፡ ኣብ ፈስቲቫል ኣብያተ-ትምህርቲ፡ ኣብ ሃገራዊ ፈስቲቫልን ፈስቲቫል ትካላት ላዕለዋይ ትምህርትን ቀጺሉ ጸኒሑ። ኣብ ዝሓለፉ ዓመታት ድማ ኣብ ዞባታት ምስ ቅነ-ውዳበታት ተኣሳሲሩ ይስረሓሉ ኣሎ።

◆ **ካልእ ብፍሉይ ዝጥቀሱ ፍጻመታት ምህዞን ሰንዓን ክትገልጸልና**

ኣብ ወርሒ ሓምለ 2005 ድማ "ናይ ጽባሕ ብድሆታት ብመገዲ ኢንፎርመሽን ተክኖሎጂ ንግጠሞም" ኣብ ትሕቲ ዝብል ቴማ ሲምፖዝዩም ኢንፎርመሽን ተክኖሎጂ ኣካይዱ ነይሩ። ዕላማ ናይ'ቲ ኣብ ሃገርና ንፈለማ ግዜ ዝተኻየደ ሲምፖዝዩም፡ ድሌታት መንእሰያት ብመንጽር ተክኖሎጂ ሓበሬታ እንታይ ምዃኑ ንምልላይን መንእሰያት ብመገዲ ተክኖሎጂ ሓበሬታ ኣቢሎም ኣብ ሃገራዊ ልምዓት መሪሕ ተራ ዝጻወትሉ ምሹው ሃዋህው ንምፍጣርን ኣብ ናይ ሓባር መረዳእታ ንምብጻሕን'ዩ። ኣብቲ ሲምፖዝዩም ኣስታት 20 ኣብ ኢንፎርመሽን ተክኖሎጂ ዘተኮሩ መጽናዕታዊ ወረቓቕቲ ቀሪቦም ነይሮም። ኣብ መኽፈቲ ናይ'ቲ ሲምፖዝዩም፡ ሓላፊ ቁጠባዊ ጉዳያት ህግደፍ ብጻይ ሓጎስ ገብረሂወት፡ ንግደን ኣበርክቶን ኢንፎርመሽን ተክኖሎጂ ኣብ ምቅልጣፍ ማሕበረ-ቁጠባዊ ምዕበለ ሕብረተሰብ ኣመልኪቱ መማእዘኒ ቃል ኣስሚዑ ነይሩ።

ከም ኣካል ናይ'ቲ ሲምፖዝዩም፡ ዝተፈላለዩ ንኢንፎርመሽን ተክኖሎጂ ዘንጸባርቑ ኤግዚብሽን ኣብ ኣዳራሽ ምምሕዳር ዞባ ማእከል ቀሪቡ ነይሩ። ጉዳይ ኢንፎርመሽን ተክኖሎጂ ካብ ሽዑ ሕጂ ዝያዳ ጸላውን ኣገዳስን እናኾነ ይመጽእ ስለዘሎ፡ ነቲ ናይ ሽዑ ከም ተመኩሮ ወሲድና፡ ኣብ መጻኢ ብዝሓየለ

ክንሰርሓሉ ንኽእል ምዃንና'የ ዝኣምን።

ካብ 2004 ክሳዕ 2018 ምስ ማእከል ስልጠና ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ ብምትሕብባር ኣብ ሳዋ ኣብ ዘካየድናዮ ሃገራዊ ፈስቲቫል መንእሰያት'ውን ኣብ ምህዞን ሰንዓን ዕዙዝ ኣተኩሮ ብምግባር ተሰሪሕሉን ዕዉታት ካብ ኢድ ክቡር ፕረዚደንት ብጻይ ኢሳይያስ ኣፍወርቂ ንዓወቶም ዝበቅዕ ሽልማት ይቕበሉ ነይሮም'ዮም። እቲ ውድድርን ምርኢትን ክሳዕ ሻሙናይ ፈስቲቫል ብኣዝዩ ዉዕዉዕ ኣገባብ ቀጺሉ ነይሩ። ሕላገቱ'ውን ገና ካብ ኣእምሮ መሃዝትን ሰናዕትን ኣይሃሰሰን ዘሎ።

ምስ ኮሚሽን ትካላት ላዕለዋይ ትምህርቲ ብምውህሃድ፡ ብደረጃ ኮለጃትን ብጥርኑፍን ኣብ ዝካየድ ፈስቲቫላት'ውን መሃዝነታዊ ዓቕምን ሓሳባትን ተመሃሮ ብዝፍትሽን ዝሕብሕብን ኣገባብ ክውደብ ጸኒሑ ኣሎ። ካብ ዝጅምር ክሳዕ ሕጂ ኣብ ዝተኻየዱ 12 ዙርያታት ፈስቲቫል ብርክት ዝበሉ ናይ ምህዞን ፈጠራን ፍርያት ናብ ምርኢትን ውድድርን ቀሪቦም ኣለዉ።

ማሕበር ብዘይካዚ፡ ምስ መሻርኽቲ ብሕልፊ ድማ ምስ ሚኒስትሪ ትምህርቲ ብምውህሃድ ብደረጃታት ጨንፈር ቤት ትምህርቲ፡ ንኡስ ዞባን ዞባን ኣብ ዝካየዱ ቅነ ውዳበታት፡ ቅነ መንእሰያት፡ ፈስቲቫል ኣብያተ ትምህርትን ኣብ ካልእ ነንበይኖም ኣጋጣሚታትን ዝተፈላለዩ

ናይ ምርኢታትን ውድድራትን ባይታ ከዳሉ፡ ብሉጻት ስርሓት ብምልላይ ክሽልምን ኣፍልጦ ክህብን ከምኡ'ውን ዝተፈላለዩ ሓገዛት ብምሃብ ከተባብዕ ጸኒሑ'ዩ።

◆ **ዓምን ሎምዘበንን ዝተኻይደ ውድድር ምህዞን ሰንዓን ካብቲ ናይ ዝሓለፈ ፍሉይ ኣተኩሮ ዝግበረሉ ዘሎ ይመስል። ሙብርሂ ክትህበና**

ኩላቶም'ዞም ክጠቕሶም ዝጸናሕኩ፡

ኣብ ምትብባዕ ፈጠራውነትን ኣበርክቶን መንእሰያት ኣተባባዒ ኣበርክቶ ከም ዝጸንሖም ርጉጽ'ኳ እንተ ኾነ፡ ንፈጠራዊ ሓሳብ ዘድሊ ፋይናንሳውን ሞያውን ድጋፍ ብምውዳድ ናብ ፍርያት ኣብ ምቕያርን ኣበርክትኡም ኣብ ልምዓታዊ መደባት ሃገር ከም ዝዓዝዝ ኣብ ምግባር ግን ሕጽረታት ኣይጸንሖምን ማለት ኣይኮነን። ማሕበር ነዚ ሕጽረት'ዚ ብምርዳእ፡ ምስ ዝምልከተን ሚኒስትሪታት፡ ኣፍረይትን ናይ ሞያ ትካላትን ብምውህሃድ ከካይዶም ዝጸንሐ መደባት ብደቂቕ ብምግምጋምን ኣገባቡ ብምምሕያሽን ፍረ ብዝርከቦ መንገድን ዳግማይ ንምብርባሩ ተበግሶ ወሲዱ ክሰርሕ ጀሚሩ'ሎ።

◆ **ገለ ካብ'ቲ ዝተወሰደ ተበግሶታት ክትገልጸልና**

ተሞኩሮ ዝተፈላለያ ሃገራት ኣብ ግምት ብምእታው፡ ኣብ 2022 ምትብባዕ ፈጠራዊ ሓሳባትን ምሕያል ዋኒን ዝዕላማኡ "ሚሳል ስቱድዮ" እተሰምየ ናይ ሓሳብ ስቱድዮ (Idea Studio)

ፕሮጀክት ኣበጊስና። ብኡ መሰረት ድማ ንመሃዝትን ሰናዕትን ተመሃሮ ስልጠና ከም ዝወሃብ ተገይሩ። ነቲ ዘበገስናዮ ንኡስ ፕሮጀክት፡ ንዝያዳ ጽፈትን ኣድማዕነትን ድማ ናብ ሃገራዊ ማእከል ምህዞን ዋኒንን መንእሰያት ከነበርኾ ወሲንና። እቲ ማእከል ኣብ ኣስመራ ኣብ ቀጽሪ ጁንየር ክሉብ ድሮ ቈይሙ ስርሑ ጀሚሩ ኣሎ። ኣብ ዞባታት'ውን ብተመሳሳሊ፡ ማእከል ምህዞን ሰንዓን ንምቛም ኣብ መስርሕ ኣሎ።

◆ **ማሕበር ኣብ ምህዞን ሰንዓን ብዝለዓለ ኣተኩሮ ክሰርሕ ምውሳኑ ካብ ምንታይ እዩ ዝብገስ?**

ከምቲ ቀዲመ ዝገለጽክዎ፡ መሪሕ ዕላማ ማሕበር መንእሰያት ምንቃሕ፡ ምውዳብን ምዕጣቕን'ዩ። እዚ ናይ ምህዞን ሰንዓን ዕማም ድማ ነቲ ምዕጣቕ ዝብል ብቕዓት ወይ ኣምር ዝውክል'ዩ። ኣብ ርእሲኡ፡ ዓውዲ ምህዞን ሰንዓን ዝያዳ ኹሉ ንመንእሰያት ዝቐርብ ዓውዲ እዩ። መንእሰያት ሓድሽ ነገር ንምድህሳስ ኣብ ቀጻሊ ፈተነ ዝርከቡ ከም ምኳኖም መጠን ዘድሊ ምእላይን ምትብባዕን እንተ ረኺቦም ኣብ ቀጻሊ መሰረት ናይ'ቲ እንሓልሞ ብሉጽ ተክኖሎጂ ክኾውን ዝኽእል ፍርያት ከቕርቡ ከም ዝኽእሉ ብርእሰ-ተኣማንነት እንዛረበሉ ሓቂ እዩ። ንኣብነት፡ ኣብ ከም ብዓል መደበር ዝረአ ተበግሶታት ምህዞን ሰንዓን እንተ ተዓዚብና እቶም ዘበዝሑ ካብ ኣፍረይቶም መንእሰያት'ዮም። ኣብ ፌስቲቫላትና ክቐርብ ዝጸንሐ ተበግሶታት ምህዞን ሰንዓን'ውን ናይ መንእሰያት ዕቑር ዓቕምን ክእለትን ኣብዚ ዓውዲ ከም ዘሎን ዘግህድ ኣብነት እዩ።

◆ **ቀንዲ ዕማማት ማእከል ምህዞን ዋኒንን እንታይ ክኸውን'ዩ? ካብ'ቶም ቅድሚኡ ብማሕበር ዝካየዱ ዝነበሩ ንጥፈታትከ ብምንታይ እዩ ዝፍለ?**

ማእከል ምህዞን ዋኒንን፡ ነቲ ምህዞን ሰንዓን ብኣጋጣሚ ፌስቲቫላትን ቅነውዳበታትን ንምርኢትን ውድድርን ዝቐርብ ካብ ምኳን ሓሊፉ፡ ናይ ገዛእ ርእሱ ስትራተጂ ትግባረ ሓንጺጹ ብሓላፍነት ክሰርሕ ተበጊሱ ኣሎ። ኣብ ኣብያተ-ትምህርትን ፌስቲቫላትን ዝጸንሐ ተመኩሮታት ከም መበገሲ ወሲዱ፡ ብደረጃ ሃገር ዝዝርጋሕ መደባት ንምሕያልን ኣድማዕነት ፍርያቶም ንምርግጋጽን ከም ዝሰርሕ ክግበር'ዩ። ዘድሊ ቅጥዕታትን መምርሒታትን ብምውዳድ፡ ብደረጃ ሃገር ንዘሎ ዕቑር ዓቕሚ ፈጠራውነት ከም ዝበራበር ንምግባር ክስረሓሉ'ዩ። ኣብ መንእሰያት ድርኺት ንምፍጣር ድማ ብዛዕባ ምህዞን ሰንዓን ዝምልከት ሓበሬታ ከዋድድ፡ ክዝርግሕን ከመሓድርን'ዩ። ካብ መላእ ሃገር ዝቐርቡ ፍርያት ምህዞን ሰንዓን ብሞያተኛታት ከም ዝምመ ብምግባር

ድማ ብመራኸቢ ብዙሃን ሕብረተሰብ ክም ዝፈልጦምን ክም ዘተባብዖምን ክገብር'ዩ።

እዚ ማእከል፡ ውጽኢቱን ኣድማዕነቱን ኣብ ቀጻልነቱ ዝምርኮስ ብምዃኑ፡ ኣብ ኩለን ዞባታት ዝካየድ ንጥፈታት ምህዞን ሰንዓን ብኣወዳድባኡን ንጥፈታቱን እናተገምገመ ንዝበረኸ ገስጋስ ናህሩ ከዛይድ ብዕቱብ ክሰረሓሉ'ዩ።

◆ ዛጊት ብዚ ማእከል ዝተኻየዱ ንጥፈታት ክትገልጸልና

ግደን ኣድማዕነት ናይ'ዚ ማእከል ፍርያት ምህዞን ሰንዓን ንምዕባይ፡ ኣብ ዞባታት ማእከል፡ ደቡብን ዓንሰባን ዓውደ-ዘተታት ብምውዳብ፡ ራእዩ፡ ተልእኾ፡ ክብርታት፡ ብቕዓት፡ ሽቶ፡ ዕላማታትን ቀንዲ ዕማማትን ብምንጻር መቢጋገሲ ስተራተጂያዊ ውጥን ሓንጺጹ ንስራሕ ተበጊሱ'ሎ። ምስ ዘመናዊ ተክኖሎጂ ዝተኣሳሰር ምህዞኣዊ ስራሕ ዘለዎም መንእሰያት ዝግልገልሉ ተክኖሎጂያዊ መሳለጥያታት ኣብ ምቕራብ፡ መስርሕ ምህዞን ሰንዓን

ዝካየደሉ ምሹው ቦታ ኣብ ምጥጣሕ፡ ዓቕሚ መሃዝትን ሰናዕትን ዘሐይሉ ናይ ነዊሕን ሓጺርን ግዜ ስልጠናታት ኣብ ምውዳብ፡ ብሉጽ ምሕደራ ብምትእትታው ማእከል ዝምረሓሉ ስትራተጂ ኣብ ምሕንጻጽን ብሓላፍነት ዝሰርሑ ቦርድ ኣብ ምቛም፡ ምስ መሻርኽቲ ብምውህሃድ፡ ናይ ለቓሕን ናይ ጥረ-ነገራት ሓገዛትን ዝረኽብሉ ዕድላት ኣብ ምፍጣር ወዘተ. ኣብ ምንጣፍ ይርከብ።

ኣብ ዝሓለፈ ዓመት በቲ ማእከል እተማእከለ ኣብ ዞባታት ዓንሰባ፡ ደቡብን ማእከልን ብደረጃ ዞባ ምርኢትን ውድድራት ተኻይዱ። ናይ ሰለስቲኣን ዞባታት ፍርያት ዝቐረበሉ፡ "ፈጠራውነት መንእሰያት መሰረት ምዕባለ" ኣብ ትሕቲ ዝብል ቴማ፡ ቀዳማይ ውድድርን ምርኢትን ምህዞን ሰንዓን ካብ 17-18 ለካቲት 2024 ኣብ መደበር ተኻይዱ ነይሩ።

ክም መቐጸልታኡ ሎሚ ዓመት ድማ ተሳታፍነት ኩለን ዞባታት እተረጋገጸሉ፡ "ምህዞ መንእሰያት ንዝበረኸ ልምዓት!" ኣብ ትሕቲ ዝብል ቴማ፡ ካብ 21-22 መጋቢት 2025 ብደረጃ ሃገር ኣብ ምህዞን ሰንዓን ዝቐንዐ ውድድርን ምርኢትን ኣብ ቀጽሪ ማእከል ምህዞን ዋኒንን መንእሰያት ቀሪቡ። ኣብዚ ውድድር ብድምር 106 ፕሮጀክታት ናይ ነኣሽቱን ዓበይትን መንእሰያት ቀሪቡ።

እቲ ማእከል ብተወሳኺ፡ ነኣሽቱ መንእሰያት መሃዝትን ሰናዕትን ምምልማልን ምስልጣንን ሓደ ካብ ቀንዲ ዕላማታቱ ገይሩ ኣብ ምንጣፍ ይርከብ ኣሎ። ቁልዑ ተኸኒካዊ ናይ ሓንጎል ሓሳባት ከማዕብሉ፡ ሽግራት ናይ ምፍታሕ ክእለቶም ክስፍሑን ክዕብዩን ዝሕግዝ ብግብራዊ ስራሕ ዝተሰነየ ስልጠናታት ኣብ ምሃብ ይርከብ ኣሎ።

◆ ካብዚ ማእከል ብተወሳኺ እንታይ

ክንጽበ ንኽእል?

ኣብ ኩሉን ዞባታት መሃዝትን ሰናዕትን ፈተነታት ዘካይድሉ ትሕተ-ቕርጺ ክህሉ፡ ኣብዚ ዓውዲ ዝነጥፉ መንእሰያት ነንሓድሕዶም ዝላለይሉ፡ ሓሳብ ንሓሳብ ዝለዋወጥሉ፡ ተመኩሮ ዝቕስምሉ ማእከላት ኣብ ምቛም ክሰርሕ'ዩ። ብደረጃ ሃገር ኣብ ምህዞን ሰንዓን ዘተኰረ ናይ ምርኢትን ውድድርን ኣጋጣሚታት ምስራዕ፡ ኣብ ኣገልግሎት ሕብረተሰብ ክውዕል ዝኽእል ናይ ምምሃዝን ምስናዕን ፕሮጀክትታት መምዩ ናብ ቀጻሊ ስራሕ ወይ ፍርያት ምስግጋር፡ ኣብ እተፈላለየ ብሕታውያንን መንግስታውያንን ትካላት ዘሎ ዓቕሚ ተገምጊሙ ተፈላጥነት ከም ዝርከብ ምግባር፡ ንዕዉት ፕሮጀክትታትን ብሉጽ ዓቕምን ናይ ብሉጽነት ሽልማት (Excellence Award) ምሃብን ካልእን ገለ ካብቲ ሒዝዎም ዘሎ መደባት'ዮም።

◆ **ሃማመተኤ፡ "ፈጠራዊ ሓሳብ ንረብሓ ሕብረተሰብ!" ኣብ ትሕቲ ዝብል ቴማ ናብ ምህዞን ሰንዓን ዝቐንዐ ውድድር ፈጠራዊ ሓሳብ (Invention Idea's Competion) ከካይድ ወሲኑ ኣሎ። ብዛዕባኡ'ውን መብርሂ ክትህበና**

መቐጸልታ ናይዚ ኣብ ምህዞን ሰንዓን ክንገብሮ ዝጸናሕና'ዩ። እቲ ቀዲሙ ክመጽእ ዝነበሮ'ዩ። ብመሃዝትን ሰናዕትን ባዕላቶም ሓሲቦም ባዕላቶም ኣብ ፍርያት ኣብጺሖም ናብ ምርኢትን ውድድርን ክቐርቡ ብምጽንሖም'ዩ ምድንጓራት ፈጢሩ። እዚ ሕጂ ምስ መበል 34 ዓመት በዓል ናጽነት ጀሚሩ ዝቕጽል መደብ ውድድር ፈጠራዊ ሓሳብ እምበኣር፡ መቐጸልታ ናይ'ቲ ማሕበር ካብ ነዊሕ እዋን ኣትሒዙ ክሰርሓሉ ዝጸንሐ ኾይኑ፡ እቲ ውድድር መንእሰያት ፈጠራዊ ሓሳባት ዘዕኩኹሉ፡ ዘለዎም ፍሉይ ክእለታትን ኣፍራይነትን ዘማዕብልሉን ዕቑር ዓቕምታቶም ዘለልይሉን ባይታ ከም ዝኸውን'የ ዝኣምን።

ኣቕዲምና ንዘውጻእናዮ ንድፊ ኣገባብ ትግባረ፡ ዝያዳ ኣድማዕን ውጽኢታውን ንምግባሩ ሞያተኛታት ዓዲምና ብ17 ሚያዝያ ኣብ ኣስመራ ኣብ ማእከል ምህዞን ዋኒንን ናይ መነቓቕሒ ዓውደ-ዘተ ኣካይድና። ኣብቲ ዓውደ-ዘተ፡ እቲ ውድድር ብደረጃታት ተኸፋፊሉ ብዘይ ዝኾነ ኣፈላላይ ንኹሉ ክፉት ክኸውን፡ ዝቐርቡ ሓሳባት ማሕበረ-ቑጠባዊ ጸገማት ሕብረተሰብ ዝፍትሹ፡ ዝፈትሑን ባህሊ መሃዝነትን ሰንዓን ብምዕባይ ንሃገራዊ መደባት ልምዓት ኣብ ምቕልጣፍ እጃም ዘለዎም ክኾኑን ብዕቱብ ክስረሓሉም፡ ምድግጋምን ምቕዳሕን ሓሳባት ንምውጋድ መነጻጸሪ ማዕከን ዳታ ክዋደድ፡ ውጽኢት ፈጠራዊ ሓሳብ ናብ ተጨባጢ ዕዉት ፕሮጀክት ንኽሰጋገር ድማ መድረኽ ኣብ ምፍጣር፡ ኣብ ጎስጓስ፡ ምመያን ምምዕባል ማእከል መጫጭሕን ብዕቱብ ክስረሓሎም ኣብ ዝብሉን ካልኦትን ኣብ ሓባራዊ መረዳእታ በጺሕና ኣሎና። ብኡ መሰረት ድማ ኩሉ'ቲ ዘድሊ መስርሓት ኣብ ምጽፋፍ ንርከብ ኣሎና።

◆ **ራእዩ ናይ'ቲ ውድድር እንታይ'ዩ?**

ምዕባለ ማሕበረ-ቁጠባዊ ሕብረተሰብ ምርግጋጽ'ዩ። እቲ ቴማ'ውን ካብኡ'ዩ ወጺኡ።

◆ **ተልእኾኡ?**

ፈጠራዊ ሓሳብ ብምትብባዕ

ብድሆታት ሕብረተሰብ ዝፈትሕ መሃዝን ተበላሓትን ዜጋ ምፍራይ እዩ።

◆ *ሽቶኡን ዕላማታቱን'ከ?*

ሽቶኡ ባህሊ ምህዞ፡ ፈጠራዊ ሓሳብን ዋኒንን ከም ዝስስን ምግባር'ዩ። ኣብ ዕላማታቱ ብዙሕ ኢና ዘርዚርና፦ ፈጠራዊ ሓሳባት ምትብባዕ፤ ጸገማት፡ ግድላት፡ ሕጽረታት ሕብረተሰብ ብሓሳብን ተበላሓትነትን ፍታሕ ከም ዝረኽቡ ምግባር፤ መንእሰያት ፈጠራዊ ሓሳባት ከማዕብሉ ምትብባዕን ዕድል ምፍጣርን፤ ፈጠራዊ ሓሳባት ዘለዎም መንእሰያት ኣብ ሓድሕዶም ዝተሃናነጹሉ፡ ዝተሓባበርሉን ዝተደጋገፍሉን ባይታ ምጥጣሕ፤ ኣብ ፈጠራዊ ሓሳብ፡ ምህዞን ሰንዓ ፍሉይ ክእለትን ዝንባለን ዘለዎም ዜጋታት ንምልላይን ክእለቶም ኣብ ረብሓ ሕብረተሰቦም ከም ዝውዕል ምግባርን፤ ዓቕምን ፈጠራውነትን መሃዝነት ሰናዕትን መንእሰያት ምብርባርን ምፍልፋል መፍትሒ ሓሳባትን፤ ተወዳደርቲ ብሕልፊ መንእሰያት ፈጠራዊ ሓሳብ ከማዕብሉ ብምትብባዕ፡ ፈጠራዊ ሓሳባቶም ናብ ተጨባጢ ፕሮጀክት ከስግርዎን ወነንቲ ዋኒን ክኾኑ ምትብባዕ ከምኡ'ውን ተሳትፎ ሕብረትሰብ ኣብ ዓውዲ ምህዞን ሰንዓን ከም ዝብርኽ ምግባር ወዘተ.

◆ ካብዚ ውድድር ከመይ ዝበለ ረብሓታት'ከ ክንጽብ ንኽእል?

ብዙሕ'ዩ። ሓደ ፈጠራዊ ሓሳብ ቅድሚ ናብ ግብራዊ ስራሕ ምስጋሩ ተወሳኺ መሀብተሚ ሓሳባት ንኽረኽቡ ዕድል ይህሉ፤ ፈጠራዊ ሓሳብ ቅድሚ ብኽኢላታት ምግምጋሙ ናብ ስራሕ ወይ ፕሮጀክት ንምስጋር ዝግበር ወጻኢታት ሃስያ ክህልዎ ስለ ዝኽእል፡ እቲ ዋና ፈጠራዊ ሓሳብ፡ ወጢንዎ ንዘሎ ፍርያት ወይ ኣገልግሎት ብኽልሰ-ሓሳብ ምስ ወድኦ ቅድሚ ኣብ ግብሪ ምፍታኑ፡ ብኽኢላታት ከም ዝግምገምን ብቕዓቱ ከም ዝርኣን ምግባር፡ ካብ ኩሉ ንምድላዋት መርኣዪ ዝግበር ሃልኪ የድሕን፤ ንመስርሒኡ ዘድሊ ወጻኢታት ነቲ ኣቕራቢ ሓሳብ ክኸብዶ ስለዝኽእል ደገፍ ምሃብ፤ ፈጠራዊ ሓሳብ ናብ ፕሮጀክት ኣብ ምቕያር፡ ብጉልበት ይኹን ብመሳለጥያ እቲ ፈጣሪ ሓሳብ ባዕሉ ከተግብሮ ምስ ዘይክእል፡ ንስርሑ ኣፍልጦ ብምሃብ፡ ናብ ካልኦት ክትግብሩ ዝኽእሉ ኣካላት ክሰጋገር ይኽእል፤ ፈጠራዊ ሓሳባት ዘለዎም መንእሰያት ግቡእ ምእንፋትን ምምራሕን ከም ዝረኽቡ ብምግባር ብሰንኪ ሕጽረት ዓቕሚ፡ መሳለጥያን ሓበሬታን ከይሰናኸል ዘድሊ ሓገዝን መተባብዕን ከም ዝረኽቡ ምግባር ወዘተ. ክኸውን ይኽእል። ብዓቢኡ ድማ መሃዝትን ሰናዕትን ንሕብረተሰብን ሃገርን ኣበርከትቲ ከም ዝኾኑን ኣብ ሃገሮም ዘለዎም ተገዳስነት ኣብ ምብራኽን ደራኺ እጃም ክህልዎ ምኧኑ ፍሉጥ'ዩ።

◆ *ኣብዚ መዳይ ኣተኩሮ ዝወሃቦም ረቛሒታት ከመይ ዝበሉ'ዮም?*

እቲ ሓሳብ ኣብ ሃገርና መበቈላውነት (Orginality) ዝሓለወን ወሰኽ ክብሪ (value addition) ወይ ምምሕያሽ ዘለዎ ክኸውን ቀንዲ ረቛሒ'ዩ። ብተወሳኺ ድሌታትን ጠለባትን ሕብረተሰብ ዘማልእ ወይ ንሽግራት ሕብረተሰብ ብዝቐለለ መገዲ ዝፈትሕ፡ ናብ ዝጭብጥ ለውጥን ምምሕያሽን ዝመርሕ ወይ ዘኣንፍት፡ ንኽትርድኦ ቀሊልን ዘይተሓላለኸን ክኸውንን ምስ ኻልኦት ክትበሃሃለሉ ዘየጸግምን ክኸውን'ውን ካብቶም ክጥቀሱ ዘለዎም ረቛሒታት'ዮም። እቲ ዝቐርብ ሓሳብ ብእተኻእለ መጠን ኣብ መጽናዕቲ ዝተመርኰሰን ብኸመይ ናብ ፍርያት ይውዕልን ውጥንን ዝሓቶ ባጀትን ዝወጸሉ እንተ ኾይኑ ድማ ናብ ፍርያት ኣብ ምቕያሩ ዝቐለለ ይኸውን። እቲ ፈጠራዊ ሓሳብ ኣብ ቅድሚ ደያኑ ዝቐርብን ብመገዲ መራኸቢ ብዙሃን ዝፍኖን ክኸውን ስለ ዝኽእል፡ ክእለት ኣቀራርባ'ውን የገድስ'ዩ። ናብቲ ዝድለ ብቕዓት ንምስጋር ካልኦት ረቛሒታት'ውን ኣይሰኣንዎን'ዮም።

◆ *ቀንዲ ጽላታት ናይ'ቲ ውድድር ወጺኡ እንተ ኾይኑ ክትገልጸልና*

ኣብቲ ኣቕዲምና ዘውጻእናዮ ንድፊ ኣገባብ ትግባረ፡ ጽላታት ሕርሻ፡ ትምህርቲ፡ ጸዓት፡ ተክኖሎጂ ሓበሬታ፡ ጥዕና፡ መራኸቢታት፡ ትራንስፖርት፡ ወዘተ. ኢልና ክንዝርዝር ፈቲንና ኔርና። ኣብ ዘካየድና ዓውደ-ዘተ ግና ጽላታት ከይፈለና ማሕበረ-ቁጠባዊ ጸገማት ዝፈትሑ ሓሳባት ኢልና ንዕጻዎ ዝብል ሓሳባት ቀሪቡ ነይሩ። እሰማምዓሉ'የ። ተወዳደርቲ ብጽላታት ከይተደረቱ ናጻ ኾይኖም ሓሳባት ክፈጥሩ ፍቑድ'ዩ።

◆ ክንዛዝም። ኣብ መወዳእታ ከተመሓላልፎ እትደሊ መልእኽቲ እንተሎ . . .

ማእከል ምህዞን ዋኒንን መንእሰያት፡ ብልዑል ድሌት ግና ኸኣ ብውሱን ዓቕሚ ጀሚሩ ኣሎ። ኣቕርቦት ትሕተ-ቕርጽን መሳለጥያን ደረጃ ብደረጃ እናተመሓየሸን እናማዕበለን ዝኸይድ ዓቕሚ ዝሓትት ጉዳይ እዩ። እቲ መሰረታዊ ኣገዳስነት ከመይ ጌርካ ነቲ ተፈጢሩ ዘሎ ጥጡሕ ባይታ መዝሚዝካ ኣብ ረብሓኻ ተውዕሎ እዩ። እዚ ድማ ብቐንዱ ንመሃዝትን ሰናዕትን መንእሰያት ዝምልከት እዩ። ስለዚ ጉዕዞ ሽሕ ኪሎ ሜትር ብሓደ ስጉምቲ'ዩ ዝጅምር'ሞ፡ ዕቑር ናይ ምምሃዝን ምስናዕን ክእለትና ናብ ረብሓ ሕብረተሰብ ንምቕናዕ ጻዕርታትና ከነሓይል እላቦ።

ስለዚ ማሕበር ኣብ ምህዞን ሰንዓን ብፈጠራዊ ሓሳብን ግብርን ብዝለዓለ ኣተኩሮ ክስረሓሉ'ዩ። በዚ ኣጋጣሚ ምህዞን ሰንዓን ብሓሳብን ግብርን ከም ኣገዳሲ ሃገራዊ ዕማም ብምውሳድ፡ ዝምልከቶ ኣካል መንግስትን ግንባርን፡ መላእ ሕብረተሰብ፡ ስድራቤታት፡ ኣብያተ ትምህርቲ፡ መንግስታውን ብሕታውን ትካላት፡ ህዝባውያን ማሕበራትን ካልኦትን በብሸነኾም፡ ምህዞን ሰንዓን ዘተባብዕ ሓሳባትን ሓሰብትን ንምስሳን ዝሕግዝ ባይታ ክፈጥሩ ጽውዕ።

◆ የቐንየለና ክቡር ኣቦ መንበር

መስፍን ገብረሂወት

ቍጠባ

ምህዞን ምሕዮሻን ኣብ ቁጠባዊ ምዕባለ

ብተስፋት ሓጐስ

ሃማመተኤ ኣብ ዝሓለፈ ወርሒ መጋቢት "ምህዞ መንእሰያት ንዝበረኸ ልምዓት" ኣብ ትሕቲ ዝብል ቴማ ኣብ ማእከል ምህዞን ዋኒንን ሃገራዊ ውድድር ምህዞን ሰንዓን ኣብ ዘአንገደሉ ኣጋጣሚ፡ ካብ ኩለን ዞባታት ዝመጹ መሃዝትን ኣመሓየሽትን ካልኦት ግዱሳትን ዝተሳተፍዎ፡ "ግደ ምህዞን ምሕዮሻን ኣብ ቁጠባዊ ልምዓት" ብዝብል ኣርእስቲ ብተስፋት ሓጐስ መደብ ሓባራዊ ዘተ ተኻይዱ ነይሩ። ትሕዝቶ ናይ'ቲ ብተስፋት ሓጐስ ዝቐረበ ወረቐት፡ ስዒቡ ቀሪቡ ኣሎ።

ተስፋት ሓጐስ ብኢንዳስትርያዊ ፖሊሲ (MPhil) ብማስትረይት ዲግሪ ዝተመረቐ፡ ኣብ ማእከል ትካላዊ ብቕዓት ኤርትራ ንሓያለ ዓመታት ዝሰርሐ፡ ኣብዚ እዋን'ዚ ድማ ኣባል ሚኒስትሪ ንግድን ኢንዱስትርን'ዩ።

ቁጠባዊ ምዕባለ ነፍሲወከፍ ሃገር ከተረጋግጾ ትደልዮ ሸቶ'ዩ። የግዳስ ኩለን ሃገራት ተዓዊተናሉ ማለት ኣይኮነን። እኳ ደኣ ዘይተዓወታሉ ይበዝሓ። እተን ዝተዓወታ ከኣ ነቲ ኣቐዲመን ዘጥረያአ ብልጫን ንዕኡ ዝምሹው ፖሊሲታት እናተጠቐማ የኻዕብትአ ብዘለዋ ሃብቲ እቲ ጋግ መመሊሱ እናዓበየ ይኸይድ ኣሎ። ከም ጃፓን፡ ደቡብ ኮርያን ሲንጋፖርን ዝኣመሰላ ሒደት ሃገራት ድማ ምስ'ተን ቀዲመንአን ዝማዕበላ ሃገራት ንዝነበረን ጋግ ሰጊረን ኣብ ደንበ ምዕቡላት ዝተጸንበራ እየን። ምጽንባር ናይ'ዘን ሃገራት ግን ከምቲ ዝበዝሑ ስነ-ቁጠበኛታት ዝገልጽዎ ብኣውቶማቲካዊ መስርሕ ዝተኸስተ ኩነተ-ምጽንባር ኣይኮነን፤ ወይ'ውን ሕጂ ዘለወን ተክኖሎጅያዊ ምዕባለ፡ ነቲ ዝኾነት ሃገር ንተክኖሎጂ ብቐሊሉ ክትረኽቦ ከም ትኽእል ጸጋ ዘመልክት ቁጠባዊ ኣመለኻኽታ ተኸቲለን ብዘይ ዝኾነ ጻዕርን ምብልሓትን ኣይበጽሕኦን። እቲ ጋግ፡ መንግስቲ ኣድለይቲ ፖሊሲታትን ተግባራትን ኣብ ምንጻርን ምትግባርን ግሉሕ ተራ ከም ዝህልዎ ብምግባር'የን ዓቢሰንኦ። ኣድህቦ ተዋሂብዎ ካብ ዝተሰርሓሉን ዝተደገፈን ቁጠባዊ መዳይ ከኣ ምህዞን ምሕዮሻን (innovation) እዩ።

ምህዞን ምሕዮሻን ብኸመይ ይግለጽ?

ምህዞን ምሕዮሻን ምስኡ ተዛመድቲ ምስ ዝኾኑ ኣምራት ስነ-ፍልጠትን ተክኖሎጅን ከም ሓደ ዝግለጹሉ

ኢጋጣሚ ሒደት ኣይኮነን። ኣብዚ፡ ዝርዝራዊ መረዳእታ ናይ ዝምድናኦምን ፍልልዮምን ዝቐርብ'ኳ እንተ ዘይኮነ መሰረታዊ ነጥቢ ምጥቃስ ግን ኣገዳሲ'ዩ። ስነፍልጠት፡ ፍልጠት ዝፈርየሉ ኣገባብ ኮይኑ ብቐንዱ ምስ መሰረታዊ ምርምር (basic research) ይዛመድ። ተክኖሎጂ፡ ንስነፍልጠታዊ መረዳእታ መሰረት ገይሩ ተፈጥሮኣውያን ነገራት ዘመሓይሽ'ዩ። ምህዞን ምሕዮሻን ግና ብመንጽር ኣካዳምያውን ግብራውን ዝርእ መግለጺታት ኣለዎ። እቲ ኣካዳምያዊ መግለጺ፡ ነቲ ዓውዲ ብዝመራመርሉ መኣምራን ዝቐርብ ብምዃኑ ብዝሒ ኣለዎ። ጆሴፍ ሹምፒተር ከኣ ሓደ ካብኦም ኮይኑ ምህዞን ምሕዮሻን ኣብ ቁጠባዊ ምዕባለ ወሳኒ ተራ ከም ዘለዎ ዘጕልሐን ዝገለጸን እዩ።

ሹምፒተር፡ ምህዞን ምሕዮሻን ከምኡ'ውን ዋኒንተኛነት ዝብላ ስያመ ብቐረባ ዝልለየለን እየን። “መሃዛዊ ዕንወት” ትብል ሓረግ 'ውን ንሱ ዝመሃዛ'ያ። እዛ ሓረግ ክልተ ንሓድሕዱ ዘይቃዶ ሓሳብ ትገልጽ ኮይና፡ ንፈለማ እዋን ዝተጠቐመላ ኣብ 1942 እዩ። ሹምፒተር ነዛ ሓረግ፡ ኣብ ኣገልግሎት ዘሎ ዝተፈላለየ ፍርያት፡ ውጽኢት ምህዞን ምሕዮሻን ብዝኾነ ሓደስቲ ፍርያት ብዲናሚካውን ዘየቋርጽን መስርሕ ከም ዝትካእ ብምግላጽ ቁጠባዊ ምዕባለ ድማ በዚ ከም ዝድረኽ ይምጉት። ሓድሽ ፍርያት ክመጽእ እንከሎ ዝዓኑ ፍርያት ወይ ሓደ ፍርያት ክውለድ እንከሎ ዝመውት ፍርያት ከም ዘሎ ድማ ተመልከት። ምትካእ ናይ ሓንድቲ ቤት-ዕዮ ብፋብሪካ፡ ምትካእ ዘበነ ዓረብያን ፈረስን ብመኪና፡ ምስግጋር ዋና ጥራይ ካብ ዘካይዶ ዋኒን ናብ ዘበነ ኮርፖረሽናት ወዘተ. ዝጥቀስ ኣብነታት'ዩ።

ጆሴፍ ሹምፒተር

ኣብ መንጎ ሓሳብ ምምንጫው (invention)ን ነቲ ሓሳብ ናብ ተግባር ቀይርካ ምዝርጋሕ (innovation)ን ርኡይ ፍልልይ ምህላዉ ዘነጸረ ሹምፒተር፡ እቲ ፍልልይ ብቑጠባዊ ይኹን ሕብረተሰባዊ መዳይ ክልተ ኣዝዩ ዝተፈላለየ ነገራት'ዩ ይብል። ዘመናዊ ወይ ምዕቡል ዝበሃል ኢንዱስትሪ ብመሰረቱ ዝልወጠሉ ክዉንነት ወይ ክስተት ዝፍጠር ነቲ ዝመንጨወ ሓሳብ ናብ ተግባር ብምቕያር ዝርግሐ ከም ዝህልዎ ብምግባር'ዩ። ኣብ ተግባር ውዒሉ ዝበሃል ድማ ናብ ዕዳጋ ምስ ዝኣቱ ወይ ብኻልእ ኣገባብ ምስ ዝዝርጋሕ ጥራይ እዩ። ዝርግሐ ዘይብሉ ምህዞን ምሕዮሻን ቁጠባዊ ጽልዋ የብሉን። ዛንታ ሪቻርድ ኣርክራይት ድማ ናይዚ ኣብነት'ዩ።

ኣርክራይት ፈጣራይ (inventor) እዩ ነይሩ፣ ጡጥ ትፈትል ቅልጥፍቲ ማሽን ከምኡ'ውን ተሪር ፈትሊ ተፍሪ ማሽን ዘማዕበለ። ልዕሊ'ዚ ግና ብዋኒንተኛ ናይ ምህዞን ምሕዮሻን ይፍለጥ። ነተን ማሽን ቅድሚ ምምዕባሉ፡ ኣለምቲ ንፈትሊ ጡጥ ምስ ጽሕጎሊኖ ከሕውስዎ ይጽገሙ ነበሩ። ኣርክራይት ብዘተኣታተዎ ምህዞን ምሕዮሻን ግን እቲ ኢንዱስትሪ ብቕጽበት ተለወጠ። ብቐንዱ፡ ካልኦት ኣፍረይቲ ነተን ማሽን ከም ዝጥቀሙለንን ዝርግሐ ከም ዝህልወንን ብምግባር እቲ ኢንዱስትሪ ከም ዝዓቢ ገበረ። ድሕሪ ብዙሕ ዕቑድ ግና ብልጽግና ኢንዱስትሪ ጡጥ እንግሊዝ ኪኖ'ዚ ስለዘይተለወጠ ኣብ መድረኽ ድንዛዘ ኣተወ። ኣመሪካውያን ግና ዝዘፍቲ ፋብሪካታት ብምትእትታው ምፍታልን ምእላምን ኣብ ትሕቲ ሓደ ናሕሲ ከም ዝዕየ ብምግባር ነቲ ኣወዳድባ ኣመሓየሽዎ። እተን ኣዝየን ጥቁዋት ዝኾና ፋብሪካታት ኣመሪካን ኤውሮጳን ንእንግሊዛውያን ኣለምቲ ባይታ ኣስኣንኦም። ኢንዱስትሪ ጡጥ ሕጂ'ስ ማዕቢሉ ተባሂሉ ኣብ ዝሕሰበሉ ዝነበረ እዋን ድማ ንፈለማ እዋን ዝተጸመረ ዓለባ ሓሪር(ረዮን) ተቐልቀለ። ሓሪር ድማ ኣብ መንጎ ኩባንያታት ኬሚካል ሓድሽ ውድድር ፈጠረ። መሃዛዊ ዕንወት ድማ ኣየቋረጸን - ይቕጽል ኣሎ።

ንግብራዊ መዓላ ዝምልከት፡ ወድዓዊ መግለጺ ምህዞን ምሕዮሻን ኣብቲ ብኣስሎ ማንዋል ዝፍለጥ ብትካል ቁጠባዊ ምትሕግጋዝን ምዕባለን (OECD) ዝተዳለወ ሰነድ ሰፊሩ ዘሎ'ዩ። እዚ ማንዋል፡ ምህዞን ምሕዮሻን ማለት ሓድሽ ወይ ኣዝዩ ዝተመሓየሸ ፍርያት (ኣቕሓ ይኹን ኣገልግሎታት) ናብ ዕዳጋ ምእታው ወይ ዝኣትወሉ ዝሓሸ ኣገባብ ምትእትታው ምዃኑ ይገልጽ። ዝሓሸ ኣገባብ ዝብል ድማ ንመስርሕ፡ ኣወዳድባን መሸጣን የጠቓልል። ኣብ ዕዳጋ ዘድሃበ ኣገላልጻ ናይዚ ማንዋል ኣብ ማሕበራውን ኣከባብያውን መዳይ ንዝግበር ምህዞን ምሕዮሻን ዘይሓቁፍ ምዃኑ'ዩ።

ዓይነታት ምህዞን ምሕዮሻን

ንምህዞን ምሕዮሻን ምስ መሰል ዋንነት ኣዛሚድካ ምርኣይ ግኑን ብምዃኑ ምህዞን ምሕዮሻን ክበሃል እንከሎ ንገሊኡ ሰብ ቅጅል ዝብሎ ፍርያት ማለት ኣቕሓ ወይ'ውን ኣገልግሎት ጥራይ እዩ። እንተኾነ ኣርባዕተ ዓይነታት ምህዞን ምሕዮሻን ምህላው ምፍላጥ ኣገዳሲ'ዩ። ምህዞን ምሕዮሻን ኣብ፥

ፍርያት፡- እዚ ንምትእትታው ሓድሽ ወይ ኣዝዩ ዝተመሓሸ ኣቕሓ ይኹን ኣገልግሎት ይምልከት። ሓድሽ ዝበሃል ዝተፈልየ መለለዪ ጠባይ ሒዙ ዝማዕበለ ወይ ካብቲ ናይ ቅድም ፍርያት ዝተፈልየ ጥቕሚ ክህብ ዝተተለመ እንተኾይኑ'ዩ።

ኣዝዩ ዝተመሓየሸ ዝብል ድማ ኣብ ጥረ-ነገራት፡ ኣካላትን ኣተዓይያ ናይቲ ፍርያት ዘሐይል መለለዪታትን ለውጢ ምግባር የመልክት። ቀዳመይቲ ማይክሮፕሮሰሰር፡ ቀዳመይቲ ዲጂታል ካሜራ ክጥቀስ ካብ ዝኽእል ገለ ኣብነት ናይ ሓድሽ'ዩ። ኣብዘን ዝተጠቕሳ ኣብነታት ዝተገብረ ናይ ትርኢት ይኹን ኣገልግሎት ምምሕያሽ ድማ ከም ኣዝዩ ዝተመሓየሸ ክጥቀስ ይከኣል።

መስርሕ፡- ኣብ መስርሕ ናይ ምፍራይ (ንእታው ናብ ፍርያት ምምዕባል) ወይ ኣገባብ ምቕራብ ንዝተተግበረ ሓድሽ ወይ ኣዝዩ ዝተመሓየሸ ዕዮ ይግለጽ። እቲ ምሕየሻ ኣብ ተክኒክ፡ ናውቲ፡ ሶፍትዌርን ተዛመድትን ዝግበር ኮይኑ ቀንዲ ዕላማኡ ወጻኢታት ምፍራይ ምቕራብን ንምንካይ፡ ብቕዓት ፍርያት ንምሕያል፡ ሓድሽ ወይ ኣዝዩ ዝተመሓየሸ ፍርያት ንምድላው ዝዓለመ'ዩ። 'ባር-ኮድ' ተጠቒምካ ክትትል ንብረት ምጅማር፡ ኣብ ተሽከርከርቲ ጂ.ፒ.ኤስ. (GPS) ምትእትታው፡ ምድላው ንድፊ ፍርያት ብኮምፕዩተር ዝተደገፈ ምግባሩ ወዘተ.።

ኣገባብ መሸጣ፡- ኣብ ኣተዓሻሽጋ፡ ተራኣይነት ፍርያት፡ ምውዕዋዕ ወይ ምትማን ዋጋ ንዝትግበር ሓድሽ ወይ ኣዝዩ ዝተመሓየሸ ኣገባብ ኣሸያይጣ ይገልጽ። ድሌት ዓማዊል ብዝተመሓየሸ ኣገባብ ምምላሽ፡ ሓድሽ ዕዳጋ ምርካብ ወይ ፍርያትካ ኣብ ዝጸንሖ ዕዳጋ ሓድሽ ቦታ ክሕዝ ምግባር፡ ቅድሚ ሕጂ ዘይፈተንካዮ ሜላታት ዕዳጋ ምእታው ኣብዚ ይሕቆፍ። ኣብነት ንምጥቃስ፡ ሓድሽ ምልክት ዕዳጋ ምእታው፡ ፍርያትካ ንፈለማ እዋን ብማሕበራዊ መራኸቢታት ከተላልዮ ምኽኣል።

ኣወዳድባ ትካል፡- ኣብ ኣከይዳ ዋኒን፡ ኣወዳድባ ቦታ-ስራሕ ወይ ዝምድናታት ወጻኢ ዝተተግበረ ሓድሽ ወይ ኣዝዩ ዝተመሓየሸ ትካላዊ ኣገባብን ሜላን ይገልጽ። ትካላዊ ብቕዓት ንምሕያል ዝዓለመ ወጻኢታት ምሕደራን ቀረብን ዝንኪ ኣገባብ ኣሰራርሓ ምእታው፡ ንቦታ ስራሕ ምቹው ዝገብር ኣገባብ ኣሰራርሓ ምእታው ወዘተ. ኣብዚ ይጠቓለል። ብሉጽ ኣገባብ ኣሰራርሓ ዝስነደሉ ማዕከን ሓበሬታ ንፈለማ እዋን ምድላው፡ ምስ ትካላት ምርምር ፈላሚ ምትሕግጋዝ ምክያድን ካልእን ክጥቀስ ካብ ዝኽእል ኣብነት'ዩ።

ደረጃ ሓድሽነት ናይ ምህዞን ሰንዓን

ሓድሽ ከምኡ'ውን ኣዝዩ ዝተመሓየሻ ዝብላ መግለጺታት፡ ሓድሽነት ሕመረት ናይ ምህዞን ምሕየሻን ምዃኑ የመልክታ። ኣብ ምህዞን ምሕየሻን ዝርአ ሓድሽነት ድማ ኣብ ሰለሰተ ደረጃ ይኽፈል - ተደማሪ፡ ሱር-በተኻውን ለዋጥን።

ሱር-በተኻዊ፡- ቅድሚኡ ንዝነበረ ለውጢ 'ዝናውጽ'፡ ሓድሽ ናይ ለወጢ መገዲ ዘእቱ'ዩ። ጽልዋኡ፡ ቅርጺ ዕዳጋ ዝልውጥ፡ ሓድሽ ዕዳጋ ዝፈጥር ወይ ዝጸንሐ ፍርያት ካብ ዕዳጋ ዝግልፍ'ዩ። ኣብ መስርሕ ምፍራይ ገዚፍን ሰፊሕን ለውጢ ዘምጽእ ተክኖሎጂ ምእታው፡ ንሓደስቲ ፍርያት ድርኺት ዝፈጥር ፍርያት ምእታው፡ ኣብ ዕዳጋ ይኹን ትካላት ለውጢ ዝፈጥር ኣሰራርሓ ምእታው ይምልከት። ኤለክትሪክ፡ ኮምፕዩተር ካብ ዝጥቀስ ገለ ኣብነት'ዩ።

ተደማሪ፡- እዚ ብቐጽሪ ኣዝዩ ብዙሕ ኮይኑ ኣብ ህልዊ ፍርያት፡ መስርሕ ወይ ኣወዳድባ ትካል ዝግበር ቀጻሊ ንእሽቶ ምምሕያሻት'ዩ። ኣብ ምርግጋጽ ተወዳዳርነትን ዕቤትን ትካልን ሃገርን ድማ ኣገዳስን ወሳንን ተራ ኣለዎ። ኣብ ተለፎን ዝተገብረ ሓያለይ ምምሕያሽ ከም ኣብነት ምጥቃስ ይከኣል።

ለዋጢ፡-እዚ ኣብ ኣተዓይያ፡ ኣካይዳ ወይ ኣነባብራ ኣሰጋጋሪ ወይ ስርዓታዊ (systemic) ለውጢ ንዘምጽእ ተግባር ይምልከት። ምጅማር ኢንተርነት፡ ሓጻቢ ክዳን ማሽን ገለ ካብ ዝጥቀስ ኣብነት'ዩ።

ካልእ ምስ ሓድሽነት ተዛሚዱ ዝርአ ሓድሽ ንመን ዝብል'ዩ። ሓድሽ ማለት ከኣ ሓድሽ ንሓንቲ ትካል፡ ንሓደ ዕዳጋ ወይ ንዓለም ክኸውን ይኽእል። እዚ ድማ ሓድሽ ተዛማዲ ኣምር ምዃኑ የመልክት። ሓድሽ ንዓለም ዝበሃል ኣብ ዝኾነ ዕዳጋ ናይ ዓለም ንዘይነበረ ይምልከት። ሓድሽ ንሓደ ዕዳጋ ከኣ ብዘይካ ኣብኡ ኣብ ካልእ ዕዳጋታት ንዝነበረ የመልክት። ሓድሽ ንትካል ዝበሃል ድማ ብዘይካ ኣብታ ትካል ኣብ ካልእ ንዝተተግበረ ይምልከት።

ብድሆታት ምህዞን ምሕየሻን

ዕዮታት ምህዞን ምሕየሻን ብዝተፈላለየ ምኽንያት ይደናጐ፡ ይዕንቀፍ ወይ ኣይጅመርን። እቲ ምኽንያት ቁጠባዊ፡ ገዚፍ ወጻኢ ወይ እኹል ጠለብ ዘይምህላው፥ ትካላዊ፡ ብቑዕ ጸጋሰብ ወይ ፍልጠት ዘይምህላው፥ ሕጋዊ፡ ዘተባብዕ ሕጋጋትን ሕግታት ግብርን ዘይምህላው ክኸውን ይኽእል። ብተወሳኺ፡ ኣብ ምህዞን ምሕየሻን ዓወት ከም ርግጽ ተኽእሎ ፈጺሙ ኣይውሰድን። ናይ ምዕዋትን ምውዳቕን ተኽእሎ ዳርጋ ማዕረ'ዩ። እዚ ዘይርጉጽነት ድማ ኣብ ዕዳጋ፡ ተክኒክ፡ ማሕበራዊ፡ ፖለቲካውን ካልእ ረቛሒታትን እዩ። ግዜን ካልእ ጸጋን በሊዑ ዝፈሸለ ብዙሕ ምዃኑ ድማ ታሪኽ የመልክት። ዕውት ምስ ዝኸውን ከኣ ጻማ ናይቲ ፍረ ነዊሕ ኣይጸንሕን - ክቕዳሕን ክዳቐልን ይጅምር። ኣድላይነትን ተዋሳእነትን መንግስቲ ካብ ዘድልየሉ ምኽንያት ሓደ ድማ ነዚ ዝተጠቕሰ ብድሆ ንምፍኳስን ነቲ ዘይርጉጽነት ንምርጋእን እዩ።

ምህዞን ምሕየሻን ካበይ ይምንጩ?

ታሪኽ ዝተፈላለየ ምህዞኣውን ምሕየሻውን ፍርያት ምስ ንምልከት መንቀሊ ወይ ምንጪ ናይቲ ፍርያት ሓደ ዘይምዃኑ የመልክት። ብሓፈሻኡ፡ ምንጪ ውሽጣውን ግዳማውን ተባሂሉ

ይኸፈል። ብትካል ዝካየድ ስሩዕ ስርሓት ምርምርን ምዕባለን ወይ ካብ መዓልታዊ ንጥፈት ስራሕ ዝጥረ ምህሮ ውሽጣዊ ምንጪ ይበሃል። ተሳትፎ፡ ርእይቶን ጥርዓንን ዓሚል፥ ኣቕረብቲ ናይ ማሽነሪ፡ ጥረ-ነገራትን ካልእን፥ ንግዳዊ ባዛርን ምርኢትን፥ ስትራተጂ፡ ሓደስቲ ፍርያት፡ መሸጢ ዋጋታትን ካልእን ናይ መወዳድርቲ ትካላት፥ ከም መጽሓፍትን ማኑዋላትን ዝኣመሰለ ፍሉያት ሕትመታት፥ ማእከላት ምርምር ናይ ላዕለዋይትካላት ትምህርትን ተመሳሰልቲ ትካላትን፥ ኢንተርነት ወይ ካልእ ናይ ዲጂታላዊ ሓበሬታ፡ ብኣማኸርትን ተቈጻጸርትን ዝወሃብ ሓሳብ ድማ ግዳማዊ ምንጪ ይበሃል። እዚ ዝተጠቕሰ ግዳማዊ ምንጪ ንውልቀሰብ ‘ውን ዝምልከት’ዩ። ከም ውሽጣዊ ምንጪ ውልቀሰብ ዝጥቀስ ድማ ስእለ-ኣእምሮ ናይቲ ሰብ፡ ውልቃዊ ብድሆታትን ዕድላትን ዝኣመሰለ’ዩ።

ኣገባባት ምህዞን ምሕያሽን

ምህዞን ምሕያሽን ዝዕመመሉ ክልተ ኣገባብ ኣሎ። መስመራዊ ከምኡ’ውን ተደራራኺ ኣገባብ ድማ ይበሃል።

መስመራዊ ኣገባብ፦ ብተክኖሎጂ ወይ ብዕዳጋ ዝድረኽ ኣገባብ ምህዞን ምሕያሽን እዩ። ተክኖሎጂ ዝደረኾ ኣገባብ፡ ብስነ-ፍልጠታዊ ወይ መሰረታዊ ምርምር ተበጊሱ ናብ ምድላው ንድፍን ምምዕባልን ወይ ተግባራዊ ምርምር ይሰጋገር። ስዒቡ፡ ናብ ምህንድስናዊ ዕዮን ምፍራይን ወይ ናይ መስንዕ መድረኽ ይሓልፍ። ድሕሪ’ዚ ናብ ዕዳጋ፡ መሸጣን ምክፍፋልን ብምስጋር ኣብ ኣገልግሎት ይውዕል። እቲ ካልኣይ መስመራዊ ኣገባብ፡ ብዕዳጋ ዝጽሎ ምህዞን ምሕያሽን እዩ። እዚ ካብ ጠለብ ዕዳጋ ዝበገሰ ኣገባብ ዝስዕባ መድረኻቱ ኣቐዲሙ ምስ ዝተጠቕሰ ተመሳሳሊ’ዩ።

ተደራራኺ ኣገባብ፦ እዚ ኣገባብ መልሰ-ግብሪ ናይ መስመራዊ ኣመለኻኽታ’ዩ። ምህዞን ምሕያሽን ብመስመራዊ ኣገባብ ዝምንጩ ሳሕቲ ምዃኑ ድማ ይጠቅስ። መብዛሕትኡ ምህዞን ምሕያሽን ኣብ ነፍሲወከፍ መድረኽ ናይቲ መስርሕ ዘለው ኣካላት ብዝፈጥርዎ ዝተወሳሰበን ሓያለይን ምድርራኽ እዩ ዝምንጩ ይብል። ኣብ ዝተወሰነ ሃዋሁ ንዝርአ ምድርራኽ ከኣ ስርዓታት ምህዞን ምሕያሽን ኢሉ ይሰምዮ።

ስርዓታት ምህዞን ምሕያሽን ብኸመይ ይግለጽ?

እዚ፡ ኣብ 1980ታት ዝጀመረ ኣምር፡ ንተክኖሎጂያዊ፡ ቁጠባዊ፡ ማሕበራውን ትካላውን መዳይ ምህዞን ምሕያሽን ምዕቡላት ሃገራት ንምግላጽ’ዩ ተበጊሱ። ናይ ጃፓን ስርዓታት ምህዞን ምሕያሽን ዘጽንዐ ክሪስቶፈር ፍሪማን፡ ናይ ሃገራት ስካንድነቭያ ዘጽንዐ በንት-ኣክ ሉንድቫልን ኣዝየን ናይ ዝማዕበላ ሃገራት ዘጽንዐ ሪቻርድ ነልሰንን ከኣ ብቐዳምነት ይጥቀሱ። ካብቲ እዋን ጀሚሩ ድማ ኣብ መጽናዕትን ፖሊሲን ምህዞን ምሕያሽን ዓቢ ጽልዋ ዝፈጠረ ኣምር ኮይኑ ይቕጽል ኣሎ። ነዚ ኣገባብ ምስ ኩነታት ኣብ ምምዕባል ዝርከባ ሃገራት ንምዝማድ ‘ውን ይዕየ ኣሎ።

ንስርዓታት ምህዞን ምሕያሽን ዝወሃብ መግለጺ ቃል-ንቓሉ ሓደ ዋላ ኣይኹን **መርበብ ናይ ትካላት፡ ዝምድናታትን ምድርራኽን** ዝበላ ተጠቀስትን መሰረታውያን ኣምራት እየን። ህላወን ብቕዓትን ናይዘን ዝተጠቕሳ ኣምራት ኣብ ኣድማዕነት ስርዓታት ምህዞን ምሕያሽን ወሳኒ’ዩ። ስርዓታት ምህዞን ምሕያሽን ምስ ናይ ሰውነትና ስርዓታት ንኣብነት ምስ ስርዓተ ምስትንፋስ ኣዛሚድካ ‘ውን ክርአ ይከኣል። ናይዚ ስርዓት ሓደ ኣካል

ምስ ዘይጥዒ ወይ ተዋሳእነት ናይ ሓደ ኣካላት ምስ ዘይህሉ ኣብ ሰብ ዘምጽኦ ጽልዋ ምግማቱ ከቢድ ኣይኮነን። ስለዚ ነቲ ስርዓታት ዘቘሙ ኣካላት፡ ተግባራቶምን ዝምድናኦምን ምንጻር ኣገዳሲ'ዩ።

ኣካላት፡- መንግስቲ፡ ትካላት (ብሕታውያንን መንግስታውያንን)፡ ማእከላት ትምህርትን ስልጠናን፡ ማእከላት መጽናዕትን ምርምርን፡ ፋይናንሳውያን ትካላት፡ ማሕበራት፡ ሓረስቶት ወዘተ. ምጥቃስ ይከኣል።

ንጥፈታት፡- ምርምርን ምዕባለን፡ ምፍጣር፡ ምዝርጋሕ ተክኖሎጅን ኣተገባብራን፡ ንድፊ፡ ምምዕባል ጺጋሰብ

ዝምድናታት/ምድርራኽ፡- ብውዕል፡ ምትሕብባር፡ ሓባራዊ ስርሓት ሕትመት፡ ሓገዝን ክትትልን ምኪያድ

ስርዓታት ምህዞን ምሕዮሻን ብኸመይ ኣድማዒ ይኸውን

ስርዓታት ምህዞን ምሕዮሻን ስለዝቘሙ ጥራይ ኣድማዕትን ፍረ ዝርከቦምን ይኾኑ ማለት ኣይኮነን። ስለዚ፡ እቲ ስርዓታት ኣድማዒ ንክኸውን ቀጻሊ ተፍትሽን ምሕዳስን ምስልሳል ወሳኒ'ዩ። ተፍትሽን ምሕዳስን ዘድልዮ፡

ዝምድናታት፡- ነቲ ስርዓታት ንዕዮ ዝድርኽ ዝምድና ናይ ኣካላት'ዩ። ንጥፈት ዘይብሉ ዝምድና ውድቀት

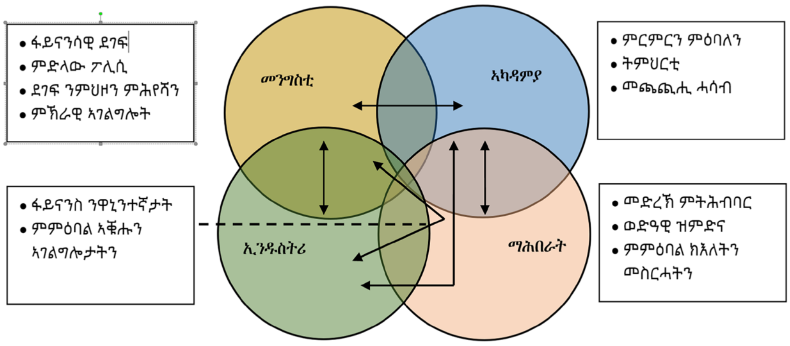

ብኣርባዕተ ክቢ ዝግለጽ መቓን ስርዓታት ምህዞን ምሕዮሻን

ናይቲ ስርዓታት እዩ ዘመልክት። ስለዚ፡ ብዝምድናታት ንጡፍ ዕዩ ይካይድ ምህላው ምርግጋጽ።

ንጥፈታት፡- ገለ ንጥፈት ናይቲ ስርዓታት ደገፍ ዝደሊ ይኸውን'ዩ። ንኣብነት፡ ብቕዓትን ኣተገባብራን ምርምርን ምምዕባልን ንኽሕይል፡ ኣብ ካፒታል ዝግበር ወፍሪ ንኽድንፍዕ ወይ ድሩት ባህሪ ዕዳጋ ንምፍዋስ ዘኽእል ንጥፈት ንምስልሳል። ስለዚ፡ ደገፍ ዝደሊ ንጥፈት ኣለሊኻ ዝከኣል ደገፍ ምግባር።

ተዋሳእቲ፡- እቲ ስርዓታት ክቐውም እንከሎ ዝተረስዑ፡ ኣትዮም ዘይዋስኡ ወይ ዘየድምዖ ኣካላት ክህልዉ ስለዝኽእሉ ሓደስቲ ተዋሳእቲ ምፍጣር ወይ ንዘለው ደገፍ ከም ዝወሃብ ምግባር።

ውዳበ ስርዓታት ምህዞን ምሕዮሻን

ስርዓታት ምህዞን ምሕዮሻን ብዝተፈላለየ ደረጃ ክውደብ ይኻኣል። ሓደ ኣገባብ ብጆግራፍያዊ ወይ ምምሕዳራዊ ቅርጺ ኮይኑ ብደረጃ ከባቢ፡ ዞባ፡ ሃገርን ኣህጉርን ክውደብ ይከኣል። ብደረጃ ጽላት ወይ ኢንዱስትሪ ማለት ናይ ሕርሻን ካልእን 'ውን ክወደብ ይከኣል። ብዓይነት ተክኖሎጂ 'ውን እንተኾነ ክውደብ ይከኣል'ዩ።

ምህዞን ምሕዮሻን ኣብ ቁጠባዊ ምዕባለ ንዝግበር ዝላ ተራኡ ወሳኒ'ዩ። ኣብዚ እዋን ብውልቀሰብ ዝምዕብል ወይ ብስም ውልቀሰብ ዝወጽእ ፍርያት ምህዞን ምሕዮሻን የለን። ምህዞን ምሕዮሻን ብደረጃ ስርዓታት ዝርኣን ዝዕየን ኮይኑ ኣሎ። እዚ ኣገላልጻን መረዳእታን ድማ ንምህዞን ምሕዮሻን ዝምልከት ፖሊሲ፡ ሕጋጋትን መምርሒታት ኣብ ዝወጽኡ ወሳኒ ግደ ኣለዎ። መንግስቲ ኤርትራ 'ውን ንኣገዳስነት ስነፍልጠትን ተክኖሎጅን ኣብ ግምት ብምእታው ንምቛም ኤጀንሲ ስነፍልጠትን ተክኖሎጅን ዝምልከት ኣዋጅ 122/2002 ኣውጺኡ'ዩ። ቀንዲ ዕላማታት ናይዚ ኣዋጅ ድማ ትግባረ ስነፍልጠትን ተክኖሎጅን ኣብ ሓፈሻዊ ልምዓት ሃገር ምሕያልን ምውህሃድን ከምኡ'ውን ንስነፍልጠታውን ተክኖሎጅኣውን ምርምርን ምዕባለን ዝኸውን ሃገራዊ ክእለት ምህናጽ ምዃኑ ተጠቒሱ ኣሎ። እዚ ድማ ኣብ ምህናጽ ብተክኖሎጂ ዝሰልጠነት፡ ብቑጠባ ድማ ዝበልጸገት ኤርትራ መሰረታዊ'ዩ።

"ኦጂ፡ ሓዊ ረኺቡ። ቶራክ ተሸከርካሪት ምሂዙ። ንሕና ንገብሮ ነገር የለን።"

ኣህጉራዊ ባጤራን ጽልዋታቱን

ነማርያም ዮሃንስ

መእተዊ፡-

ክራውቶር ዝተባህለ ክኢላ ስነ-ቍጠባ ንገንዘ*ብ ኣመልኪቱ ከምዚ ይብል፡ "ከም መለዋወጢ (ትውጊት ንምፍጻም)፡ መደቓቐሲ ዕዳ፡ ከም መዐቀኒ ክብሪ፡ ከምኡ'ውን ከም መዐቀኒን መኽዘኒ ሃብቲን ተቐባልነት ዘለዎ እዩ"። ገንዘብ ከም መለዋወጢ ክንጥቀመሉ ኣድማሳዊ ተቐባልነት ክህልዎ ኣለዎ። ገንዘብ ምኳኑ ኩሉ ሰብ ክቕበሎ ኣለዎ። ፍርያት/ማእቶት (Production)፡ ምክፍፋልን ሃልክን ኣዝዮም ብዋጋታት ዝጽለዉ ባእታታት ቍጠባ እዮም፣ ዋጋታት ከኣ ብገንዘብ'ዮም ዝዕቀኑ።

ገንዘብ ኣብ ዝኾነ ስርዓት-ቍጠባ መተካእታ ዘይብሉ መሳርሒ እዩ። ኣብ ዘመናዊ ቍጠባ ዓለምና ገንዘብ ኣዝዩ ኣገዳሲ ካብ ምኳኑ ዝተላዕለ ናይ ገንዘብ ቍጠባ ተባሂሉ'ዩ ዝግለጽ። ሓቂ'ዩ፡ ኣብ ፈላሚ ደረጃ ምዕባለ ኣድላይነት ምልውዋጥ ጉልሕ'ዩ ነይሩ። እቲ ምልውዋጥ ብመልክዕ በደላ'ዩ (Barter) ዝካየድ ነይሩ። በደላ ማለት ቀጥታዊ ምልውዋጥ ኣቕሓ ብኣቕሓ ዝፍጸመሉ መስርሕ ዕዳጋ'ዩ። እንተኾነ እዚ ዓይነት ምልውዋጥ ብዘይጸገም ዝካየድ ኣይነበረን። ንኣብነት፡ እቲ እስኻ ክትዕድጎ ትደሊ ንብረት ዝሸጦ፡ ነቲ ንስኻ እትሸጦ ንብረት ድማ ክዕድግ ዝደሊ ሰብ ክህሉ ኣለዎ።

ገንዘብ ዘጠቓልሎም፡ ናይ ሓጺን ሰልዲ (ሳንቲም)፡ ናይ ወረቐት ገንዘብ፡ ቸክ፡ bills of exchange፡ ናይ ለቓሕ ካርድን ካልእን ዝኣመሰሉ'ዮም። ገንዘብ ቀንዲ ማእከል ቍጠባ ካብ ኮነ ንዕኡ ንምምሕዳርን ንምምእዛንን ብግቡእ ኣብ መዓላ ክውዕል ፖሊሲ ክህልዎ ኣለዎ። ገንዘባዊ ፖሊሲ ተባሂሉ ኸኣ ይጽዋዕ።

ገንዘባዊ ፖሊሲ ዝበሃል ማእከላይ ባንኪ ዝጥቀመሉ ፖሊሲ ኾይኑ ንዕላማታት ቍጠባዊ ፖሊሲ ንምጭባጥ ኣብ ልዕሊ ቀረብን ዋጋ/ ወጻኢታት (cost) ገንዘብን ምቁጽጻር ብምግባር ከም መሳርሒ ክጥቀመሉ'ዩ። ሓደ ካብ መሳርሒታት ቁጽጽር ፖሊሲ ለቓሕ፡ ዓቐናዊ ቁጽጽር ለቓሕ ብምግባር ሃገራዊ ቍጠባዊ ሸቶታት ንምድንፋዕ ዝውሰድ ስጉምቲ'ዩ። ማእከላይ ባንኪ ንኻልኦት ንግዳውያን ባንክታት ዘለቅሓሉ መጠን ወለድን ካብ ነፍሲ-ወከፍ ዘዋህልልኦ ዝጠልቦ መጠን ትሕጃን ክብን ለጠቕን ብምባል፡ መተኣማመኒ ሰነድ (ከም ቦንድ ዝኣመሰሉ) ብምሻጥን ብምግዛእን ኣብ ዑደት ዘሎ መጠን ገንዘብ ዝቆጻጸረሉ መሳርሒ እዩ። ብተወሳኺ፡ ብሓፈሻ ገንዘብ መሳርሒ ቍጠባ'ዩ፡ ዕብየት ቍጠባ ድማ ናይ ምፍራይ ዓቕምኻ ብምሕያል ዝጭበጥ እዩ።

ባጤራ ሓደ ፍሉይ መልክዕ ገንዘብ ኮይኑ ኣብ ውሽጢ ሓደ ፍሉይ ጀኦግራፍያዊ ክሊ ብመንግስቲ ወይ ንዕኡ ዝተመዘ በዓል መዚ ዝሕተምን ምቁጽጻር ዝግበረሉን እዩ። ከም መሳለጢ ልውውጥ ኣቕሑን ኣገልግሎታትን ዘገልግል፡ ኣብ ስርዓት-ቑጠባ'ታ ዝሕተሞ ሃገር ከም ናይ ክፍሊት መልክዕ ብሰፊሑ ተቐባልነት ዘለዎ እዩ። ባጤራ ብፊዚካውን ዲጂታውን መልክዕ ክጸንሕ ይኽእል። ከምዝፍለጥን ዝበዝሓ ሃገራት ነናተን ባጤራ ኣለወን፡ ከምኡ'ውን ብጉጅለ ሓደ ዓይነት ባጤራ ዝጥቀማ'ውን ኣለዋ። ዝበዝሓ ሃገራት ኣብ ኣህጉራዊ ዕዳጋ ዝግልገላሉን ተቐባልነት ዘለዎን ባጤራ ኸኣ ኣሎ። እዚ ባጤራ'ዚ ኣህጉራዊ ባጤራ ተባሂሉ ይጽዋዕ።

ሓደ ባጤራ ኣህጉራዊ ባጤራ ክበሃል እንተ ኾይኑ እንታይ ከማልእ ኣለዎ?

ሓደ ባጤራ ኣህጉራዊ ባጤራ ክበሃል እንተ ድኣ ኮይኑ ኪኖ ዶብ ናይ'ታ ዘሕተመቶ ሃገር ሰጊሩ ኣብ ዝተፈላለያ ሃገራት ከም መሳለጢ ልውውጥ፡ ከም መዐቀኒ ኣሃዱ ዕዳጋ ኣቕሑን ኣገልግሎታትን (ትውጊታት ናይ ወጻኢ ንግድን ከም መደቓቐሲ ዕዳን) መኽዘኒ ክብርን ብሓፈሻ ኩሉ ባጤራ ዝህቦ ኣገልግሎት ዝህብ ምስ ዝኸውን እዩ። ከም ኣገባብ ክፍሊት፡ ንትውጊታት ናይ ወጻኢ ንግድን መደቓቐሲ ኣህጉራዊ ፋይናንስያዊ ግቡኣት መኽፈልን ይጠቅም። ከምኡ'ውን ከም ክዙን ክብሪ፡ ናይ ወጻኢ ዜጋታት ከም ናይ ወፍሪ ርእሰ-ማል ክገልግል ይተሓዝ።

ብመሰረት ናይ 1996 መጽናዕቲ ኣላን ብሌንደር ካብ ዩቪርስቲ ፕሪንስቶን፡ ሓደ ባጤራ ኣህጉራዊ ባጤራ ክብሃል እንተ ኾይኑ እዞም ዝስዕቡ ኣርባዕተ ባእታታት ክህልውዎ ኣለዎ ይብል፡

1. ኣብ ማእከላይ ባንክታት ሃገራት ዝለዓለ ብጽሒት ወግዓዊ ክዙን ባጤራ ክኸውን ኣለዎ፡
2. ኣብ ወጻኢ ሃገራት ብሰፊሑ ብቐሊሉ ኣብ ኣገልግሎት ዝውዕል እንተ ኾይኑ፡
3. ኣብ ትውጊት ኣህጉራዊ ንግዲ ዝለዓለ ብጽሒት ምስ ዝህልዎ፡
4. ኣብ ኣህጉራዊ ፋይናንስያዊ ዕዳጋ ከም ምርጫ ባጤራ ዓብላሊ ተራ ምስ ዝህልዎ እዩ።

ናይ 2023 ሓበሬታ ቤት ጽሕፈት ባጀት ባይቶ ኣሜሪካ ከም ዝገልጾ፡ ሓደ

ባጤራ ኣህጉራዊ ተጠቃምነት ክህልዎ ሰለስተ ኣዝዮም ኣገደስቲ ረቛሕቲ ይውስንዎ፡- ዕብየት ቁጠባን ንግዳዊ ዋሕዝን፡ ደረጃ ምዕባለን ክፉትነትን፡ ፋይናንስያዊ ዕዳጋን ምርግጋእ ዋጋን እዮም። ናይ ሓደ ሃገር ዕብየት ቍጠባን መጠን ንግድን (እትዋትን ሰደድን) ኣየናይ ባጤራ'ዩ ሰፊሕ ተጠቃምነት ዘለዎ ንምፍላይ ቀንዲ ረቛሕቲ እዮም። ሓንቲ ሃገር ትገብሮ ኣህጉራዊ ትውጊታት እንተ ድኣ ዓብዩ፡ ብኡ መንጽር ከኣ ናይ'ታ ሃገር ባጤራ ብኣህጉራውያን ሰብ ዋኒንን ኣህለኽትን ተጠቃምነቱ ይዓቢ።

ብብእዋኑ ዝነበሩ ኣህጉራውያን ባጤራታት

ብመንጽር'ዚ ዝተገልጸ ረቛሒታት ኣብዛ ዓለም ብብእዋኑ ዝተፈላለየ ብሰፊሑ ኣብ ኣገልግሎት ዝነበሩ ባጤራታት ነይሮም እዮም። ናይ ሓንቲ ሃገር ባጤራ ዓለማዊ ተጠቃምነት ክህልዎ ምስ ናይታ ሃገር ኣብ ኣህጉራዊ ንግዲ ዝህልዋ ዓብላልነት ዝተሓሓዝ'ዩ። ብመሰረት ጽሑፍ ብሌንደር፡ ከተማታት ጥልያን ወይ ስጳኛን እተን ናይ መጀመርታ ኣህጉራዊ ባጤራ ዘቕረባ እየን ነይረን። ኣብ 17 ክፍለ-ዘመን ንግዳዊ ንጥፈታት ናብ ሰሜን ኤውሮጳ ምስ ዘንበለ ናይ ሆላንድ ባጤራ ጊልደር ናይ መብዛሕትኡ ምዕራብ ኤውሮጳ ንግዳዊ ትውጊታት ኮይኑ። እዚ ዓብላልነት ክሳብ 18 ክፍለ-ዘመን ጸኒሑ። ሰራዊት ናፓልዮን ንኣምስተርዳም ምስ ተቖጻጸረ፡ እቲ ዓብላልነት ናብ ፓሪስ ሰጊሩ፡ ኣይጸንሐን ኣብ 1816 ናይ እንግሊዝ ባጤራ ፓውንድ ዓብላልነቱ ኣረጋገጸ። ኣብቲ ዓመታት'ቲ እንግሊዝ እታ ዝዓበየት ሰዳዲት ፍርያት ኣቕሑን ዝዓበየት ኣእታዊት ጥረ-ነገራትን ነበረት። ናይ ወጻኢ ባንክታት'ውን ብፓውንድ ትውጊታት ክገብራ ጀመራ።

ምስ ምውላዕ ቀዳማይ ኲናት ዓለም ግና ርእሰ-ከተማ እንግሊዝ ለንደን ከም ናይ ዓለምና ማእከል ፋይናንስ ምዃና እናንቆልቆለት ከደት። መተካእትኣ፡ ከተማ ኣሜሪካ ዝኾነት ኒውዮርክ ክትቕልቀል ጀሚራ። ከም ውጽኢቱ ኸኣ ካብ 1914 ክሳብ 1931 ኣብ ዝነበረ ግዜ ዶላር ንፓውንድ ተኪኡ ከም ኣህጉራዊ ባጤራ ባይታ ረኸበ። ዓብላልነት ዶላር ኣሜሪካ ድሕሪ ካልኣይ ኲናት ዓለም'ዩ ብዝያዳ ክርአ ጀሚሩ። ታሪኽ ከም ዝሕብሮ ናይ ዓለምና ቀዳማይ ባጤራ ናይ ምዃን ክብሪ ምስ ምቕያር ኣመት ንግዲ ኣብ ከባቢ'ዛ ዓለም ክቀያየር ጸኒሑ'ዩ። እዚ ክዉንነት'ዚ ግን ብዘገምታ ዝፈልቕ'ዩ። ምናልባት ግን ዓበይቲ ፍጻመታት ከም ኲናት ዝኣመሰሉ ብርግጽ ኣብ ሓጺር እዋን ነቲ ኣመት ክቕይርዎ ይኽእሉ እዮም። ባጤራ ሆላንድ ጊልደር ንዕዳጋ ዓለም ንክልተ-ክፍለዘመን ክዕብልሎ ከሎ ናይ እንግሊዝ ፓውንድ ድማ ንኣስታት ሓደ ክፍለ-ዘመን ብሒቱ ነይሩ።

ህሉው ኣህጉራዊ ባጤራ

ብመንጽር'ዞም ኣብ ላዕሊ ዝተጠቕሱ ኣርባዕተ ጠባያት፡ ኣብዚ እዋን'ዚ ብቐዳምነት ከም ኣህጉራዊ ባጤራ ኣብ ኣገልግሎት ዘሎ ዶላር ኣሜሪካ እዩ። ዶላር ኣሜሪካ ካብ መወዳእታ ካልኣይ ኲናት ዓለም ጀሚሩ ቀዳማይ ናይ ዓለመና ክዙን ባጤራ ኮይኑ ጸኒሑን ኣሎን። ኣብ ኣህጉራዊ ንግዲ ድማ ብሰፊሑ ኣብ ጥቕሚ ዘሎ እዩ።

ጸብጻብ ኣህጉራዊ ማዕከን ገንዘብ 2023 ከም ዘነጽሮ፡ እቲ ዝለዓለ ክዙን ናይ ወጻኢ ሸርፊ ዶላር ኣሜሪካ ኮይኑ፡ ኣስታት 59% ይሽፍን፡ ቀጺሉ ዩሮ 19.8%፡ የን ጃፓን 5.5%፡ ናይ እንግሊዝ ፓውንድ ስተርሊን 4.9% ክኸውን ከሎ ናይ ቻይና ዩዋን 2.6% ብምሓዝ ኣብ ሓሙሻይ ደረጃ ይስራዕ። ካብ ኣህጉራዊ ማዕከን ገንዘብ ዝተረኽበ ሓበሬታ ከም ዘርእዮ (ግራፍ ቁ.1)፡ ብጽሒት ዶላር ኣሜሪካ ከም ናይ ወጻኢ ሸርፊ ካብ 1995 – 2001 እናዓበየ ብምኻድ ክሳዕ 72% በጺሑ ነይሩ። ካብኡ ንደሓር ኣብ ዝነበረ እዋን ግን ብንኡስ መጠን እናጎደለ ኣብ 2023 ናብ ኣስታት 59% ወሪዱ። እቲ ምጉዳል ዘገምታዊ'ዩ። ብኻልእ ወገን፡ ባጤራ ቻይና ዩዋን ካብ 1% ኣብ 2016 ናብ 2.6% ኣብ ቀዳማይ ርብዒ 2023 በጺሑ። እዚ'ውን እቲ ለውጢ ኣዝዩ ንኡስ'ዩ። ብመሰረት ጸብጻብ ቤት ጽሕፈት ወጻኢ ዝምድናታት፡ ቻይና 3 ትሪልዮን ዶላር ብምሓዝ እታ ዝዓበየ ክዙን ናይ ወጻኢ ሸርፊ ዘለዋ ሃገር እያ። ጃፓን ድማ 1.1 ትርልዮን ብምሓዝ ትስዕባ።

ኣሜሪካ ካብ ዶላር ትረኽቦ ረብሓታትን ኣብ ካልኦት ሃገራት ዘለዎ ጽልዋን

ዶላር ሕጋዊ ባጤራ ኣሜሪካ'ዩ። ኣሜሪካ ድማ ንዓለም ክጸሉ ዝኽእል ገንዘባውን ፊስካልውን ውሳነታት ክትወስድ ተኽእሎ ኣለዋ። እዚ ድማ ብፍላይ ነተን ደጋዊ ነውጺ ናይ ምጽዋር ዓቕመን ድኹማት ዝኾና ኣብ ምምዕባል ዝርከባ ሃገራት ብዙሕ ስቅያት ከስዕበለን ዝኽእል እዩ። በዚ ውሳነ ዝተጸልዋ ሃገራት ምስ መንግስቲ ኣሜሪካ ዝዝትያሉ ኣገባብ'ውን የለን፡ እቲ መንግስቲ'ውን በቲ ኩነታት ዝቕሰብ ኣይኮነን።

ናይ 2023 ቤት ምኽሪ ወጻኢ ዝምድናታት ጽሑፍ ከም ዘነጽሮ፡ ዶላር ንምኽዛን ዓለማዊ ልዑል ጠለብ ስለ ዘሎ ኣሜሪካ ኣብ ወጻኢ ብሕሱር ወፍሪ ክትገብር ይሕግዛ። ብተወሳኺ፡ ቦንድ

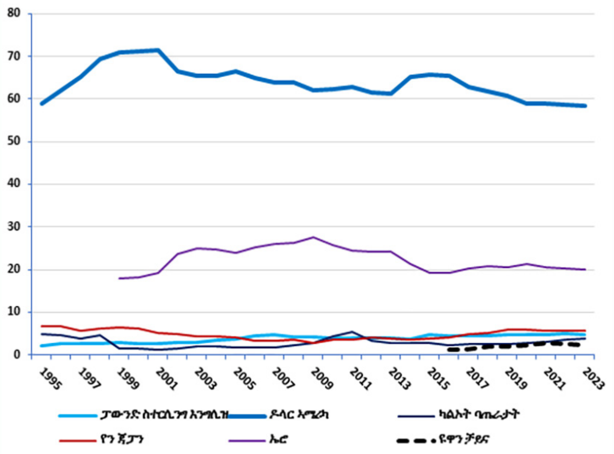

ግራፍ ቁ.1 **ኣብ ማእከላት ባንክታት ዓለም ዝተኽዘነ ባጤራታት ብ%**

ብዝሓሰረ ከተሕትም የኽእላ። እዚ ንባዕሉ ብቐሊሉን ብዝተሓተ ወለድን ክትልቃሕ ከም ዝሕግዛ ይገልጽ።

ሲንጋፖራዊ ጸሓፊ ኪሾር ማህቡባኒ ኣብታ “ቻይና ተዓዊታ ኣላ’ድያ” ትብል ናይ 2021 መጽሓፉ፡ ኣሜሪካ ኣብ ዘቤታዊ ካብ ኣታዊታታ (income) ዝያዳ ወጻኢታት ትገብር። በዚ መዳይ’ዚ ፊስካላዊ ጉድለት (fiscal deficit) ኣለዋ። ኣህጉራዊ፡ ካብ ትሰዶ ወይ ትልእኮ (export) ተእትዎ (import ትገብሮ) ይበዝሕ። እዚ ማለት ጉድለት ንግዲ (trade deficit) ኣለዋ። ኣሜሪካ ደኣ ብኸመይ ነዚ ማንታ ጉድለት (twin deficit) ትሽፍኖ? ገንዘብ ብምልቃሕ። ብዙሓት ሃገራት ይልቅሓ እየን። ኣብ ገለ እዋናት ክልቃሓሉ ኣብ ዘይክእላ እዋን ዝርኾመሻ’ውን ኣለዋ። ንኣብነት ከምቲ ንግሪኽ ዘጋጠማ። ብቀጻሊ ክትልቃሕ ወጻኢታታ ብዓቢ ከተጉድሎ ተገዲዳ እያ። ከም ሳዕቤኑ ከኣ ማሕበረ-ቍጠባዊ ቅልውላው ኣጋጢምዋ። ኣብ ዝሓለፈ ዑቑድ ብዙሓት ሃገራት ዕድኦን ሰማይ ምስ ዓረገ ብከቢድ ቃንዛ ሓሊፈን እየን። ኣርጀንቲና ኣብ 2001፡ መክሲኮ ኣብ 1982፡ ኣብ ሩስያ 1998፡ ኣብ ታይላንድ 1997፡ ኣይስላንድ 2008ን ግሪኽ ከኣ ኣብ 2010. ከም ውጽኢቱ ከኣ ህዝቢ ደረጃ መነባብርኡ ወሪዱ ተሳቕዩ እዩ። ይኹን’ምበር፡ ኣሜሪካ ዘይከም እዘን ሃገራት ነዚ ማንታ ጉድለት፡ ትረዝሪ ቢል ብምሕታም’ያ ትሽፍኖ። ፈደራላዊ ግምጃ ኣሜሪካ ዋጋ መሕተሚ ወረቐት ጥራይ’ዩ ዘውጽእ። ኣሜሪካ ነዚ ጭራም ወረቐት ብምልኣኽ ካብቲ ካልእ ዓለም እቲ ሓቀኛ ገንዘብ ከም ትቕበል ኪሾር ማህቡባኒ ይገልጽ።

ዶላር ማእከል ዓለማዊ ስርዓት ክፍሊት ምዃኑ’ውን ኣሜሪካ ፋይናንስያዊ እገዳ ናይ ምግባር ሓይላ ዘዕቢ እዩ። ዳርጋ ዝበዝሐ ኣብ መንጎ ሃገራት ዝግበር ንግዳዊ ልውውጥ ብዶላር ኣሜርካ ስለ ዝካየድ ካብ ናይ ኣሜሪካ እገዳ ዘምልጣ ኣይኮናን። ምኽንያቱ፡ እዚ ንግዳዊ ልውውጥ ኣብ ፈደራላዊ ግምጃ ኣሜሪካ ሕሳብ ብዘለወን ባንክታት ኣሜሪካ ስለ ዝለኣኣኽ፡ ብዶላር ዝግበር ትውፊታት ብምብታኽ ነተን ኣብ ጸሊም መዝገባ ዝርከባ ትካላት ይኹና መንግስታት ዋኒን ካብ ምግባር ትሕንኩለን። ንኣብነት፥ ኣብ ኩናት ዩክረይን ሩስያን 2022፡ ኣሜሪካ ንሩስያ ካብ ዶላር በቲኻ ኣብ ማእከላይ ባንክ ሩስያ ዝነበረ 300 ቢልዮን ዶላር ከም ዝድስክል ብምግባር ተራእዩ ዘይፈልጥ እገዳ ኣብ ልዕሊ ሩስያ ከም ዘንበረት ይፍለጥ። ኣሜሪካ ኣቐዲማ ብንኡስ መጠን ኣብ ልዕሊ ማእከላት ባንክታት ሊብያ፡ ኢራን፡ ቬንዝዌላን ኣፍጋኒስታን እገዳ ገይራ ነይራ እያ። ኣብ ብዙሓት ሃገራት ከኣ ፍርሒ ኣስዒቡ እዩ።

ልዕሊ 90% ዓለማዊ ፋይናንስያዊ ትውጊት ብዶላር ኣሜሪካ’ዩ ዝካየድ። ዓቢ ክፋል ክፍሊት ናይ’ዚ ትውጊታት ድማ ናብ ባንክታት ኣሜሪካ ዝኸይድ እዩ። በዚ መዳይ ክርአ እንከሎ እቲ ኣሜሪካ ኣብ ንግዳዊ ኣቑሑ ዘጋጥማ ጉድለት በቲ ካብ ንግዲ ኣገልግሎት (trade in service) እትረኽቦ ትርፊ ከምትሽፍኖ።

ዶላር ብኻልእ ኣህጉራዊ ባጤራ ናይ ምቕያር ተኽእሎኡ

ጀይሲ ቻንግ ኣደ-መንበር ዓለማዊ ምርምር ጀይ.ፒ ሞርጋን ኣብ 2024 ኣብ ዘውጽኣቶ ጽሑፍ፡ ክብርን ደረጃን ዶላር ኣሜሪካ ዝብሕጎግ ብኽልተ ሲናርዮታት ምዃኑ ትገልጽ። ቀዳማይ ንድሕነት ርግኣትን ዶላር ዘዳኽም ሕማቕ ኩነታት ምስ ዘጋጥም - ማለት ብሓፈሻ ኣሜሪካ ዘለዋ ኩለንትናዊ ኣቃውማን ኣብ ፖለቲካዊ፡ ቍጠባውን ወተሃደራውን ዝህልዋ መሪሕ ተራን ምስ ዝዳኸም። ንኣብነት ኣብ ውሽጢ ኣሜሪካ ምትፍናን ምስ ዝዓቢ፡ እቲ ከም ናይ ዓለምና ገነት ዘቍጽራ ርግኣት ምሕደርኣ ኣብ ሓደጋ ከእትዎ ይኽእል እዩ። ካልኣይ ወጻኢ ካብ ኣሜሪካ ንተኣማንነት ካልኦት ባጤራታት ዘበራትዕ እወታዊ ምዕባለ ምስ ዝፍጠር። ንኣብነት፥ ቍጠባውን ፖለቲካውን ለውጢ ኣብ ቻይና።

ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ ንዶላር ከም መቕጽዒ ሃገራት ብምጥቃማን ከም ሳዕቤኑ ድማ ሃገራት ካልእ ኣማራጺ ስርዓት ፋይናንስ ንኽደልያ ምትብባዑ ሓደ ካብ ስትራተጅያዊ ጌጋታት ኣሜሪካ ምዃኑ ጸሓፊ ኪሾር ማህቡባኒ ይገልጽ። ኪሾር ማህቡባኒ ኣስዒቡ፡ ዶላር ኣሜሪካ ኣብዚ ሕጂ እዋን ብኣዝዩ ዝተሓላለኸ ፋይናንስያዊ ስርዓት ክልከላ ዝተገብረሉኳ እንተ ኾነ ምንጪ ተቓላዕነቱ ከይኮነ ኣይተረፈን ይብል። ዓለም ዶላር ኣሜሪካ ከም ዓለማዊ ክዙን ባጤራ ክትጥቀም ሕጉስቲ ጸኒሓ እያ። ምኽንያቱ መንግስቲ ኣሜሪካ ንዓለም ብዝጠቕም ኣብ ልዕሊ ዶላር ቅኑዕ ውሳነ ክወስድ’ዩ ዝብል እምነት ጸኒሑ’ዩ። እንተ ኾነ ኣብዚ ቀረባ ዑቑዳት ጀሚሩ እቲ እምነት እናተባሕጎገ ይኸይድ ከም ዘሎ ይገልጽ። ሓደ ሓደ ኪኢላታት እንትላይ ጸሓፊት ግምጃ ኣሜሪካ ጃነት ያለን፡ ንዶላር ጠገለ ብዘይብሉ ንእገዳ ምጥቃም ንዓብላልነት ዶላር ኣብ ሓደጋ ዘእትዎ ምዃኑ ይገልጹ። ኪኢላ ስነ-ቍጠባ ቤን ስቲል፡ “እገዳ ኣድማዒ መሳርሒ’ዩ፡ ግና ብጥንቃቐ ክንጥቀመሉ ኣለና። ንሓደ ኣድማዒ ጸረ-ታህዋስያን ብዘይ መጠን ምውሳድ፡

ነቲ ጸረ-ታሕዋስያን ዝጻወሩ ሓደስቲ ባክተርያ ንክምዕብሉ ምትብባዕ'ዩ" ይብል። ድሕሪ ዝሰዓበ ኲናት ሩስያን ዩክረይን፡ ብዙሓት ሃገራት እንተላይ መሓዙት ኣሜሪካ ከም በዓል ህንዲ ዝኣመሰላ ወጻኢ ካብ ዶላር ምስ ሩስያ ንግዲ ዝቕጽላሉ መገዲ ፈጢረን እየን።

ኪኢላ ስነ-ቍጠባን ፍልይቲ ኣማኻሪት ማእከል ምትሕብባር ደቡብ-ደቡብ ዩፈን ሲ ብጥሪ 2024 ኣብ ዝዘርግሓቶ ጽሑፍ፡ ብጽሒት ዶላር ኣሜሪካ ከም ኣህጉራዊ ክዙን ናይ ወጻኢ ሸርፊ፡ ፋክቱር ዓለማዊ ንግዲ 50%፡ ስግረ-ዶባዊ ለቓሕ 60%ን ካብ ብጽሒት ኣሜሪካ ኣብ ጃምላ ሃገራዊ እቶት ዓለምን ኣህጉራዊ ንግድን ብብዙሕ ዕጽፍታት ከም ዝዓቢ ትገልጽ። ጃምላ ሃገራዊ እቶት ኣሜሪካ ኣብ ካልኣይ ኲናት ዓለም 45% ናይ ዓለምና ጃምላ ሃገራዊ እቶት ዝሕዝ ዝነበረ ኣብዚ ሕጂ እዋን ናብ 25% ወሪዱ ይርከብ። ዓብላልነት ዶላር ግን ብኸምቲ'ቲ ቍጠባ ዝቐነሰ ኣይቀነሰን። እሳ ኣስዒባ፡ እዚ ይኹን'ምበር ክሳብ ክንዲዚ ዝኣክል ሓይሊ ኣብ ሓደ ምዝዛዉ ነቲ ዝተረፈ ዓለም ከምዘየቕስን ትገልጽ። ይንዋሕ ይሕጸር ከኣ ነዚ ዘይሚዛናውነት ዝዐሪ ኣማራጺ ምምጽኡ ዘይተርፍ ምዃኑ ትሕብር።

ካብ ባንክ ዓለም ብዝተረኽበ ሓበሬታ ዝተቀመረ ከምዘርእዮ (ግራፍ ቁ.2 ካብ 1960–2019)፡ ብጽሒት ጃምላ ሃገራዊ እቶት ኣሜሪካ ካብ ናይ ዓለምና ካብ 40% ኣብ 1960 ናብ 24.4% ኣብ 2019 ክጎድል እንከሎ ናይ ቻይና ብኣንጻሩ ካብ 4.3% ናብ 16.2%

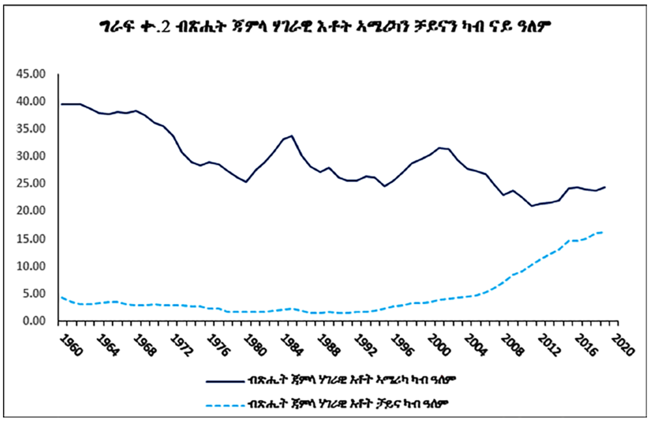

ክብ ኢሉ። እቲ ናይ ቻይና ለውጢ ብዝያዳ ካብ 2001'ዩ ጀሚሩ። እቲ ዘሎ ኣተና ድማ ኣብ ዝመጽእ ዝተወሰነ እዋን፡ እቲ ኣብ ዓለም ዝህልወን ብጽሒት ክመዓራረ ከም ዝኽእል የርኢ።

ዩፈን ሲ ኣብቲ ናይ ጥሪ 2024 ጽሑፉ፡ 90% ናይ ዓለምና ምትሕልላፍ ገንዘብ ብናይ ኣሜሪካ ስርዓት ክፍሊት ስዊፍትን ቺፕስን (Society for Worldwide Inter-bank Financial Telecommuni-cations-SWIFT and Clearing House Interbank Payments Sys-tem-CHIPS) ዝተባሕተ'ዩ። ውሑድ ኣማራጺ ስርዓት ክፍሊት ብቻይና፡ ሩስያ፡ ፈረንሳ፡ ጀርመንን እንግሊዝንኳ እንተማዕበለ ብስፍሓት ኣብ ጥቕሚ ኣይወዓለን። ብተወሳኺ፡ ቻይና፡ ህንዲን ደቡብ ኣፍሪቃን ኣብ መንጎ'ተን ባጤርኣን ኣህጉራዊ ክገብርኦ ጀሚረን ዘለዋ ሃገራት እየን። ስግረ-ዶባዊ ትውጊታት ምድቕቃስ ንምቅልጣፍ ዝሕግዝ ናይ ማእከላይ ባንክ ዲጂታል ባጤራ ማዕቢሉ ኣሎ። ብመሰረት ኣህጉራዊ ማዕከን ገንዘብ ክሳብ ሓምለ 2022 ኣብ ዝነበረ ግዜ፡ ክሳብ 100 ዝኣኽሉ ማእከላይ ባንክ ዲጂታል ባጤራ ኣብ ደረጃ ምምዕባል ክርከቡ ከለዉ ክልተ ካብኦም ድማ ብምልኣት ኣብ ስራሕ ዊዒሎም ኣለዉ። ከምዚኦም ዝ ኣ መ ሰ ሉ ኣ ማ ራ ጺ ታ ት ፡ ኣብ ርእሲ'ቲ ዲጂታል ፋይናንስ ምትእትታዉ፡ ሃገራት ኣብ ዶላር ዝህልወን ተመርኲስነት ዘጉድል እዩ።

ሃገራት ኣብ ዶላር ዝህልወን ተመርኲንስነት ንምጉዳል ዝገብርኦ ፈተነ ዓበይቲ ንግዳዊ ልውውጥታት ብካልእ ባጤራ ትውጊት ምፍጻም እዩ። ንኣብነት ሱዑዲ ዓረብ ካብ 1970ታት ኣትሒዛ ምስ ኣሜሪካ ዝነበራ ዝምድና ነዳዲ ብውሕስነት ጸጥታ'ዩ (Petro-dollar agreement) ነይሩ። እዚ ማለት ስዑዲ ዓረብ ነዳዲ ዘይቲ ንኣሜሪካን ካልኦት ሃገራትን ብዶላር ሸይጣ ገዛእ ርእሳ ክትህብተም በቲ ሓደ ወገን ድማ ዶላር ካም ናይ ዓለምና ቀንዲ ክዙን ናይ ወጻኢ ሸርፍን ናይ ንግዲ ባጤራ ክኸውን ክትድግፍ፡ ኣሜሪካ ብወገና ውሕስነት ጸጥታ ክትህብን መሸጣ ኣጽዋር ክትገብርን'ዩ እቲ ስምምዕ ጸኒሑ። እንተ'ኾነ እቲ ስምምዕ ኣብ ሰነ 2024 ኣብቂዑ፡ ኣይተሓደሰን ከኣ። ካብኡ ጀሚራ ሱዑዲ ዓረብ ነዳዲኣ እንተላይ ብካልኦት ባጤራታት ከም ትሸይጥ ኣፍሊጣ። ኢራንን ሩስያን ካብ 2022 ኣትሒዘን ብናይ ሓድሕደን ባጤራ ንግዳዊ ልውውጥ ክገብራ ጀሚረን። ስለዚ እቲ ኣብ ዶላር ዘሎ ተመርኲስነት ንምጉዳል ሃገራት ክከም ዓቕመን ይቃለሳ ከም ዘለዋ የርኢ። ብተወሳኺ ሓደ ካብ ወግዓዊ መግለጺ ዓመታዊ ኣኼባ ብሪክስ 2024 ነቲ ብሃገራት ምዕራብ ዝዕብለል ስርዓት ክፍሊት ዝትክእ ዝቕለለ፡ ካብ ጸቕጢ ናጻን ዝሓሰረን ኣማራጺ ስርዓት ክፍሊት ዝጠቓለለ ፋይናንስያዊ ምትሕብባረን ከዕሙቓ ዝብል እዩ።

***

ትውፊት

መስመርና ድርዕናን ክብረትናን

“ቃልሲ ፍርሒ ስዒርካ፡ ከም እምባ ምሹዕናን
ጸላም ገሊህካ፡ ከም ቀንዴል ምብርሃን፤
ዘይምድናንዩ፡ ዘይምቕናን
ሓራ ምኳን፡ ናጻ ምኳን!”

እዛ ግጥሚ ብገጣሚ ኤፍሬም ሃብተጽዮን ካብ ዝተዳለወት ናይ ግጥሚ መጽሓፍ “ሓራ ምኳን፡ ናጻ ምኳን” ዝተወስደ’ዩ። ህዝቢ ኤርትራ ንዘይምድናን፡ ዘይምጉንባስ፡ መንነቱ ንዘይምህሳስ፡ ብፍርሕን ስክፍታን መልክዑ ንዘይምድዋን፡ ሃገራዊ ክብረቱ ናብ ዕዳጋ ንዘይምውራድ ዝሓንጸጾ ትልምን ዝተጓዕዞ መስመርን ፍሉይነት ኣለዎ።

ድሕሪ ምዝዛም ካልኣይ ኲናት ዓለም፡ ሰማያት ናይ ግዙኣት ህዝብታት ናይ ናጽነት ደበና ኣንጠጥዩ ናጽነት ክዘንብ ብበርቅን ነጎዳን ክትርባዕ እንከሎ፡ ኣብ ሰማያት ኤርትራ’ውን ተስፋ ዝሓዘለ ደበና ደቢኑ ነበረ። እዚ ተስፋ’ዚ ምስቲ ድሕሪ ስዕረት ኢጣልያ ናብ ኤርትራ ዝመጸ እንግሊዛዊ ምምሕዳር ዝኣተዎ መብጽዓታት ተደሚሩ ክሳብ ምግንፋል በጺሐ። ናይ እንግሊዝ መብጽዓ ባዶ ቃልን ተስፋን ምኳኑ እቲ ግሩህ ደላዪ ናጽነት ዝኾነ ህዝቢ ኤርትራ ቀልጢፉ ተረድኦ። ዝተኣትወሉ መብጽዓ ከም ዝተጠልመ ምስ ፈለጠ ክተኣኻኽብን ክላዘብን ጀመረ። መቃለሲኡ ዝኾና ሰልፍታት መስሪቱ፡ መማጎቲ ዝኾኖ ሓሳብ ኣቕሪቡ፡ ዝጎዓዘሉ መስመር ሓንጺጹ ምስቶም ፍትሒ ኣብ ምድባይን ኣብ መንጎ ግዙእ ህዝቢ ዘይምትእምማን ኣብ ምፍጣርን ነዊሕ ተመኩሮ ዝነበሮም ሓይልታት ተፋለመ። ፍትሓዊ ሕቶ ሓዚሉ ዝተበገሰ ሃገራዊ ቃልሲ ኤርትራውያን ከም ኣብ ምፍላም ዘጋጥም ተርእዮ፡ ናይ ደንበርበርን ማእዝን ምስሓትን ሓደጋታት ኣጋጢምዎ’ኳ እንተነበረ ዘይንቡር ግን ኣይነበረን።

ቴማ መበል 34 ዓመት መዓልቲ ናጽነት፡ ንወሳኒ ተራ ናይ ዝተጓዓዝናሉ መስመር ንምግላጽ “መስመርና ድርዕና” ክኸውን ተሓርዩ ኣሎ። ኣብ ድልያ ናጽነትን ኣብ ምሕላው ናጽነትናን ልእላውነትናን ካብ መስመርና ፈልከት ከይበልና ብዘይምርብራብ ሳላ ዝተረባረብና ኢና ተዓዊትና። ህዝቢ ኤርትራ ንሃገራዊ መትከል ከም ድርዒ ተኸዲኑ፡ ህላውነቱ ንምድሓን ኣብ እምነቱ ኣዕቂሉ ብጽንዓት ዘካየዶ ዝናዊ መኸተ በቶም ክሳብ ሕጂ ምእንቲ ሓርነት፡ ክብረትን ሓድነትን ዝቃለሱ ዘለዉ ህዝብታት ከም ኣብነት ይውሰድ ኣሎ። ኣብ ቅኑዕ መስመር ዘትከለ ሓይሊ ብቐሊሉ ዘይጉነጽ ምኳኑ ተመኩሮና ምስክር’ዩ። ድርዒ መስመር ልዕሊ ድርዒ ሓጺን ተሪሩ ድሕነት ሂቡና’ዩ። እቲ ቅኑዕ ሃገራዊ መስመር ክንድፋእን ክንጥቃዕን እንከለና መጸግዒ እምባ ኮይንና’ዩ። ዓለም ብዓለማ እምኒ ክትስንድወልና እንከላ ኣብ መስመርና ኢና ኣዕቚብና። መስመርና ካብ ጸበባ መዋጽኦ ስለ ዝሃበና ኸኣ ንሓይሊ ቅኑዕ መስመርና ገጢምናሉን ዘሚርናሉን ኢና።

ኣብ መስርሕ ጉዕዞ ቃልሲ ሓደ ህዝቢ፡ ዝፍጸሙ ጌጋታት ንመጻኢ ጉዕዞ ዘለብሙ ዓበይቲ መምሃሪን ስለ ዝኾኑ ማዕረ ዓወታት ዋጋን ክብርን ኣለዎም። ህዝቢ ኤርትራ ካብቲ ኣብ 1940ታት ውዱብ ቃልሲ

ዝጀመረሉ እዋን ኣትሒዝካ ክሳብ ምውላድ ህዝባዊ ሓይልታት ኣብ ዝነበረ ግዜ፡ ነቲ ዝተገድዖ፡ ዝወደቐ፡ ሽተት ዝበሎን ሰንፈላል ዝኾኖን መድረኻት መምሃሪኡን መስሓሊኡን እዩ ገይርዎ። ካብቲ ዝወደቐ ተንሲኡ እምበር ኣብኡ ኣየንገርገረን፣ ኣብቲ ማእዝን ዘጥፈኣሉ 'ወይለይ' ኢሉ ተመሊሱ'ምበር ብመገዲ ጥፍኣት ኣይቀጸለን፣ በቲ ሓንሳብ ዝተዓንቀፈሉ ተማሂሩ'ምበር ገዲሙ ኣይተዓንቀፈን። ኣብ መስርሕ እዚ ነዊሕ ናይ ውረድ-ደይብ ጉዕዞ፡ እታ ሓይሊ ትፈጥር፡ ነቓዕ ትዓብስ፡ ጽንዓትን ተስፋን ትህብ፡ ናብ ዓወት ተብጽሕ ሓቀኛ መስመር ተረኺባ። እዛ መስመር እዚኣ ምስ ተረኽበት፡ ብቑጽሪ ውሑድ ምኳን፡ ብዓቕሚ ድሩት ምኳን፡ ኣብ ኣህጉራዊ መድረኻት ዘራይን ተጣባቓን ዘይብልካ ዘኺታም ምኳን ወዘተ. ድላይካ ካብ ምግባር ከም ዘይዓግት ንኹሉ ኤርትራዊ ግልጺ ኮይንሉ። እዚ ኣተሓሳስባ'ዚ ኣብ ኣእምሮ ኤርትራውያን ምስ ፈለሰ ክምሕዎ ዝኽእል ሓይሊ ኣይተረኽበን። ኤርትራውያን ኣብ 1991 ንሰራዊት መግዛእቲ ዝቐተል ቀቲሎም፡ ዝማረኸ ማሪኾም፡ ነቲ ዝተረፈ ከኣ 'ኡሽ' ኢሎም ሰጒጎም ሃገሮም ናጻ ቅድሚ ምግባሮም ጣዕሚ ናጽነትን ሓርነትን ከስተማቕሩ በቒዖም እዮም። መቕሓ ፍርሕን መግዛእትን በቲ'ኹ 'ብድሆ' ምባል ምስ ጀመረን ብመገዲ ናጻ መስመር ክጎዓዝ ምስ ቆረጸን ኣትሒዙ ሓራ ኮይኑ'ዩ።

ሃገራዊ ቃልሲ ኤርትራውያን ንናጽነት ብሓራ መስመር ሳላ ዝተጎዓዝና ዝተረኽበ ዓወት እዩ። እቲ መግዛእታዊ ሓይሊ ዝሰዓረ ናይ ደለይቲ ናጽነት ሓይሊ ካብ ሓራ መስመር ፈልፊሉ ዝተዋህለለ ሓይሊ'ዩ። ሓይሊ ከም ዘለዎ ወይ ብዓንደ-ርእሱ ከም ጠቓሚ ወይ ኣብ መዓላ ዝውዕል ነገር ጌርካ ዝውሰድ ኣይኮነን። ሃገራዊ ሓይሊ በቲ ዝተሰርዓሉ ቅኑዕን ሕንጹጽን መስመር ክዛሪ እንከሎ ጥራይ እዩ ጠቓምን ኣገልጋሊ ረብሓኻን ዝኸውን። ቅኑዕ መስመር ኣብ ዘይብሉ ቃልሲ፡ ሓይሊ ንብላሽ ክፈስስን ክዘሩቕን ይኽእል እዩ። ኤርትራዊ ሃገራዊ ቃልሲ ንናጽነት ንመግዛእቲ ስዒሩ ክወጽእ ዝኸኣለ ናይ ኤርትራ ሓይሊ ካብ ሓይሊ ናይቶም ገዛእቲ ዝበዝሐ ስለ ዝነበረ ኣይኮነን። ህዝባዊ ግንባር ጥብ ትብል ሓይሊ ናይ ኤርትራ ኣኪቡን ኣራቢሑን ብቕኑዕ መስመር መሪሑ ኣብ መዓላ ከም ዝውዕል ስለ ዝገበሮ'ዩ ቃልስና ተዓዊቱ። ቅኑዕ መስመር ዝሰኣነ ሃገራዊ ሓይሊ ክስስን ወይ ክድንፍዕ ኣይክእልን፣ ብተኣምር እንተ ተፈጥረ ከኣ ኣብ መዓላ ከይወዓለ ንኸንቱ ባኺኑ ይተርፍ።

ህግሓኤ ንዝኾነ ጸቢብ ብሄራዊ፡ ሃይማኖታዊ፡ ኣውራጃዊ፡ ቀቢላዊ ኣተሓሳስባ ስዒሩ ሃገራዊ ኣተሓሳስባ ዘንግስ መስመር ክፈጥር ብምኽኣሉ ሃገራዊ ሓድነት ክተክእል ክኢሉ'ዩ። ምስ ደገ ዝገብሮም ምውሳኣት ከኣ ናጻ ሃገራዊ መስመር ሒዙ ዝኸይድ ውዱብ ብምንባሩ ብናይ ደገ ጽልዋታት ዘይምእዘዝን ብረብሓታት ዘይሽየጥ ዉድብ ኮይኑ። መለለዪ ኤርትራ ዝኾኑ ከም ንውሽጣዊ ኩነታት ቀዳምነት ምሃብ፡ ኣብ ርእስኻ ምትእምማን፡ ምጽወታን ጽግዕተኛን ዘይምኳን፡ ብዕራይ ናብ ዘበለ እንተበለ ዕርፍኻ ኣጽኒዕካ ምሓዝ... ወዘተ ዝኣመሰሉ ባህርያት ኣብቲ ጽጉም ወቕቲ ሓርነታዊ ቃልሲ ዝተሃንጹ እዮም። እዞም ባህርያት እዚኦም ቅርጺ ንምትሓዝ ዝተሓልፈ መስገደልን ምሳና ዝተጓዕዝዎ ንውሓት ግዜን ኣብ ጸብጻብ ብምእታው ኣደልዲሎም ሱር ዝሰደዱ ምኳኖም ክግመት ይከኣል።

ህዝቢ ኤርትራ ካብ ናይ ሓርነት ዓለሙ ወጺኡ ናብ ናይ ፍርሒ፡ ጽግዕተኛነት፡ 'ሕኸኸኒ ክሓከካ' ዓለም ክኣቱ ዝሕሰብ ኣይኮነን። ክሳብ ሕጂ ዝተኸተልናዮ መስመር ዋላ'ኳ ተሪርን ከቢድን መስመር (ካልኦት ህዝብታት ተቢዖም ክጎዓዝሉ ዘይተብዕሉ መስመር) ይኹን ክብረት ግን ኣውሂብና እዩ። ደቂ ሰባት ብፍጥረትና ቅድሚ ክብረት እንሰርዖ ነገር ስለ ዘይብልና ካብ ውርደት 'ሞት ይሓይሽ' እናበልና ንነብር ብዘይምኽንያት ኣይኮነን። ሓርበኛ ኣቦና ወልደኣብ ወልደማርያም ንሓርነት ኣመኪቶም ኣብ 1946 ኣብ ዘስፈርዎ ዓንቀጽ ነዚ ዝስዕብ ክቡር ሓሳብ ኣቐሚጦም ኣለዉ፡- "ፈጣሪ ንነፍሲ ወከፍኩም ሓራ ገይሩ እዩ ፈጢርኩም ዘሎ'ሞ ፈቲኹም ወይስ ዓሺኹም ኣብ ኣርዑት ባርነት ኣይትቆረኑ። እወ ሓራን ደቂ ሓርነትን ኢኹም እሞ ብጆካ ነታ ሃገርኩምን ንኣምላኽኩምንሲ ንዝኾነ ይኹን ካልእ እትህብዎ ጸብጻብ የብልኩምን።" እዚ ምዕዶ'ዚ ኣብቲ ዝተጻሕፈሉ እዋን ንዝነበረ ወለዶ ጥራይ ዘገልግል ኣይኮነን።

ሃገራዊ ቃልሲ ንናጽነት ንኹሎም ኤርትራውያን ሓቐፉን ኣለዓዒሉን ብምክያዱ ጥራይ ዘይኮነ ብቕኑዕ መስመር ተኸቲሉ ስለ ዝኸደ እዩ ተዓዊቱ። ኤርትራውያን ንሃገሮም ናጻ ንምውጻእ ክዋግኡን ክስውኡን ብሃርፎትን ወንን ናብቲ ቃልሲ ክውሕዙ ዝኸኣሉ፡ ዝውክሎምን ንውሽጣዊ ስምዒቶም ዘዐግብን መስመር ቃልሲ ስለ ዝረኣዩ'ዩ። ሓይሊ ኣብ ጉልበት ዘይኮነ ኣብ ሓሳብን መስመርን ከም ዝርከብ ኣሚኖምን የእሚኖምን ከኣ ተቓሊሶም። እዚ ናይ ሓርበኛታት ሓሳብን ሕንጻጽን እዚ ንወገን ጥራይ ዘይኮነ ንጸላኢ'ውን ኣወናዊንዎ'ዩ። መስመርና ናይ ሓርበኛታት መስመር ምንባሩን ምህላዉን ክፍለጥ ኣለዎ። ኣብ ሕጅን ቀደምን በቲ ኤርትራ ዝተጓዕዘቶን ትጎዓዘሉን ዘላ መገዲ ዝኸደት ሃገር እንተወሓደ ኣብ ቀረባና ሃሰስ ኢልና ክንረክብ ኣይንኽእልን ኢና። ናጻ ፖለቲካዊ መስመር ዝብል መትከል ከም ኣብነት እንተ ወሰድና፡

በዚ መስመር'ዚ ቀቅድሚኡ ዝኸደት ወይ ደድሕሪኡ እትስዕብ ሃገር ኣብዚ ከባቢ ኣይነበረትን፣ ሕጂ ኸኣ የላን። እቲ ምኽንያት ሓርበኛታት ዝኸድሉ መገዲ ዝኾነ ተጎዓዚ ዝመርጾ ስለ ዘይኮነ እዩ።

ድሕሪ ናጽነት ዝሓለፍናዮ ጉዕዞ 34 ዓመት'ውን ምስናይ ብዙሕ ምጉንናጽ ካብ መትከልና ተደፊእና ከይወጻእና ኢና ተጓዒዝና። ናይ ኣቛራጭን ቀሊልን መገዲ ኣይመረጽናን። ናብ ጓል መገዲ'ውን ኣየላገስናን። ናጽነት ዘምጽአ መስመር ናጽነት ኣውሒሱ'ዩ። ከባቢና ክፈርስን ክሕቆንን እንከሎ እቲ ንኤርትራ ርግኣት ዝሃበ ኸኣ ናጻ ፖለቲካዊ መስመርና'ዩ። ኤርትራውያን ፍሉይ ሓሳብ ናይ ምሕሳብ ክእለት ዘይኮነስ ብናጽነት ናይ ምሕሳብ ትብዓት እዩ ዘለና። ኤርትራ ዝሓንጸጸቶ መስመር ንቑሊሕ ምሊሕ፡ ንነግ-ፈረግ፡ ንምምጽዳቕ፡ ንኣልጋስነት ... ዝኸውን ቦታ የልቦን። እቲ ዕብለላን ታህዲድን እናፈንጠሰ፡ ውሽጣውን ግዳማውን መሰናኽል እናሰገረ ክሳብ ናጽነት ዘሳለየና መስመር ድሕሪ ናጽነት'ውን ተጻብኦታት ጥሒሱ ኣብ መወዳእታ ሓይሉ ዝወጸ መስመርና ድርዕና ክንብሎ ግቡእ'ዩ። ህዝብን መንግስትን ኤርትራ ብወተሃደራዊ ዕንደራ ዘይርዕድ፡ ብእገዳ ዓቕሉ ዘየጽብብ፡ ብመካበብያ ናይ ሽርሒ ኪዳናት ዘይክበብ፡ ብመፈራርሒታት ሽሉብገሉብ ዘይብል ክኸውን ዝኸኣለ መስመርና'ዩ።

መስመርና ከም ሃገር ሓባራዊ ረብሓን መረዳእታን ክንፈጥር፡ ኣብ ዓንኬል ኣህጉራዊ ዝምድናታት ሃገራዊ ረብሓናን ክብረትናን ከነውሕስ ዘኽኣለና ስለ ዝኾነ ክንሕልዎ ግቡእና እዩ። ነብስ ወከፍ ወለዶ ካብ ተመኩሮ ናይ ዝሓለፉ ናይ ምምሃር ሓላፍነት ስለ ዘለዎ፡ ከም ህዝቢ ኣቕዲምና ዝተጋገናዮ ናይ ዘይምድጋምን ኣቕዲምና ንዘጽረናዮ ናይ ዘይምግዕዛይን ሓላፍነት ኣለና። ፖለቲካዊ መስመር ህዝባዊ ግንባር ርጉእ ፖለቲካዊ ስርዓት ተኺሉ፡ ህዝቢ ኤርትራ ብዘይ ኣፈላላይ ኣብ ክሊ ሓድነት ኤርትራ ብራህዋን ስኒትን ክነብር ኣኽኢልዎ'ዩ። በዚ ድማ ምክፍፋልን ምትፍናንን ዘስዕቦ ዝርገት ተወጊዱ ሓባራዊ ረብሓን መረዳእታን ንምህናጽ ድልዱል መሰረት ተነጺፉ ኣሎ። ህዝቢ ኤርትራ ኣብ ጉዕዞ ቃልሱ፡ ብፖለቲካ ዝተኣሳሰረ ሓደ ህዝቢ ክኸውን በቒዑስ ካብ ከባቢኡ ፍልይ ዝበለ ርግኣት የስተማቕር ኣሎ።

ሓደ ካብቲ ዝዓበየ ብልጫ ናይ ኤርትራ ከም ክእለታን ከም ድሌታን ክትከይድ ዘኽእላ ርእሰ-ምትእምማን ምጥራያ'ዩ። እዚ መዳርግቲ ኣልቦ ብልጫ'ዚ ኣብ ምምዕባል ኣብ ዝርከባ ሃገራት ብቐሊሉ ዝርከብ ኣይኮነን። ኣብ ጉዕዞ ሓደ ሃገር ኣንፈትን ፍጥነትን ወሰንቲ ረቛሕቲ እዮም። ኣንፈት ዝሰሓተ እምበር ቀስ ኢሉ ዝኸደ ኣብ መዕለቢኡ ከይበጽሐ ኣይተርፍን እዩ። ቅኑዕነት መስመርና በቲ ክሳብ ሕጂ ዘርገጸና ዓወታት ተመስኪሩ'ዩ። ብዛዕባ ፍጥነት ጉዕዞና ከኣ ካብ ዘገም ናብ ዞኽዞኽ ካብኡ ኸኣ ናብ ሸኽ ገጹ ናህሪ እናደለበ ምኻዱ ኣይተርፎን'ዩ። እቲ ቀንዲ ግን ናጻን ሓራን ኴንካ ከም ክእለትካን ድላይካን ክትጎዓዝ ምኽኣል'ዩ።

ስምኦን ወልደሚካኤል

ግንቦት 2025

ሓሳባት

ኣይተጸባጸብናን!

እንተ ንጸባጸብ ግን፡ መን ንመን ምተጸባጸበ!?

ኤርምያስ ሰሎሞን

ኣይተጸባጸብናን፡
መንገዲ ሓዪልዎም ንዘብኰሩ፡
ጣፍን ኣፍን ሒዞም፡ ልዕሌና
እናመደሩ!
እናጸልመተን እናጸመወን፡
ኣይረዓድናን
ምእንታኣን ክንድኣን፡
ንበልየላ እንዶ'የሎናን

ኤርትራ፡ ብካርታ ጥራይ ኣብ ሕምብርቲ ቀርኒ ኣፍሪቃ እትርከብ ሃገር እንተ ትኸውን ክሳዕ ሕጂ ኣይምሃለወትን! እወ፡ ኤርትራ ኣብ ልብን ቀልብን፣ ኣብ ሕልምን ጋህድን ህዝባ እምበር፡ ኣብ ካርታ ዓለም ጥራይ እትርከብ ሃገር ኣይኮነትን! ኤርትራ፡ ኣካል ካርታ ዓለም ጥራይ ነይራ እንተ ትኸውን ደኣ፡ ካርታ ዓለም ክንደይ ሳዕ ክቀያየር ርኢናን፡ ንርኢ ኣሎናን እንዲና! እወ፡ ኤርትራ ሃገር ጥራይ ኣይኮነትን!

መበገሲ ጽሑፈይ፡ እዛ ኣብ ፈለማ ጠቒሰያ ዘለኹ፡ ብሃብቶም ተወልደ (ሃፋ) ተደሪሳ፡ ብበሃራት ድምጻውያን ሄለን መለስን ቃልኣብ ተወልደመድህንን ኣብ ጽንብል ዝኽሪ ፈንቅል - 2025 እተደርፈት ደርፊ'ያ። ልብኻ ሰርሲሩ፡ ብልክዕ ኣበርክቶኻ ኣብ ሃገር ዝሓትት ሓያል ሕደማ!

ኤርትራ፡ ካብዚ ዘላቶ 'ኩነታት' ክትወጽእ እንተ ኾይና፡ ክትገብሮ ብዛዕባ ዝግብኣ ክንደይ ዘይተባህለ፡ ምስ ማሕበረሰብ ዓለም ብዛዕባ ክህልወና ዝግባእ ጽምዶታት ክንደይ ዘይተመደረ፡ ጠንቂ ናይ'ዚ ዘላቶ 'ኩነታት' እንታይ ምዃኑ መንከ ክምህረና ዘይፈተነ!? በቃ ብዛዕባ ኤርትራ እንታይ'ሞ ዘይተባህለ!? እቶም በሃልቱኽ በዓል መን'ዮም - ሰብ ጣፍን! ኣፍን! እሞ ድማ ምስ ምሕያል ናይቲ ዓቕሚ፡ ከትክሉ ዘይከኣሉን ዝጠለሙን! እወ፡ ኣብቲ ሓያል፡ ጉዕዞ ሓዪሎም ክወጹ ዘይከኣሉ!
እዚ ኹሉ ክብሃል ግና፡ ኣብ ወሰናስን ዶባት፡ ብናፍቖት ደቁን ስድራኡን ልቡ እናተተንከፈ፡ ብቑርን ኣስሓይታን ኣካላቱ እናተገርፈ፡ ዕድሚኡን ዕድሉን ምእንቲ ሃገሩ እናሓለፈ፡ ሱቕ ዝበለ፡ ዘይጸባጸብን ኣዝዩ ሓያልን 'ሓቒቕ' ዜጋ ኣሎዋ እዛ ሃገር - ሰራዊትና!

ክምዚ ድማ ይብለና፦

ወሰን-ወሰን እናሰፈርና
ልዋምን ልስሉስን ጓኒና
ናይ ስድራናን ደቅናን

ሰሰሊዕና እናሃብና ...
ደኒንና ንኸደላ፡ ሒቕ ኢላ
ንሓምመላ
ንሓምመላ፡ ንሓምመላ ቀንዳን መቕላን
ብሓደ እናጉየና፡
ደቂ ዕስራን - ደቂ ሰብዓን
ብሓንቲ ኪዳን፡ ብሓንቲ ክዳን

እወ፡ 'ብሓንቲ ኪዳን፡ ብሓንቲ ክዳን' - ኣብ ውዑይን ዝሑልን፡ ኣብ ቁርን ህሮርማን! ኣቤት ኣብዛ ብሰላም እንነብረላ ዓዲ ምጽብጻብ እንተንጅምር!? መን ንመን ኮን ምተጸባጸበ!?

እዞም፡ ካብ 'ስራሕ' ምስ ተፈደስና፡ 'ህይወት ለውጢ ስኢንናላ' ኢልና፡ 'ካፑቺኖ' እናሰተና ወይ'ውን ቢራ እናመዓጉና እነማርርን ምስዛ ሃገር ክንጸባጸብ ድንዕ እንብልን መንእሰያት፡ ኣብ ዝባን መን ኴንና

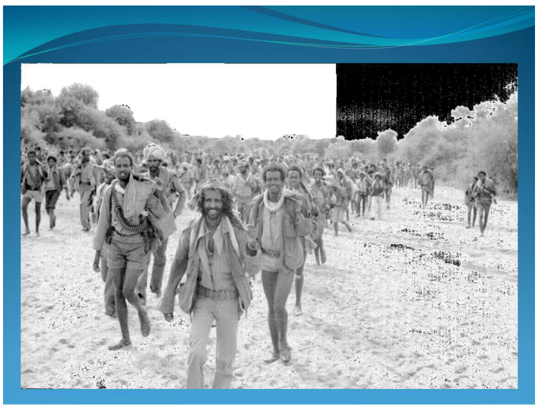

ንነብር ምህላውና ምስ እንዝክር፡ ‘ዓገብ!’ ምበልናያ ንነብስና። ምኽንያቱ፡ ንሕና ክንጸባጸብ እንተጀሚርና፡ ኣለዉ ድማ ክጸባጸቡና እንተጀሚሮም፡ ኣፍና ጥራይ ዘይኮነ፡ ልብና ድው ከብሉ ዝኽእሉ፡ ግን ከኣ ፈጺሞም ‘ዘይጸባጸቡ’ ምዑታት እዛ ሃገር! - ሰራዊታ፡ ሰንኩላታን ሰማእታታን!

ሓቂ’ዩ፡ ነዛ ሃገር ኩልና ‘በብሞያና’ ኢና ነበርክተላ ዘሎና! ምስቲ ሞያኡ፡ ‘ህይወት ምኽፋል’ ዝኾነ ዜጋ ናይዛ ሃገር ግና መን’ዩ’ሞ ክወዳደር፡ መንከ’ዩኸ’ባ ክጸባጸብ ዝኽእል! ሰራዊትና ብኣካልን ኣጽዋርን ጥራይ ዶብና ዝሕልዉልና ዘለዉ ዝመስሎ ሰብ ኣሎ! ዶብ ደኣ መሬት ወይ ባሕሪ እንደኣሉ! እሞ እዚ ኹሉ ሰፍሓት መሬትን ባሕርንሲ ያኢ ብኣካላት ሰብን ኣጽዋርን ጥራይ’ዩ ዝሕሎ ዘሎ ኢልና ንሓስብ ዲና!? ኣይፋሉን!
ሰራዊትና፡ ሕድርን ክብርታትን ስለ ዝሓለወ እዩ ሃገር ዝሕሉ ዘሎ፣ ሰራዊትና ነፍሰ-ፍትወት ወጊድ ስለ ዝበለ’ዩ ዶብና ተኸቢሩ ዘሎ፣ ሰራዊትና እታ እንኮ ህይወቱ ንኽብረቱን ክብረት ሃገሩን ኣብ ዝኾነ ህሞት ክውፌ ድሉው ስለ ዘሎ’ዩ ልኡላውነትና ተኸቢሩ ዘሎ! እምበር ብብዝሒ ሰብን ኣጽዋርን ልዕሊኡ ዘዕለቕለቑ ጸላእቲ እንደዮም ደኣ ዘለዉዎ። ንሱ ግና ‘ከምዚ ገይረን እገብር ኣለኹን ሰለዚ...’ ኢሉ ክይተጸባጸበ የንብረና ኣሎ፡ ኣቱም ሰባት! ብፍላይ ከኣ ኣቱም መንእሰያት!

ገሌና ወትሩ ንግሆ ደቅና እናሰዓምና ናብ ቤት ትምህርቲ ክነፋኑ እንክሎና፡ ንደቀም ሓንሳእ ኣብ ዓመት ‘ዕረፍቲ’ ምስ ተዋህቡ ጥራይ ዝርእዩዎምን ዝፈልጡዎምን መንእሰያትን ኣቦታትን ኣሎዉ ኣብዚ ሃገር።

እቲ ኣብ ደገ ኹይኑ፡ ‘ግቡኣይ ኣማልእ ኣለኹ’ ዝብል ሰብ ከምኡ’ውን እቲ ኣብ ውሽጢ ዓዲ ኹይኑ ብኣካልን ብኣእምሮን በብሞያኡ ዝሰርሕ ዘሎ ሰብ፡ ‘ኣነ ከምዚ ገይረ እንድየ፡ ከምዚ ኸኣ ክግበረለይ ይግባእ!’ ዝብል ሓሳብ ክመጽእ ኸሎ፡ ወይ’ውን ደፊሩ ብልሳኑ ክውጽእ እንክሎ፡ ‘ሓንሳእ ዝግ በል!’ ክብሃል ኣሎዎ። ኣብ በረኻታት ኩይኑ ፈጺሙ ተጸባጺቡ ዘይፈልጥ፡ እንተዝጸባጸብ ከኣ ዋላ ድላይና ክፈልና ፈጺምና ሞሳኡ ክንከፍሎ ዘይንኽእል ዜጋ ከም ዘሎና ክንዝክር፣ ብዓቢኡ ድማ ፈጺሞም ክይተጸባጸቡ ንሓዋሩ ኣብ ጉድጓድ ዝሰፈሩ ሰማእቲ ከም ዘለዉና ክንዝክር ይግባእ!

ድሕሪ ናጽነት ‘ክንድ’ዚ’ ዓመታት ኣብ ንጡፍ ሃገራዊ ኣገልግሎት ብዝገበረ ሰብ ክትግረምን ክትዛረብን ምስ ጸናሕካ፡ ‘ክንድኡ’ ዓመት ቅድሚ ናጽነት፡ ‘ክንድኡ’ ዓመት ድማ ድሕሪ ናጽነት ዘገልገለን ዘገልግል ዘሎን ተጋዳላይ ድማ ቡቲ ሓደ ወገን ኩይኑ ፍሽኽ እናበለ ይሰምዓካ! ሽዑ እንታይ ክትምልስ ትኽእል!? እወ፡ እዞም ክልተ ወለዶታት፡ ‘ብሓደ እናገጥዩና፡ ደቂ ዕስራን ደቂ ሰብዓን - ብሓንቲ ኪዳን፡ ብሓንቲ ክዳን’ ኢሎም ምስ ዘየሙልካ፡ እንታይ ክትብል ትኽእል? ክላ ግዳ! ናይዛ ሃገር’ዚኣ ጉዳይ ፍሉይ’ዩ ኣቱም ሰባት።

ኣብ ዋዜማ በዓል ናጽነት ስለ እንርከብ ኢና ቁሩብ ምስ ሕልናና ነዕልል ዘሎና። ምኽንያቱ፡ ሰባት ስለ ዝኾንና ቁጽሪ ዓመታት ናጽነትና ብዝቑጸርና መጠን፡ ምስኢ ቁጽሪ ክንጸባጸብ ንኽእል ኢና። ኣብዚ ዝሓለፈ ዓመታት እንታይ ተገይሩ? ንሕናኸ እንታይ ጌርና? እንታይከ’ባ ተገይሩልና? ክንብል ንኽእል ኢና!

እንተበልና’ውን ነውሪ ኣይኮነን። እቲ ቍም-ነገር፡ እንታይ ረኺብና ብዋጋ እንታይከ ጌርና ዝዕቀን ስለ ዝኾነ ጥራይ እዩ!?

ብነገራዊ ዓይኒ ኣብ ዝሓለፈ ዓመታት ናጽነት፡ እንታይ ረኺብና እንተኢልና ብርግጽ ክውሕደና ይኽእል’ዩ። ህሉው ኩነታትና ብመንጽር እቲ ኹሉ ዝሓለፍናዮን ውልቃዊ ኣበርክቶናን ክንርእዮ ከም ዝግባእ ድማ ርዱእ’ዩ። ከምቲ ኣቐዲምና ዝበልናዮ፡ ‘ኣብ ዝሓለፈ ዓመታት ናጽነት፡ ዕማመይ ንኹሉ ፈተነታት ብብቕዓት ንምስጋር ኩለንተናኻ ምውፋይ’ዩ’ ምስ ዝብል ዜጋ’ሞ ንወዳደር። ኣብ ውሽጢ ሃገር ንሃሉ ኣብ ደገ፡ ነዛ ሃገር ብጭቡጥ እንታይ ኢና ጌርናላ ኢልና ነብስና ንፈትሽ። ብዘይዕርጥርጥ ሓደ ሓቂ ኣሎ! ንሱ ድማ ዝበዝሐ ኤርትራዊ ኣብ ውሽጥን ደገን ብሓደ ህርመት ስለ ዝኸተተ’ዩ፡ እዛ ሃገር ደው ኢላ ዘላ!

ኣብ ደገ ምንባር፡ ኣብ ውሽጢ ዓዲ ምህላው ከምኡ’ውን ንሓለዋ ልኡላውነትን ክብርን ኣብ ዶባት ኣብ ጕዳጕዲ ምስፋር ግና ቃል-ዓለም እንተዘይጌርና ሓደን ማዕረን ሚዛን’ዩ ዘወሃቦ ምባል ዘኽኣል ኣይመስለንን። እዚ ኣርእስቲ ነልዕሎ ዘሎና፡ ኣብ ገለ እዋን፡ ብፍላይ ድማ ኣብ ቅንያት ናጽነትና ‘ዝጸባጸቡ’ ሰባት ስለ ዘለዉ ኢና። ‘ኣይተጸባጸብናን’ ብምባል ንሰምዒታትና ዝገርሑ ዜጋታት

ምህላዎም ድማ ንምዝኽኻር ኢና።

ንሓምመላ፡ ንሓመላ፡
ንምድረ-ባሕራን ሰማያታን
ንሓምመላ፡ ንፍትሓን ማዕርነታን
ንሓምመላ'ወ፡ ንዝቖርጻን ንዝጉንጻን
ንሓምመላ!
ተር ኢልና ደቂ ዕስራን ደቂ ሰብዓን
ብሓንቲ ኪዳን፡ ብሓንቲ ኸዳን!

ኣብ ዝሓለፈ ዓመታት ናጽነት፡ ናይ ሕጡብ መንደቕን ናይ ቀጥራን ጽርግያን ኣብ ምህናጽ ኣይነፋዕናን ንኸውን። ናይ ሃገርን ሃገራውነትን መንደቕ ኣብ ምህናጽ ከም ዝተዓወትና ግና ካብተን ብጽርግያን ፓላሶን ዝበልጻና፡ ውሕስቲ ሃገር ብምውናን ግና ኣጸቢቕና እንበልጸን ጉረባብትናን ኪንዮኣን ዘለዋ ሃገራትን ክንርዳእ ንኽእል ኢና። ኣብዚ'ዩ ድማ እቲ ወግዒ! ህዝባዊ ግንባር፡ ዋላ'ውን ኣብቲ ዝመረረ እዋን ብረትን ነዊትን ኣይገደፈን! ንሕና ድማ ብምሉእ ልቡ ሃገር ካብ ሰግኣት ዝሕሉ፡ ብናይ ጁባ ደሞዝ፡ እሞ ድማ ኣንጻር'ቶም እልቢ ዘይብሉ ኣጽዋርን ባጀትን ዝምጠወሎም ጸላእቲ ዝቖውም ምዑት ሰራዊት ኣሎና። ንዓናኸ ደኣ ብምሉእ ልብና ሃገር ክንማዕብል መን ይዓግተና! በየናይ ባጀት? በየናይ ዓቕሚ ኣይንበል! ሰብ'ዩ እቲ ናይ ፈለማ ውሑስ ባጀት! ሰብ'ዩ እቲ ዝኸበረ ገንዘብ! ንእስነትን ጉልበትን'ዩ እቲ ዝዓበየ ሓይሊ፡ ካልእ ኹሉ ድሕሪኡ'ዩ!!! ንመለስ ናብታ ደርፊ፡

እሞ እዛ ነዊሕ ጥንሳ - ከቢድ ሕርሳ
ሃገረይ፡ ሃገረይ ሰዓሪት ቃንዛ
ሃገረይ ሃገረይ ውጻእ መዓት
ዕብየታ እንተተኾልፈ
መን'ዩ ሕልፈይ ዝመዓት
ነጥበ-ስርዓት!

ይብለና'ሎ፡ ኣቱም ሰባት! ሓቂ'ዩ፡ ነጥበ-ስርዓት!!!

ስለዚ ኣብዛ ሃገር፡ መን ምስ መን ክጸባጸብ ይኽእል!? እዛ ሃገር፡ ከምዚ ዘላቶ ንኽትህሉ፡ ተራን ኣበርክቶን ኩልና፡ ግን ከኣ ብዘይቃል-ዓለም 'ቡብደረጃና' ርእሰ-ግሉጽ'ዩ። ካብዚ ዘላቶ ንላዕሊ ንኽትቅጽልን ንኽትምዕብልን ድማ ብጓና ወይ'ውን እናተገዳዳዕና ዘይኮነ፡ ብምሉእ ንቕሓት ኣእጃምና ክነልዕል ይግባእ። እምበር፡ እንተተጸባጺብና ደኣ ...! ማዕረ'ቲ ንሕና ንነብሰና እነፍቅራ፡ ንዓናን ንሃገሮምን ደረት ዘይብሉ ፍቕርን መስዋእትን ዝምጥዉልና ምህላዎም ኣይንረስዕ ጥራይ ዘይኮነ፡ ወትሩ ክነስተንትኖ'ውን ይግባእ!

ምኽንያቱ፡ ምዕባለ፡ ኣብ ኣፍደገ ቤትካ ዝርኩብ ዝዕንቀፈካ ዘሎ እምኒ ብምልዓል እዩ ዝጅምር። 'ኣነ እዚ እገብር ኣለኹ'ሞ፡ ዝምልከቶ ኣካል ድማ ነቲ ኣነ ዘይክእሎ ይመልኣለይ' ብምባል ደኣ'ምበር፡ ኣብ ፈቖዶ ኩናዓት ዘሎ ኣበራት እናጸብጸብካን፡ ብቑንጣሮ ኣበርክቶኻ ድማ 'እናተጸባጸብካን' ኣይኮነን ዝመጽእ።

ስለዚ፡ ክሳዕ'ቲ ደረትና ዘፍቅዶ'ሞ ነበርክት (ሰማይ'ዩ ደረተይ ዝብሉ ምህላዎም ከይረሳዕና ማለት'ዩ)፡ ምዕባለና ካብዚ ዘሎዎ ናይ ዘገምታ ጉዕዞ ወጺኡ፡ ክስጉም፣ ኪንዮ ምስጓም ክጎዩ፣ ኪንዮ ምጉያይ ድማ ክውንጨፍ ክጅምር'ዩ። ምኽንያቱ፡ ብእንጌራ ትኳቦ እትዓግብ ህይወት የላን! ብጻዕሪ፡ ብልሕን ጥበብን ዜጋታታ ደኣ'ምበር፡ ብልግሲ ዝማዕበለት ሃገር'ውን ኣይረኣናን።

ሕጂ'ውን ክንፈልጦ ዝግባእ ሓደን ቀንድን ጉዳይ ግን ኣሎ! ድርዒ ዘላቒ ምዕባለ፡ ነገራዊ ህንጻን ቴክኖሎጅን ጥራይ ዘይኮነ፡ ብቖንዱ ህንጸት ሃገራዊ ክብርታት ምኳኑ ለይትን መዓልትን ክነኰማስዖ ዝግባእ ዘይቅየር ሓቂ'ዩ! እቶም ነዚ ሓቂ'ዚ ዝዘንግዑ ድማ'ዮም፡ 'ኩሉ ዓይነት ምዕባለ (ብዓይኖም)' ምስ ጨበጡ፡ ኣብ ጥራይ ጎልጎል 'ክብርታትና' ጠፊኡ ኢሎም ዝቑዝሙ ዘለዉ። ምኽንያቱ፡ ዝደሓርካሉ ምዕባለ ክተርክበሉ ዘይከኣል ኣይኮነን። ዘጥፋእካዮ ክብርታት ክትመልስ ግና ምናልባት'ውን ዘይከኣል ክኸውን ይኽእል'ዩ።

መስርሕ ኣሎዎ ኹሉ፡
ኣእምሮ ይዓቢ ካብ ጭዋዳ
ከብድን እንግድዓን ጥራሕ
ከይመዘልና ዕዳ
ዕምርታት ዕድላት፡ እናሓተተና ግዜ
ልቢ ግዲ ኩይናትና፡
ብትርግታኣ ዘይንዋዘ!

ሃገረይ ዝበለ
ደሙ ዝኸፈሉ
ከቢሩ እናሃለ!!!

ኢላ ትዛዝም እዛ ደርፊ። ድሕሪ'ዚ ምቕጻል ስለ ዘየድሊ፡ ኣነ'ውን ኣብዚ ክዛዝም። እቲ ሓለፋ ዘበርክተ ሓለፋ ሞሳ ክረክብ ምኳኑ ድማ ዘጠራጥር ኣይኮነን።

ጫፍ ናይ'ቲ ክብታ

ተስፋኣለም ገብረስላሴ (ጫረ)

ነዚ ዓንቀጽ ክጽሕፍ ዝደረኸንን መንቀሊ ሓሳብ ዝሃበንን ኣሰናዳኢ መጽሔት መንእሰይ መስፍን ገብረሂወት'ዩ። "ጫፍ ናይቲ ክብታ" ዝብል ኣርእስቲ ብኸመይ ናብ ኣእምሮይ ከም ዝተኸስተ ክርድኣኒ ኣይክእልን። ምናልባት ቅሙጥንን ክዙንን ተመክሮ ክኸውን ይኽእል እዩ። ህዝቢ ኤርትራ ብብዙሕ ሸነኽ ዝያዳ ኸኣ በቲ ዝውንኖ ረቂቕ ሓይሊ፡ "ናይ ክብታ ሓይሊ ኣጥርዩ ኣሎ" ምባል ምግናን ኣይኮነን። ውሑድ ካብቲ ብዙሕ ልዑል ተጻዋርነትን ዘይሕንኰኽ ተጸማምነትን ወኒኑ ይርከብ። ህዝቢ ኤርትራ ትእምርቲ ተጻዋርነት እዩ!

ሰብ ዝኽእሎ እዩ ዝስከም። ሚዛን ዓቕሙ እዩ ዘልዕል። ነቲ ዝጽመሞ ደረጃ ጥራይ እዩ ዝጻወር። ልዕሊ ንቡር ዝጻውር እንግድዓ ውዒሉ ሓዲሩ ይግዳዕ እዩ።

'ረማዕ' ኢሉ ይወድቕ። ከቢድ ሳዕቤን የጓንፎ። ንኹሉ ናይ መወዳእታ ሕንጻጽ ኣለዎ። ነቲ ሕንጻጽ እቲ ክትሓልፍ ዝከኣል ኣይኮነን። እዚ ቅቡልን ባህርያውን ሓቂ እዩ። ስርዓተ ሚዛን ኣብ ስነ-ፍልጠት፡ ነዚ ኣምር እዩ ዘድምቕ። በንጻር ናይዚ እሙን ሓሳባት ዝኸይድ ሓቅታት ግን ኣይስኣንን እዩ፡ ከም ህዝቢ ኤርትራ!

ጸዋር፡ ክቡድ ዝኾነ ህዝቢ ኤርትራ፡ ክንዲ ዝተሰከመ ተሰኪሙ ዓንዲ ሕቖኡ ኣይስበርን። ጾር ኣብ ልዕሊ ጾር እናተደረቦ ሰንከልከል ኣይብልን። በንጻሩ ንቕድሚት እናጠመተ፡ ጎልጐል ሰንጢቑ ጉዕዞ ዓቐብ ይቕጽል። ምስ ምንዋሕ መገድን ምኽራር ግድልን፡ ሕልናኡን ተስፍኡን ሓይሉን ተጻዋርነቱን ኣይጽንቅቕን። ግዜ ብዝኸደን መድረኽ ብዝተረረን መሊሱ ይጸንዕን ይተርርን። እዚ ውሑድ ኣብነት እዚ፡ መሬት ዝተንከፈን ኲሉ ዝቕበሎን እሙን ውዕሎ እዩ።

ነዚ ሓቅታት ክዉን ዝገብር ዘሎ ምስጢር እንታይ እዩ? ካበይ እዩ ዝምንጩ? ብኸመይ ከ እዩ ካብ ወለዶ ናብ ወለዶ ዝሰግር ኣሎ? ስለምንታይ ታሪኽ ጽንዓት ብዘይጎደሎን እናወሰኸን ዝቕጽል ዘሎ?" ዝብል ሕቶ ክልዓል ይኽእል ይኸውን እዩ። መልሱ ግን ዘይምለስ ሕቶ እዩ ዝኸውን። መጽሓፍ ታሪኽ ሕብረተሰብ ኤርትራ'ውን ነዚ ሓቅታት እዩ ዝትርኽልና።

ነቲ ኣዝዩ ዝጠንተወ ታሪኽ ሕብረተሰብ ኤርትራ ገዲፍካ ካብ እዋን ባሕረ ነገስታት ንነጀ ዝነበረ ናይ መኸተ ታሪኽ ንሓይሊ ዘጉልሕ ስእሊ ክህበና ይኽእል እዩ። ንሕብረተሰብ ኤርትራ ባህርያውን ሰብ ኣምጽኦን ሓደጋታት ኣይተጋደፎን። ንኹሉ ብጽንዓትን ተጻዋርነትን ስዒሩዎ።

ወናኒት ሰፊሕ ኣፍደገ ባሕርን ስትራተጂያዊ መስመርን ዝኾነት ኤርትራ ቈላሕታ ዓይኒ መስፋሕፋሕቲ ሓይልታት ኣይተፈለያን። ክፍለያ'ውን ትጽቢት ኣይግበርን። መሬታን ባሕራን ደልዩ ዝመጽእ ገዛኢ ሓይሊ ግን ሓይሉ ጸንቂቑ ንቕድሚት ክሃድም ድኣ እምበር ንህዝቢ ኤርትራ ከንበርኽ ኣይክኣለን።

ኦቶማን ኢምፓየር፡ ኣብ ኤርትራ ተሪር መሰረት ሃኒጹ

ከም ድላዩን ብድላዩን ክገዝእ ዝተኸተሎ ኣዝዩ ጨካን ሜላ እዩ ኔሩ። ሕብረተሰብ ኤርትራ፡ ነቲ ኣደራዕ ተጻዊሩ ነቲ ቅሉዕን ስዉርን ውግእ ክምክቶ እምበር፡ ክቖዝምን ዘርባዕባዕ ክብል ኣይተራእየን። ንግብጺ ስዒቡ እግሩ ዘንበረ እሞ መግዛእታዊ ሕልሙ ንምፍታሕ ኩሉ ዓይነት ሜላታት ዝተኸተለ ጥልያን፡ ኣብ ልዕሊ ህዝቢ ብሓፈሻ ንመራሕቲ መኸተ ከኣ ብፍላይ ዘውረዶ ግፍዒ መዳርግቲ ኣይነበሮን። ፈቖዶ በዓትታትን ደሴታትን ማሕዩር ደኲኑ ንህዝቢ ኤርትራ ከስግዶ ሃቂኑ። እንተ ኾነ ክሳብ እታ ናይ መወዳእታ ብሓይልታት ኪዳን ተሳዒሩ ካብ ኤርትራ ዝወጸላ እዩ ተመኪቱ።

ምምሕዳር ዓባይ ብሪጣንያ ነዚ ውሑድ ምእኩትን ህዝቢ ብኹሉ ሽርሕን ሓይልን ኣድቂቑ ከሕቕቖ ዘይመሃዘ ሽርሒ ኣይነበረን። ብሓይልን ዓሎቕኒን ናጽነቱ ገፊፉ ክሰናጥቖ ኣይክኣለን። ካብ ትጽቢቱ ወጻኢ ኣብ ኩሉ ከባቢታት ኤርትራ ተቓውሞ ገጢምዎ። ህዝቢ ኤርትራ ንምምሕዳር ብሪጣንያ ጠላሚ ሙብጽዓ እናበለ ከይቆዘመ ነቲ ከፋፊሉ ዝገዝእ ሽርሒታቱ ብስኒትን ሓድነትን እዩ ኣምኪንዎ።

ንጉስ ሃይለ ስላሰ ብባርኾት ጻዕዳ ገዛ ኣመሪካን ብሪጣንያን ክገዝእ ዘይፈጸሞ በደል ኣይነበረን። ህዝቢ ኤርትራ ዘይጸዓድን ዘይስዓርን ሕብረተሰብ ምዃኑ ብግብሪ ምስ ኣርኣዩ ሃብቲ ራስዩን ዓድታታትን ኣቃጺሉ። ለባማትን ሊቃውንትን ኣሕቒቑ፡ መንእሰያትን ተካእትን ኣጽኒቱ ግን ብዘይፍረ ተሪፉ።

ካብ ስዉር ፖለቲካዊ ቃልሲ ናብ ዕጥቂ ዝሰገረ ሰውራ ኤርትራ፡ ንሃብታም ባህሊ ተጻዋርነትን መኸተን ናብ ዝለዓለ ደረጃ እዩ ሰቒልዎ። ንቑጽሪ ናብ ዓይነት እናቐጸለ ነቲ ነዊሕ ጉዕዞ ብጽንዓትን ተበጃውነትን ቀይሩ ናብ ምዕራፍ መሪሕዎ። ህዝባዊ ግንባር'ውን ብኣዝዩ በሊሕ መላጸ ሓሊፉ- ሽግ ናጽነት ወሊዑ። ህዝቢ ኤርትራ፡ ኣብቲ ሰላሳ ዓመት ዝደፍአ ዕድመ ዕጥቃዊ ቃልሲ ኩሉ ዓይነት ጾር ተሰኪሙ ምዕይ ኣይበለን። ገዛእቲ ቤቱ ንብረቱን ኣቃጺሎም ተስፍኡ ኣየሕረሩሉን። ሰንሰለት ቤት ማእሰርቲ ስግኡ እምበር ንመንፈሱ ኣይገፈፎን። ብተመልከተለይ ዝተቐትለ ህዝቢ ንሓንቲ ካልኢት'ውን ትኹን ብርሃን እምነቱ ኣየደብዘዘን። ከም እምነቱን መኸትኡን'ውን ብገዛእ ሓይሉ ነታ ሓንሳብ ተሰቒላ ዘይትወርድ ሰንደቕ ዕላማ ሰቒሉ።

ድሕሪ ሓርነት እቲ ዝሓየለ ገድሊ ዝተኣትወሉ ምዕራፍ መኸተ እዩ ተጻሒፉ። ብዝተወደበ መልክዕ መንነት ህዝቢ ንምሕጻብ ዝተኻየደ ተንኮልን ዝተኣልመ ሽርሕን መወዳእታ ኣይነበሮን። ብዘይካ እቲ ቅሉዕን መጠነ ሰፊሕ ሰለስተ ወራራት፡ ህዝቢ ኤርትራ ኣዝዩ ብዙሓትን ረቀቕትን ኩናት እዩ ኣፍሺሉ።

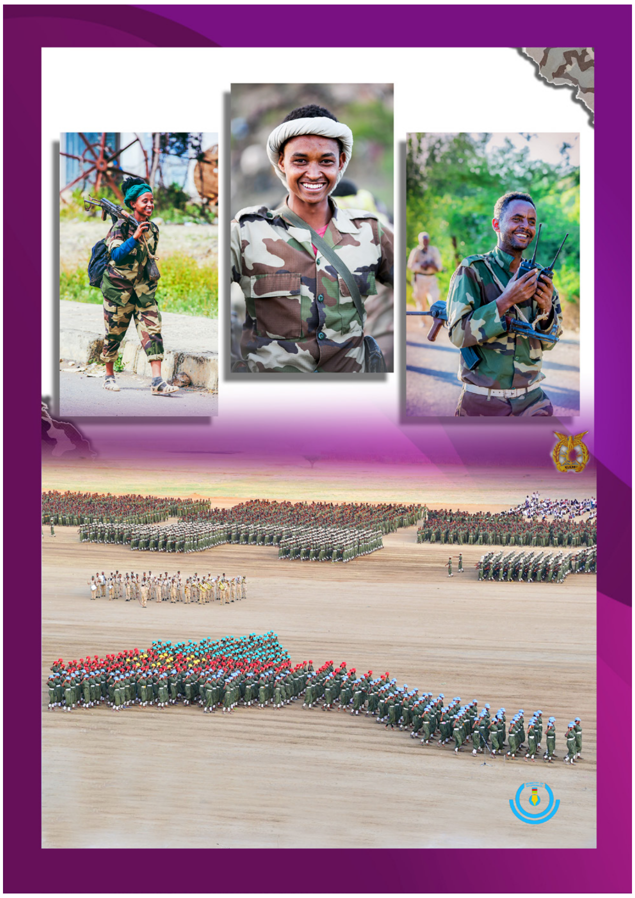

እቲ ትማሊ ኣብ እዋን ብረታዊ ቃልሲ ምስቲ ብኹሉ መስፈሪታት ዘይዳርጐን ናይ ዓለም ሓይልታት ብምሉእ ደገፍ ክሳብ ዓንቀሩ ዝሰነቐ ሓይሊ ዝገጠመን፡ ንሓይሉ ኣራቢሑ ብልዑል ውዳበ ህዝቢ ኣስሚሩ ዝተዓወተ ህዝባዊ ግንባር ተመክሮታቱን ናይ ቃልሲ ሜታቱን ክብ ከብሎ እዩ ተራእዩ። መስመር ሓቂ ሒዙ እናተጓዕዘ ንሃገራዊ ክብረት ኣብ ዋጋ ዕዳጋ ከየእተወን ንኹሉ ሕቡእን ቅሉዕን ሽርሒታት ከይሰንበደ፡ ዕርፊ ኣጽኒዑ ክጓዓዝ እዩ ተራእዩ። እዚ'ውን ነቲ ክብታ ናብ ዝለዓለ ደረጃ ሰቒልዎ እዩ። ተኸቢቡ ኢዱ ኣይሃበን። ተኣጊዱ ክብረቱ ኣይሸጠን። ኣብ መጻብብ ብልሒ እናፈጠረ ሓያል ወለዶ ሃኒጹ።

ከየባተኸን ከይተበትከን ጉዕዞኡ ዝቕጽል ዘሎ ወለዶ ኤርትራ፡ ካብ ጫፍ ናብ ጫፍ እዛ ሃገር ዋልታን ድርዕን ኮይኑ እዩ ሰሪሑን ዘርሕን ዘሎ። ኣንጻር ኩሉ ማዕበላት እናገጠመ ንኤርትራን ክብራን ክልተ ሰለስተ ግዜ ተፈጢሩ ሰለስተ ግዜ ክስዋእ ምዕይ ዘይብል ፍጡር ምዃኑ ኣመስኪሩ። ገዛእ ርእሱ ረሲዑ፡ ልዑላውነቱ ንምውሓስን ክብረቱ ንምዕቃብ መግለጺ ዘይርከቦ ጽንዓት የመስክር ኣሎ። እዚ ሓይሊ እዚ ህያብ ኣይኮነን። ውርሻ እዩ። ንሱ ከኣ እዩ እቲ ሓይሊ። ንሱ እዩ እቲ ዘይምለስ ሕቶን ዘይፍታሕን ምስጢር፡ ማንም ዘይበጽሖ ጫፍ ናይቲ ክብታ!

ዘይጉነጽ ደጎል፣ ዘይፍንቀል መትከል

ስምኦን ወልደሚካኤል

ኣብ ታሪኽ፡ ህዝቢ ኤርትራ ብኢድ ሓያላት ዝተገርፎ፡ ብኣፍ ነውራማት ዝተጸርፎ፡ ዝተዘንጠሎን ዝተቓለሎን እዋናት ውሑድ ኣይኮነን። ኣብ ልዕሊኡ ዝወረደ ህድግለነ ዘይብሉ ወጽዓ: ንፍትሒ፡ ናጽነትን ራህዋን ካብ ምትስፋውን ምእንትኡ ካብ ምግዳልን ግን ኣይጋረዶን። ምምስራት ናጻ ሃገር ሕነ ናይ’ቲ ብዘይንሕስያ ብገዛእቲ ዝተገፍዖ ክትፈድዮ ተመንዩ ኣምሪሩ ተጋዲሉ፣ ተጋዳሊ ህዝቢ ዝረኸቦ ክብሪ ኸኣ ረኺቡ። እቶም ገረፍቲ ኢዶም ቆርዮም፡ እቶም ተጻረፍቲ መልሓሶም ቆርጢሞም፡ ህዝቢ ኤርትራ ኸኣ ነታ ብዓስቢ ተጋድሎኡን መስዋእቱን ዝረኸባ ናጻ ሃገር የጀርድን ኣሎ። ነቲ ኣብ ቅድምን ድሕርን ናጽነት ዝፈጸሞ ቅያ መኸተ ብሓበን እናዘከረ ብተስፋ ተመሊኡ ንመጻኢኡ ይኸዶ ኣሎ። ሃገራት ዞባ ቀርኒ ኣፍሪቃ ብፖለቲካዊ ምንቅጥቃጥ ተወቒዐን ምጽናዕ ስኢነን ከም ሕማቕ ኳና ይፈርሳ ኣብ ዘለዋሉ እዋን፡ ኤርትራ ዘይትጉነጽ ደጎል ኮይና ጸኒዓን ረጊኣን ትርከብ። ኤርትራ፡ መሰረታ ኣደልዲላን ኣዕሚቓን ከም ዝሃነጸት ዝሰገረቶም መስገደላት ምስክር’ዮም። ታህዲድ ዘየሰንብዶ፡ ምውጥዋጥ በትሪ ዘይድህሎ፡ ናብ ቆዮቛ ዘይዕደም፡ ብፍጥነቱ ዝጎዓዝ ርጉእ ሃገር ዝኣምኖ ኣለዎ። ኤርትራ እምነታ ኣብ ባዕላ’ዩ። ውሽጢ እንተ ሰጢሙ ግዳማዊ ተጻብኦ ተላቲሙ ከም ዝሕምሸሽ ዝተፈልጠ’ዩ። ኤርትራ ዕረፍቲ ብዘይህብ ተጻብኦ ተፈቲና ከተብቅዕ፡ ሓድነታ፡ ልኡላውነታ፡ ርግኣታ ዓቂባን ኣደንፊዓን ትጉዓዝ ምህላዋ ናቱ ኣብነት’ዩ።

ዘዝተጨነቑን መንግስታዊ ተግባርን ሓላፍነትን ምፍጻም ዝተሳእኖም መንግስታት ንኤርትራ ከም መደበስታ ክጥቀሙላ ምፍታን ንነዊሕ ዓመታት ክንዕዘብ ጸኒሕና። ምስ ህዝቦም መምስ ተባእሱ ከም መተዓረቒ ስም ኤርትራ ምስ ወደባታን ባሕራን ኣልዒልካ ዓዘርቁዘር ምባል ተለሚዱ ጸኒሑ። ኤርትራ ኣብ ሑጻ ዝተሃንጸት ቤት ያኢ ኾይና፡ ንመሰረታ ብንፋስ ሓሶት ንምብሕጓግ ኩምራ ሓሶት ክሕሶ’ውን ሰሚዕና። ከምቲ ኣናጹ ተኣኪበን ከብቅዓ፡ ‘ንድሙ ቃጭል መን ይእሰረሉ?’ ምስ ተባህለ ግን መልሲ ተሳኢንወን ፋሕ ዝበላ ዝመሳሰል ዘይቅዱስ ዋዕላታት ክጋባእን ክፍንጣሕን’ውን ተዓዚብና። ንኤርትራ ንምስራይ ሰብ ዛዕጎልን ከርበን ከይተረፉ ተኣኪቦም ኣይሰለጠን።

መሰረቱ ዘዕሞቼን ህዝቡ ዝኣመነን ኣይጉነጽን’ዩ።

ኤርትራ ስዉእ ተጋዳላይ ተስፋማርያም ወልደማርያም ኣብታ ‘ህያው ደብሪ፡ ትግርኛዊ ቕንየታት’ እትብል መጽሓፉ፡ ‘ሃገረ-ኤርትራ’ እትብል ግጥሙ፡ ኤርትራ ኣበይን ምስ ከመይ ዝበሉን ትነብር ከም ዘላ ኣንቲዑ ገሊጽዎ ኣሎ። ካብ ትሕዝቶ እታ ግጥሚ ቅንጭብ ኣቢለ ከቕርበልኩ፡-

ነይሩ -ነይሩ፡ ሓንቲ ስጉምቲ ንቕድሚት ብዝወስድ . . .
ክልተ ስጉምትታት፡ ምስ ሕነ-ሕነኡ እኳ፡ ደኣ...
ንድሕሪት ዝውንጨፍ፡ ረጋጽ-ቀልቀሉ፤ ዝ-ዞናኺ....
ንሕስረትን ክብረትን ካብ ሓድ-ሕደን ክፈልይ ዘይበቅዕ
ተሪር-ዚቼርበቱ እዩ፤ ’ቲ ኽፍለ-ዓለምኪ. . .
ክሳብ-ሎም፡ ብዝተጐልበቡ እንተ ተጐልበቡ
ትምክሕታዊ-ዓሌታዊ ልዕልነት ዘይበትከሎም

ኣሎ። ኣብ ዝሓለፈ ዓመታት ብዘዋህለሎ ዕዳ ክሕደትን ገበንን ተለጢጡ ኣብ 4 ኪሎ ኣራጢጡ ኮፍ ክብል ስለ ዘይክእል፡ ነቲ ኣብ ሰማያት ኤርትራን ኢትዮጵያን ክሰርብ ዝጀመረ ደበና ሰላም ብምዝራግ ዕዳኡ ከፋኹስ ምሕሳቡ ዘገርም'ዩ። ድሕሪ ደጊም፡ 'ቀይሕ ባሕሪ ኤርትራ' ብምባል እዝኒ ዝህበካ ኢትዮጵያዊ ምርካብ ዝሕሰብ ኣይኮነን፣ ንስም ኤርትራ ብምውንጃል ከኣ ዝቃለል ሓጥያት የለን። ህዝቢ ኢትዮጵያ ምስ ኤርትራ ተኸባቢሩ ክነብር ከም ዝሕሾ እቲ ክሳብ ሕጂ ዝተኻየደ ተደጋጋሚ ግጥም ምኽሪ ኮይንዎ ኣሎ። እቲ ስርዓት 'ባሕሪ' ኢሉ ዓንገረር እናበለ፡ ኢትዮጵያውያን ከም ቁምነገር ከም ዘይሓስብዎ ይዛረቡ ምህላዎም መርኣያኡ'ዩ።

እቲ ሓቂ እዚ እናኾነ፡ ከምቲ "ሕማቕ ቀሺ ሓንቲ ዳዊቱ፣ ሕማቕ ሓረስታይ ሓንቲ ነዊቱ፣ ሕማቕ ዋጣ ሓንቲ ማህሌቱ" ዝተባህለ፡ 'ባሕሪ' ዝብል ጭርሖ ክሳብ ሰማዒ ዝስልኪ ይደጋግሞ ኣሎ። መሬትን ባሕርን ኤርትራ ብሃርጓፋት ዝብላዕ መኣዲ ኣይኮነን። ይትረፍ ብተመነይቲ ብዓንተራት'ውን ዘይትንከፍ ሕዛእቲ'ዩ። ኤርትራዊ "ኣሽንኳይ ስድሪ መሬት ዕማኾ ሓመድ'ውን ኣይንህብን" ክብል እንከሎ፡ ንኸትብሎ ደስ ዝብል ጥዑም ጭርሖ ስለ ዝኾነ ኣይኮነን። መግለጺ እምነት'ዩ። እዚ እምነት'ዚ ብታህዲድ ኣይጸዓድን፡ ብቕብጥር ኣይሽወድን። እቲ ህንጡይን ዕቡድን መስፋሕፍሒ ድሌት ዘተግብር ሓሞትን ሓይልን ምስ ተሳእነ፡ ከምቲ "መሳቱኡ ዘይከኣለ፣ ናብ ኣንስቲ እምኒ ይድርቢ" ዝተባህለ፡ እንጽርጽሮቱ ኣብ ልዕሊ'ቲ ጠለብ ኲናት ከማልእ ተኸኺ ኢሉ ዝጸንሐ ህዝቢ የውጽኦ ኣሎ።

በቲ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ወሊዕዎ ዘሎ ኲናት ዘይዓገበ ግዲ ኾይኑ፡ ንጎረባብቲ ሃገራት ፋሕጢሩን ሃዲዱን ነዚ ዞባ ናይ ኲናት እቶን ንምግባሩ ኣበርቲዑ ጽዒሩ'ዩ። ንኲናት ተኣንጎት ተሸብሺብ እናተባህለ እንከሎ፡ ብወገን ኤርትራ ዝተራእየ ዓቕሊ በቲ ናይ ጥፍኣት ጉጅለ ኣይተጠመተን ወይ ትርጉሙ ብልክዕ ኣይተቐልበን። እቲ ስርዓት ከምታ ብስዋኣ እትሰክር ጸማቕት፡ በቲ ንኻልኦት ንምርዓድን ንምድንጋርን ዝገበሮ ፕሮፓጋንዳ ሰኺሩ፡ ምስትውዓሉ ኣጥፊኡ'ዩ። ዝተለገሰ ምኽሪ'ውን ከምቲ "ምኽሪ ንዝሰምዖ፡ እምባ ንዝጸንዖ" ዝተባህለ፡ ብምጽማሙ ዝኣክል ኣብ ጥቕሙ ኣየውዓሎን። ንኣሕማሚ መዝበጥቲ ናይ'ቲ ከይተተንከፈ ዘይለዓል ጎመራ ሓይሊ ኤርትራ ብዘይምርስዑ ግን፡ ብማዕዶ ኴንካ ዑብ ካብ ምባል ወጻኢ ዝገበሮ የለን። ኤርትራ ምስ ተጠቕዐት ግቡእ ምላሽ ዝህብ ሓይሊ ጥራይ ዘይኮነ፡ መጥቃዕቲ ንኸይመጻ ዝገትእ ሓይሊ'ውን ወኒና ብምህላዋ ኲናት ኣይመጸን፣ ብሕጂ'ውን ክመጽእ ከም ዘይኮነ ክፍለጥ ይግባእ። ሰበ-ስልጣን ኣዲስ ኣበባ ናይ ወረቐት ኣናብር ምዃኖም እናተፈልጠ፡ ንዘረባኦም ሰሚያም፡ ኣብዚ ዞባ ብሓፈሻ ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያ ከኣ ብፍላይ ኲናት ከም ዘይተርፍ ዝተጻሕፈን ዝተዘርበን ማእልያ የብሉን። ብምንብድባድ ኣኽናፍ ጽንብላሊዕ ንዶባት ቀርኒ ኣፍሪቃ ደምሲሱ ከም ብሓድሽ ዝስእል ማዕበል ክለዓል ምዃኑ'ውን ከፈራርሑን ከጠንቅቑን ጸኒሖም።

ዘጣቕዖ ሰባት ኣኪብካ፡ 'ብሓይልና ድሌትና ክንገብር ኢና' 'ብሓይሊ ዘይኮነስ ብሰላም ኢና ዝበልና' . . . እናተባህለ ዝተለፍለፈ መቕጻሪ የብሉን። ሰላም መምስ ተገዳዕካ ብእትገብሮ ምስሉይ ጸውዒት ኣይኮነን ዝፍጠር። ካብቲ ንሰማያት እታ ሃገር ብባሩድን ሓሶትን ዓብሊኹ መሕብኢ ክፈጥር ፈንጠርጠር ዝብል ዘሎ ጉጅለ ሰላም

ዝጽበ የለን። ብሰላም ምንባር ጨኒቕዋ ነብሳ ከተጥፍእ ፈንጸግጸግ እትብል ሃገር፡ ንቕድም ምስ ነብሳ ክትዕረቕ'ዩ ዘድሊ። ኤርትራ እተስተማቕሮ ዘላ ውሽጣዊ ሰላም ዶባት ተሳጊሩ ክፈስስ ድላያ'ዩ።

ሰላምና ክምንጥለና ዝኽእል ሓይሊ የለን። ንሰላምና ኣብ ናይ ገዛእ ርእስና ድሉውነት እምበር፡ ኣብ ምሕረት ካልኦት ኣይነውድቖን ኢና። ሰላም ንሰላም ክሕሉ ዝኽእል ሓይሊ ብምህናጽ እያ ትፍጠርን ትረግእን። ገታእን ቀጻዕን ሓይሊ ምህላው እቲ ዝዓበየ ውሕስነት ንሰላም እዩ። ክሳዕ ሕጂ፡ ኤርትራ ብርክት ዝበሉ ሓይሊ ዘፈልፍሉ ዓይኒ ማያት ኣለልያ ኣላ። እቲ ዝበዝሐ ሓይሊ ኤርትራ ካብ ሓድነት፡ እምነትን መትከልን፡ ተጻዋርነትን ጽንዓትን፡ ርእሰ-ምርኮሳን ኒሕን ክፍልፍል ዝጸንሐ'ዩ። ነዞም መኸተና ኣድማዒ ንክኸውን ዘድልየና ሓይሊ ዝፈልፈሉ ክብርታት ከነደንፍዖምን ካልኦት ምንጪ ሓይሊ ዝኾኑ ነገራት ክንጽንብረሎምን እቲ ጻዕሪ ቀጻሊ'ዩ። ማዕረ-ማዕረ እቲ ሓይልና ንምብርካት እንገብሮ ጻዕርን ብልሓትን፡ ሕመቕና ንምሕማቕ ከኣ ብቐጻሊ ኣንጻሩ ክንቃለስ የድሊ። ንኤርትራ ንምፍራስ ኣንቂዱ ዝተሃንደሰ ስዉርን ግሁድን ተጻብኦ ክፈሽል ዝኽኣለ፡ ብቐንዱ ከም ካብ ሓንቲ ላም ዝተሓልበ ጸባ ሰሚርና ሳላ ዝመከትና ምዃኑ ክዝንጋዕ የብሉን። ከምቲ ምስላ ሕብረተሰብና "ኣሕዋት ምስ ተፋቐሩ እንታይ ዘይተኸሉ፣ ምስ ተጻልኡ'ኸ እንታይ ዘይነቕሉ" ዝብሎ፡ ከም ህዝቢ ሳላ ዝተፋቐርና ናጻ ሃገር ተኺልና ንቕጽል

ኣሎና። ኣጸቢቕና ክንቅጽል ነቲ ዘይጉነጽ ደጎል መሊስና ክንድጉሎ፡ ነቲ ከም ዘይፍንቀል ዘመስከረ ኤርትራዊ መትከል ከኣ ከነጽንዖ ይግባእ። ናብ ጓል መገዲ ንምእላይና ዝግበር ወደኽደኽ ቀልቢ ኣይንሃብ።

ምድሪ ኤርትራ መሬት ኣማን ወ ሰላም ክኸውን ዝኽኣለ ብሳላ'ቲ ዝሃነጽናዮ ዘይንጠር ደጎል መኸተ ደኣ'ዩ'ምበር፡ ሰብ ጽቡቕ ዕድል ስለ ዝኾንና ኣይኮነን። ከምቲ ጥሪት ንፋዕ ጓሳ ዝስስና፡ ሰላም ህርኩት፡ ጽኑዕን ስሩዕን ህዝቢ ብዙሕ'ዩ ዝኸውን። ሰላም ብርቱዕ ሓለዋ ትደሊ ተነቃፊት ንብረት ምዃና ዝዝንግዕ ኤርትራዊ የለን። ሰላም፡ ብሓይልን ብሕግን ከም ትሕሎ'ውን ዝጠፍኦ የለን። ሓይልን ሕግን ተጣሚረን እምበር በበይነን ኮይነን ሰላም ኣየቕማን። ብሓይሊ ጥራይ ወይ ብሕጊ ጥራይ ዝመጽእን ዝወሓስን ነገር የለን።

ህሉው ዝርግሐ ሓይሊ ሃገራት ቀርኒ ኣፍሪቃ ንዘስተውዕል፡ ንኤርትራ ይትረፍ ዝህድድ ስክፍታ ዝኸውን ሓይሊ ካብ ዝኾነ ማእዝን ክመጻ ከም ዘይክእል ቁልጭ ኣቢሉ'ዩ ዘርእየና። ኤርትራ ሃኒጻቶ ዘላ ዞባዊ ተቐባልነት፡ ውሽጣዊ ፖለቲካዊ ርግኣት፡ ጸጥታውን ወተሃደራውን ሓይሊ፡ ዲፕሎማስያዊ ብልጫ፡ ሃገራዊ ሓድነት፡ ህዝባዊ ተሳታፍነትን ንቕሓትን ተደማሚሩ ውሕስነትን ዘይትድፈርን ሃገር ገይርዋ ኣሎ። ስርዓት ኣዲስ ኣበባ ሽሕ ግዜ ዕዉር ይዂን ነዚ ብልጫታት'ዚ ኣጸቢቑ ይፈልጦ'ዩ። እቲ ዝብሎ ዘሎ ከምቲ ንዘየሕምቖ ኣርሓ ርእዩ ኣብ ደንበኡ ኮይኑ መሬት ዝጽሕትርን ዝንቀን ብዕራይ እዩ ዝመሳሰል። ስለዚ ከምቲ ኢትዮጵያውያን "ሓቅኻ ዲኻ?" እናበሉ ዘላግጹሉ ዘለዉ፡ ኤርትራውያን'ውን ንዘረባ ናይ'ዞም 'ናይ ወረቐት ኣናባብር' ከም ብግብሪ ክስኑ ዝኽእል ዕቱብ ዘረባ ክንወስዶ ኣይግባእን። ሰላምና ክዓሙቕን ዉሑስ ክኸውንን ግን ምክትታልና ንቕጽሉ። ኣብዚ ዞባ፡ ኢድ ኤርትራ ዝጠዊ፡ ክሳዳ'ውን ዘድንን ሓይሊ የለን። ነዚ ዝፈለጡ ለባማት ኢትዮጵያውያን፡ "እንዳ ዕኮት ኣይትተንኪ፡ ዳሕራይ ከይትበኪ" ይብሉ ኣለዉ። እዋኑ፡ ኤርትራዊ ዝተብዓሉ እምበር ዝሸበረሉ እዋን ኣይኮነን'ሞ፡ ኣይንሸበር።

ንጽባሕ ንሓልማዶ ኣለና?

እንጅነር ምሉእብርሃን ሃብታይ

“ኩሎም ነገራት ክክልተ ግዜ’ዮም ዝፍጠሩ፡ ቀዳማይ ብሓሳባዊ፡ እቲ ኻልኣይ ድማ ብኣካል” ስተፈን ኮቨይ (The Seven Habits of Highly Effective People)

ብዛዕባ ትማሊ ዝነበረ ኩነታት ዘረድኡ ዝተፈላለየ ትሕዝቶታትን ዓቐናትን ዘለዎም ታሪኽ ሓዘል፡ መጻሕፍቲ፡ ፊልምታት፡ ኣፋዊ ያታታት፡ ቅርጻታት፡ ኣሳእል ወዘተ... ንረክብ ኢና። ካብኣቶም ብዝረኸብናዮ ሓበሬታታት ተመርኲስና ኸኣ ነቲ ዘይነበርናዮ ህላወ ትማሊ ኣብ ኣእምሮና ብተምሳል ክንቀርጾ ንፍትን። ኣቦታትናን ኣቦሓጎታትናን፡ ባህሎምን እምነቶምን፡ ሕግታቶምን ወግዕታቶምን፡ ኣሰራርሖኦምን እትዋቶምን ወዘተ.... ከም’ዚ ኔሩ ከም’ቲ’ባ ምብህሃል ከኣ ኣይንሓድግን። እዚ ኣዝዩ ኣድላዪ ፍልጠት እዩ። ብዛዕባ ትማሊ ዝሓሸ መረዳእታ እንተልዩና፡ ብዛዕባ ሎሚ ዝህልወና ግንዛበ’ውን ዝዓሞቐ እዩ ዝኸውን። ንሎሚ ምስ ትማሊ እናወዳደርና ስለ እንሓስብ ሚዛናዊ ገምጋም ንኽንወስድ ንሕገዝ።

ነዛ ናይ ሎሚ ሂወትና ኣብ ሎሚ ኣቐሚጥና፡ “ቀደም ከም’ዚ ኔሩ፡ ሎሚ ግን ከም’ዚ ኣሎ” ምባል ልሙድ ተርእዮ እዩ። እስከ ሕጂ ኸኣ ብግምጣሉ ንሕሰብ። እቲ ትማሊ ወይ ቀደም ዝበሃል ዘሎ ንሕና እንተ ንነብሮ’ሞ፡ ኣብ’ኡ ኼንና ድማ ናብ ሎሚ ገጽና እንተንጥምት፡ ነዛ ሎሚ ንነብረላ ዘለና መዓልቲ ከመይ ምቐረጽናያ? እቲ ኣብ ኣእምሮና ዝመጽእ ምስሊ ሎሚ፡ ካብ’ዚ ሕጂ ዘለናዮ ይለምጽ ዋላ ይሕርፍፍ? ኣብ ትማሊ ኴንና ንሎሚ፡ ምዕብልቲ’ዶ ንብላ ድሕርቲ፡ ቅንዕቲ ኮይና’ዶ ትረኣየና ቈናን፡ ሃብታም ድያ ድኻ.....ወዘተ.. ከመይ ኮይና ንረኽባ? ገምጋምና ነንበይኑ ከምዝኸውን ፍሉጥ’ዩ። እቲ ፍልልይ ካብ’ቲ ብዛዕባ ትማሊ ዘለና ዝተፈላለየ መረዳእታ ዝነቅል እዩ። ስለ’ዚ፡ ንሎሚ ንኽንፈልጣ ኣቐዲምና ንትማሊ በቲ ናብ ሓቂ ዝቐረበ ምስላ ክነለልያ ናይ ግድን የድሊ። ምኽንያቱ ሎሚ መመላእታ ናይ ትማሊ እያ እምበር መተካእታኣ ኣይኮነትን።

ብብዙሓት ስነ-ጥበበኛታትን ሞያውያን ክኢላታትን ዝፈሪ፡ ኣብ ሎሚ ተሰሪሖ ንሎሚ ዝገልጽ ትሕዝቶታት’ውን መሊኡ እዩ። ብዛዕባ ናይ ሎሚ፡ ፍቕርን ጥልመትን፡ ህንጻትን ልምዓትን፡ ባህልን እምነትን፡ ቴክኖሎጂን ፍልጠትን ወዘተ... ዝትርኹ ብብዓይነቶም ስራሓት ኣለዉና። ብመንገዶም ብእንረኽቦ ሓበሬታታትን ኣብ መዓልታዊ ጉዕዞና ብዘጓንፉና ክስተታትን ተሞርኲስና ከኣ፡ ሎሚ ጽቡቕ ኣሎና፡ ናብራ ሓሲሙ፡ ሰላም ሰፊኑ፡ ሕጊ ጠፊኡ፡ ፍልጠት በዚሑ፡ ትምህርቲ የለን ወዘተ... እናበልና ነንሓድሕዶም ዝገራጨዉ ገምጋማት ንገብር። እዚ ንሎሚ ዝምልከት እዩ።

ብዛዕባ ትማሊ ኣብ መኽዘን ኣእምሮና ገለ ስእሊ እንተ ኣቐሚጥና፡ ንሎሚ’ውን በታ ዘላትና ዓቕሚ ክንርድኣ እንተፈቲንና፡ ብድሕሪኡ ዝመጽእ ብዛዕባ ጽባሕ እዩ። ልክዕ ከምቲ ሎሚ

ንትማሊ መመላእታኣ ዝኾነት፡ ጽባሕ ከኣ ኣብ ልዕሊ’ዚ ናይ ሎሚ ገለ ነገር ወሲኻ እያ ክትመጽእ። ጽባሕ ነዚ ሎሚ ዘሎን ነቲ ትማሊ ዝነበረን ደማሚራ ከም መበገሲ ተጠቒማ ካልእ ናይ ገዛእ ርእሳ ታሪኽ መሊኣትሉ ክትሓልፍ’ያ። ጽባሕ ግን ዝጠዓመ ዕድል ኣለዋ። ምኽንያቱ ናይ ሎሚን ትማልን ናይ ቅድሚኡን እኹል ትምህርትን ተሞክሮን ደሊባ እያ ክትመጽእ።

ሎሚ ካብ ትማሊ፡ ጽባሕ ከኣ ካብ ሎሚ ዝጠዓመትን ንምንባራ ተበሃጊትን ክትኮነልና ምምናይ ባህሪያዊ ነገር እዩ። ካብ’ቲ ናይ ትማልን ናይ ሎምን ተዋጺኡ ዝተዋህለለ ፍልጠት ድማ፡ ጽባሕ ከመይ ክትከውን ከም እንደልያ ንውስነሉ ሓይሊ እዩ። ንጽባሕ ዘሎና ትምኒት፡ ውዱእን ተጨባጥን ክኾነልና እንተደሊና እምበኣር እቲ መልሲ ኣብ ሎሚ ኴንና ክሳብ ክንደይ ንጽባሕ ዝበቅዕ ነገር ነዋህልል ኣሎና ዝብል እዩ። እቲ ዝበለጸ ካብኡ ኸኣ ፍልጠት።

ፍልጠት፡ ነዚ ሎሚ ዘሎናዮ እዋን ኣብ መዓልታዊ ናብራና እነህልኾ ጥራይ ዘይኮነስ ናብ ወሎዶታት ተሰጋጊሩ ኣንፈት መንገዲ ክትሕዝ ዝኽእል ዕምቆት ዘለዎ። ንባህግና ከፊቱ ዘርኢ ሕልሚ ክሕልም ዝኽእል ፍልጠት። በብቲ ዝሓዝናዮ ዓውዲ ስነ-ፍልጠት።

በታ ንእሽቶ ዓቕመይ ሓድሓደ ኣብነታት ክቐልቅል። ኣብ ምስራሕ ጽርግያታት ንሰርሕ እንተሊና፡ ንመጻኢ፡ እዚ ካብ ኣስመራ ንኸረን ዝወስድ መንገዲ፡ እቲ ኩሉ ጥውይዋይን ዘየድሊ ሽንኮለል ተኣልይሉ፡ ባቡራትን መካይንን ኣብ ፍርቂ ሰዓት ክውድእኦ ንሓልምዶ። ከላእ ፈቒዶ ልቢ ትግራይ ሽንኮለል ይበሎ። ካብ ዓዲተከለዛን

ክሳብ ዒላበርዕድ፡ ገሊኡ ሰማይ ሰማይ ዝኸይድ በግማድ ዝተጠናነገ ቢንቶታት፡ ገሊኡ ትሕቲ ዘራእቲ ዝሓልፍ ገለርያታት ተላጋጊቡ ሽረር ኢልና ክንሓልፎስ ይረኣየናዶ? ሰብ ኣስመራ እናተቐመጠ፡ ከረን፡ ዓዲ'ኯላ፡ ዓዲ ቐይሕ፡ ባጽዕ ወዘተ... ኣብ ፈፍርቂ ሰዓት ብፈጣናት ባቡራት ወይ 200 ኪሎመተር ኣብ ሰዓት ዝሕምበባ ተሽከርከርቲ እናተመላለሰ ክሰርሕ ይረኣየናዶ። ኣብ ጎልጆ ንግሆ ዝተሓልበ ጸባ ቅድሚ ቐትሪ ኣብ ካፈተርያታት ኣስመራ ክስተ፡ ንግሆ ካብ ገርሰት ወይ ሽዕብ ዝተጻዕነ ኮሚደረን ሽጉርትን ዓበይቲ ቢንቶታትን ገለርያታትን ሰናጢቑ ንምሳሕ ኣብ መብዛሕትኦን ከተማታትና ከርክብ፡ ለይቲ ኣብ ቤት ማሕተም ሳቡር ክሕተም ዝሓደረ ጋዜጣ ብነፋሪት ብንግሆኡ ኣብ ዓሰብ ዓሊቡ ክንበብሲ ንሓልምዶ?

ታሪኽ ክስንዱን ጥዑም ናይ ዕረፍቲ ግዜ ክሕልፉን ወዛሕዛሕ ዝብሉ ናይ ውሽጥን ደገን በጻሕቲ፡ በተን ኣከባቢ ከም ዘይብክላ ኮይነን ዝተሰርሓ ተሽከርከርቶም እናተሓንበቡ፡ ከረን-ናቕፋ-ቃሮራ፡ ካብኡ ብገምገም ባሕሪ ንባጽዕን ንዓሰብን ፈቐድኡ ክሰኣሉን ክሕምብሱን ክንርኢ ይሰኣለናዶ? ዘይንሓልሞስ ከመይ ደኣ! ኣይ ዓቕምና እንድዩ። እዞም ኣብ ኢድና ዘለዉ ናይ ምሕደራ፡ ምህንድስና፡ ጂኦሎጂ፡ ኣከባብያዊ ስነ-ፍልጠት ዝኣመሰሉ ሞያታት ኣመዓራርይ ኣቢልካ ዝግበር እንደኣሉ። ቴክኖሎጂ ክሳብ ሕጂ በጺሕዎ ዘሎ ደረጃ ከምኡ ከምዝግበር ኣርእዩና ኣሎ። ብሕጂ ዝመጽእ ከኣ ማዕረ ዓለምና ክንመሃሮን ንሕና'ውን ክነበርክተሉን ኢና። እንታይ ጸገም ኣሎና። ጥራይ ሕጂ ብንእስነትና ከለና ትምህርቲ ምውሳኽ እዩ ዘድሊ።

ኣብ ከም መደበር (ኣብ ኣስመራ ዘሎ) ን ካልኦት ኣብያተ ዕዮታትን ኳንና ሓጻዊን ቀጣቒጥና ዘድልዩና ሃለኽቲ ነገራት ንሰርሕ ኣሎና። ሓጻዊን ዘምክኻ፡ ዝዓጻጽፋ፡ ብዝደለኻዮ ቅርጺ ዘመዓራርያ ማሺናት ኣተኣታቲና ኣሰራርሓና ክነመሓይሽ'ውን ንሓስብ ኢና። ካብ'ኡ ቁሩብ ሕልፍ እሞ ንበል። ነተን ዘድልያና ማሺናት ባዕልና ከም ንሰርሐንከ ንሓስቦዶ ኣለና። ቀዳሞት ጸላእቲ ዓድና ዝነበሩ፡ ነቦታትናን ነዴታትናን ንመቕተሊ ክኾንኦም ኢሎም ናብ መሬትና ዘእተውወን ዝመረታ ታንክታትን ብሓጺን ዝተደርዓ መካይንን ፈቐዶ ስንጭሮ ፋሕ ኢለን ኣለዋ። እቲ ዝትከል ኣብ መሬትና ተኺልና ባዕልና ኣምኪኽና፡ ናብ ሓደስቲ ባቡራት፡ ተንዲኖታት፡ ዶዘራት፡ መካይን ክንቅይረንከ ይረኣየናዶ ኣሎ። ግድን ክረኣየና ኣለዎ። ደይ ኣብቶም ዘድልዩ ናይ ምህንድስና ዓውድታት ከም መካኒካዊ ምህንድስና ኣበርቲዕካ ምጽዓር'ዩ። እዚ ኸኣ ምሳና እዩ ዘሎ። ዘድሊ እንተኾይኑ ከኣ ዋላ ንግዚኡ ነቲ ኣብ ከም በዓል መደበር ንገብሮ ዘለና ስራሕ ንሓጺር እዋን ኣጽንሕ ኣቢልና ትምህርቲ ንቕጽል። ደሓር ምእንታን ብዝሓየለ ማርሻ ክንከይድ።

ንመንበሪ እናበልና፡ ዳርጋ ኣብ ኩለን ከተማታት ከምቃንጥሻ መሬት መሬት ዘስፋሕፍሑ ኣባይቲ ንሰርሕ ኣለና። ካብ'ዚ ደረጃ'ዚ ሓሊፍና፡ ሰባት ንሓሙሽተ ሚእቲ ሜትሮ ኳድሮ መሬት ክብሉ ፈቐዶ ኣብያተ ጽሕፈት ኮለል ምባል ክገድፍዎ'ሞ፡ ዕምባባታትን ፍሩታታትን ዝበቑሎ መሬት ምእንቲ ክሰፍሓልና ኣባይትና ንመሬት መሬት ገዲፎም ንሰማይ ሰማይ ገጾም ክዕዘሩኸ ይረኣዩናዶ? ኣብ ናይ ሎሚ ሓደ ምምሕዳር ምሉእ ዝቕመጣ ብዝሒ ስድራቤታት፡ ኣብ ሓደ ምሉእ መሳለጥያታት ዘለዎ ዓቢ ኣፓርታማ ብምኾት ክነብራ ከም ዝኾንናኸ ዘኪርናዮዶ ኣሎና። ንምሕደራን ንምህንድስናን ምውሳብ እንዳኣሉ ፈውሱ። ዓቕምና'ዩ። ካባና ካብ'ዞም ሎሚ ዘለና መንእሰያት ዝሓልፍ ከማን ኣይኮነን።

ካብ ናይ ክረምቲ ሕርሻ ተገላጊልና ናብ መስኖኣዊ ቴክኖሎጂ ክንኣቱ'ውን ንጽዕር ኣሎና። እሞ እቲ ንሃንጾ ዘለና ካናለታትን ሰፋሕቲ ጀራዲንን ንሩባ ጋሽ ኣብ ጎላጉል ባርካ ተሰትዩ ከም ዝተርፍ ዝገብር፡ ምሩጽ ሓመድናን ማይናን ዓቂቡ ማሕበረ-ኤኮሎጂያዊ ኣቃውማ መሬትና ናብ ገነት ዝቕይር እንድዩ ሓቀይ። ብምብራቓዊ ኣጻድፍ ካብ ከባቢ እምባሶይራ ክሳብ ጫፍ ቃሮራ ሓመድን ማይን ተተሰኪሞም ናብ ባሕሪ ዘጥሕሉ ዘለዉ ወሓይዝ ኣብ ዘዝጥዕም ቦታታት እናኸተርና፡ ኣብ ገሊኡ ሃይድሮኤለክትሪካዊ ጸዓት ኣመንጪና ጠሊብና ክነማልእ፡ ካብቶም ኩሎም ዲጋታት መንገዲ ኣመዓራሪና ዘዘሕለፍናዮ ማይ ከኣ ንጎላጉል ሰምሃር ጥራይ ዘይኮነስ ናብ ደንከል ከይተረፈ ተጠውዩ መሬት ቀጠልያ ክቕይር ዶ ኣይኮነን ሕልምና። ከምኡ ክንሓስብ ሓቅና ኢና። ከምኡ ጌረን መሬተን ካብ ምድረበዳ ናብ ለምለም ዝቐየራ ሃገራት ንፈልጥ ኢና። ንሕና ከኣ ነቲ ቴክኖሎጂ ንመሃሮ ኣሎና። ነቲ ናብ ባሕሪ ገጹ ዘማዕዱ ክፋል መሬትና ጥራይ ዘይኮነስ እንተላይ ነቲ ኣብ ውሽጢ ባሕሪ ዘሎ ስነ-ሂወታዊ ብዙሕነት ኣጣሚርና ኣብ ሓደ ሰኪዔት እንሪኤሉ፡ “ ውሁድ ምሕደራ ባሕሪ.....” ዝበሃል መደብ ጌርና፡ ንኹሎም ስነ-ፍልጠታት ኣብ ሓንቲ ጣውላ ብናይ ኮምፒተር ነትዎርክ ኣሊጋጊብና ብዘይ ጸገም ነካይዶ። ሳላ ቴክኖሎጂ ኩሉ ንገብሮ፡ ባሕርና ኣይብከል ህዝብና ኣይጠሚ።

ንኑብስና ኳንናስ ንዝተወጽዑ ወገናት ከማን ክንሕግዝ እንድዩ መደብና። ወሪዱና ንሕና ክንዲ ምንታይከ ነህልኽ ኳንና ኢና። መሬትና ፍሒርና ናይ ምንባር ሕልሚ ሃሊዩና ኮይኑ እዩ እምበር። ካብ ደገ ዝመጸ ደረቐን ፈሳስን ተተሰኪመን ካብ ባጽዕ ንኸበሳን መታሕትን ክድይባን ክወርዳን ዝውዕላ ዘለዋ

ተሸከርከርቲ ካብ መሬትናን ጎረባብትና ናይ ምብራቕ ኣፍሪቃ ዓድታትን ዝፈረየ ምህርቲ፡ ናብ ካልኦት ህዝብታት ሓገዝ ክወስዳ ኣንፈተን ናብ ባጽዕ ገጽና ንኽንቕይሮ ክንደይ ዓመታትዶ ክወስድ ኢሉ እዩ? ዘድሊ እንተኾይኑስ መንገድና መታን ክሓጽረልና፡ በብታ ሒዝናያ ዘሎና ዓውዲ ናብ ሕልምና ገጹ ክብጽሓና ዝኽእል ትምህርቲ ጥራይ ንደልብ።

ኣብ ሕክምና እንተኾነ ሕብረተሰብና ሕማም ከይመጸት ተኸላኺሉ ጥዕንኡ ዝሕለወሉ ውሑስ ሂወት ንኽመጽእ ንጎዪ ኣለና። ድሮ ኸማን ኣብ ማእከል ዓድና ተማሂርናስ ዶክተር ክንበሃል ጀሚርና ኣሎና። ሕርሲ ዝተታሕዛ ኣዴታት ኣብ ገዝአን ኮይነን ሓደ ወይ ክልተ መልጎም ጥውቕ ምስ ኣበላ ኣብ ቦትአን ከለዋ ብናይ ኮምፑተር ስክሪን ተኸታቲልና ሕክምናዊ ረዲኤት እናሃብና ብሰላም ክነገላግለን እንድዩ ድሌትና። እንታይ'ሞ እዚ ኣየናይ ኮይኑ እዩ። ከላእ ፈቐዶ ኦሮታታትን ሓሊበታትን ኮለል ይበሎ? ደሓርከ ኣብ ግዜ መን "ሰይቲ እከለ ክትሓርስ ሞይታ ክበሃል?"። እዚ ኹሉ ትምህርቲን ቴክኖሎጂን ኣብ ኢድና ከሎ። ዘይባዮሎጂን ከሚስትሪን ፈታፊትካ፡ 'ሕክምና'፡ ምስኣ ኸኣ ኮምፒተር ኢንጂነሪንግ ውስኽ ኣቢልካ እያ።

እዞም ስቕ ኢሎም ልቢ ሰብ ከሻቕሉ ዝውዕሉ ዘለዉ ሕማማት ከም ኣይድስ፡ ሸኮር፡ መንሸሮ፡ ጸቕጢ ደም ዝኣመሰሉ'ውን ንድቅሰሎም ኣይመስለንን። ጎኒ ጎኒ'ቲ ዓለም ትጽዕረሎም ዘላ ናሕና'ውን ካብ ኣእዋምን ሓመድን ዓድና ፈታቲሽና ኣብ ኣብያተ ምርምርና ኣእቲና ገለስ ክንገብር ኢና። ንመሃር እሞ ጥራይ እቲ መልሲ ኣብ መንገዲ ክጸንሓና እዩ።

ኣብ ምሕደራን ፖለቲካን'ውን ዓድና ብፍቕርን ብስኒትን ማማሚቕካ ከይተሰከፍካ እትሓድረሉ መሬት ንክኾነልና እንዲና ንሰርሕ። እዚ'ስ እንታይ ጸገም ኣለዎ፡ ደይ ስነ-ፍልጠት እዩ መዓስ ስነ-ጥበብ ኮይኑ። ምስ ተፈጥሮና ተናቢብና ንኹሉ ዝኸውን ሕግታትን ፎርሙላታትን ነውጽኣሉ። ንነብስና ኴንናስ፡ ነቶም ኣብ'ዚ ዓለም ህላወኻ ንምርግጋጽ ግድን ኣብ ልዕሊ ካልኦት ምቕማጥ ዘድሊ ዝመስሎም ከማን፡ ባህሪ ብዙሕ ሸንኮለል ዘየድልዮን ብቐለልቲ ሕግታት ዝተሰርዐን ምዃኑ ክነረድእ ንኽእል። ሓደ ሰብ ጸጊቡ ንኽሓድር እቲ ካልኣዩ ግድን ክጠሚ ከምዘየድልዮ ብስራሕና ነርኢ። መዓስ ከም ስነ-ጥበብ ሓንሳብ ብስሚዒትካ ትጭብጦ ሓንሳብ ዝሃስስ ነገር ኮይኑ ደይ ፍልጠት እዩ። ናይ ተፈጥሮ ሕግታት፡ ምስ ነብስኻ ተላዚብካን ኣብ ከባቢኻ ዘለዉ ፍጡራት ዘድሊ መጽናዕትን ምርምርን ጌርካ ዝብጻሕ ሓቅታት እዩ። እዚ ብስሚዒት ንኸዶ ኣይኮነን ተመራሚርና ክንረኽቦ ኢና። ጥራይ ንመሃር።

ኣብ እግረ መንገድና፡ ንበይኖም ጎዮም ዝቐድሙ ዝመስሎም እንተዳነፉና'ውን ብቐሊል መረድኢታት ኣብ ናይ ሓባር ስራሕን ናይ ሓባር ዓወትን ዘሎ ምስጢር ክነረድእ ኣይከጸግመናን እዩ። ከም ገለ ክብሉ፡ ኣነ ኣነ ምባል ዝለመዱ እንተተረኽቡ ንሕና ንሕና ምባል ነላምዶም። ደረጃታት ስልጣነ ወዲ ሰብ፡ ቅድም ተጸባዪ (Dependence: You), ድሒሩ ናጻ (Independence: I), ኣብ ላዕለዋይ ደረጃ ኸኣ ሓባራዊ ምምልላእ (Interdependence, We) ምዃኑ ብዝደለናዮ ኣብነት ክንምህር ንኽእል። እንተደለና ናይ ቀደም ታሪኽና ንግንጽል፡ ንሱ ዘይበርሃሎም እንተተረኺቡ ኸኣ ንሓንቲ ዝኾነት ናይ ኩዕሶ እግሪ ጋንታ ከም መምሃሪት ተጠቒምና ነረድእ። ዓሰርተ ሓደ ሰባት ኣብ ሓንቲ ሜዳ ተወሃሂዶም ንዓለም ከዛርብ ዝኽእል ኣርእስቲ ክሰርሑ ከምዝኽእሉ ንዕዘብዶ ኣየለናን? ንሕና ኸኣ ሕሉፋት ወሎዶታትና ዝኸፈልዎ መስዋእቲ፡ ነቲ "ኣነ ናጻ እየ" ዝበሃለሉ ደረጃ ሓሊፍናዮስ ናብ'ቲ ሳልሳይ መድረኽ ኢና ንኸይድ ዘሎና። ንሕና ከምዚ ክንገብር ኢና፡ ተሻሪኽና ትካል ክንከፍት ኢና፡ ኣባይቲ ክንሰርሕ ኢና፡ መሬትና ክነልምዕ ኢና.. ወዘተ..... ንዝምር። ምኽንያቱ ቀደም ናጻ ኴንና ኢና ሕጂ ናብ 'ኣነ' ዘምልስ ምኽንያት የብልናን። እዚ፡ ብሂወትና ዝፈተንናዮን ተመራሚርናሉ ድማ ቀደም ናብ ስነ-ፍልጠት ዝተቐየረን ስለዝኾነ ክንምረሓሉ ኢና።

ዕላል ተበዝሐ ዋጋ የብሉን፡ ክነሕጽሮ። ድሌትና፡ ናይ ጽባሕ ጉዕዞና ቀሊልን ሓጎጽጎጽ ዘይብሉን ንክኾነልና ምዃኑ ፍሉጥ እዩ። ሕጂ እንታይ ተገበርና ይሓይሽ። ቃላት ናይ ሓደ ፊሊፕስ ብሩክ ዝተባህለ ምሁር ከም'ዚ ዝስዕብ ይትርጎም፡-

"ካብ'ዞም ዝመጹ ዘለዉ ዓመታት ሓደ መዓልቲ፡ ወይ ኣብ ዓቢ ዕጋበትን ተምሳጥን ክትርከብ ኢኻ፡ ወይ ድማ ብፍጹም ናይ ሂወት ጣዕሳን ሓዘንን ክትሳቐ ኢኻ። እዚ ድማ ሕጂ ባዕልኻ ትውስኖ ዘለኻ ውሳነ እዩ።" ይብል። እሞ ናይ ምውሳን ዓቕምና ኣብ ኢድና ካብ ሃለወ ነቲ ክንኮኖ እንደሊ ሕጂ ዘይንውስኖ። ንሕለም። ሎሚ ዘይተሓልመ ጽባሕ ኣይፍጠርን እዩ። ሕልሚ ብሕልሙ ግን ናይ ሓባርን ናይ ውልቂን ከኣ ኣለዎ እንድዩ፡ እቲ እንሓልሞ ሕልሚ ኣብ ናይ ሓባር መኣዲ እሞ ነምጽኣዮ፡ ኣብ ናይ ሓባር ጠቕሚ ክውዕል። ሕልምታት ምሕላም ጥራይ ዘይኮነስ፡ ሕልምታትና ምውህሃድ'ውን ስለዘድሊ። ሕልምና ከየነጸርና ኸኣ ብዛዕባ ምውህሃድ ክንዛረብ ስለዘይንኽእል ቅድም ንሕለም። ንጹር ሕልሚ ንኽንሓልም ከኣ ንሎምን ንትማልን ንቐድሚኣ ዝነበራ እዋናትን ብምሉእ ዓቕምና ንላለየን።

ርሑስ በዓል ናጽነት!

ጥምርቲ ስድራ ቤት መሰረት ስልጡን ሕብረተሰብ

ስድራ ቤት ሓንቲ ካብ ጥንታውያን ትካላት ሕብረተሰብ'ያ። ካብ ዘመነ ቅድመ ታሪኽ ጀሚሩ፣ ስድራ ቤት ከም ቀንድን ኣገዳሲትን ውዳብ ሕብረተሰባት ኮይና ክትቅጽል ጸኒሓን ኣላን። መብዛሕትኦም ሰባት ካብ ስድራ ቤት ቦቒሎም ኣብ ሕቑፊ ስድራ ቤት ዓብዮም፣ ተመርዕዮም፣ ሓዳር ወጺኦም፣ ስድራ ቤት መስሪቶም ይቕጽሉ። ኣብ መብዛሕትኡ ባህልታት ወለዶታት ብኸምዚ ኣገባብ እናተተኻኸኡ ቀጻልነት ሕብረተሰባት ይረጋገጽ።

ስድራቤት ብመርዓ ይኹን ብኻልእ ኣገባብ ዝተጠምሩ፣ ኣቦ፣ ኣደን ደቆምን ትውክል። ብጡብነት ይኹን ብኻልእ ኣገባብ ዝርዓሙ፣ ናይ ሓባር ገዛን ዝምድናን ዝውንኑ ብጉጅለ ዝቐሙ ሰባት'ውን፣ ስድራቤት ከቑሙ ወይ ክውክሉ ይኽእሉ። ስድራቤት ብብዝሒ ኣባላታን ቅርጻን ክትፈላለ ትኽእል። እታ ዝነኣሰት ስድራቤት ብኣቦን ኣደን ዝቘመት ክትከውን ከላ፣ እታ ዝዓበየት ወይ ዝሰፍሐት ድማ፣ ኣቦ፣ ኣደ፣ ደቆምን ደቂ ደቆምን ብወለዶ ዝዛመዱ ኣባላትን ዝሓዘት፣ ዝበዝሐ ኣባላት ዘለዋ ዓይነት ስድራ ቤት'ያ።

ስድራ ቤት ብዙሓት ዕማማት እትዓሞም እኳ እንተኾነት፣ እዞም ዕማማት እዚኣቶም ካብ ባህሊ ናብ ባህሊ ክፈላለዩ ይኽእሉ። ኣብ መብዛሕትኡ ሕብረተሰባት ግና ስድራ ቤት ቆልዑ ወሊዳ እተዕቢ ኣሃዱ ሕብረተሰብ'ያ። ቆልዓ ወሊድካ ምዕባይ ኣቃሊልካ ዘይረአ፣ ዘየቋርጽ ህንጸት ሕብረተሰብ ስለ ዝኾነ፣ ካብ ቀንዲ ተልእኾታት ስድራ ቤት'ዩ። ቆልዓ ወሊድካ ምዕባይ፣ ክንክን፣ ሓልዮት፣ ፍቕሪ፣ ውሕስነት፣ ምስራጽ መሰረታዊ ስነምግባርን ባህልን ሕብረተሰብ.... ወዘተ የጠቓልል። እዚ ቀጻሊ ምክትታልን ምንባይን ዝሓትት ብዝኾነት ትካል መንግስታዊ ይኹን ብሕታዊ ዘይትካእ ዕዮ'ዩ።

ገዛ መብዛሕትኡ ስድራቤታዊ ንጥፈታት ዝካየደላ ማእከል ስሕበት ኣባላት ስድራ'ያ። ገዛ ኣባላት ስድራቤት ማሕበራዊ ክብርታትን ክእለታትን ዝመሃሩላ፣ ሓድሕዳዊ ፍቕሪ፣ ሓልዮት ምክብባርን ምትሕግጋዝን ዝህነጻላ ኣገዳሲት ቦታ'ያ። ብፍቕሪ ሓልዮትን ምክብባርን እትልለ ገዛ፣ ምንጪ ስምዒታዊ፣ ስነኣእሙሮኣዊ፣ ኣካላዊን ማሕበራዊን ውሕስነት ትኸውን። ገዛ፣ ኣባላት ስድራቤት ምክፍፋል ዕዮ ዘካይዱላ፣ ፍልልይ ምስ ዝረአ ፍልልያቶም ዘጽብቡላ፣ ነንሕድሕዶም ዝበሃሃሉላን ዝመሃሃሩላን፣ ንጽቡቕን ዝበለጸን ሓሊና እትኸይድ፣ ሕማቕ ነገር ምስ ዘጋጥም ድማ፣ ክፉኣ ሰቲራ ጉዕዞኣ እትቕጽል፣ ተግባራታ ዝዓበየ ንእሽቶ መጋባእያ'ያ ክትበሃል ትኽእል። ኣብ'ታ ንኣባላት ስድራ ጠሚራ እትሓቁፍ ገዛ፣ ኣቦን ኣደን ንውሉዶም ባህሊን ልምድን እቲ ሕብረተሰብ ብዝጠልቦ መሰረት ከዕብይዎም ክናብዩዎምን ሓላፍነት ኣለዎም። ኣብ ዝብጻሕ ዝበጽሑ ደቆም ድማ፣ ናቶም ሓላፍነት ወሲዶም ዝዕበይዎም ኣቦን ኣደን ብሓላፍነት ክጥውርዎምን ክኣልይዎምን ሓልፍነት ይቕበሉ።

ውሕስነት ድሕነትን ናብዮትን ኣብ ሓንቲ ስድራቤት እምበኣር ተማላላእን ተደጋጋፍን'ዩ። ስድራ ቤት መሰረታዊ ክእለታት እትቕስመላ ቤት ትምህርቲ'ውን'ያ። ዲሲፕሊን ኣብ'ታ ገዛ ይጅምር። ካብ ወላዲ ናብ ዉሉድ ክመሓላለፍ ዝድለ ሞያ፣ ኣብ'ታ ገዛ ይወራረስ። ብሕድነት ምንባር ኣብ'ታ ገዛ ይስርት ... ወዘተ. ኩሎም እዞም ባህርያት እዚኣቶም ኣብ ስልጣነ፣ ምርግጋእን ቀጻልነትን ሕ/ሰብ ልዑል እጃም ዘለዎ ኣብ ስድራቤት ዝርከቡ ሓለፋታት እዮም።

ካብ ዝሓለፉ ዘመናት፣ ብፍላይ'ኳ ድሕሪ ምስፍሕፋሕ ኢንዱስትርያዊ ሰውራ፣ ቅርጽን ሓላፍነትን ስድራቤት፣ እናተቐያየረ ክመጽእ ጸኒሑ። ስለዝኾነ ድማ፣ ስድራቤት ልምዳዊትን ዘመናዊትን ተባሂላ ክትምቀል ጀሚራ። እታ ልምዳዊት ስድራቤት እዞም ኣብ ላዕሊ እተጠቕሱ ዕማማትን ባህርያትን እትውንን ክትከውን እንከላ፣ እታ ዘመናዊ እትባሃል ስድራ ቤት ድማ፣ ምስ በብመድረኹ ዝኸሰቱ ቁጠባዊ፣ ባህላውን ማሕበራውን ለውጥታት፣ ዕማማታን ሓላፍነታን እናተለዋወጠ እትመጽእ ዘላ ዓይነት ስድራቤት'ያ።

ማዕርነት ዝሕመረቱ ኣተሓሳስባታት ኣብ መንጎ ደቂ ተባዕትዮን ደቂ ኣንስትዮን፣ምስፍሕፋሕ ዕድል ትምህርቲን ሞያታትን ንክልቲኡ ጾታ፣ ተኽእሎታት ናጻ ምንቅስቓስን ሓርነት ምርጫታትን፣ ንጽልዋ ምዕራባዊ ባህሊ ዝረዓመ ኣብ ውልቃውነትን ኣህላኽነትን እተሞርኮሰ ቁጠባዊ መነባብሮ፣ ካብ ባህሊን ክብርታትን

ልምዳዊት ስድራቤት እናወጸ ዝኸይድ ዘሎ ናጽነት ጾታዊ ርክብ ኣብ መንእሰያት ገለ ካብቶም ንኽብርታት ልምዳዊት ስድራ ቤት ዝትክኡ ዘለዉ ቀንዲ መለለዪ ዘመናዊት ስድራ ቤት ዝኾኑ ዘለዉ ረቛሒታት'ዮም። እዚ ብፍላይ ኣብ'ቲ ስልጡን ዝበሃል ምዕራባዊ ዓለም ዝቐውም ዘሎ ስድራቤት እምበኣር፣ ጠንቅን ውጽኢትን ናይ'ዞም እተጠቕሱ ረቛሒታት'ዮም።

ብድፍኢት ዓውለማ እናስፋሕፈሐት እትኸይድ ዘላ ዘመናዊት ስድራ ቤት ቀንዲ ተልኣኾኣ፣ ብሓድሕዳዊ ሓልዮትን ፍቕርን እተጠምረት ገዛ ምህናጽ ምዃኑ ተሪፉ፣ ቆልዑ ጥራይ ዝውለዱላ ንእሽቶ ፋብሪካ እናኾነት ትኸይድ ኣላ። ቀዳምነቶም ኣብ ትምህርቲን ስራሕን ዝኾነ፣ ኩነታት ደቆም ብግቡእ ዘይከታትተሉ ኣቦን ኣደን፣ ብዝሒም ካብ ግዜ ናብ ግዜ እናወሰኸ ይመጽእ ኣሎ። መሰረታዊ ተልእኮ ስድራቤት ከም ኣላይትን ኮስኳሲትን ቆልዑ፣ ብመዋእለ ህጻናት ክትካእ ምርኣይ ልሙድ ተርእዮ እናኾነ ዝመጽእ ዘሎ'ዩ። ብግዜን ቦታን ዝድረት ዘሎ ርክብን ምብህሃልን ኣብ መንጎ ኣባላት ስድራ ቤት ኣብ መንጎ ኣባላታ ምርሕሓቕ ክፈጥርን ንሓድነት እታ ስድራ ቤት ክበታትን ይረአ ኣሎ። ምርግጋጽ ቁጠባዊ ውሕስነት ቀዳምነት ብምሃብ ነገራዊን ገንዘባውን ሃብቲ ንምኽዕባት ሃነፍነፍ ዝብሉ፣ ስምዒታዊ፣ መንፈሳውን ስነ ኣእሙሮኣውን ዕቤት ደቆም ምክትታል ዕሽሽ ዝብልዎ ስድራ ቤታት ቁጽሮም ውሑድ ኣይኮነን። ተኽእሎታት ናጻ ምንቅስቓሳትን ሓርነት ጾታዊ ርክብን ኣብ መንጎ ሰብ ሓዳር ዘይምትእምማን ብምፍጣር ንምርግጋጽ ስድራ ቤት ይፈታተን ኣሎ። እዚ ዘኸትሎ ሳዕቤን ዝሙትን ፍትሕን እናስፋሕፈሐ፣ ርዝነት ቃልኪዳን እናፈኾሰ ይኸይድ ምህላዉ

ካብ ቀንዲ ምልክታት ዘመናዊት ስድራ ቤት ኮይኖም ኣለዉ።

ቀንዲ ግዳያት ሓድነትን ጥምረት ዝጎደላ ወጥሪን ምትፍናንን ዝዓሰላ ስድራ፣ እቶም ፍቕሪ፣ ሓልዮትን ውሕስነትን ከም ባህርያዊ መሰሎም ሃንቀው ዝብልዎ ህጻናት'ዮም። ባህርያዊ፣ ስነ ኣእምሮኣዊ፣ ባህላውን መንፈሳዊን ርውየት፣ ኣብ ውሽጢ ስድራቤት ጥራይ ዝርከቡ፣ ብኻልእ ትካል መናበዪ ህጻናት ክትክኡ ዘይክእሉ መሰል ቆልዑ ወይ ህጻናት'ዮም። እዞም እተጠቕሱ መሰረታውያን ድልየታት ዝጎደሎም ቆልዑ፣ ስልጡን ሕ/ሰብ ንምህናጽ ኣብ ዝግበር ጻዕሪ፣ ሃጓፍ ክፈጥሩ ዘሎ ተኽእሎ ልዑል'ዩ። እኹል ክንክንን ናብዮትን ስድራቤት ዝጎደሎም ቆልዑ፣ ፍርሒ፣ ሕርቃን፣ ብስጭት፣ ተስፋ ምቑራጽ፣ ተነጽሎ፣ ግዙኣት ሓደገኛ ልምድታት ዝኾኑ መንእሰያት ዝህነጹላ ገዛ ትኸውን። ድኽነትን ዘይርጉእ ኣከባብን ከም ቀንዲ ጠንቂ ትሑት ክንክን ኣብ ቆልዑ'ኳ ክግለጽ ዝኽእል እንተኾነ፣ ኣብ ርኹባት ስድራቤትን ሰላም ዝሰፈኖ ሃዋህውን እንተኾነ፣ ቁጠባውን ውልቃውን ድልየታት ቀዳምነት ዝህብ ኣረኣእያ ሓላፍቲ ስድራ፣ ንቖልዑ ናብ ካልኣዊ ደረጃ ኣውሪዱ ዘወግን ኣተሓሕዛ ኮይኑ ዝቐጽን ዘሎ'ዩ።

ስለዚ ሓድነታ ዝሓለወት ስድራ፣ ብትምህርቲን ሞያን እተሃንጹ፣ ሓያል ዲሲፕሊን ዝውንኑ፣ ኣብ ሓድሕድ ምኽብባር፣ ምትእምማንን ማዕርነትን ከምኡ'ውን ቅድሚ ውልቃዊ ረብሓታት፣ ረብሓ እኩብ ጉጅለ ዘቐድሙ መንእሰያት ኣብ ምህናጽ ዘለዋ ኣበርክቶ ኣዝዩ ሎዑል'ዩ። እዚ ዘለናዮ መዋእል፣ ብገዛ ንባህሊን ክብርታትን ሕ/ሰባት ዝጸረር፣ ንቖልዑን መንእሰያትን ናብ ዘይተደልየ ኣንፈት ዘማእዝን ኣማራጺታት መራኸቢ ብዙሃን፣ ማለት ሳተላይት ዲሽን ፊልምታትን ኢንተርነትን፣ ብደገ ድማ ዘየናሕሲ ጽልዋ መዛኑ፣ ዘተኣማምን ዕብየት መንእሰያት ኣብ ምርግጋጽ ኣዋጣርን ተሃዋሲን መዋእል እዩ ክበሃል ይከኣል። ኣብ ከምዚ ዝኣመሰለ ኩነታት ሚዛናዊ ምቁጽጻርን ምክትታልን ሓለፍቲ ስድራ ማለት ኣቦን ኣደን ንደቆም፣ ካብ ኣዛዝን ተኣዛዝን ናጻ ዝኾነ ምቅርራብን ዕርክነታዊ ምብህሃል ኣብ መንጎ ሓለፍቲ ስድራን ደቆምን፣ ከምኡ'ውን ኣብ ጻዕሪን ኣፍራይነትን እተሞርኮሰ ስርዓተ መጎስን ሞሳን ምትእትታው ብደረጃ ስድራ ቤት ክልመዱ ዘለዎም ረቛሒታት እዮም። ብዘይካ'ዚ ኣብ ሓቅን ጭብጥን እተሞርኮሰ እወንታዊ ባህርያት ንምስራጽ ዝሕግዝ፣ ጌጋታት ንምእራም ዝዕላምኡ መቕጻዕቲ ዘይኮነ ተግሳጽን መግናሕትን እውን፣ ኣካል ግቡእ ምኹስኳስ ኮይኑ ክስትውዓሉ ዘለዎ'ዩ።

ብኣጠቓላሊ፣ ጥዕይቲ ስድራ ቤት ኣብ ድልዱል መሰረት ሓዳር'ያ ክትህነጽ እትኽእል። ሓዳር ሕብረት ክልተ ኣንጻር ጾታ ከም ምዃኑ መጠን፣ ኣብ ማዕርነት፣ ሓድነትን ምትእምማንን፣ ኣካላዊን ስምዒታውን ዕብየት ተጻመድቲ እተሰረተ ምስ ዝኸውን ብኹሉ መምዘኒታት፣ ጥዕይቲ ስድራ ቤት ክትህነጽ ትኽእል። ስድራቤት ቀጻልነታ ንምውሓስ ኣብ እትገብሮ ጻዕሪ፣ ደገፍን ምትብባዕን መንግስታውያንን ዘይመንግስታውያንን ትካላት ኣገዳሲ ምዃኑ ምግንዛብ ኣገዳሲ'ዩ። ምኽንያቱ ስልጡን ሕብረተሰብ፣ ብዘይ ጥምርቲ ስድራ ቤት ክቐውም ስለ ዘይክእል።

ጥበብ ኣወታዊ ኣተሓሳስባ

ሲራክ ሚኪኤል

እወንታዊ ኣተሓሳስባ እንታይ ማለት እዩ፧

እወንታዊ ኣተሓሳስባ ማለት ወትሩ ብሉጽን ኣድላይን ውጽኢት ከመዝግብ ዝህቅን ስነ-ኣእምሮኣዊ ኣመለኻኽታ'ዩ።

እወንታዊ ስነ-ኣእምሮ ዝውንን ሰብ ኣብ ነፍሲ-ወከፍ ኣጋጣሚ ናይ ህይወቱ ሓጎስ፡ ጥዕናን ዓወትን ዘናዲ እዩ። እዚ ማለት ጽቡቓት ዕድላት ከምዘመንጩ ብምእማን፡ ነቲ ህሉው ብደሆኻ፡ ኣብ ዙርያኻ ዘለዉ ሰባት ከምኡ'ውን ገዛእ ርእስኻ ወትሩ ብእወንታ ክትጥምቶ ምፍታን እዩ።

ብሓፈሻ፡ ኣተሓሳስባ ክንብል ከለና ምስ ገዛእ ርእስኻ ብምዝርራብ ዝጅምር ኮይኑ፡ ነቶም ንግዳም ዘይተቓለዑ ሓሳባት ኣብ ውሽጥኻ ምስልሳል ማለት እዩ። እዞም ብዘይ ዕረፍቲ ካብን ናብን ኣብ ርእስና ዝመላለሱ ሓሳባት እወንታዊ ወይ ኣሉታዊ ኢልና ኣብ ክልተ ንኸፍሎም። እምበኣር' እዞም ሓሳባት ኩሉ ግዜ በቲ ንርእዮ ውሁብ ኩነታት ወይ'ውን ብምኽንያት ሕጽረት ሓበሬታ ዝስዕብ ኣጕል ኣጠማምታ ዝጽለዉ እዮም።

ዝበዝሕ ክፋል ሓሳባቶም እወንታዊ ዝኾኑ ሰባት ትስፉዋት ወይ እወንታውያን ንብሎም። ብኣንጻሩ ኣብ ህይወቶም ብዘርእይዎ ትሑት ትጽቢትን ብእኡ መጠን ዘመዝግብዎ ውጽኢትን ምኽንያት ወትሩ ኣሉታ ንምሕሳብ ዘቕድሙ ሰባት ድማ ዘይትስፉዋት ወይ ኣሉታውያን ንብሎም።

ብመሰረት መጽናዕትታት ናይዚ ዓውዲ፡ ንሕና ደቂ-ሰባት ኣብ ውሽጢ 24 ሰዓታት ኣስታት 60,000 ዝተፈላለዩ ሓሳባት ነሰላልስል። ዝበዝሕ ካብዚ፡ ብንቕሓት ከየስተውዓልናሉ ዝመጽእን ዝጠፍእን ሓሳባት እዩ። ግን ብርግጽ ክንደይ ሚእታዊት ካብዚ እዩ፡ ባህርያዊ ብቕዓትና ብግቡእ ከይነረጋግጽ ዝዕንቅጸና ሓሳባት፧

ኣብዞም ዝስዕቡ ረቛሒታት ይምርኮስ፡-

ጸለውቲ ረቛሒታት ኣተሓሳስባ

ብዛዕባ ሕሉፍ ምሕሳብ

ብዛዕባ ሕሉፍ ምሕሳብ ዝበዝሕ እዋን ሓሳባት ምብኻን እዩ። ብዛዕባ ሕሉፍ ህይወትናን ፍጻሜታትን ኣብ ምስትንታን ክንደይ ዝኣክል ግዜ ኾን ነጥፍእ ንኸውን። መቸም ምቁር ዝኽርታት ንምስልሳል ኣዝዩ ውሱን ግዜ ገዲፍና፡ እቲ ዝተረፈ ዝበዝሐ ግዜና ኣብ ሕሉፋት ጌጋታትናን ውሳኔታትናን ደጋጊምና ኣብ ምስቁርቋር ተጸሚድና ነሕልፎ ብዙሓት ኢና።

ሽሕ'ኳ ሕሉፍ ብርግጽ ንመጻኢ ዘማእዝን ኣገዳሲ ትምህርቲ ዘስንቕ ናይ ህይወት መድረኽ እንተኾነ፡ በዚ መንጽር እዚ ካብ ሕሉፍ ንምምሃር ንጥቀመሉ ግዜ፡ ካብቲ ንጣዕሳን ምስትምሳልን ነጥፍኦ ግዜ ኣዝዩ ዝወሓደ እዩ። ስለዚ፡ 80% ትሕዝቶ ሓሳባት ሓደ ሰብ ናይ ሕሉፍ ምዃኑ ተመራመርቲ እዚ ዓውዲ እዚ ይገልጹ።

'ህይወት ንድሕሪት ተመሊስካ ጥራይ እዩ ክትርደኣ ዝከኣል፡ ኮይኑ ግን ናይ ግድን ንቕድሚት ጥራይ እዩ ዝንበር' ሶረን ክዮከርጋርድ

ሻቕሎት ብዛዕባ መጻኢ

እቲ ካልእ፡ ብኽነት ናይ ሓሳባት ሻቕሎት ብዛዕባ ዘይርጉጽ መጻኢ እዩ። ብዛዕባ መጻኢ ኣመና ብዝተሻቐልናዮ መጠን፡ ኣብ ህሉው ምንባር ዝያዳ እናተሓረምና ንመጽእ። ሓደ ንቡር ኣተሓሳስባ ዘለዎ ሰብ 15% ናይ ሓሳባቱ፡ ብናይ መጻኢ ሓሳባት ዝተባሕተ እዩ። ስለዚ እቲ ዝተረፈ እወንታዊ፡ ኣሉታዊ ወይ'ውን መሰረታዊ ሓሳባት ዝሽፍን ክፋል 5% ጥራይ እዩ።

ብዛዕባ ህሉው ምሕሳብ

ንውሁብ ኩነታትና ዝምልከት ሓሳባትና'ምበኣር 5% ጥራይ እዩ። ነዞም ኣብ ህሉው ኩነታትና ኣተኲርና ነሰላስሎም ሓሳባት፡ እወንታዊ፡ ኣሉታውን መሰረታውን ኢልና ንኸፍሎም። ካብዚኦም እቲ 1-2% ጥራይ እዩ እወንታዊ። ሓደ ንቡር-ኩነተ ኣእምሮ ዝውንን ሰብ ዘንጸባርቖ ኣተሓሳስባ ብኸምዚ መሰረት ዓቒንዎ ኣሎ ጸሓፊ ሊቪ ዊልሰን ኣብታ 'ምምዕባል ዓቕምን ክእለትን መንእሰይ' ትብል መጽሓፉ።

'ኣብ ዓለም ሓደ ኣገዳሲ እዋን ኣሎ፡ ንሱ ድማ ሕጂ እዩ' ሊዮ ቶልስተይ

እወንታዊ ኣተሓሳስባ፡- ቅንዕና፡ ሰላም፡ ፍቕሪ፡ ሓጎስ፡ እምነት ዘንጸባርቕ ክፋል ሓሳባትና እዩ።

ኣሉታዊ ኣተሓሳስባ፡- ስምዒታት ኣንነት፡ ሕርቃን፡ ቂም፡ ፍርሒ ከምኡ ዝኣመሰለ ካልእን ሓሳባት እዩ።

መሰረታዊ ኣተሓሳስባ፡- ኣብ ዕለታዊ ህይወትና፡ ኣብ መስርሕ ስሩዕ ንጥፈታትናን መደባትና ነሰላስሎም ሓሳባት እዮም።

ዝባኽነ ኣተሓሳስባ፡- ኣብ ልዕሊ ፈጺምና ክንቅይሮም ዘይንኽእል ኩነታትና ወይ'ውን ባህርያዊ ትዕድልትና፡ ወትሩ ኣብ ውሽጢት ኣልቦ ሓሳባት ምጽማድ ማለት እዩ።

'እወንታዊ ሓሳባት ካብ ኣሉታዊ ሓሳባት ንላዕሊ ነገራት ብብቑዓት ክንፍጽመሉ እንኽእል ሓይሊ ይህቡና።' ዚግ ዚግላር

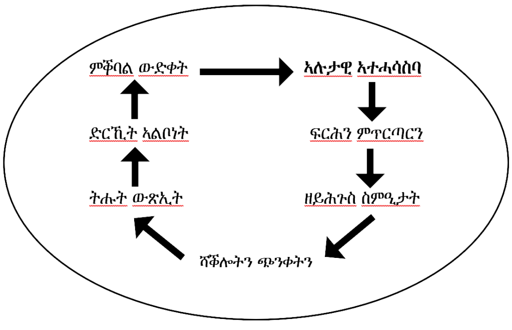

ገለ ኣብነታት እወንታዊ ምቅናይ ሓሳባት

1. እዚ መደብ ስራሕ ኣዝዩ ዓቢ እዩ። ኣነ ፈጺመ ክሰርሖ ዝኽእል ኣይኮነን።

ምቅናይ፡ ተረጋጊአ፡ ኩሉ ዓይነት ዘለኒ ጸጋታት ኣዋዲደ፡ ዕዮ-ገዛይ ደረጃ ብደረጃ ብግዜ ሰሪዐ እንተመሓዲረዮ፡ ብርግጽ ኣብ ግዜይ ክጻፍፎ ይኽእል እየ።

2. ኣብ ቢዝነስ ከሲርካ ኣለካ ንበል።

ምቅናይ፡ ሕጂ ግዜኡ ዘይክኸውን ይኽእል እዩ። እንተኾነ ካብ ውድቀተይ ተማሂረ ኣብ መጻኢ ደጊመ ክፍትን እየ።

3. 'መርመራ ሕማቕ እየ ሰሪሐ። ኦሮማይ ክተርፍ እየ' ካብ ምባል

ምቅናይ፡ ብኣጋ ክፈርድ ጽቡቕ ኣይኮነን። ካብ ዝተጸበኽዎ ንላዕሊ'ውን ከመዝግብ ይኽእል እየ። ብዓቕሊ ምጽባይ ዝበለጸ እዩ።

ኣስተብህሎ፡ ኣብዚ ናይ ምቅናይ ኣገባብ፡ ኩነታት ንምቕያር ወይ'ውን ሓላፍነት ናይ ጉድለታትካ ካብ ምስካም እትምልቀሉ ሜላታት ዘይኮነ፡ እንታይ ደኣ ኣብቲ ነገራት ዘለና ኣጠማምታ ብምቕያር፡ ኣብ ክንዲ ንድሕሪት ንቕድሚት ንምኻድ ዘኽእል ጥበብ ኣወንታዊ ሓሳባት ኢና ተጠቒምና።

ኣገደስቲ ምኽርታት ምምዕባል እወንታዊ ሓሳባት

ነዞም ስዒቦም ተዘርዚሮም ዘለዉ ኣመላኻኽታታት ደጋጊምካ ምዝውታር፡ እወንታዊ ኣተሓሳስባ ከነማዕብል ዝሕግዙ እዮም፡-

- **ኣብ ትዛረበሉ ግዜ፡ እወንታዊ ቃላት ጥራይ ኣዘውትር፡** ኣይክእሎን እየ ዝብል ቃላት ኣወግድ። ኣብ ክንድኡ ኩሉ ዝከኣለኒ ክገብር እየ ኢልካ ንነብስኻ ቃል እተወላ።
- **ሓሳባትካ ኣማእዝኖ፡** እዚ ብሓኻይም ስነ-ኣእምሮ ዝውቱር ዝኾነ ኣገባብ ኣፈዋውሳ ኣሉታዊ ኣተሓሳስባ ኮይኑ፡ ስምዒታት ነብሰ-ምትሓት ወይ ሻቕሎት ክወረካ ከሎ፡ ብዛዕባ ዘለዉኻ ብልጫታት ደጋጊምካ ብምሕሳብ፡ እወንታዊ ስእሊ ብዛዕባ ነብስኻ ከተሕድር ምጽዓር እዩ።
- **ከምትዕወት እመን፡** ብሃውሪ ዝመጽእ ዓወት የለን። ኩሉ ግዜ ናይ ዓወት ስነ-ኣእምሮ ከተማዕብል ኣገዳሲ እዩ።
- **ሕሉፍ ኩነታትካ ገምግም፡** እወንታዊ ኣተሓሳስባ ክንብል ከለና ጉድለታትካ ፈጺምካ ምኽሓድ ማለት ኣይኮነን። ሕሉፍ ጉድለታትካ ብሚዛናውነት ምርዳእን ካብኡ ተማሂርካ፡ ንመጻኢ ዝሓሸ ስጉምቲ ክትወስድ ዘኽእል ሓሳባት ምጥራይ እዩ።
- **ነብስኻ ኣተባብዕ፡** ሰብ ኴንካ ኩሉ ግዜ ኣብ ኩሉ ዓውዲ ክትዕወት ኣይትኽእልን ኢኻ። ስለዚ ውድቀት እንተጋጢመካ'ኳ፡ ካልእ እዋን ብዘመዝገብካዮ ዓወታት፡ ክትጸናናዕን ነብስኻ ከተታባብዕን ይግባኣካ እዩ።
- **ምስ ነብስኻ ተዓረቕ፡** ብፍላጥ ይኹን ብዘይ ፍላጥ ብሰሪ ዝፈጸምካዮም ሕሉፍ ጌጋታትካ፡ ወትሩ ነብስኻ ምኽሳስ ዘምጽኦ ዝኾነ ይኹን እወንታዊ ውጽኢት ከምዘየለ ተረዲእካ፡ ንቕድሚት ዝደፍእ ሓሳባት ካብኡ ስለዝጅምር፡ ንነብስኻ ሕድገት ግበረላ። ምኽንያቱ ጌጋታት ውድቀት ዘይኮኑ እንደገና ስራሕካ ብጥበብ እትጅምረሉ ዕድላት ስለዝኾኑ።
- **ነገራት ናብ ዝበኣሰ ደረጃ'ውን ክዓርጉ ከም ዝኽእሉ ዘክር፡** ሓደ ሓደ ግዜ ንህይወትና ብቐጥታ ዝጸልዉ ካብ ቁጽጽርና ወጻኢ ብዝኾነ ፍጻሜታት ክንሽገር ንኽእል ኢና። እንተኾነ ውሱናት'ውን እንተኾኑ፡ ዕድላት ከም ዘለዉን ዘኪርና፡ ክንሕጎስ ይግባኣና። 'ኣብ ጸልማት ኴንካ ካብ ተማርር፡ ኣብ ጥቓኻ ንዘላ ሽምዓ ምውላዕ ይበልጽ' ምስላ ቻይና
- **ዕድላት ኣለሊ፡** 'ትስፉዋት ሰባት፡ ኣብ ነፍሲ-ወከፍ ጸገም ፡ ዕድላት ከም ዘሎ ይኣምኑ። ዘይትስፉዋት ሰባት ድማ ኣብ ነፍሲ-ወከፍ ዕድል፡ ጸገማት ከም ዘሎ የስተብህሉ' ከምዝበሃል ዕድላት ከነለሊ ዘኽእል ኣተሓሳስባ ምውናን ጠቓሚ እዩ።
- **ምምኽናይ ኣወግድ፡** ወላ'ውን ነቲ ኣዝዩ ዘሕጉሰና ነገር ንምፍጻም ዝዓናቕፉና ኣዝዮም ብዙሓት ምኽንያታት ናብ ኣእምሮና ክውሕዙ ይኽእሉ እዮም። እንተኾነ ምኽንያታታት ነቲ ድሒሩ ዘሕጉሰና ብሉጽ ውጽኢት ዝዓግት ሓሳባት ብምዃኑ ብኣግኡ ክንኣልዮ ይግባኣና።
- **ምስቁርቋር ኣወግድ፡** ኣብ ጉዕዞ ዕለታዊ ህይወትና፡ ካብ

ሰብ ተራ በደል ክበጽሓና ይኽእል እዩ። ካብቲ ሰብ ይቕሬታ እናተጸበና፡ ኣብ ሓጹር ናይ ቂምታ ተኣሲርና ምጽባይ ዘምጽኦ ለውጢ የለን። ኣብ ክንድኡ ነብስኻ ኣልዒልካ፡ ንቕድሚት ምጥማት፡ ዝሓሸ ኣማራጺ እዩ።

- **እወንታዊ ኣተሓሳስባ ምስ ዘለዎም ሰባት ጥበቕ፡** ጽቡቕ ይኹን ሕማቕ ሓሳባት ተላባዒ እዩ። ስለዚ ብጽቡቕ ሓሳባት ክትምላእ፡ ኣብ ዙርያ እወንታዊ ኣተሓሳስባ ዘለዎም ውልቀ-ሰባት፡ ስድራ-ቤት ምንባር ጠቓሚ እዩ።
- **ትደልዮ ውጽኢት ኣብ ኣእምሮኻ ስኣሎ፡** ዓወታትካ ብመጀመርያ ኣብ ኣእምሮኻ ስኣሎ። እዚ ምግባር ኣብ ስራሕካ ሓይልን ድርኪትን ዝፈጥር ስነ-ኣእምሮኣዊ ጥበብ እዩ።
- **ሓሲብካ ወስን፡** መቸም ህይወትና ውጽኢት እኩብ ድምር ናይ ውሳኔታትና እያ። ነፍሲ-ወከፍና ኣብ ዓቢ ይኹን ኣብ ንእሽቶ ወላ'ውን ኣማራጺ ኣብ ዘይብሉ ኩነታት ንፍጽሞ ውሳኔታት ዋናታቱ ባዕልና ኢና። በዚ መሰረት ንዓጽዶ ዝኾነ ዓይነት ውጽኢት ካባና ንላዕሊ ሓላፍነት ክስከመሉ ዝኽእል ኣካል ከም ዘየለ ምዝካር የድሊ።
- **ፍሽኽታ፡** ፍሽኽታ፡ ካብ ውሽጥኻ ወይ'ውን ካብ ግዳም ጽቡቕ ስምዒታት ዝምስርሕ ሓይሊ እወንታዊ ሓሳባት እዩ። ኣዘውትሮ።

ፍልልያት እወታውን ኣሉታውን ኣተሓሳስባታት

እወንታዊ ኣተሓሳስባ ዝውንኑ

- ዕዉታት'ዮም
- ኩሉ ግዜ ብመደብ ይጓዓዙ
- ክሕግዘካ ድሉው እየ ይብሉ
- ፍታሕ ናይ ነፍስ-ወከፍ ጸገም ይእልሹ
- ንቑንዲ ክብርታት ብጽኑዕ ክከላኸሉ ከለዉ፡ ኣብ ደቀቕቲ ነገራት ሕድገታት ይገብሩ
- ከቢድ'ኳ እንተኾነ ይከኣል እዩ ይብሉ
- ጌጋ ይፍጽሙ። ሓላፍነት ድማ ይስከሙ
- ኣባላት ጋንታ ሓባራዊ ዕዮ እዮም
- ኣብ ውጽኢት የድህቡ
- ተኽእሎታት የለልዩ
- ኣብ ሓባራዊ ረብሓ ይኣምኑ
- ይውጥኑ፡ ብትግሃት ይዓዩ

ኣሉታዊ ኣተሓሳስባ ዝውንኑ

- ፍሹላት እዮም
- ወትሩ ምኽንያታት የቕርቡ
- ስርሐይ ኣይኮነን ምባል የዘውትሩ
- ኣብ ነፍሲ-ወከፍ ኣማራጺ፡ ጸገማት የለልዩ
- ኣብ ደቀቕቲ ነገራት ኣመና እናተገደሱ፡ ዓበይቲ ክብርታት ከፍርሱ ይደፍሩ
- ይከኣል'ኳ እንተኾነ ግን ከቢድ'ዩ ይብሉ
- ጌጋ ይፍጽሙ። ኣብቲ ጉዳይ፡ ጉድለት ከም ዘይብሎም ይምጉቱ
- ኣባላት ጋንታ ሓባራዊ ዕዮ ምኺን ኣይመርጹን
- ኣብ ጻዕሪ/ድኻም የድህቡ
- ጸገማት የስተብህሉ
- ናይ ሓደ ዓወት፡ ኣብ ናይ ካልእ ውድቀት ከም ዝስረት ይኣምኑ
- ይውጥኑ፡ ግን ኣይሰዕብዎን

ጥዕናዊ ረብሓታት እወንታዊ ኣተሓሳስባ

ተመራመርቲ ኣብዚ ዓውዲ ኣብ ዘካየድዎ መጽናዕቲ ካብ ዝረኸብዎ ሓፈሻዊ ጠቕምቲ ውጽኢታት እወንታዊ ኣተሓሳስባ፡ እዚ ዝስዕብ ጥዕናዊ ረብሓታት ኣቕሪቦም ኣለዉ፡-

1. ምንዋሕ ዕምሪ ወዲ-ሰብ
2. ምቕናስ ስነ-ኣእምሮኣዊ ጸቕጢ
3. ምብራኽ ተጻዋርነት ሕማም ጉንፋዕ
4. ኣካላውን ስነ-ኣእምሮኣውን ጥዕና የደንፍዕ
5. ብሰሪ ሕማም ልቢ ክስዕብ ንዝኽእል ሞት የጉድል

"እምነት ምንጪ ሓሳባት'ዩ፡ ሓሳባት ምንጪ ቃላት'ዩ፡ ቃላት ምንጪ ተግባር'ዩ፡ ተግባር ምንጪ ልምዲ'ዩ፡ ልምዲ ምንጪ ክብርታት'ዩ፡ ክብርታት ምንጪ ጽሕፍቶ እዩ"

ማህተማ ጋንዲ

ኣብ መወዳእታ፡ ሓሳባትና ነዚ ሕጂ ዘለና ኣካላዊ፡ ስነ-ኣእምሮኣዊ ማሕበራውን ስምዒታውን ኣቃውማና ዝቐረጸ ዝዓበየ ረቛሒ ምዃኑ ፈሊጥና፡ ወትሩ ኣብ ሃነጽቲ ሓሳባት ንምትኳር ዘኽእሉና ጥበባት መሊኽና ኣብ ህይወትና ከነዘውትሮም ኣድላዪ እዩ። ሓሳባትና ጽቡቕ ይኹን ሕማቕ ቐጥታን ብተዘዋዋርን ካባና ሓሊፉ ንካልኦት'ውን ዝጸሉ ስለዝኾነ፡ ብደረጃ ሕብረተሰብ'ውን እኩብ ድምር እወንታዊ ሓሳባት ናይ ዜጋታት ስነ-መንጋዊ ህዝብን ተባሃጊት ሃገርን ዝፈጥር እዩ'ሞ፡ ሓደራ ሓሳባትና ብፍልጠትን ጥበብን ነማእዝኖ።

ምንጪ፡ መጽሓፍ Art of positive thinking

መንእሰይ ምንጪ ውሑስ ደም

በረኸት ሃብተጽዮን

መንእሰይ ኣብቲ ዉዑይ ዕድመ ዝርከብ ዓንዲ ሕቖ ናይ ሓንቲ ሃገር እዩ። መንእሰይ ዘይብላ ስድራ፡ ዓዲ ወይ ሃገር ንህላውኣን ምዕባለኣን ኣዝዩ ኣስጋኢ እዩ። ኤርትራ ኣብ ግዜ መግዛእቲ ብዝነበሩ መንእሰያት ናይ ሕጂ ኣቦታት ኣያታትን ካብ መግዛእቲ ሓራ ኾይና። ቀጺላ ብመንእሰያት ደቃ ልኡላውነታ ኣውሒሳ። ንዕቤታን ብልጽግንኣን'ውን ኣብ መንእሰይ እያ ትምርኮስ። እዚ ማለት ሓደ መንእሰይ ኑብሱ ገቲኡ ካብ ሕማቕ ወልፍታትን ልምድታትን ተኣልዩ ጥዕንኡ ሓልዩ ዝጓዓዝ፡ እወታዊ ኣተሓሳስባ ዘለዎ፡ ጻዕራም፡ ኣብ ነብሱ ዝኣምን፡ ውፉይ፡ ትሑትን ሃገራውን ንሃገሩ ብትምህርቲ፡ ሞያን ስፖርታዊ ውድድራትን ብምውድዳር ልዕሊ ካልኦት ሃገራት ዘስምያን ኣብ ዓለም ክብ ዘብላን እዩ። እዚ መንእሰይ`ዚ ኸኣ ኣፍራይነት ኣብ ገዛእ ነብሱ፡ ስድራቤቱን ሃገሩን ኣዝዩ ልዑል ይኸውን። መንእሰይ ሰረተ ምዕባለን ለውጢን ምኳኑ ዘይክሓድ ሓቂ እዩ። ብተወሳኺ'ውን መንእሰይ ምንጪ ውሑስ ደምን ውሑስ ህይወትን እዩ። ስለዚ መንእሰያት ምንጪ ውሑስ ደም ካብ ኮንና ፡ ነዚ ፈጣሪ ዝሃበና ደም ንከም ከማና ዝኣመሰሉ ጥዕና ንዝሰኣኑን ንኻልኦት ሓገዝና ንዝጽበዩ ዘለዉ/ዋ ህጻናት፡ ኣዴታት....ወዘተ ኣብ ምድሓን ህይወቶም ዘይንሳተፈሉ ምኽንያት ዘሎ ኣይመስለንን።

ሓደ ሰብ ደም ክልግስ ዝኽእል ካብ 16-60 ዘሎ ክሊ ዕድመ ምኳኑ ብኣባላት ሰብ ሞያ ጥዕና ባንክ ደም ኣብ ዝተፈላለየ ኣጋጣሚታት ይግለጸልና እዩ። እዚ ክሊ ዕድመ`ዚ ናይ መንእሰያት ዕድመ እዩ። ስለዚ እቶም ቀንዲ ንልግሲ ደም ተራ ክንጻወት ዝግብኣና መንእሰያት ኢና። ብኸምዚ ቅዱስ ተግባር ሓልዮትናን ሰብኣውነትናን ንህዝብና ምስ ነርኢ ድማ`ዩ ሓደ ካብቲ ብዙሕ ንሕና መንእሰያት ዓንዲ ሕቆ ናይ ሃገርና ከምዝኾና ዘመስክረልና።

ውሑስ ደም ማለት ካብ ኩሎም ብደም ዝመሓላለፉ ሕማማት ናጻ ዝኾነ ደም እዩ። እዚ ውሑስ ደም ካብ ሓደ እዱብ ባህሪ፡ ኣካይድኡ እርኑብ፡ ምሉእ ጥዕና ዘለዎ መንእሰይ እርከብ።

ኣብዚ ስልጡን ክፍለ ዘበን ተበጺሑ ዘሎ ምዕባለ ቴክኖሎጂ ብፍላይ ኣብ ዓውዲ ሕክምና ኣብ ዝኾነ ይኹን ቤተ ፈተነ ደም ክስራሕ ኣይተኻእለን ዘሎ። እቲ እንኮ ደም ክርከበሉ ዝኽእል ካብ ኣካላት ወዲ ሰብ ጥራይ እዩ። ስለዚ ፋብሪካ ናይ ደም ኣካላት ወዲ ሰብ እዩ እንተበልና ካብ ሓቂ ዝረሓቐ ኣይኮነን። እሞ`ኸ እዚ ካብ ኮነ ንሕና መንእሰያት ንልግሲ ደም ጅምር ግድፍ ዘይኮነ፡ ከም ባህልን ጽቡቕ ልምድን ክንሕዞን ክንስዕቦን ኣብ ኣእምሮና ክነስርጾን ይግበኣና።

ደምን ህይወትን ዘይነጻጸሉ ክልተ ገጻት ናይ ሓንቲ ሳንቲም እዮም። ደም እንተሎ ህይወት ኣሎ፡ደም እንተዘየሎ ድማ ህይወት የለን። እስከ ሕስብ ኑብሎ ኩቡራት ኣንበብቲ ሓንቲ ኣደ ኣብ ግዜ ሕርሳ ብዙሕ ደም ፈሲስዋ ብሰንኪ ደም ዕሽላ ገዲፋ ወይ'ውን ምስ ዕሽላ ብሞት ክትፍለ ከላ ፡ ከምኡ`ውን ክንደይ ከማና መንእሰያት ኣፍረይቲ ዜጋታት ብሓደጋ ብሰንኪ ደም ምስኣን ክፍለዩና ከለው፡ ኣዝዩ ዘሕዝን እዩ። በቲ ፈጣሪ ዝዓደለና ጸጋ እሞ ድማ ብመዓልታዊ እንምገቦ መግቢ ይኹን ፈሳሲ፡ ዝትካእ ደምና ነታ ዘይትትካእ ህይወት ከነድሕና እናኻኣልና ብሰንኪ ሸለልትነትና፡ ዘይምፍላጥና ወይ'ውን ተበግሶ ዘይምውሳድና ህይወት ዜጋታትና ክሓልፍ ኣዝዩ ዘሕዝን እዩ።

ኣብ ግዜ ልግሲ ደም እንታይ እንታይ መስርሓት ይሕለፉ፧

ሓደ ሰብ ደም ክልግስ ምስ ዝደሊ ግድን ብሰብ ሞያ ጥዕና ኣባላት ባንክ ደም ክሕለፉ ዘለዎም መስርሓት ኣለው። ንሳቶም ድማ ፡-

ዕድመ ናይ ለጋሲ/ት ካብ 16- 60 ዓመት እንተድኣ ስሩዕ ለጋሲ ደም ጸኒሑ ድማ ክሳብ 70 ዓመት ቅቡል እዩ።

ሚዛን ሰብነት ናይ ለጋሲ/ት 50 ኪ.ግራምን ልዕሊኡን ክኸውን ኣለዎ።እዚ ዝኾነሉ ምኽንያት እታ ደም ትሕዝ ከረጺት (Blood Bag) ዓቀኑ (Volume) 450 ሚ.ሊትር ስለዝኾነ እዩ።

ኣብዚ ክንግንዘቦ ዘለና ሓደ ነገር ኣሎ፡ ንኣብነት ሓደ ለጋሳይ ደም ትሕቲ 50 ኪ.ግራም ክብደት ዘለዎ፡ ደም ክልግስ እኽእል እዩ። እቲ ዝልገስ ዓቐን ደም ግን 250 ሚሊ ሊትር ኢዩ። ኣብ ኤርትራ ነዚ ዓቀን'ዚ ክሕዝ ዝኽእል ከረጺት (Blood Bag) ቅድሚ ሕጂ ይስረሓሉ ነይሩ እዩ። ኣብዚ እዋን ግን ኣብ ስራሕ የለን።ስለዚ ሚዛን ሰብነት ትሕቲ 50 ኪ.ግራም ዝኾኑ ደም ክልግሱ ኣይፍቐደሎምን እዩ። በዚ ዝተገልጸ ምኽንያት እምበእር ኣባላት ሰብ ሞያ

ጥዕና ባንክ ደም "የቐንየልና ንሕጂ ትሕቲ ሚዛን ኣለኻ/ኺ ኣብ ቀጻሊ 50 ኪ.ግራምን ልዕሊኡን ምስ ኮንካ/ኪ ትልግስ/ሲ" ኢሎም ዝመልሱና።

ጸቅጢ ደም፡ ላዕለዋይ ጸቅጢ ደም ካብ 90-180 (systole pulses) ታሕተዋይ ጸቅጢ ደም ድማ ካብ 60-100 (diastole pulses) ሚሊ ሜተር ሜርኩርይ እንተኾይኑ ንልግሲ ደም ቅቡል እዩ።

ሂሞግሎቢን፡ ወዲ ተባዕታይ ካብ 13.5 ግራም/ደሲ ሊትር ክሳብ 19.5 ግራም/ ደሲ ሊትር ናይ ጓል ኣንስተይቲ ድማ ካብ 12.5 ግራም/ ደሲ ሊትር ክሳብ 19.5 ግራም/ ደሲ ሊትር ምስ ዝኾውን ናብ ዝቕጽል መርመራ ብበዓል ሞያ ምኽርን ማዕዳን (Counselor) ዝግበር መሕተት ምስ ጥዕና ዝተሓሓዝ ብዕቱብ ይሕተት። ንዝተሓተትናዮ ሕቶ ብቕንዕና ድሕሪ ምምላስ ብቑዕ/ቲ ተባሂልና ናብ ምልጋስ ደም ንሓልፍ።

ደም ድሕሪ ምልጋስና፡ብሃገራዊ ባንክ ደም ኤርትራ ንኣርባዕተ(4) ዝተፈላለዩ ሕማማት ማለት ኤች ኣይቪ (HIV)፡ ወይቦ ቢ(Hepatitis B)፡ ወይቦ ሲ(Hepatitis C)፡ ፍንጣጣ (Syphilis) ከም ሓሙሻይ ድማ ዓይነት ደም መርመራታት ይግበረሉ። ባንክ ደም ኤርትራ ቀንዲ ዕላምኡ ውሑስ ደም ኣኪብካ ህይወት ዜጋታት ምድሓን ስለዝኾነ ብልዑል መሳሪሒታት ተጠቂሙ ነቲ ደም መርመራታት ይገብረሉ። ውሑስ ደም ምዃኑ ምስ ተረጋገጸ ድማ ነቶም ደም ዝሓቱ ዜጋታት ብነጻ ደም ይወሃቦም። እዚ ማለት ደም ካብ ወለንተኛታት ለገስቲ ደም ብነጻ ተለጊሱ ብነጻ ድማ ናብ ደም ዝሓቱ ዜጋታት ይውዕል።

ደም ድሕሪ ምልጋስና ኮካ ዝወሃበና ነቲ ካብ ሰብነትና ዝወጸ ፈሳሲ ንምትካእ እምበር ነቲ ደም ንምትካእ ኣይኮነን። ብዘይካ ኮካ ብዝኾነ ፈሳሲ ከም ማይ፡ሻሂ፡ ጸባ... ወዘተ ዝኣመሰሉ ብምወሳድ'ውን ክንትክኦ ንክእል ኢና ። እቲ ዝተለገሰ ዓቀን (volume) ፈሳሲ ክፋል ናይ ደም ካብ 24 ክሳብ 36 ሰዓታት ኣብ ዘሎ ግዜ ምሉእ ብምሉእ ክትካእ እንክሎ፡እቶም ቀያሕቲ ዋህዮታት ደም ከኣ ድሕሪ 21 መዓልታት ብሰብነትና ይትክኡ ።

ደም ዝልግስን ዝቕበልን ካብዚ መስርሕ ምልጋስን ምቕባልን ደም ተረባሕቲ ኢዮም። ምኽንያቱ እቲ ተቐባሊ ብዓቢኡ ህይወቱ ክድሕን እንክሎ እቲ ዝልግስ ከኣ ደም ብምልጋሱ ብዙሕ ጥዕናዊ ረብሓታት ስለዝረክብ። ገለ ካብ ዝረኽቦ ጥዕናዊ ረብሓታት እዞም ዝስዕቡ እዮም፡-

1. ህይወት ኣብ ትሕቲ ፈጣሪ ብምድሓንካ ሕልናዊን መንፈሳውን ዕግበት ትረክብ።
2. ሓደስቲ ዋህዮታት ደም ንኽስርሑ የተባብዕ
3. ሕማም ልቢ ብ88% ኣብ ደም ዝልግሱ ይከላኸል
4. ኣብ ግዜ ልግሲ ደም ኣብ ዝገብሮ መርመራ ኩነታት ጥዕንኡ ክፈልጥ ይሕግዝ።
5. ሓጺን (Iron) ኣብ ሰብነት ንኸይክዘን ይሕግዝ።
6. ካብ መንሸሮ ደም ይከላኸል
7. ሕፍሰት ደም ይከላከል ከምኡ'ውን ሰራውር ደም ኣይዕርድድን ።
8. ኣብ ሰብነት ዘሎ ካሎሪ ከምዝሓቅቅ ይገብር
9. ክረሻ (ምክሳዕ) ይከላከል፡ ሚዛን ሰብነት የጉድል፡ ካብ ኣብ ዘይግዚካ ምእራግ ይከላከል።

ብ1901 ABO ጉጅለ ደም ብ ካርል ላንድስተይነር ባዮሎጂስትን ፊዚሻንን ዝነበረ ወዲ ኣውስትርያ ተረኺቡ፡ ኣብ 1937 ድማ ምስ ኣለክሳንደር ስ.ዋይነር (the Rhesus factor) ብሓባር ኮይኖም ነዚ ዘመናዊ ስርዓት ምክፍፋል ናይ ጉጅለታት ደም ኣማዕቢሎሞን ፈላልይዮሞን። ኣብዚ እዋን`ዚ ብሓፈሻ ኣር ኤች ኣዎንታን (RH +ve) ኣር ኤች ኣሉታን (RH -ve) ዝሓቑፍ ኣርባዕተ(4) (ኤይ፡ ቢ፡ ኤይቢ፡ ኦ) ዓይነት ደም ኣለው።

ዝኸበርኩም መንእሰያት በዚ ኣጋጣሚ ናብ ዝቀረበ ሆስፒታል ብምኻድ ዓይነት (ጉጅለ) ደምና ክንፈልጥ ኣለና። ምኽንያቱ ንድሕነትናን ድሕነት ዜጋታትናን ኣዝዩ ኣገዳሲ ስለዝኾነ። ብፍላይ ከኣ ደቀ ኣንስትዮ ኣሓትና ዓይነት ደምክን ምፍላጥ ግዴታዊ ሓላፍነትክን ምዃኑ ክትፈልጣ ይግባእ። እቲ ምንታይ ዓይነት ደምክን ኣር ኤች ነጋቲቭ (Rh -ve) ዝኾንክን ምስ ግዜ ወሊድ ምትሕሓዝ ስለዘለዎ እዩ።

ክቡራት ኣንበብቲ`ዚ ዓምዲ ከምኡ`ውን ለገስቲ ደም፡ ንወለንታውያን ለገስቲ ደም ዝሓቑፍ ማሕበር ድሮ ብ 2013 ኣብ ኤርትራ ተመስሪቱ ኣሎ። ስም ናይ`ዚ ማሕበር "ሃገራዊ ማሕበር ወለንታውያን ለገስቲ ደም ኤርትራ" ኢብሃል። ዕላምኡ ድማ "ብዝሒ ስሩዓት ወለንተኛታት ለገስቲ ደም ብምስሳን እኹልን ውሑስን ደም ኣብ ባንክ ደም ብቀጻሊ ምቕራብ" እዩ።

ኣብ መወዳእታ ኩላትና ብሓደ ቃል "ብዝትካእ ደም ዘይትትካእ ህይወት ነድሕን"ብምባል ውሑስ ደምና ብምልጋስ መንእሰያት ምንጪ ውሑስ ደም ምዃና ነመስክር።

መወከሲ፥ ኢንተርነት፤ ብሮሹራት ባንክ ደምን ሃማወለደኤን

መልክዐኛን ሕጉስን መንእሰይ

ኣብዚ ቀረባ እዋን ኣብ ዓዲ እንግሊዝ ዝተኻየደ ሓደ መጽናዕቲ፣ መንእሰያት ኣወዳት መጽሓፍ ዝሕዛ ደቀንስትዮ ከምዝስሕብኦም፣ ኣዋልድ እውን ከምኡ ብኣንበብቲ ደቂተባዕትዮ ኣዝየን ከምዝምሰጣ ኣረጋጊጹ። ብኣንጻሩ፣ ኢሮ-ፎን ኣብ ኣእዛኖም ሰኺዖም ብሙዚቃ እናተወዛወዙ ዝኸዱ ሰባት፣ ዘይብሱላትን ስምዒታውያንን ኮይኖም ከምዝስምዕዎም፣ ኣብቲ መጽናዕቲ ዝተሳተፉ መንእሰያት ይሕብሩ። ካብዚ ከምእንርድኦ፣ መጽሓፍ ንሰብ ብሕልፊ ድማ ንመንእሰይ ግርማኡ እዩ። መግለጺ ውሽጣዊ ጽባቐኡ እዩ። እቲ ዝመልክዐን ግርማ ዘለዎን መንእሰይ እምበኣር እቲ ኣንባቢ መንእሰይ'ዩ ክበሃል ይከኣል።

ንባብ መግለጺ ውሽጣዊ ጽባቐ ዝኾነሉ ምኽንያት ንምርድኡ ኣየጸግምን። ቅድም ቀዳድም ንባብ ምንጪ ፍልጠት ኮይኑ፣ ኣብ ትምህርቲ ዓለም ይኹን ድሕሪኡ እቲ ዝዓበየ ረቛሒ ናይ ተዓዋትነት እዩ። ዕዉት ምኳን ድማ ናይ ኩሎም መንእሰያት ዕላማ እዩ። ንባብ ግን፣ ኣብ ትምህርቲን ስራሕን ተወዳዳሪን ዕዉትን ንምኳን ጥራይ ኣይኮነን ዝሕግዝ። ንባብ መግቢ ሓበሬታ እዩ። ዘንብብ ካብቲ ዘየንብብ ዝያዳ ሓበሬታ ኣለዎ። ዝያዳ ሓበሬታን ፍልጠትን ዝውንን ከኣ፣ ብዛዕባ ነብሱን ከባቢኡን ዝሰፍሐ መረዳእታ ኣለዎ። ሰፊሕ መረዳእታ ምህላው ብግደኡ፣ ኩሉ መዳያዊ ህይወትካ ብርግኣትን ነብሰ-ግትኣትን እናመራሕካ፣ ንጣዕሚ ህይወት ብሕጉስ መንፈስ ከተስተማቕሮ ዘኽእል ምስጢር እዩ። ዕላማ ናይ ህይወት ከኣ፣ ሓጎስን ፍስሃን ምጉንጻፍ እምበር ካልእ ኣይኮነን። ብኣንጻሩ ዋሕዲ ፍልጠትን ንሱ ዝፈጥሮ ጽበት ኣእምሮን፣ እቲ ቀንዲ ጠንቂ ዓቕሊ ጽበት፣ ጭንቀት፣ ድሕረት፣ ስስዐ፣ ተንኰል፣ ገበንን ካልእ ኽፉእን እዩ። ብንባብ ነብሱ ዘማዕበለ ወረጃን ብሱልን መንእሰይ እምበኣር፣ ዕዉት፣ መልክዐኛን ሕጉስን መንእሰይ እዩ። ውሽጣዊ ርግኣት ኣብ ምጉንጻፍን ጣዕሚ ህይወት ኣብ ምስትምቓርን ድማ ተወዳዳሪ የብሉን።

ሓያሎ መንእሰያት፣ ሞያን ኣካዳሚያዊ ትምህርቲን ምህላው፣ ከምኡ'ውን ገንዘብ ምርካብ ንህይወት ኣኻሊ ዝመስሎም ኣለዉ። ኣብ ትምህርቲ ዓለም ዝቐሰምካዮ ኣካዳምያዊ ትምህርቲ ይኹን፣ ብልምዲ ወይ ብትምህርቲ ዘጥረኻዮ ሞያ ንበይኑ ግን ብቑዕ ኣይኮነን። ብመገዲ ንባብ፣ ቀጻሊ ሓበሬታ እንተዘይተወሲኽዎ፣ ብተወሳኺ ምፍልሳፍ እንተዘይማዕቢሉ፣ ብልቦና፣ ብስለትን ስፍሓት ኣተሓሳስባን እንተዘይተሰንዩ ንበይኑ ኣብ ዓወት ዘብጽሕ ወይ ሕጉስ ህይወት ዝፈጥር ኣይኮነን። ብቐጻልነት ናይ ምንባብ ልምዲ ዘለዎ መሃንድስ ካብ ዘየንብብ መሃንድስ፣ ኣብ ስርሑ ዝያዳ ዕዉት፣ ምስ ሰባት ዘለዎ ርክብ ብሉጽ፣ ኣብ ህይወቱ ድማ ዝያዳ ሕጉስን ቅሱንን እዩ። ፈጺሙ ዘየንብብ ወይ ድማ ናይቲ ዝምልከቶ ሞያ ጥራይ መጻሕፍቲ ዘንብብ ሓኪም ንኣብነት፣ ምስ ሓደ ዝተፈላለየ ዓይነት መጻሕፍቲ ዘንብብ ሓኪም ክወዳደር እንከሎ፣ ብፍልጠቱ፣ ተገዳስነቱ፣ ሰብኣዊ ርህራሄኡ፣ ብስለቱን ተዓዋትነት ኣብ ስርሑን ኣዝዩ ታሕቲ እዩ።

ብቐጻልነት ዘየንብብ መንእሰይ፣ ዋላ ትምህርቲ ወዲኡ ብገለ ሞያ ተመሪቑ ኣብ ስራሕ ዓለም ይዋፈር፣ ኣተሓሳስባኡ ድሩት እዩ። ምኽንያቱ ኣብ ድሩት ሞያን ፍልጠትን ምንባር ማለት ኣብ ድሩት ዓለም ምንባር ማለት እዩ። ብመጽናዕቲ ከምእተረጋገጸ፣ ኣእምሮና ምስ ባህርያት ባትሪ ዝመሳሰል ጠባይ ኣለዎ። ብቐጻሊ፣ እንተዘይተመሊኡ ሓይሉ እናነነከየ እዩ ዝኸይድ። ቅድሚ 15 ዓመት ወዲ 25 ዓመት እንከሎ ብማስተርስ ዲግሪ ዝተመረቐ መንእሰይ፣ ካብ መኣዲ ትምህርቲ ድሕሪ ምፍላዩ እንተዘየንቢቡ፣ ካብ ዓመት ናብ ዓመት

ካብቲ ዝቐሰሞ ትምህርቲ እናጉደለ ወዲ 40 ምስኮነ ፍልጠቱ ኣብ ዝተሓተ ደረጃ ብቕዓት ወሪዱ ኣብ ስርሑ ተወዳዳሪ ምዃን ይስእን። ሊቃውንቲ ከምዝብልዎ ምንባብ ማለት ንኣእምሮ ወትሩ ክፉት ምግዳፍ ማለት እዩ። ብሓጺሩ ዕድመኻ ምሉእ ተማሃራይ ምዃን ማለት እዩ።

ትርጉም ናይ ህይወት ገንዘብ ምርካብ ገይሮም ዝርድእዎ፣ ሃብቲ በይኑ ምቁር ህይወትን ሓጎስን ዝፈጥር ኮይኑ ዝስምዖም መንእሰያት ብዙሓት እዮም። ነዚ ግጉይ ኣተሓሳስባ ዘራጉድ፣ “ገንዘብ እንተሎ ኩሉ ኣሎ” ዝዓይነቱ ኣዘራርባታት እውን ዕለታዊ እንሰምዖ መዐሸዊ መርዚ እዩ። ብርግጽ ድማ ምስጢር ሕጉስ ህይወት ሃብቲን ገንዘብን ጥራይ ኣይኮነን። እቲ ውሩይ ግሪኻዊ ፈላስፋ ኣሪስቶትል፣ “ምስጢር ሕጉስ ህይወት እንታይ’ዩ?” ተባሂሉ ምስተሓተተ፣ ሰለስተ ነገራት እዩ ጸብጺቡ። 1ይ) ንወዲሰብ ዘድልዮ መሰረታዊ ጠለባት (መግቢ፣ ክዳን፣ መዕቌቢ ወዘተ) 2ይ) ስድራቤታውን ኮማዊን ሓላፍነት 3ይ) ምፍልሳፍ ክብል መሊሱ።

ብኣገላልጻ ኣሪስቶትል እዚ ሚዛን’ዚ ምስዝዘናበል ህይወት ምቅርቲ ኣይኮነትን። ንኣብነት ዝኣክል ሃብቲ ዘለዎ ሰብ፣ ዝሕብሕቦም ቆልዑ ወይ ስድራቤት እንተዘይብሉ፣ ብዛዕባ’ቲ ዝነብረሉ ሕብረተሰብ ዘይግደስ ካብ ማሕበራዊ ህይወት ዝተነጸለ ምስዝኸውን ህይወቱ ዕላማ የብላን። ዕላማ ዘይብላ ህይወት ከኣ ዕግበትን መቐረትን ኣይህልዋን። ዝኣክል ገንዘብ ሃልይዎ ሓላፍነት ስድራቤቱን ካልእን ዝተሰከመ ሰብ እውን እንተኾነ፣ እቲ ሳልሳይ ረቛሒ ማለት ኣብ ዕለታዊ ህይወቱ ምፍልሳፍ ዘየዘውትር እንተኾይኑ፣ ንጣዕሚ ህይወት ከምቲ ዝድለ ከስተማቕሮ ኣይክእልን። ኣሪስቶትል ምፍልሳፍ ዝበሎ፣ ፍልጠትካ ብቐጻሊ ሓበሬታ ምህብታም፣ በብዓይነቱ ሓሳባት ምስትንታን፣ ዝበለጸ ሓሳባት ምፍላቕ፣ ምስ ሰባት ዝተፈላለየ ጉዳያት ኣልዒልካ ሓሳብ ንሓሳብ ምልውዋጥ፣ ምዕላልን ምክታዕን ማለት እዩ። ንባብ ድማ ኣብዚ መዳይ’ዚ ኣዝዩ ወሳኒ እዩ።

ዘየንብብ፣ ናይ ምምሳጥ፣ ምግራምን ምድናቕን ስምዒት የብሉን። ጽባቐ ተፈጥሮ፣ ህይወትን ጥበብን ኣይንታዩን እዮም። እዚኦም ድማ እቶም ቀንዲ ንህይወት ዘመቅርዎ እዮም። ከምዚ ዓይነት ስምዒት ዘይብሉ ሰብ ዳርጋ ዘየለ እዩ ማለት እዩ። ካብዚ ክንግንዘቦ እንኽእል፣ ብዛዕባ ገዛእ ርእስኻን ከባቢኻን ዓሚቝ ትዕዝብቲ፣ ሰፊሕ መረዳእታ፣ ፍልጠትን ልቦናን እንተለካ ጥራይ’ዩ ሕጉስን ምቁርን ህይወት ክህልወካ ዝኽእል። ፍልጠትን ብስለትን ዘይምህላው፣ ናብ ጭንቀት፣ ስስዐ፣ ኢሰብኣውነት፣ ኣጉል ትምክሕቲ፣ ዘይጥዑይ ህልኽን ውድድርን ሸሚሙ፣ ግዙእ ናይ ከብዲ ስለዝገብረካ፣ ኣእምሮኣዊ ቅሳነትን ኣካላዊ ጥዕናን ከሊኡ፣ ጣዕሚን መቐረትን ህይወት ከምዝሃድመካ እዩ ዝገብር። ልቦናን ብስለትን ሃልዩዎ ምፍልሳፍን ፍልጠትን ዝፈቱ ግን፣ ህይወቱ ካብቲ ሒደት ዝፍልጠቱ ዝያዳ ዝመቀረን ዝጠዓመን እዩ።

ባህሊ ንባብ፣ ኣብ ውልቀ ህይወት ምንጪ ሓጎስን ቅሳነትን፣ ኣብ ሕብረተሰብ ምንጪ ፍቕሪን ርግኣትን ኮይኑ፣ እቲ ቀንዲ ደራኺ ምዕባለ እውን እዩ። ባህሊ ንባብ ዘየማዕበለ ውልቀሰብ ይኹን ሕብረተሰብ፣ መኽሰቡ ምስ መጠን ጻዕሩ ዝዳረግ ኣይኮነን። ንጣዕሚ ህይወት ድማ ከስተማቕሮ ይጽገም። ስለዚ ንሕና መንእሰያት፣ ከም መራሕቲ ለውጢን ምዕባለን መጠን፣ ኣብ ገዛእ ርእስና ይኹን ኣብ ንኣሽቱ ኣሕዋትና ከምኡ’ውን ኣብ መላእ ሕብረተሰብና ባህሊ ንባብ ኣብ ምስራጽ ደራኺ ተራ ክንጻወት፣ ሓላፍነት ክስምዓና ይግባእ።

ሓንቲ ሕቶ ኣላትኒ

መጽሔት መንእሰይ ኑቶም ካብ ኣንበብታ ብሕልፊ ድማ ካብ መንእሰያትን ተመሃሮን ዝውሕዝዋ ሕቶታት፡ መጻሕፍትን ብተመራመርቲ ዝቐርቡ መጽናዕታዊ ወረቓቕትን ብምድህሳስ፡ ምሁራትን ሰብ ሞያን ብምውካስ፡ ሓፈሻዊ ባህልን ክብርታትን ሕብረተሰብ ኤርትራ ኣብ ግምት ብምእታው መልሲ ክትህበሎም ጸኒሓ'ያ። ንሎሚ'ውን ከም ወትሩ ንገለ ሕሩይ ሕቶታት መልሲ ኣዳልያ ኣላ። ኣብ ዝቐርብ ሕቶን ዝወሃብ መልስን ተወሳኺ ርእይቶ፡ ሓሳባት ወይ መኣረምታ ምስ ዝህሉ፡ መጽሔት መንእሰይ ናይ ኢሂን ምሂን ባይታ ክትከፍት ድሉውነታ ትገልጽ።

ማይ ፕላስቲክ ምስታይ ከመይ ይረአ?

ሕቶ፡- ናይ ፕላስቲክ ማይ ሰሓ ምስታይ ከዘውትር ዝረኣዩኒ ኣዕሩኽተይ፡ ጌጋ ልምድን ሓደገኛ ሳዕቤን ከስዕበለይ ዝኽእልን ምዃኑ ነጊሮምኒ። ሓቂ ድዩ? ናይ ጥርጡዝ ወይ ታኒካኽ ከመይ ይረአ? መፍትሒኡኸ?

ነህምያ ደበሳይ ካብ ፐራዲዞ

መልሲ፡- ማይ ፕላስቲክ ኣብ 1940ታት ኣዝዩ ክቡር ብምንባሩ ኣዝዮም ውሱናት ሰባት'ዮም ዝጥቀምሉ ነይሮም። ኣብ 1950ታት እቲ መትሓዚ ፕላስቲክ ብ"High-density polyethylene (HDPE)" ብልሓት ብቐሊሉ ክፈሪ ምስ ጀመረ ግና ብቐሊሉ ዝርከብ ክኸውንን ዝርጋሐኡ ክሰፍሕን ግዜ ኣይወሰደን። ፎኪስን ዘይስበርን ስለዝኾነ ድማ ተመራጺ እናኾነ መጺኡ። ኣብነት፡ ኣብ 2017 ኣብ ውሽጢ ሓደ ዓመት፡ ልዕሊ 480 ቢልዮን ፕላስቲክ ማይ ከም እተሸጠን ካብዚ ዝበዝሐ ድማ ዳግማይ ተመስሪሑ ኣብ ኣገልግሎት ከም ዘይወዓለን ሰነዳት ይገልጹ።

ማይ ኣብ ጥዕናና ኣዝዩ ኣገዳሲ እዩ። እቲ ዝግባእ ጽሬትን ኣተሓሕዛን እንተ ዘይተገይርሉ ግዳ፡ ጠንቂ ጥዕና ክኸውን ይኽእል'ዩ። ንማይ ኣብ ጥዕና ሃስያ ከም ዘስዕብ ዝገብሩ፡ እቶም ኣብ ውሽጡ ክርከቡ ዘይብሉም ህዋሳትን ከሚካላትን እዮም። ንኣብነት፡ መትሓዚ ፕላስቲክ ናይ ማይ ስሓ "ቢስፌኖል ኤ" (bisphenol a) ከምኡ'ውን 'ኣንቲሞኒ' (Antimony) ዝበሃሉ ከሚካላት ኣለዎ። እዞም ከሚካላት ናይ ጸሓይ ሙቐት ወይ ዋዒ ዝጻወሩ

ኣይኮኑን። እቶም ደቀቕቲ ከሚካላት ንንውሕ ዝበለ ግዜ ብረስኒ ድዩ ብሓያል ሙቐት ናብ'ቲ ማይ ክሕወሱ ይኽእሉ። በቶም ከሚካላት ዝተመርዘ ማይ ድማ ዋላ ኣብ ፍሪጅ ኣቐሚጥካዮ ዋላ ኣፍሊሕካዮ ከተጥፍኦም ዝከኣል ኣይኮነን። 'ቢስፎነል ኤ'ን 'ኣንቲሞኒ'ን ድማ ካብቶም ከም ምዝበዕ ፍርያምነት ዝኣመሰሉን መንሸሮን ከስዕቡ ይኽእሉ'ዮም። እዚ ሓበሬታ ንማይ ጥራይ ዘይኮነ፡ እንተላይ ንዝኾነ ዝስተ ወይ ዝብላዕ ነገር፡ ልስሉስ መስተ፡ ዘይቲ፡ ፒናት፡ ኑቴላ ወዘተ. እውን ዝምልከት'ዩ።

ኣብነት፡- ካብ ደገ ብመርከብ ዝኣቱ ኣብ ፕላስቲክ ዝተዓሸገ ምግቢ ወይ ዝስተ ነገር፡ ንኽንደይ ንውሓትን ኩነታት ኣየርን ኣብ ኮንተይነር ጸኒሑ ስለ ዘይንፈልጦ ክንጥንቀቐሉ ከም ዘሎና ኣብ ምልክት ሕቶ ዝኣቱ ኣይኮነን። እዚ ካብ ጎረባብቲ ሃገራት ዝኣቱ ናይ ፕላስቲክ ማይ'ውን ውሕስነት ዘይብሉ'ዩ እንተኾነ፡ ካብቲ ኣብ ርሱን ኮንተይነር ንነዊሕ ተኸዚኑ ዝጸንሐ ግና ክሓይሽ ይኽእል'ዩ።

ክሳብ ሕጂ ካብ ጥርሙዝ ልሒኹ ኣብ ማይ ዝተረኽበ ጠንቂ ጥዕና ክኸውን ዝኽእል

ከሚካል ዝገልጽ ሰነድ ስለዘይረኸብና፡ ዝሓሸ ኣማራጺ ክኸውን ይኽእል'ዩ። ብዛዕባ ኣብ ታኒካ ዝተዓሸገ ማይ እንተ መጺእና ግና፡ ምስ ኣብ ፕላስቲክ ዝዕሸግ ማይ ትመሳሰልነት ክህልዎ ይኽእል'ዩ። እቲ ታኒካ ከይምርት ተባሂሉ ብውሽጢ ዝለከ ከሚካል ስለዘሎ፡ ሽሕኳ ምስቲ ናይ ፕላስቲ ተመሳሳሊ እንተ ዘይኮነ፡ ንጥዕና ኣተኣማማኒ ኣይኰነን። ብኣጠቓላሊ፡ ኣብ ማይ ይኹን ምግቢ፡ ብዝተኻእለ ዘይተዓሸገ፡ ንጹሓይ ዘይተቓልዐን ከነዘውትር ዝሓሸ ምዃኑ ክንዝንግዕ ኣይግባእን።

መፍትሒኡ ጽሩይ ማይ ምስታይ'ዩ። ክሎሪን ዝተሓወሰ ወይ ፈሊሑ ዝዘሓለ ማይ ምስታይ ድማ ዝያዳ ኣተኣማማኒ ክኸውን ይኽእል። ኣብ ውሽጢ ሃገር ዝፈረየ ወይ ንዋዕን ሙቐትን ዘይተቓልዐ ፕላስቲክ ማይ 'ውን ከም ኣማራጺ ክውሰድ ይከኣል።

መጠኑ ዝሓለፎ ክንክን ኣይግድን

ሕቶ፥ ንገለ ሸሞንተ ኣዋርሕ ምሳይ ዝዘረ ዓርከይ እዩ። ኣብ ልዕሊኡ ዘሎንኒ ፍቕርን ምስኡ ናይ ምንባር ድልየትን ደረት ኣልቦ እዩ። ኣዝየ ስለ ዘፍቅሮ ብቐጻሊ ኣብ ጎድነይ ክህሉ'የ ዝደሊ። ምእንቲ'ዚ፡ መዓልታዊ ካብ ክልተ ግዜ ክሳዕ ሰለስተ ግዜ እድውለሉ። ምሸት ምሸት እቈጽሮ። ኣዝየ ከም ዘፍቅሮ'ውን ብቐጻሊ እገልጸሉ። እዚ ኹሉ እናገበርኩሉ ግና፡ ኣብ ልዕለይ ዘይንቡር ትዕቢት ከርኢ ጀሚሩ። ቀደም ከይረኣየኒ እንተ ውዒሉ ሸቓልቀል ይብል ከም ዘይነበረ፡ ሎሚ-ሎሚ ግና ኣነ ከይደወልኩሉ እንተ ውዒለ ፈጺሙ ኣይዝክረንን። ምሳይ ናይ ምህላው ህንጥዩነቱ እናጠፍአ መጺኡ። እቲ ናይ ቀደም ተገዳስነቱ እርእዮ የለኹን። ባዕሉ ምድዋል ካብ ዝሓድጎ ሰሙናት ኣቑጺሩ። ስለዚ፡ እዚ ብዙሕ ተስፋ ዘንብረሉ ፍቕርና ብኡ ኣቢሉ ከይጠፍእ ሰጊአ ኣለኹ'ሞ፡ እንታይ ኮን

ክትሕግዙኒ ምኽኣልኩም?

ሜላሄር ምስግና ካብ ኣስመራ

መልሲ፥ ካልእ ትፈልጥሉ ኣሉታዊ ባህሪ እንተ ዘይሃልዩ፡ ካብ ኣበሃህላኺ፡ "በደለኛ'ዩ" ከብሎ ዝኽእል ጭብጢ ኣይረኸብናሉን። ምናልባት ንስኺ ብዘይ መጠን ፍትወት ስለ ዘሎኪ፡ ዓርክኺ ብቐጻሊ ምሳኺ ክህሉ ምድላይኪ ንቡር ተርእዮ እዩ። ግን ከኣ ኩሉ ነገር ልዕሊ ንቡር እንተ ኾይኑ ጽቡቕ ኣይኮነን። ከም ዝመስለና ብዛዕባኺ ንኽይሓስብን ከይሻቐልን ባዕልኺ ማዕጾ ተርሒውሉ ዘሎኺ ትመስሊ። መዓልታዊ ብዙሕ እዋን ትድውልሉን ምሸት ምሸት ትቈጽርዮን እንተ ኼንኪ፡ ኩሉ ነገር ባዕልኺ ትፈጽምዮ ኣለኺ። ንሱ ክጻወቶ ዝኽእል ተራ ከኣ ትገድፍሉ የለኽን።

ገለ ደቂ ኣንስትዮ ከምዚ ንስኺ ትገብርዮ ዘለኺ ከይተረድኣን ብገዛእ ርእሰን ንጉዕዞ ፍቕረን የዕንወኦ እየን። ወግሐ-ጸብሐ እናደወላ፡ መዓልታዊ እናቖጸራ… ነዛ ምስ ገዛእርእሱ ዘዕልለላ ግዜ ከይተርፈ ዝኸልኣ ውሑዳት ኣይኰናን። ናትኪ ጸገም'ውን ተመሳሳሊ ኰይኑ'ዩ ዝስመዓና። ስለዚ ሓደ ጽቡቕ ጌርኪ ክትርድእዮ ዘለኪ ዓቢ ሓቂ ኣሎ።

ኣብ መጀመርታ ሌላና ዝነበረ መጠን ፍቕሪ፡ መጠኑ ዝሓለፎ፡ ኣዝዩ ብርቱዕ፡ ሸውሃትካ ዝዓጹ፡ ድቃስ ዝኸልእ፡ ኣእምሮኻ ኣስሒቱ ክሳብ ስራሕካ ዘረስዕ ወዘተ. ክኸውን ይኽእል'ዩ። ድሕሪ ግዜ ግና ነቲ ፍቕርና እናለመድናዮ ስለ እንኸይድን ኩሉ ግዜ'ውን ስለ እንረኽቦን፡ እቲ ሓይሊ ፍቕሪ መጠኑ እናነከየ ክመጽእ ይኽእል'ዩ።

ብኻልእ እንተ ርኣና'ውን ንሱ ሰራሕተኛ ብምዃኑ ምስ መሳርሕቱን ኣዕሩኽቱን ብኹነታት ስርሑን ህይወቱን ዝዛተየላ ንእሽቶይ ግዜ ክደሊ ግድን እዩ። "ናትኪ ስለ ዝኾነ፡ ምሳኺ ጥራይ'ዩ ከዕልል ዝግብኦ" ክንብል ዝከኣል ኣይኮነን። ስለዚ ብቐጻሊ እናደወልኪ ትንፋስ ትኸልእዮ እንተ ሃሊኺ፡ ዘይምድዋልኪ ምናልባት ከም ዕረፍቲ ይቖጽሮ ይኸውን። ስለዚ ናትኪ ብዙሕ ጌጋታት ጸኒሑ'ዩ። ልዕሊ ዓቐን ምክንኻን'ውን ንገዛእ ርእሱ ኣዕናዊ ክኸውን ይኽእል'ዩ። ልዕሊ ዓቐን እናተሻቐልክሉኸ'ሞ እንታይ ኰይኑ'ዩ ክሻቐል? ዋላ ከይደወለ እንተ ውዒሉ፡ ኣብ ትሕቲ ዝኾነ ይኹን እዋን ከም ትድውልሉን ኣእምሮኺ ግዝኣቱ ኰይኑ ከም ዝውዕልን'ውን ዘጽንዓኪ'ዩ ዝመስል። ክርድኣኪ ዘለዎ ግና እዚ ብኽፍኣት ዘይኰነ፡ ካብ ምሒር ግዜ ምስኣን'ውን ክኸውን ይኽእል እዩ።

ስለዚ ጽምም ኢልኪ ርሕቀትኪ ብምሕላው፡ ንእሽቶ ግዜ ክትህብዮ ፈትኒ እሞ ብዛዕባኺ ይሓስብ ድዩ ኣይሓስብን፡ ክድውል ድዩ ኣይድውልን ሽዑ ክትመዝንዮ ኢኺ። ቀጻሊ እናደወልክሉ ንሱ ዘይምድዋሉ፡ እቲ ፍቕሪ ጠፊኡ'ዩ ናብ ምበል ክወስደኪ ኣይግባእን። ተስፋ ዘይምቕራጽ! ኣገባብ ምቕያር ግን ኣይጽላእን።

ውዑይ ጸባ የደቅስ ድዩ?

ሕቶ፡- ለይቲ ለይቲ ድቃስ ይኣብየኒ ነይሩ። መድሃኒት ከይወስድ ከኣ ከይለምዶ ፈሪሐ። ብዙሓት ሰባት "ውዑይ ጸባ የደቅስ እዩ" ኪብሉ ምስ ሰማዕኩ ግና፡ ከም መደቀሲ ክጥቀመሉ ፈቲነ። ናይ ብሓቂ ኸኣ ሰሪሑለይን ይሰርሓለይ ኣሎን። ከመይ እዩ እዚ ጉዳይ፡ ስነ-ፍልጠታዊ ሓቅነት ኣሎዎ ድዩ ዋላስ እምነት እዩ?

ማክዳ ዮሴፍ ዕዳጋ ዓርቢ

መልሲ፡- ጸባ፡ ንድቃስ ዝዕድሙ ወይ ዝድርኹ ክልተ ዓበይቲ ትሕዝቶታት የጠቓልል። ንሳቶም ከኣ 'Tryptophan' ከምኡ`ውን 'melatonin' ይበሃሉ። እዞም ባእታታት እዚኣቶም፡ ከም መተካእታ ናይ'ቶም ብሓካይም ዚእዘዙልና መደቀሲ ከኒናታት ኮይኖም ከገልግሉና ይኽእሉ። እዞም ንድቃስ ዝዕድሙ ባእታታት ኣብ ውዑይን ዝሑልን ጸባ ዝርከቡ እኳ እንተኾኑ፡ ውዑይ ጸባ ግና ንሙቐት ሰብነትና ኣመሻሽዩ ብቐሊሉ ከም እንድቅስ ስለ ዝገብር፡ ኣዝዩ ውጽኢታዊ ምዃኑ ተመራመርቲ ስነ-መድሃኒት ይገልጹ። ስለዚ ብውዑይ ጸባ ልዋም ድቃስ ክትረኽቢ ምኽኣልኪ፡ ስነ-ፍልጠታዊ'ዩ።

ሓሳብ ልበይ ክሰምረለይ እንታይ እግበር?

ሕቶ፡- ወዲ 36 ዓመት መንእሰይ እየ። ምሩቕ ኮለጅ ኮይነ፡ ብሞያይ ንኣስታት 7 ዓመታት ሰሪሐ። ትምኒተይ፡ ተማሃሪ ህይወተይ ከጸብቕን ትስፉው መጻኢ ክህልወኒን'ዩ ነይሩ። እንተ ኾነ ኣብ ህይወተይ ዝጥቀስ ለውጢ ኣየምጻእኩን። ኣብዚ ዝሓለፈ ዕድመ ንእስነተይ፡ ህይወተይ ንምጽባቕ ብዙሕ ፈቲነ። ህይወተይ ንምምሕያሽ ዘይፈንቀልክዎ እምኒ የለን እንተ በልኩ ኣየጋንንኩን። ይኹን'ምበር እዚ ኹሉ እናጽዓርኩ፡ ክሳዕ ሕጂ ማዕጾ ዓወት ከርሑ ኣይከኣልኩን። ኣብዚ ዓመት'ዚ ጥራይ ዓቢ ተስፋ ዘንበርኩለን ክልተ ዓበይቲ መደባት ፈሺለናኒ'የን። ክዕወተለን ብዘይምኽኣለይ ከኣ፡ ዝነበረኒ ተስፋታት ከም ዝበንን ገይረንኦ'የን።

ካብቲ ጽባሕ ክረኽቦ ዝኽእል ጽቡቕ ነገር፡ እዚ ሕጂ ዝኽፍሎ ዘለኹ መስዋእቲ በዚሑ። "መዓስ ድኣ'የ ኣብቲ ጥርዚ ዓወት ሓዅረ ሕጉስ ህይወት ከስተማቕር?" እናበልኩ ኣመና እሻቐል ኣለኹ። ሕጂ'ሞ ተስፋ ቆሪጸስ ኣብ ሕማቕ ኩነታት'የ ዝርከብ። ስለምንታይ ግን እዚ ኹሉ እናጽዓርኩ፡ ዘይምሰለለይ? ገለ ኣዕሩኽተይ ኣብ ሓጺር እዋን ብዙሕ ዓወታት ክጐናጸፉ ክርእዮም እንከለኹ፡ ንነብሰይ ምስኦም ከወዳድራ እፍትን'ሞ፡ ብጓሂ ጣዕ'የ ክብል ዝደሊ።

ካብ ኩሉ ኸኣ ናይ ኣደይ ዘረባ ኣዝዩ'ዩ ጸቕጢ ዝፍጥረለይ። ኩሉ ዕላላ... ብዛዕባ እቶም ብኣቋራጭ ብዙሕ ገንዘብን ንብረትን ዝገበሩ ሰባት እዩ። ኩሉ ሳዕ "ወዲ እከለ'ኳ ኣንበሳ እዩ፡ ዘይገብሮ የብሉን። ኣብ ዓመት ዘይመልእ ግዜ ከምዝን ከምትን ጌሩ።" "ወዲ እከለ ኸኣ'ሞ፡ ብሓንሳእ ነዛ ገዝኡ ቅይር'ዩ ኣቢልዋ..." እናበለት እያ ተዕልል። ከምዚ ክትብል ከላ "ንስኻ ኸ ዓመታት ሰሪሕካ፡ እንታይ ጌርካ ኣንታ ሰነፍ!" ትብለኒ ዘላ ኮይኑ ስለዝስምዓኒ፡ ብሕርቃን ንድድ'የ ዝብል። ብኽምኡ'የ ኸኣ ንኹሉ ነገር ኣብ ሓጺር እዋን ንኽዕወተሉ ዝቃለስ። እንተ ኾነ ካብቲ ዝዕወቶ፡ እቲ ዝኽፍሎ መስዋእቲ በዚሑ። ብሰንኪ'ዚ ኸኣ ምንባር

ኣመና ጸሊአ። ስለዚ በጃኻትኩም ንጸገመይ ፍታሕ ክኸውን ዝኽእል ነገር ከተማኽሩኒ። ልበይ ክሰምረለይ እንታይ እንተ ገብርኩ ሓይሽ?

ሰሚር ካብ ኣስመራ

መልሲ፡ ህይወት ብኣቋራጭ ኣይትጽብቕን'ያ። ምናልባት ኣዴኻ ኣብ ሓጺር እዋን ክትዕወትን ክትነቓቓሕን ትደልየካ ብምንባራ'ያ ትኸውን፡ ናይ'ቶም ብኣቋራጭን ኣብ ሓጺር እዋንን ገንዘብ ዝሓዙ ሰባት ታሪኽ ህይወት ተዕልለካ ዘላ። እንተ ኾነ፡ ህይወት ፍጹም ከምኡ ኣይኮነትን። ህይወት ብዙሕ ኣስካላታት'ዩ ዘለዋ፤ እቲ ንጉዕዞ ምንባር ብዓወት ናይ ምዝዛም ባህጊ ዘሎዎ ሰብ ከኣ ዋላ እናተላሕጸጸ ኣብቲ ኣስካላ ናይ ህይወት ከምፋሑኹ ክግደድ እዩ። ኣብዚ፡ ኩሉ'ቲ እትኽፍሎ መስዋእቲ፡ ዋጋ ናይ'ቲ ጽባሕ ክርከብ ዝኽእል ድሙቕ ህይወት ምዃኑ ክዝንጋዕ የብሉን። ኩሉ ሰዕ ናጻ ምሳሕ ዝበሃል የለን። ጽቡቕ ነገር እንተ ደሊኻ፡ ክቡር ዋጋ ክትከፍል ግድን እዩ።

ስለዚ ሰሚር ሓውና ሓደ ጽቡቕ ጌርካ ክትርድኦ ዝግብኣካ ነገር ኣሎ። ዋላ'ውን ኣብቲ ቅኑዕ መንገዲ ሃሉ፡ እቲ ክትገብሮ ዝግብኣካ እንተ ዘይጌርካ፡ ምውዳቕካ ዘይተርፍ እዩ። ኣብ ርእሲኡ ኸኣ ገና መንእሰይ ኢኻ ዘለኻ። እንተ ነፊዕካን ዘይተሓሊልካን ብሕጂ ብዙሕ ክትገብሮ እትኽእል ነገር ኣሎ። ከምዚ ዝነገርካና፡ እዚ ዝሓለፈ ዕደመኻ ብዙሕ ነገር ተማሂርካሉ ትኸውን ኢኻ። ምናልባት እቲ ፈተና ሓይሉካ ክኸውን ይኽእል እዩ። እንተ ኾነ፡ ካብ ጌጋታትካ ክትመሃር እንተ በቒዕካ፡ ተዓዊትካ ማለት እዩ። ዓወት ግድን ኣብ ዕላማኻ ምብጻሕ ጥራይ ዘይኮነ፡ ነቲ ናብ ዕላማኻ ዘብጽሕ ጉዕዞ ምጅማር እውን እዩ።

ብዙሓት ናይ ስነ-ልቦና ክኢላታት፡ እቲ ሕጉስን ዕዉትን ህይወት ኣርባዓ ድሕሪ ምርጋጽካ ከም ዝረጋገጽ'ዮም ዚዛረቡ። ኩሉ ሰዕ ዕድመ ንዝጥቀመሉ ዓቢ መምህር እዩ። ኣርባዓ ምስ ሰገርካ፡ እቶም ኣብ ንእስነትካ ክትፍጽሞም እትኽእል ጌጋታት ዳርጋ ንብምልኦም እንተ ወሓደ ሓሓደ ግዜ ክትበጽሖም ኢኻ። ኩሉ ሰዕ ጌጋኻ ንዘይምድጋም እንተ ተቓሊስካ ኸኣ ተዓዊትካ ማለት እዩ። ምኽንያቱ ንስኻ ነቶም ድሮ ቅድሚ ሕጂ ዝፈጸምካዮምን ዝተመሃርካሎምን ጌጋታት ደጊምካ ኣይክትፍጽሞምን ኢኻ። ካልእ ፈቲንዎም ንዘይፈልጥ ሰብ ግና ከጋግይዎ ይኽእሉ እዮም።

ዶ/ር ቸሬ ካርተር ስኮት ትበሃል ምህርቲ ሰብኣዊ ዕብየት፡ ብዛዕባዚ ዘልዓልናዮ ኣርእስቲ ክትዘረብ እንከላ፥ “ህይወት መዋእልካ ተማሂርካ ዘይትምረቐላ ቤት ትምህርቲ እያ፡ ስቓይ ከኣ መምህራ። ስለዚ ክትዕወት እንተ ደሊኻ መጀመርታ ንዝገጥመካ ፈተና ክትስዕሮ ኣለካ።” ብሓቂ ሰባት ንሽግር ከይተቓልዑ ናይ ብሓቂ መንነቶም ከረጋግጹ ኣይክእሉን'ዮም። ሰባት ኣብታ ናይ ስቓይ ሞቕሎ ምስ ተሰኽተቱ'ዮም ዝሕርሩ ወይ ከኣ ዝበስሉ። ስለዚ ኣብታ ናይ ፈተነ ሞቕሎ ምስ ተሰኽተትካ ቀምሲልካ ከይትተርፍ ጥንቅቕ በል። ልክዕ ከም ቆሎ መሸላ፡ ብስቓይ እናተለብለብካ ንምዕንባብ ክትቃለስ'ዩ ዘሎካ።

ናይ ምንባር ዕላማ ዘለዎ ሰብ ጥምየትን ሽግርን ተጻዊሩ ኣብ ዓወት ምብጻሕ ይኽእል እዩ። ዕዉታት ኣየቋርጹን'ዮም። እቶም ዘቋርጹ ኸኣ ኣይዕወቱን'ዮም። ስለዚ ጉዕዞኻ ብተስፋ ንምዝዛም ሓርኮትኮት በል። ኣይትተሓለል ከኣ። ኩሉ ግዜ ምንባር ክሳዕ ዘሎ ምስቓይ ኣሎ። ስቓይ ዘይብሉ ህይወት ከኣ የለን። ስለዚ ዓወት ማለት ፈተና ምስዓር እዩ፡ ሓጎስ ከኣ ትነብሮ ምቕባል።

ኣብ መወዳእታ፡ እዚ ንስድራኻ ክትሕግዝ ናይ ምድላይ ህንጡይነት ጽቡቕ እንድዩ፡ ግን ከኣ ንስድራኻ ክትሕግዝ ቅድሚ ምፍታንካ፡ ንገዛእ ርእስኻ ክትሕግዛ እዩ ዘሎካ። ሰብ ንባዕሉ ከይኮነ ንማንም ሰብ ክሕግዝ ኣይክእል'ዩ። ስለዚ መጀመርታ'ሞ ንነብስኻ ኹን፡ ሽዑ ኸኣ ብዛዕባ ስድራኻ ትሓስብ።

ተኽእሎ ፍወሳ ሕማም ወይቦ

ሕቶ፦ ***ቅድሚ ዓመት ኣቢለ ሕማም ወይቦ ከም ዘሎኒ ተሓቢረ ነይረ። ሽዑ ዝተኣዘዘለይ መድሃኒት ምስ ወሰድኩ፡ ክሳዕ ሕጂ ዝኾነ ጸገም ኣጋጢሙኒ ኣይፈልጥን። እንተኾነ፡ ኣብዚ ቀረባ ግዜ ብዙሓት ሰባት ወይቦ ክፍወስ ዝኽእል ሕማም ከም ዘይኮነ ከዕልሉ ሰሚዐ ክወጃበረኒ ጀሚሩ'ሎ እሞ ኣየናይ ምዃኑ 'ቲ ሓቂ***

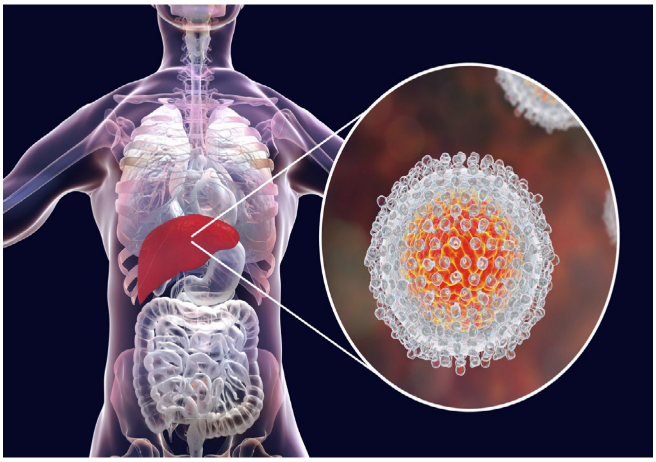

እባ ሓብሩኒ?

ናዝሬት ካብ ከረን

መልሲ፦ ሰፊሕ ኣርእስቲ'ዩ። ብመጀመርታ ብዙሕ ዓይነት ወይቦ (ማለት ወይቦ አይ፡ ቢ፡ ሲ፡ ዲ...) ከም ዘሎዉ ክነዘኻኽረኪ ንደሊ። ብዘይካ ወይቦ 'ሲ' ኸኣ ኩሎም ዓይነታት ወይቦ፡ ክፍወሱ ይኽእሉ እዮም። 'ወይቦ ሲ' ግና ኣብ ርእሲ'ቲ ክፍወስ ዝኽእል ሕማም ዘይምዃኑ፡ ልክዕ ከም በዓል ኤች.ኣይ.ቪ./አይድስ ብደም፡ ጾታዊ ርክብን ጸባ-ጡብ ኣደን ብቐሊሉ ተመሓላላፊ ሕማም ምዃኑ ዝበኣሰ ይገብሮ። ወይቦ 'ቢ' እንተኾነ'ውን ልክዕ ከም ወይቦ 'ሲ' ተመሓላላፊ እዩ። እቶም ካልኦት ዓይነት ወይቦታት ግና ብቐሊሉ ክፍወሱ ዝኽእሉ'ዮም።

ምቁራጽ ወርሓዊ ጽግያተይ ኣሻቒሉኒ

ሕቶ፦ ኣብ ሳዋ ዝርከብ ተመሃሪት እየ። እንታይ ምዃኑ እንድዒ ወርሓዊ ጽግያተይ ካብ ዘይርእየኒ ድሮ 8 ኣዋርሕ ገይረ ኣለኹ። ንምዝራቡ ስለ ዘሕፈረኒ፡ ባዕሉ ይምለስ ይኸውን እናበልኩ ክሳዕ ሕጂ ንዝኾነ ሓኪም ኣይሓበርኩን። ኣብ'ዚ ቀረባ ግዜ ግና ንመሓዙተይ ምስ ኣዕለልክወን "ቀልጢፍኪ ሕክምናዊ ፍታሕ እንተ ዘይረኺብኪ፡ ናይ ፍርያምነት ተኽእሎኺ ብኡ ኣቢሉ ክጠፍእ ይኽእል'ዩ" ስለ ዝበላኒ፡ ኣዝየ ተሻቒለ ኣሎኹ'ሞ እንታይ እንተ ገበርኩ ይሓይሽ ትብሉ?

ዮሃና ፍስሃየ - ሳዋ

መልሲ፦ ኣብ ብዙሓት ደቀ'ንስትዮ፡ ወርሓዊ ጽግያት ምስ ግዜን ኩነታትን ተለዋዋጢ እዩ። እዚ ንኣኺ ኣጋጢሙኪ ዘሎ ነገር'ውን ካብኡ ዝፍለ ኣይኮነን። ወርሕዊ ጽግያት፡ ብኹነታት ኣየር፡ ጻዕሪ፡ ጸቕጥን ካልእን ተለዋዋጢ እዩ። ንስኺ'ውን ምናልባት ናይ መርመራ ጸቕጢ፡ ናፍቖት ስድራቤት፡ ታዕሊም... ወዘተ. ንኩነተ-ኣእምሮኺ ተበራርዮም ይርብሽዎ ነይሮም ክኾኑ ይኽእሉ'ዮም። ከም ሳዕቤኑ ኸኣ ኣብ ወርሓዊ ጽግያትኪ ምምዛባል ኣኸቲሉ ክኸውን ይኽእል እዩ። ግዳ፡ ኣዝዩ ንቡርን ኣብ ብዙሓት ደቀ'ንስትዮ ከጋጥም ዝኽእል ምዃኑን ብሩህ ክኸውን ይግባእ።

ምስ ግዜን ኩነታትን ናብ ንቡር ስለ ዝምለስ'ውን ብዙሕ ክሰክፈኪ ኣይግባእን። ናብ ንቡር ክምለሰልኪ ህንጥዩነት እንተ'ሎኪ ግና ናብ ሓኪምኪ ብምኻድ ንወርሓዊ ጽግያትኪ ናብ ንቡር ክመልስ ዝኽእል መድሃኒት ክትወስዲ ጸገም ዘሎዎ ኣይኮነን። ስለዚ ዋላ'ኳ ከምቲ መሓዙትኪ ዝበላኦ ኣዝዩ ኣሻቓሊ እንተ ዘይኮነ፡ ሕጂ'ውን ተቐላጢፍኪ ናብ ሕክምና ብምኻድ ሞያዊ ምኽሪን ኣድላዪ ፍወሳን ምውሳድ ኣገዳሲ እዩ።

“ጾታዊ ርክብ” ህዋስ ፍቕራዊ ጉዕዞ ድዩ?

ሕቶ፦ ጓል 17 ዓመት ተማሃሪት 11 ክፍሊ'የ። ኣብ ትምህርቲ'ውን ንፍዕቲ እየ። ምስ ሓደ ወዲ ትምህርተይ ብዕርክነት ካብ እንጎዓዝ ድሮ ዓመት ጌርና ኣለና። ዳርጋ ካብ ካልኣይ ወርሒ ዕርክነትና ጀሚሩ ከኣ "ጾታዊ ርክብ ክንገብር ኣለና፡ ኣካል ፍቕራዊ ሂወት'ዩ"፡ እናበለ የሸግረኒ ኣሎ። ንነዊሕ እዋን ከኣ እዋኑ ከም ዘይኮነን ካብቲ ካልእ ፍቕራዊ ግብርታት ክንሓልፍ ከም ዘይብልናን ብምባል ከዐግሶ ጸኒሐ። ንሱ'ውን ብኽፊሉ ክርደኣለይ እኳ እንተ ጸንሐ፡ ካብ ዝሓለፈ ወርሒ ጀሚሩ ግን ኣይግድን። ተጻሊሉ'ዩ መስለኒ። በቃ ከምኡ እንተ ኾይኑ ንስኺ 'ሳክት ኢኺ'፡ ፍቕሪ ይትረፈና እናበለ ከንጸርጽር ጀሚሩ ኣሎ። "ምእንቲ ሞጎጎ ትሕለፍ ኣንጭዋ'ዶ?" ክብል፡ ዶስ ኣይፋለይን ኣብቲ ዝኣምነሉ መርገጺ ክተርር ተፈራሪቐኒ'ሞ ገለ'ባ በሉኒ።

መልሲ፦ ተማሃሪት ሚካል ብቐዳምነት ንስለ'ቲ ዘጋጠመኪ ሽግር ንምስጋር ዘርኣኽዮ ተበግሶ፡ ድሌት፡ ምኽርን ዝያዳ ንቕሓትን ነመስግነኪ። መርኣያ ትኵርነትኪ'ዩ። ሚካል እንታይ ይመስለኪ ኣብ ዕድመ ሂወትና ክንኮኖምን ክንገብሮምን ዘለና መድረኻት ኣለዉ። ኣብ ዕድመ ንእስነትካ ብቐዳምነት ትሰርዖም ድማ ርዱኣት'ዮም። ከም ግቡእ ዕርክነት ኣብዚ

ዘለኽዮ'ውን ምሕጹን ኣይኮነን። ብዝኾነ ግን ኣብ ዝወዓልክዮ ኣይንዛረብን። እንታይ ደኣ ኣብቲ በጺሕክዮ ዘለኺ ምዕራፍ ዕርክነትን ኣጋጢምኪ ዘሎ ብድሆን ክንላዘብ።

እዚ ናይ ዓመት ጉዕዞኺ፡ ጉዕዞ ፍቕሪ ከመይ ትግምግምዮ? ኣብ ንእስነትካ ክትበጽሖ እትህቅኖ ራኢ ኣብ ሂወትካ ዕዉት ሰብ ንኽትከውን ወሳኒ ተራ ኣለዎ። ዝኾነ ሰብ'ውን ነናቱ ራኢ ኣለዎ። ንስኺ'ኸ እንታይ ራእዩ ኣለኪ? ኣብ ትምህርትኺ ንፍዕቲ ምዃንኪ'ውን ሓቢርኪ ኣለኺ። እዚ ጉዳይ ዕርክነት ምስ ራኢኺ ማለት ምስ'ቲ ክትበጽሕዮ ትደልዪ ብቐረባ ኸኣ ምስ ትምህርትኺ ከመይ ይሰነ ኣሎ? ካብ ተፍቅሪ ክሳብ እዚ ሕጂ ዘለኽዮ መድረኽ ቅልውላው ንትምህርትኺ ብኸመይ ጸልይዎ?። ምስቲ ቅድሚ ምጅማር ፍቕሪ ዝነበረኪ ርጉእ ኣእምሮን ትኲረን ኣድህቦን ኣብ ትምህርትኽን'ሞ ኣነጻጽርዮ፡ ክሳብ ክንደይ ጽልዋ ክህልዎ ይኽእል ምግማቱ ኣዚዩ ቀሊል ክኾነልኪ እዩ። ወዲ ሰብ ኣኣብ'ቲ ዘለዎ መድረኽ ነቲ ቀዳምነት ክወሃቦ ዘለዎ ዕላማ ብምቕዳም እንተ ደኣ ብትኾረት ጽዒሩ፡ ምስጢር ዓወቱ ኣብ ናይ ምምዝዛን ዓቕሙ ከም ዘሎ ክርደኦ ኣይምተጸገመን።

እንተ ኣብዚ ህልዊ ኩነትኪ ኸኣ'ሞ፡ ጉዳይ ፍቕሪ ጥራይ ዘይኮነ ሕብረ ፍቕርኹም ዝያዳ ኣተሓሳሲብኪ ኣሎ። ማለት ፍቕሪ ከም ጥማር ቀመማት ጉዕዞ ዘይተመርዓዉ መንእሰያት ጾታዊ ርክብ የጣምር ድዩ ኣየጣምርን ገለ ካብተን ኣብ ግምባርኪ ዝርከብ ኣማዛዚኒ ኣካል ሓንጎልኪ ዝሓተኪ ዘሎ ቀጥታዊ ሕቶ'ዩ። ፍቕሪ እንታይ እዩ? እንታይ እንታይ ከ የጠቓልል? ኣበየናይ ግዜ'ኸ ክኸውን ይግበኦ ... ካብቲ ነዚ ዘለኽዮ መድረኽ ብንቕሓት ንኽትሰግርዮ ዝሕግዙ ሕቶታት'ዮም። ምናዳ እታ ቀዳመይትን ካልአይትን ብቐጥታ ምስ ህልው ኵነታትኪ ዝተኣሳሰራ እየን። ስለዚ ንዕኦን ከነብርህ። ብቐንዱ ፍቕራዊ ደረጃ ዝምድና ሕድሕዳዊ ጠባያትን፡ ባህርያትን ኣመላትን ጽምዶ (ኣዕሩኽ) ንምልላይን ብኡ መንጽር ድማ ኵነታት ርኢኻ ብሕድሕዳዊ መረዳእታታት ሓባራዊ ዝኾነ ዕሙርን ኣሳናይን ጠባያትን ኣካይዳን እትሃንጸሉ መድረኽ እዩ። እዚ ክልተ ኮኾበም ተሳንዩ ዝተዓራረኹ ፍቐራት ብደቂቕ ዝላለይሉን ንሓባራዊ ትልሚ ሂወት ዝእምምሉን መድረኽ ርጉጽ ንቐጻሊ ሂወት ማለት ግን ኣይኮነን። ኣብ መስርሕ እዚ ሌላ ዘየሰማምዕ ክስተት ጠባያት ምስ ዘጋጥም'ሞ ኸኣ ብስምምዕ ክዕረ ዘይክእል ምስ ዝኸውን፡ ቀሺ ቫለንታይን ዘእሰረካ ዘይወግዓዊ ኪዳን ክትብትኖ መሰል ዝኾነ መጻምድቲ እዩ። ስለዝኾነ'ዩ ኩሉ ዝተተለመ ፍቕሪ ናብ ሓዳር ከይቀንዐ ዝልው።

ኣብታ ካልኣይቲ ሕቶ ምስ እንቕጽል፡ ኣብ ፍቕራዊ ጉዕዞ ክጣመሩ ዝኽእሉ ባእታታት ከም ምትሕልላይ፡ ምክብባር፡ ምትሕግጋዝን ካልእ ከምኡ ዝኣመሰሉን እዮም። እዚኦም ገጸ-በረኸት ፍቕሪ እዮም። ብሕጽር ዝበለ ፍቕሪ ነቲ ዝበዝሐ ዕድመታት ሂወትካ ትቑረኖ ሂወት ሓዳር ብፍስሃ ንኽትነብር መጻምድትኻ ትመምየሉ ባይታ'ዩ። እዚ ማለት ግን ዝኾነ ወግዓውነት ዝለበሰ ስለ ዘይኮነ ጾታዊ ርክብ ድጉፍ ኣይኮነን። ምኽንያቱ ብዝኾነ ኣጋጣሚ እዚ ሕቡእ በይናዊ ኪዳን ፋሕ ክብል ተኽእሎ ስለ ዘለዎ። ፍቕሪ ንኽጉላዕልዕ ጾታዊ ርክብ ኣገዳሲ እዩ ዝብል ፍልስፍና ገለ መንእሰያት ብዙሕ ግዜ ኣስራሕን ሓቀኛን ኣይኮነን። እኳ ደኣ መብዛሕትኡ ግዜ ብኣንጻሩ እዩ። ምናዳ ብዙሓት ደቂ ኣንስትዮ ኣብ ከምዚ ወግዓዊ ውሕስነት ዘይብሉ መድረኽ ንሓቀኛ ትርጉም ፍቕሪ ዓሚጸን ብዝገብረኦ ጾታዊ ርክባት ኣዚየን'የን ዝጠዓሳ። ብዙሕ ግዜ ኸኣ ኣሉታዊ ነብሰ-ርድኢት ስለዘማዕብላ ርእሰ-ተኣማንነተን ክጎድል ይረአ።

ስለ'ዚ ብጥሙርን ሓቛፍን ኣበሃህላ፡ ጾታዊ ርክብ ኣብ ደረጃ ዕርክነትን እሞ ከኣ ኣብ ዘለኽዮ ዕድመን ኩነታትን ኣዚዩ ጎዳኢ ከም ዝኾነ ክትግንዘብዮ ዘለኪ ሓቂ'ዩ። ብዝተኻእለ መጠን ከም ቀደምኪ እዋኑ ከም ዘይኮነን ብዘይካ ጾታዊ ርክብ ንዕኡ ንምሕጓስ ኩሉ ነገር ክትኮንሉ ከም እትኽእልን ብልዙብ መንገዲ ኣብርህሉ። ዝበዝሑ መጽናዕታት ከም ዝገልጽዎ ኣብ ዘይእዋኑ ጾታዊ ርክብ ስለ ዘይረኸቡ ንቕኑዕ ፍቕራዊ ትልሞም ዘቋርጹ ኣዚዮም ውሑዳት'ዮም። ምኽንያቱ ጾታዊ ርክብ በቲ ዝግባእ ግዜን ወግዕን ምስ ሓለፍካ ከም ተርክበሉ ስለ ዝኣምኑ። እቶም ጾታዊ ርክብ ከም ዕላማ ዝርእይዎ ጥራይ'ዮም ብኸምዚ መልስታት ዝሰናበቱ። ስለዚ ፍቕራዊ ኵነታትክን ዝሓሸ ናይ ምውሳን ዕድላትክን ኣብዚ ዘለኽዮ እዋን እዩ። ሕቶ ጾታዊ ርክብ ተቐቢለን ፈጺመን ድልዱል ቀጻልነት ፍቕረይ ከውሕስ'የ ዝብል እምነት እንተ ሃልዩኪ፡ ደጊምኪ ደጋጊምኪ ሕሰብሉ ጥራይ ኢና ክንብለኪ። ምኽንያቱ ኣብ ሕጋውነትን ወግዕን ዘይለበሰ ጽምዶ ዝግበር ጭርጭር ሓላፍነታዊ ክገብረካ ስለ ዘይክእል። እኳ ደኣ ብኣንጻሩ ነቲ ዕርቡን ዝሃብክዮ ወዲ ንኽየርሕቕ ዋላ ኩሉ ዓይነት ዘይተቓዳውነት እንተ 'ርኣየ ክትሕልውዮ ክኽፍኣኪ ይኽእል ይኸውን። ብኣንጻሩ ኩሎም ደቂ-ተባዕትዮ ደኣ ሓደ ኣይኮኑን 'ምበር፡ ድሕሪ ጾታዊ ርክብ ተገዳስነቶም ዝጎድል'ውን ምህላዎም ምዝካር ከድልየኪ እዩ። እዚ ምስ ዘጋጥም ከኣ ምሕደራን ኣተሓሕዛን ፍቕርኺ ክሰምር ከይሰምር ዝያዳ ኣቓልበን ግዜን ስለ ዝጠልበኪ ካልእ ንጥፈታትኪ ብዝያዳ ከኣ ትምህርትኺ ብኣሉታ ክጽሎ እዩ። ብሓፈሽኡ

ኽኣ ሕልሚ ንእስነትኪ ጽልግልግ ክብለኪ ከይጅምር፡ ኣድቂቕኪ ሕሰብሉ። ስለዚ እዛ ሕያወይትን ለባምን ምስላና (ምእንቲ ሞጎጎ ...) ንኸምዚ ኩነታትኪ ኣዕናዊት ስለ ዝኾነት፡ ኣይተድልየክን እያ። ምእንቲ ቅዱው ድዩ ዘይቅዱው፡ ውሑስ ድዩ ዘይውሑስ፡ ቀጻሊ ድዩ ዘይቀጻሊ፡ ምእሙእ ድዩ ዘይምእሙእ ፈታኒ ዘይእዋናዊ ፍቕሪ ዘይኮነ፡ ንትምህርትኽን መጻኢኽን ዝያዳ ግምት ሃብዮ። ዝያዳ ኣተኩሮኺ፡ ኣብ ማትሪክ ሓሊፍኪ፡ ኮለጅ ኣቲኺ ኣብ ዝብጻሕ ምስ በጻኪ ንኹሉ ክተርክብሉ ኢኺ። ኩሉ ኣብ ገግዚኡ'ዩ ግርም።

ጾታዊ ዓመጽ

ሕቶ፡- *ብዛዕባ ሓደገኛት ኤች.ኣይ. ቪ. ብዙሕ ተባሂሉን ተገሊጹን እዩ። እቲ ቫይረስ ናብ ውሽጢ ሰብነትና ንኸይኣቱ ክንገብሮ ብዛዕባ ዘሎና ነጥብታት'ውን እኹል ኣፍልጦ ኣሎኒ። ሕጂ ከም ሕቶ ከቕርቦ ደልየ ዘለኹ፡ ሓንቲ ጓል'ንስተይቲ ካብ ሓደ ተሰካሚ ኤች.ኣይ.ቪ. ዝኾነ ሰብ ጾታዊ ዓመጽ ምስ ዘጋጥማ ካብ ኤች .ኣይ.ቪ ክትድሕን እትኽእለሉ ኩነታት እንተልዩ ክትሕብሩኒ'የ ደልየ።*

ለቲና ካብ ኣስመራ

መልሲ፡- ብደረጃ ዓለም 20 ሚእታዊት ዝኾና ኣዋልድ ጾታዊ ዓመጽ ከም ዘጋጥመን ሰነዳት ዓለማዊ ውድብ ጥዕና ይሕብሩ። ዝኾነት ጓል'ንስተይቲ ጾታዊ ዓመጽ ከየጋጥማ ኩሉ'ቲ ዝድለ ጥንቃቐታት ክትገብር ይግባእ። ንጾታዊ ዓመጽ ክምሽው ካብ ዝኽእል ቦታታት ክትርሕቕ የድሊ። ክዕምጻ ዝደናደን ወዲ-ተባዕታይ ምስ ዘጋጥማ'ውን ቅድሚ'ቲ ፍጻመ ፈንጺጋቶ ክትርሕቕ፡ እንተ ዘይክኢላ ድማ ዝረድኡ ሰባት ክሰምዕዎ ብዝኽእሉ ድምጺ ክትድህ፡ ክትውጭጭ ወይ'ውን ከተእዊ ኣገዳሲ እዩ። ኩሉ ገይራ ነገራት ካብ ቁጽጽራ ወጻኢ ኾይኖም እቲ ዓመጽ እንተ ተፈጺምዋ ግና ተቐላጢፋ ናብ ቀረባኣ ናብ ዚርከብ ሆስፒታል እንተ ኸይዳ ፍታሕ ክትረክብ እትኽእለሉ ኩነታት ኣሎ።

ብዝኾነ ናብ ሕቶኺ ክንምለስ ለቲና፡ ኣብዚ እዋን ካብ ቁጽጽር ወጻኢ ብዝኾነ ነገር እቲ ቫይረስ ናብ ዉሽጢ ሰብነት ናይ'ታ ጓል እንተ ኣትዩ፡ እቲ ቫይረስ ናብ ኩሉ ኣካላ ቅድሚ ምዝርግሑ ዝውሰድ PEP እተባህለ መድሃኒት ኣሎ። እዚ መድሃኒት'ዚ ብዙሓት ምስ ኤች.ኣይ.ቪ ዝነብሩ ሰባት'ውን ዝወስድዎ ARV ኾይኑ፡ እታ ጾታዊ ዓመጽ ዘጋጠማ ጓል'ንስተይቲ ግና ኣብ ዉሽጢ 24 ሰዓት ክትጅምሮ ዘለዋ ኾይኑ፡ ንገለ ወርሒ ዝኸውን ክትቅጽሎ የድልያ።

“ሓሳብ ብዘይ ግብሪ ክንቱ'ዩ”

ምሕሳብ ደኣ ኩሉ ይሓስብ! ይዕበ ይንኣስ መንከ ውጥን ዘየውጽእ? እንተ ኾነ ሓሳባት ኣብ ርእሲ ሓሳባት እንተ ተደርደሩ፡ ውጥናት ኣብ ርእሲ ውጥናት እንተ ተኾመሩ፡ እቲኦም ኣየድርሩ፡ እቲኦም ኣየሰምሩ! ምኽንያቱ፡ ተግባር ዘየሰንዮ ሓሳብ ፍጹም ከንቱ እዩ። ምሩጽ ሓሳብ ብግብሪ ምስ ዚሰነ ግና ፍረኡ እምብዛ ምቁር'ዩ።

ሓቒ'ዩ፡ ከይሓሰብካ ዚግበር ነገር ቅዱው ጻማ ኪርከቦ ዚክኣል ኣይኮነን። ስለዚ ድማ ቅድሚ ዝኾነ ነገር ምግባርና ክንሓስብ ግቡእ'ዩ። እቲ ምንታይ ሓሲብካ ዝገበርካዮ ኣየጣዕስካን'ዩ። ብርግጽ ከኣ ካብ ቁጽጽርካ ወጻኢ ዝኾነ ረቛሒ እንተ ዘይገጢሙካ፡ ብጥዑይ ሓሳብን ብውርጹጽ ውጥንን ዝተተለመ ስራሕ ዓወቱ ኣየጠራጥርን።

እንተኾነ፡ ምሉእ ግዜኦም ወርቃዊ ሓሳብ ኣብ ምፍልፋል ጥራይ ዘሕልፉዎ ሰባት፡ ካብ ሓሳባቶም እንታይ'ዮም ኪጽበዩ? ወርቃዊ ሓሳብ'ኮ ንበይኑ ወርቂ ኣየውጽእን'ዩ። እቲ ሓሳብ ናብ ግብሪ እንተ ተቐይሩ ግና ወርቂ ኣይኮነን፡ ካልእ ዝኸበረ ነገር ኬውጽእ ይኽእል።ሰብ፡ ነቲ ሓሳብ ባዕሉ ከም ዘመንጨዎ ከም ዝመስሎ ግበር።

ጾታዊ ርክብ ምስ ትሕቲ ዕድመ ወዲ

ሕቶ፥ ብዕድመ ዝዓኸለ ወዲ ምስ ትሕቲ ዕድመ ጓልኣንስተይቲ ስጋዊ ርክብ እንተ ፈጺሙ ብገበን ይቕጻዕ ምኺኑ እፈልጥ'የ። ብዕድመ ዝዓኸለት ጓልኣንስተይቲ ምስ ትሕቲ ዕድመ ወዲ ጾታዊ ርክብ እንተ ፈጺማኸ ብዓይኒ ሕጊ ከመይ'ዩ ዝረአ?

ስምኦን ተስፋጊዮርጊስ

መልሲ፦ ቅድሚ ሕጂ ተመሳሳሊ ዛዕባ ኣብ መጽሔት መንእሰይ ዓምዲ መንእሰያትን ስነምግባርን ወጺኡ ነይሩ። ወጺኡ ነይሩ። ብመሰረት ገበናዊ ሕጊ ዓንቀጽ 595 ዝኾነ እኹል ሰብ ምስ ትሕቲ ዕድመ ኣንጻር ጾታ ስጋዊ ርክብ ምስ ዝፍጽም ክሳብ ብሰለስተ ዓመት ማእሰርቲ ከም ዝቕጻዕ ይነግረና። ብመሰረት ኣጸሓሕፋ ናይ'ቲ ሕጊ ጾታ ዝፈሊ ኲይኑ ኣይተጻሕፈን። ትሕቲ ዕድመ ማለት 18 ዓመት ዘይመልአ ሰብ ማለት'ዩ። ስለዚ ድማ ከምቲ ሓደ እኹል ወዲ-ተባዕታይ ምስ ትሕቲ ዕድመ ጓልኣንስተይቲ ስጋዊ ርክብ እንተፈጺሙ ዝቕጻዕ ሓንቲ እኽልቲ ጓልኣንስተይቲ ድማ ምስ ትሕቲ ዕድመ ወዲ ስጋዊ ርክብ እንተፈጺማ ተሓታቲት ክትከውን ትኽእል'ያ።

እንተኾነ ኣብ ሕብረተሰብና ጽኑዕ ሓለዋን ክትትልን ዝግበረላ ጓልኣንስተይቲ'ያ። እቲ ምኽንያት ድማ ብመሰረት ዝንጸሐ ልምዲ ሕቶ ድንግልናን ዘይተደልየ ጥንስን ዘጋጥም ኣብ ልዕሊ እታ ትሕቲ ዕድመ ጓልኣንስተይቲ ስለዝኾነ'ዩ። ስለዚ ድማ ብዕድመ እኹል ወዲተባዕታይ ምስ ትሕቲ ዕድመ ጓልኣንስተይቲ ስጋዊ ርክብ ምስ ዝፍጽም ስድራ-ቤት ወይ ወከልቲ ናይ'ታ ትሕቲ ዕድመ ጓልኣንስተይቲ ናብ ፖሊስ ቀሪቦም ዘመልክቱ ክኾኑ ከለዉ፡ እኽልቲ ጓልኣንስተይቲ ምስ ትሕቲ ዕድመ ወድና ትዘውር ኣላ ወይ ድማ ስጋዊ ርክብ ፈጺማ ዝብል ምልክታታት ግን ናብ ፖሊስ ኣይቀርብን ኢዩ። እቲ ተርእዮ ማለት እኽልቲ ጓልኣንስተይቲ ምስ ገና 18 ዓመት ዘይመልአ ወዲ ክትዘውር ኣየጋጥምን'ዩ ማለት ግን ኣይኮነን።

ብዝተረፈ ግን ብሕጊ ሓንቲ እኽልቲ ጓልኣንስተይቲ ንኣብነት 25 ዕድሚኣ ምስ ወዲ 14-17 ዓመት ብዙረት ይኹን ብፍቕሪ ስጋዊ ርክብ ምስ እትፍጽም እዚ ድማ ብወለዲ ናይ'ቲ ወዲ ዘይተደገፈ ምስ ዝኸውን (ክድገፍ'ውን ኣይክእልን'ዩ) እታ ጓልኣንስተይቲ ክትክሰስ ኰነ ክትቕጻዕ ይከኣል'ዩ። ምኽንያቱ ድማ ሕጊ ጾታኦም ብዘየገድስ ንኹሎም ትሕቲ ዕድመ ዝከላኸለሎም ብምኳኑ'ዩ።

ፈጠሩን ምስትምቓርን

ግርማይ ኣብርሃም

ስኒት ተወልደመድህን

መልክዕን ልቦናን ዘለመረት ዕዉትቲ ኤርትራዊት

እተን ወትሩ ድሕሪ ፈነወ ቋንቋ ትግርኛ ዝመጽኣ ብቛንቋ እንግሊዝ መደባተን ሰሪዐን ኣብ ጉዳያት ኣፍሪቃ ዝዘትያ ጋዜጠኛታት ድምጺ ኣመሪካ፡ ሓደ ሕቶ ኣልዒለን። ንሱ ድማ፡ "ንጽባቐኺ ከም መሳርሒ ለውጢ ኣብ ሕብረተሰብኪ ክትጥቀሙሉ እንተ ትኽእሊ፡ እንታይ ምገበርኪ፧" ዝብል ነበረ።

ሓቃተን'የን። ኢንዳስትሪ ቍንጅና ብደረጃ ዓለም ናይ 571 ቢልዮን ዶላር ምንቅስቓስ ዘለዎ፡ ረብሓን ጉድኣትን ኣካታዒ ብዝኾነ መገዲ ኣጠቓሊሉ ዝሓይድ ኢንዳስትሪ'ዩ ኾይኑ ዘሎ። እተን ጋዜጠኛታት'ውን ብኽልቲኡ ሸነኽ ኣብነታት እናምጽኣ ይላዘባ ነበራ። እታ ናይ 2024 ዕውትቲ ወይ ንግስቲ ቑንጅና ኣፍሪቃ-ኣመሪካ ብምዃን ኣብ ውድድር ወይዘሪት ዩኒቨርስ'ውን ዝተወዳደረት ኤርትራዊት ስኒት ተወልደመድህን ከኣ ኣብ መንጎኣን ተረኺባ፡ ሓሳባ ኣካፊላ።

ተመሃሪት ኒሮ ሳይንቲስት ስኒት ተወልደመድህን፡ ዋላ'ኳ ባህጊ ምውድዳር ወይዘሪት ቍንጅና እንተ ሓደራ፡ ውድድር ቍንጅና፡ ንደቀንስትዮ ካብ ስድራኦን፡ ክብርታት ሕብረተሰብን ሞራልን ይኣልየን ዝብል ስክፍታ ወለዲ ስለ ዘሎ፡ ኣብ ትምህርታ ጥራይ ኣድሂባ ኽትሰርሕ ከም ዝመጽረት'ያ ነተን ጋዜጠኛታት ሓቢራተን። ስለዚ፡ በእምሮ'ውን ክትዳለወሉ ነይርዋ፣ "ኣካላዊ ጽባቐ ካብ ኣምላኽ እንቕበሎ ውህብቶ'ዩ። ፍልጠትን ጽባቐን ብምውህሃድ ከኣ ናብ ጽቡቕ መዓላ ኽተውዕሎ ዘይትኽእለሉ መገዲ የለን፡" ድማ ትብል።

ኣብ 2022 ወይዘሪት ናይጀርያ ኰይና ዝነገሰት ስቴፋኒ ኪንግስሊ ንኣብነት፡ ወለዳ ንትምህርቲ ዝኸውን ክፍሊት ስለ ዘሰኣኑ ትምህርቲ ኽተቋርጽ ዝተገደደት'ያ። ዕውትቲ ውድድር ቍንጅና ድሕሪ ምዃና ግና ዝናኣን ዓወታን ተጠቒማ፡ ካብ ትምህርቲ ንዝርሓቓ ደቀንስትዮ፡ ወግዓዊ ትምህርቲ ኸም ዝረኽባ ኣብ ምግባር ትዓዪ ኣላ። "ናብ ጥቕሚ ሕብረተሰብካ ኽተውዕሎ ዘይትኽእል እንተ ዄንካ፡ ቍንጅና ንበይኑ እንታይ ይባቑጠልካ፡" ድማ ትብል።

ኬንያዊት ሚስ ኣውቲዝም ሲሲሊ ሞንጊ፡ ዩጋንዳዊት ዲቦራ ሚማ ገለ ኻብተን ቍንጅናኣን ኣብ ጥቕሚ ሕብረተሰብ ንኸውዕላ ተበግሶታት ዝወሰዳ'የን።

ኣብ መራኸቢ ብዙሓን ካብ ብዙሓት ኤርትራውያን ደገፍ ዘይተፍልያ ኤርትራዊት ምጭውቲ ስኒት ተወልደመድህን'ውን ካብዚ ዝፍለ ሕልሚ የብላን።

"ብሰንኪ ሞራላዊ ግርጭት፡ እዕወት ኢለ ኣይሓሰብኩን። ፍኹስ ከኣ ኢሉኒ። መልክዐይ ከርኢ ጥራይ ዘይኰነ፡

ንኣፍሪቃ፡ ኣመሪካን ዓለም ንኽካፈሎ ዝወጠንክዎ ነገራት'ውን ከርኢ መዲበ። ዕዉት ውድድር ቀ'ንጅና ምዃን ሕልምኻ ኽተተግብር ባይታ እትረኽበሉ ዕድል'ውን እዩ።"

ንስኒት፡ ጓል 17 ዓመት ዳውንሲንድሮም ሓፍቲ ኣላታ። ስኒት፡ ብዛዕባ ቕ'ንጅናን ኣበርክቶን ክትሓስብ ከላ፡ ሓልዮት ሓፍታ ኣብ ቅድሚት'ዩ ዝመጽኣ። ከምቲ ዝለበሰቶ ኽዳን ብምኽዳን ንሓፍታ ሓቝፋን ኣማሚቓን ዝተሳእለቶ ኣሳእል ድምጺ ኣመሪካ ኣብቲ ምስ ስኒት ዝገበረቶ ዕላል ኣምጺኣቶ።

"ከነምህራኢልና ብዙሕ ኣይተዓወትናን። ንድሌታ ዘማልእ ቤት ትምህርቲ እንተ ተረኺበ ኢለ ወትሩ እሓስብ። ... ንእኦም ዝበቅዕ ካሪክለም ከተመሓይሽ ነዊሕ መገዲ ዝወስድ ምዃኑ ይርድኣኒ። እንተኾነ፡ ክውሰኑ የብሎምን፡" ትብል ስኒት።

ስኒት፡ ኣብ ውድድር ወይዘሪት ቀ'ንጅና ምእታዋ፡ ብዙሕ ዕድላት ከም ዝረኸበትሉ እያ እትዛረብ። ምስ ሓያሎ ዲዛነራትን ኣመላኻዕትን ክትራኸብ ምኽኣላ፡ መኸሰብ ዘይብሉ ትካል (non-profit organization) ንኽትከፍት ኣማኻሪ ምርካባ ኸም ዓቢ ዕድል ትቔጽሮ። ዘሰከማ ሓላፍነት ከም ዘሎ ድማ ወሲኻ ትሕብር። ተመሃሪት ምስ ምዃና ግና ትብዓህ'ያ፣ "ተመሃሪት ስለ ዝኾንኩ፡ እቲ ሞያ ምስ ትምህርቲ ይጋጨወኒ'ዩ። ብርግጽ፡ ብሓንሳብ ኣብ ኩሉ ክትዕወት ኣይትኽእልን ኢኻ። ብገለ ትዕወት ብ'ካልእ ሸንኽ ክኣ ምሉቕ ዝብለካ ነገራት ኣይሰኣንን'ዩ። ኣብ ቀ'ንጅና ተዓዊተ ኣሎኹ። ኣብ ነጥበይ ቀ'ሩብ ብኣሉታ ክጸልወኒ ይኽእል'ዩ።"

ከምዚ ልዕል ኢሉ ዝተገልጸ፡ ስኒት ተመሃሪት ስነ-መትኒ (neurology)እያ ዘላ። ነዚ ዓውዲ'ዚ ኽተጽንዖ ዝደረኻ ኸኣ ኩነታት ሓፍታ ምዃኑ'ያ እትዛረብ።

"ንሓፍተይ ክሕግዝ ብምሕሳበይ ነዚ ዓውዲ'ዚ ኣትየዮ። ብመገዲ ጸወታ፡ ቈልዑ ኣብ ቀ'ጽሪ ዝነፍዑሉ ሞንቶሶሪ ዝበሃል መጻወቲ (game) ኣሎ። ብ'ኸመይ

ይትግበር ግና ኣይፈልጦን'የ ነይረ። ሕጂ፡ ናብ ኣፍሪቃ ብምኻድ፡ ነቶም ከምዚ ናይ ሓፍተይ ጸገማት ጥዕና ዘለዎም ህጻናት ክሕግዞ'የ።"

ስኒት፡ ኣብቲ ቀቅድሚ ናብ ውድድር ቀ'ንጅና ዩኒቨርስ ምእታዋ ምስ ድምጺ ኣመሪካ ዝገበረቶ ቓለመሕትት፡ ናብ ኣብያተ ትምህርቲ እናኸደት፡ ንደቀንስትዮ ከመይ ገይረን ኣካላዊ ጽባቐአንን ጺጋታተንን ኣወሃሂደን ንዝሓሸ ዕላማ ይጥቀማሉ ክትሕግዝ ምዃናዊያ ቃል ኣትያ። ዛጊት ከኣ ምስ ሓያሎ ኣካላት ክትራኸብ፡ ዓወታ ኸም ዝሓገዛ ትገልጽ፣ "ምስ ብዙሓት ደቂ ዓደይ ክራኸበኒ ክኢሉ'ዩ። ናብ ከም ኤምባሲ ካሜሩንን ኤርትራን ከበጽሕ'ውን ክኢለ። ነቲ ክገብሮ ዝደሊ ፕሮጀክት ናብ መፈጸምታኡ ኽብጽሕ ዝኽእል'ዩ ኢለ እግምት፡" ድማ ትብል።

ሓደ ኻብቲ ደቀንስትዮ ኣብ ውድድራት ወይዘሪት ቀ'ንጅና ንኺይሳተፋ ኻብ ስድራኦን ዝወርደን ጸቕጢ፡ ተኣፋፍነት ናይቲ ኢንዳስትሪ'ዩ። ሰብ ብባህሪኡ ናብቲ ጽቡቕ መልክዕ ዝብሎ ኽሰሓብ ባህርያዊዩ። እንተኾነ፡ ነተን ኣብ ኣዒንቲ ዝኣትዋ ቈናጃ ቐሊል ዘይኮነ ብድሆታት ከጓንፈን ይኽእል'ዩ። ምኽንያቱ፡ ኣብ ኣዒንቲ ብዙሓት ደለይተን ክወድቃ ይኽእላ'የን። ስለዚ፡ ንቒሕ ድሉውነትን ፍቓድ ስድራቤትን ኣብ ብዙሕ ሸነኻቱ፡ ክስገር ዘለዎ ሕቶ'ዩ። እተን ንስኒት ቃለመሕትት ዘካይዳላ ዝነበራ ጋዜጠኛታት፡ ምኽንያት ስክፍታ ስድራ ወሲኸን እየን ገሊጸን። ብፍላይ'ኳ ሓንቲ ካብተን ጋዜጠኛታት፡ ጓላ ኣብ ከምዚ ዓይነት ውድድር ክትኣቱ ድልየት ከም ዘይብላ'ያ ብግህዶ ተዛሪባ። ምኽንያቱ ትብል ንሳ፡ ናብ ምዝመዛን ምንዛርናን ዝመርሕ ከይከውን ጥንቃቐ የድሊ'ዩ ትብል። በንጻሩ፡ እተን ተወዳደርቲ፡ ኣብ ከምዚ ዝኣመሰለ ዓበይቲ መድረኻት ደይበን ዓወት ክጕናጸፋ ኸለዋ፡ ምድላዋት እንተ ዘይተገይሩሉ፡ መጠኑ ዝሓለፎ ነብሰምትእምማን ከጓንፈን ይኽእል'ዩ።

ስኒት፡ "ኣብ ኣፍሪቃ፡ ኣብ ልዕሊ ውድድር ቀ'ንጅና ዘሎ ኣረኣእያታት ኣሉታ ስለ ዘለዎ፡ ብዙሕ ሰብ ዘይክድግፎ ይኽእል'ዩ። ስድራይ፡ ዕላማ ከም ዘለዎም ስ ፈሊጡ፡ ኩሉ ዘድሊ ደገፋት ገይሮምለይ። ግደ ሓቂ፡ ኣብ ከምዚ ዝኣመሰለ ውድድር ዝሳተፋ ደቂ ዓደይ'ውን ደገፋት ኣለወን። ወይዘሪት ኣፍሪቃ-ዓዲ እንግሊዝ'ውን ኤርትራዊት'ያ።"

ካብ መስረትቲ ውድድር ወይዘሪት ቀንጅና ኣፍሪቃ-ኣመሪካ ሌዲ ከይት፡ ኣብ ከምዚ ዝኣመሰለ ውድድራት ንዝረአ ንምዕራባዊ ባህሊ ጥራይ ዘንጸባርቕ መዐቀኒ ቀንጅና ይቃለሳኦ ኸም ዘለዋ'ያ ኣብቲ ምስ ድምጺ ኣመሪካ ዘካየደቶ ቓለመሕትት ትሕብር። "ብዙሕ ሰኍምና ኣሎና፣ ኣፍሪቃውያን ኴንና ኽንረአ ኢና እንደሊ፡" ድማ ትብል።

ስኒት፡ ናይዚ ኣብነት'ያ። ኣብ ውድድር ወይዘሪት ቀንጅና ዩኒቨርስ፡ ዳርጋ ጥራይ ዕርቃንካ ንዘውጽእ ውድድር፡ ኣንጻር ባህልናን ክብርታትናን'ዩ ብምባል ንመምርሒታት እቲ ውድድር ከም ዝነጸገት ኣብ ማሕበራዊ መራኸቢታት ተጋዊሑ ነይሩ'ዩ።

ዝበዝሓ ዕዉታት ውድድራት ወይዘሪት ቀንጅና፡ ድምጺ ዝደኸሙን ዝተወጽዑን ሕብረተሰበን ኰይነን ይረኣያ'የን። ኣብ ገሊኡ፡ ብዘይካ'ቲ ዝረኽባኦ ዝናን ይብዛሕ ይውሓድ ናይ ምውዕዋዕ ዕድላትን፡ እንታይ ይረብሓ ዝብል ሕቶ ይለዓል'ዩ።

እቲ ውድድር፡ መኽሰብ ዘይብሉን ምወላ ዘድልዮን ምዃኑ እትገልጽ ስኒት፡ "ዘየገልግለካ እንተ ኾይኑ፡ ኣይተውፍረሉን ኢኻ መስለኒ። ውልቃዊ ዕጋበት ኣሎኒ። ንሓፍተይ ጥራይ ዘይኰነ፡ ካልኦት ከምኣ ዝኣመሰሉ ህጻናት ካብዚ ፕሮጀክተይ ክረብሑ'የ ዝጽበ። እዚ ንኣይ ደራኺ'ዩ።" ነዚ ዕላማ'ዚ፡ ንምውቃዕ፡ መወልቲ ኣብ ምንዳይ ከም ዘላ እያ ስኒት ትሕብር።

"ኣብዚ ውድድር ምስ ተዓወትኩ፡ ልዕሊ'ቲ ኽገብሮ ዝሓልሞ ዝነበርኩ ኽሓልም ክኢለ'የ። ካልኦት ዕዉታት እንታይ ገይረን፡ ምስ ተዓወታ ክፈልጥ ክኢለ'የ።"

ሕልሚ ስኒት ኣመና ሰፊሕን ብዓቕሊ ዝብጻሕን'ዩ። ንኤርትራ ቀዳምነት ዝህብ ዕማም'ዩ ዘለዋ። "ስራሐይ፡ ብኤርትራ ኽጅምር'የ፣ ምኽንያቱ፡ ካብ ኤርትራ'የ መጺኤ። ደሓር ግና ብርግጽ ናብ ካልኦት ሃገራት ክበጽሕ'የ ዝደሊ፡" ድማ ትብል። እቲ ንሳ ኸተሕድሮ እትኽእል ጽልዋ ቐሊል ከም ዘይኰነ ድማ ኣብነት ኣቕሪባ ትገልጽ፣ "ኣብ ደቡብ ኣፍሪቃ እትወዳደር ኤርትራዊት ኣላ። (ኣብ እዋን ቃለመሕትት ማለት'ዩ) ኢንጂነር'ያ፣ መምህር'ውን'ያ። እቲ ዝነበረ ጌጋ ትረኻታት ተሊዊጡ'ዩ። ኤርትራ፡ ንእሽቶ ምስ ምዃና ድማ እቲ ጽልዋ፡ ቀሊል ኣይከኸውንን'ዩ።"

ኣብቲ ን130 ሃገራት ዝወከላ ውድድር ወይዘሪት ቀንጅና ዩኒቨርስ፡ ምስ ካልኦት 9 ኣፍሪቃውያን ብምውድዳራ ሓበና ዝገለት ስኒት፡ ቅድሚ ናብቲ ውድድር ምእታዋ፡ "ካልኦት ክዛረቡልና ስለ ዝጸንሑ፡ ብደረጃ ውልቅን ሃገርን ብዛዕባ ነብስና ኽንዛረብ ክንበቅዕ ኢና፡" እያ ኢላ።

"ንሃገረይ ድማ ኣብዚ ዓቢ መድረኽ ሒዘያ ኽድይብ'የ። ባህላዊ ክዳን፡ ክሊማ፡ ብሄራትን ካልእን ሃገረይ ድማ ከላሊ'የ።"

ስኒት፡ ኣብ ህይወት ቀሊል ዘይበሃል ብድሆ ሰጊራ'ያ ኣብዚ ዓወት'ዚ በጺሓ። ኣደኣ ብሕማም ካንሰር ብሞት ከም ዝተፈልየታ ኸኣ ኣብቲ ዘካየደቶ ቓለመሕትት ሓቢራ። ብዛዕባ መንሽሮ ጕስጓስ ኣብ ምክያድ እውን ነጢፋ። ንደጋዊ ጽባቐኣን ውሽጣዊ ጽባቐኣን ኣወሃሂዳ ኽትሰርሓሉ ምዃና ቓል ብምእታው ድማ ነተን ዕድመ ዘቕረባላ ጋዜጠኛታት ተፋንያተን፣ "ጽባቐ፡ ኣካላዊ ቕመና ጥራይ ኣይኰነን። ጽባቐ፡ ብብዙሕ መልክዓቱ እዩ ኽረአ ዝጅምር ዘሎ። ከመይ ተንጸባርቕ ብዘይ የገድስ፡ ኣብ ውሽጥኻ ዘሎ'ዩ ዘገድስ።"

ስፖርት

"ባንዴራ ሃገረይ ልዕሊ ኹሉኦት በሪኻ ክርእያ'ዩ ባህገይ"

ኣትለት ሳምሶን ኣማረ

ሸዊት ገብረብርሃን

ካብ ኣቦኡ ኣቶ ኣማረ ሃይለሚካኤልን ኣዲኡ ወይዘሮ ኤልሳ ኣብርሃን ኣብ 1994 ኣብ ዓዲ-ቀመነ ንኡስ ዞባ መንደፈራ ዝተወልደ ኣትለት ሳምሶን ኣማረ፡ ኣብ 2022፡ 2024፡ 2025 ውድድር ፍርቂ ማራቶ ምብራቕ ኣፍሪቃ (ፈንቅል ማራቶን) ቀዳማይ ብምውጻእ ሃትሪክ ዝሰርሐ ኣባል ክለብ ኣትለቲክስ ዞባ ደቡብ እዩ። ኣብ ወርሒ መጋቢት 2025 ናብ ሃገረ ቻይና ብምጉዓዝ 'ኣብ ዉሺ ማራቶን' ቀዳማይ ብምውጻእ ስሙን ስም ሃገሩን ኮሊዑ ብቕዓቱ ብምንጽብራቕ ከም ከኾብ ዝደመቐን ገና'ውን ካልእ ታሪኽ ክሰርሕ ትጽቢት ዝግበረሉን'ዩ። ምስኡ ዘካየድናዮ ዕላል ይስዕብ፡-

ኣትለት ዘርእሰናይ ታደሰ ዘፍረየት ክለብ ኣትለቲክስ ዞባ ደቡብ ተጠርኒፈ። ብኸምዚ፡ ናይ ኣትለቲክስ ሂወተይ ስሩዕ ክኸውን ክኢሉ እዩ። ኣብ 2016 እውን ናይ 800 ሜትሮ ናይ ዩዝ ተወዳዳራይ ኮይነ። 3ይ ደረጃ ድማ ሒዘ። ኣብ ሱዳን ከይደ መበል 4ይ ደረጃ ሒዘ። ካብ ሱዳን ምስ ተመለስኩ ድማ፡ ነቲ ውድድር ብዕምቈት ክፈልጦ ስለ ዝጀመርኩ፡ ሓይሊ ደሊበ ብዝያዳ

*** ኦሎምፒካዊ ኣትለት ሳምሶን ኣማረ መዓስ ኢኻ ናይ ኣትለቲክስ ዝምባለ የሕዲርካ?**

ኣብ 2010 ተመሃራይ 7ይ ክፍሊ እንከለኹ'ዩ። ናይ ኣብያተ ትምህርቲ ስፖርታዊ ውድድር ስለዝነበረ፡ ኣብ ቤት-ትምህርትና መምህር መንግስ ዝብሃል መምህር፡ ኣብቲ ኩለን ንኡሳን ዞባታት ዝሳተፍኦ ፈስቲቫል ተመሃሮ ንኽሳተፍ፡ ኣብ ናይ 100 ሜትሮ ውድድር ሓጽዩኒ።

ኣጋጣሚ ኾይኑ ግን፡ ብሕጽረት ሓበሬታን ኣፍልጦን ኣብቲ ናይ መጻረዪ ውድድር ስለ ዘይተሳተፍኩ፡ ኣብቲ ውድድር ክኣቱ ኣይከኣልኩን። እንተ ኾነ፡ ኣብቲ ውድድር ዝካየደሉ ዝነበረ ግዜ፡ ኣብቲ ቦታ ብምንባረይ ጽቡቕ ገይረ እየ ተዓዚበዮ። ካብኡ ንደሓር ከኣ ኣብቲ ዓውደ ስፖርት'ቲ ዝንባለን ፍቕርን ከሓድረኒ ክኢሉ።

*** ናይ ፈለማ ውድድራትካ ከመይ ይመስል ነይሩ? ተመዝግቦ ዝነበርካ ውጽኢት ከ?**

ድሕሪ'ቲ ዝነገርኩኺ ኣጋጣሚ ኣብ ውድድር ኣትለቲክስ ክጽንበር ምሉእ ድሌት የሕዲረ። ኣብ ዝኾነ ንጥፈት፡ ድሌትን ፍቕርን እንተ ሃልዩ ድማ ናብቲ ትደልዮ ንኽትበጽሕ ጻዕርታት ተካይድ ኢኻ። ከምኡ ስለ ዝኾነ ኸኣ፡ ኣብቲ ኣብ 2014 ዝተኻየደ ፈስቲቫል ተመሃሮ ዞባ ደቡብ ኣብ ናይ 800 ሜትሮ ውድድር፡ ኣብ መጻረይን መዛዘምን ቀዳማይ ኮይነ ተዓዊተ። ካብኡ ብምቕጻል ኣብ ዝተኻየደ ናይ 3 ኪሎ ሜተር ውድድር እውን ቀዳማይ ደረጃ ሒዘ።

ኣብ 2015 ከኣ፡ ምስታ ንኦሎምፒካዊ

ኣበርቲዐ ክሰርሕ ከም ዘለኒ ተረዲኡ።

*** ሕራይ ሳምሶን፡ ኣብ ዓውዲ ኣትሌቲክስ ንኽትመጽእ ብመን ኢኻ ተጸሊኻ? ናትካ ኣርኣያ ወይ ኣብነት መንዩ?**

ሓቂ ንምዝራብ፡ ኣብ ኣትሌቲክስ ንኽሳተፍ ዝጸለወኒ ኣትሌት ኣይነበረን። ኣነ ወዲ ሓረስታይ እየ። ኣብ ገጠር ብምዕባየይ ግን እቲ ኣብኡ እተካይዶ ንጥፈታት ዳርጋ ኹሉ ጻዕርን ምንቅስቓስን ዘለዎ'ዩ። ብእግርኻ ኢኻ ትጓዓዝ፡ ትጉዩ። ክትጻወት ኮነ ክትሰርሕ ኣብ ምንቅስቓስ ስለ ትህሉ ኸኣ፡ ነቲ ድሒሩ ዝሰዓበ ኩነታት ኣትሌቲክስ ሓጋዚ ኾይኑ ክኸውን ይኽእል እዩ። ናብ ሕቶኺ ክምለስ ግን፡ ምስ ዘርእሰናይ ኣማረ ዝተባህለ ሓወይ፡ መዓልታዊ 100 ሜትሮ ንጉዩ ኔርና። ኣቦይ ከኣ ውድድራት ኣትሌቲክስ ይከታተል'ዩ። ጉያ ድማ ይፈቱ'ዩ። ንፉዕ ጎያዪ እዩ። ብዛዕባ ኣትሌቲክስ ክነዕልል ከለና፡ "እዚ ሕጂ ዘሎ መድረኽ ኣትሌቲክስ ኣብ ግዜና ክኸውን ነይርዎ!" እዩ ዝብለና። ኣብ ገዛ ድማ ሓግዘኒ ከይበለ ንኽወዳደር የተባብዓኒ እዩ። ኣብዚ እዋን'ዚ ኮይነ ክዛረብ እንተ ድኣ ኾይነ ግን፡ ናተይ ኣርኣያ ኦሎምፒካዊ ኣትሌት ዘርእሰናይ ታደሰ እዩ።

*** መዓስ ኢኻ ብብቕዓትካ ተኣማሚንካ?**

ካብ ቀደሙ ምሉእ ወንን ድሌትን'ዩ ነይሩኒ። ቅድሚ ለበዳ ኮረና ቫይረስ ኣብ 2020 ኦሎምፒካዊ ኣትሌት ግርማይ ገብረስለሴ ቀዳማይ ዝወጸሉ ፈንቅል ማራቶን ንዕዑ ስዒበ ካልኣይ ወጺአ ነይረ። ይኹን'ምበር፡ ካልኣይ ወጺአ ማለት ብቑዕ ኣትሌት ኮይነ ማለት ኣይኮነን። ምኽንያቱ ድሕሪኡ እውን፡ ኣብ ተመሳሳሊ ውድድር፡ ኣብ 2022 ቀዳማይ ብምዃን ተዓዊተ'የ። ኣብዚ እንተ ኾነ እውን፡ ንነብሰይ ብዙሕ ከም ዝተርፈኒ ፈሊጠ ዘድሊ ናብ ብቕዓት ዘብጽሕ ዝተፈላለየ ስራሕ ክሰርሕ ድኣ'ምበር ኣብ ብቕዓት በጺሐ ክብል ኣይደፍርን እየ።

*** ኣትሌቲክስ ዓውደይ ኣይኮነን ክገድፎ ኣለኒ ዝበልካሉ ግዜ ኣሎ ዶ?**

ናብዛ ዘለኹዋ ደረጃ ንምብጻሕ ብዙሕ መሰናኽላት የሕሊፈ'የ። ክሳዕ ነብሰይ ዝጸላእኩሉ እዋናት ይዝክር'የ። ብኸምዚ ሰለስተ ጽንኩራት ዓመታት ኣሕሊፈ። እንተ ኾነ ክገድፎስ ሓሲበ ኣይፈልጥን እየ። ምኽንያቱ፡ ጽንኩር ኩነታት መሊሱ'ዩ ዘሕለካ። ንዓወት ከም ዘቋምት ከኣ ገይሩኒ።

*** ካብቶም ዓበይቲ ዘመዝገብካዮም ዓወታትካ ነቶም ፈፍሩያቶምዶ ክትገልጽና . . .**

ኣብ ቻይና ኣብ መጋቢት 2025 'ኣብ ዉሺ ማራቶን' ቀዳማይ፡ ብተመሳሳሊ ኣብ ቻይና ኣብ 2024 ዝተኻየደ ሻንጋይ ማራቶን 1ይ ደረጃ። ካብ ዝተፈላለያ ናይ ምብራቕ ኣፍሪቃ ሃገራት ዝመጹ ኣትሌታት ዝተሳተፍዎ ፈንቅል ማራቶን፡ ኣብ 2022፡ 2024 ከምኡ'ውን 2025 1ይ ዕዉት ክኸውን ክኢለ እየ። ኣብ ኣክራ ጋና ኣብ ዝተወደበ ጸወታታት መላእ ኣፍሪቃ ኣብ ናይ ፍርቂ ማራቶን ውድድር፡ ቀዳማይ። ኣብ ሕቡራት ኢማራት ዓረብ ኣብ 2023 ዝተኣንገደ ዱበይ ማራቶን፡ ቀዳማይ። ኣብ ፓሪስ ኦሎምፒክ 2024 ኣብ ናይ ማራቶን ውድድር ምስ ፍሉጣት ኣትሌታት ዓለምና ተወዳዲረ ዓስራይ ተርታ ሒዘ።

*** ሕራይ ሳምሶን፡ ኣብ ኦሎምፒክ ፓሪስ 2024 ተሳቲፍካ ኔርካ። እንታይ ተመኩሮ ቀሲምካሉ?**

እዚ ውድድር'ዚ ብሉጻት ኣትለታት ዓለምና ንሃገራቶም ወኪሎም ዝሳተፉዎ'ዩ። ኣነ ድማ ምስቲ ተመክሮ ዘይብለይ ምንባረይ ኣብኡ ተሳቲፈ ብደረጃ ዓለም መበል ዓሰራይ ደረጃ ምሓዘይ ዘተባብዕ ነይሩ ክበሃል ይከኣል። ኣብዚ ብዙሕ ተመኩሮ ቀሲመ ኣለኹ። ኣብ ቀጻሊ ብዝሓየለ ከም ዝሰርሓሉ ድማ ከረጋግጸልኪ እፈቱ።

*** ንውድድር ምብራቕ ኣፍሪቃ ፍርቂ ማራቶን ንኣልሳይ ግዜኻ ከም ትዕወት ተኣማሚንካ'ዶ ኔርካ?**

ናይ ሎሚ ዓመት ውድድር ኩነታት ኣየር ልዑል ጸቕጢ ነይሩዎ። ነዚ ዓወት ንሽምጽእን ሃትሪክ ንኽሰርሕን ድማ መደበይ'ዩ ነይሩ። ኣብዛ ውድድር ሃትሪክ ንኽሰርሕ ከኣ 23 ለካቲት 2025 ኣብ ቻይና ናይ ፍርቂ ማራቶን ውድድር ዝነበረኒ ሰሪዘ'የ ተሳቲፈ'ዩ።

ኣብ ዓወት ንምብጻሕ ኣብ ንሓድሕድካ ፍቕርን ኢሂንምሂን ምባልን እቲ መሰረታዊ ነገር'ዩ። ካብ ኣሰልጣኒ ጀሚርካ ምስ ብጾተይ ኣትለታት ብፍቕሪ ስለ ዝሰራሕና ድማ'የ ነዚ ዓወት ረኺበዮ። ኣብዚ ውድድር'ዚ ኣዝዮም ብሉጻትን ተኣምር ዝሰርሑን ኣትለታት ፈርዮም ምህላዎም ድማ ርኢና ኢና።

*** ብኽፍሊ ባህልን ስፖርትን ዞባ ደቡብ ተወዲቡ ንብሉጻት ስፖርታውያን ዝውሃብ ዞባዊ ሽልማት "ኣይር" እውን ናይ 2023-24 ንብለል ኮይንካ ኢኻ። እዚ ሽልማት'ዚ ንስፖርታውያን እንታይ ሓለፍነት'ዩ ዘስከሞም?**

ኣብዚ መድብ'ዚ ምዕዋት ዝያዳ ሓላፍነት ዘስክም'ዩ። ብሓቂ ድማ ንዓይ ከም ሳምሶን ከቢድ ሓላፍነት ኣስኪምኒ'ዩ። ንዓይ ጥራይ ዘይኮነ ኸኣ፡ ንኹሎም ኣብዚ ዞባ ዝነጥፉ ስፖርታውያን እውን ዕዮ ገዛ እዩ ተዋሂቡና ዘሎ። ንብለል ኮይንካ ማለት ድማ ዝያዳ ሓላፍነት ተሰኪምካ ኣለኻ ማለት ስለዝኾነ፡ ንዓወት ዝደፋፍእ ሓይሊ ፈጢሩለይ ኣሎ።

*** ከም ኣባል'ታ ክለብ መጠን፡ ንኣበርክቶ ክለብ ኣትለቲክስ ዞባ ደቡብ ብኸመይ ኢኻ ትገልጾ?**

ኣብዛ ክለብ ተጠርኒፍና ዘለና ኩሎም ኣባላት ኣዝዮም ምእዙዛትን ኢሂን-ምሂን በሃልትንዮም። ንፉዓት ኣትለታት ኣለዉ። ኣሰልጠንቲ'ውን ብቑዓትን ከም ኣሕዋት ዝረዳድኡኻን እዮም። ከም ዞባ ድማ ክፍሊ ባህልን ስፖርትን ከምኡ'ውን ምምሕዳር ዞባ ደቡብ ኣብ ዝኾነ እዋን ናይ እንረኽቦ ዕድላት መገሻ ዘድልየና ነገራት ኣብ እዋኑ እዮም ዘማልኡልና። ልዕሊኡ እዮም ንጉዳያትና ዝሓየሉ።

ኣብዚ ብፍሉይ ክጠቅሶ ዝደሊ ዋና ዳይሬክተር ጀነራል ክፍሊ ባህልን ስፖርትን ዞባ ደቡብ ኣቶ ኣብርሃም የሃንስ ኣብ ኩሎም እንካይዶም ሃገራውያን ውድድራት እግሪ-እግርና እናስዓበ'ዩ ሞራልን ፍቕርን ዝለግሰልና። ኣቦ እዩ ኢልካ ክትገልጾ እትኽእል ሰብ እዩ። ኩሉ ዝህበካ ሞራል ሓይሊ እዩ ዝኾነካ። ኩሉ ነገሩ ኣተባባዒ'ዩ። ንሱ እንተ ሃልዩ ድማ፡ መሊስካ ኢኻ ትሓጎን። ግድን ክትስዕር ከም ዘለካ ኸኣ ትኣምን። ንሱ ኣብ ዘለዎ ክለብ ዞባ ደቡብ ግድንየ ዓወት ትጓናጸፍ። በዚ ኣጋጣሚ ድማ ብስመይን ብስም ክለብ ኣትለቲክስ ዞባ ደቡብን ልባዊ ምስጋና ኣቕርበሉ።

*** ናይ መጻኢ መደባትካ እንታይ'ዩ ዝመስል?**

ሕልመይ፡ ስመይን ስም ሃገረይን ንኽሓውዕ እዩ። ባንዴራ ካብ ናይ ካልኦት ሃገራት በሪኻ ክርእያ'ዩ ባህገይ። ነዚ ንምትግባር ድማ ብዝሓየለ ክሰርሕ'የ።

*** ኣብ መወዳእታ ከተመስግን ዕድል ክህበካ'የ።**

ኣሰልጠንተ ቃልኣብ ሰለሙን፡ ኤርምያስ ካሕሳይ፡ ዮዲት ኣብርሃም፡ ኣትለታት ንጉሰ ኣምለሶም፡ ዓወት ሃብተ፡ ህዝቅኤል ተወልደ፡ ኣብርሃም ሃብተ፡ ንስድራ ቤተይ፡ ክፍሊ ባህልን ስፖርትን ዞባ ደቡብ፡ ጨንፈር ስፖርት ዞባ ደቡብ፡ ኮምሽን ባህልን ስፖርትን ኤርትራ ንመላእ ህዝቢ ኤርትራ ድማ ብፍሉይ ኣመስግን የቕንየለይ።

*** የቐንየልና ኦሎምፒካዊ ኣትለት ሳምሶን ኣማረ፡ ንዝለዓለ ዓወት ካባኻ ተስፋና ምሉእ'ዩ። ጽቡቕ ዕድል።**